MÓRICZ ZSIGMOND

BALESET

241111

MÓRICZ ZSIGMOND

BALESET

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BALESET

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

MÓRICZ ZSIGMOND

BALESET

ELBESZÉLÉSEK

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

NEGYEDIK KIADÁS

ATHENAEUM
IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA, BUDAPEST

A SZERZŐ MINDEN JOGÁT FENNTARTJA,
ÍGY A FORDÍTÁS JOGÁT IS

A BORÍTÉKOT RAJZOLTA
IVÁNYI GRÜNWALD BÉLA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

241.111
ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
N.Növelőnapló
1953 év 276. sz.

14451. — Athenaeum r.-t. könyvnyomdája, Budapest.

Baleset.

A mester a hegy alatt lakott egy kis házban. Ezt a házat a nagynénjétől örökölte. Afrikában volt, mikor megkapta az értesítést, hogy Manci néni meghalt és ő az egyedüli örököse. Abban az időben azzal foglalkozott, hogy az afrikai színeket lerögzítse. Az a sajátságos ideája volt, hogy a Szahara homokját magával a homokkal festette meg. Elképzelhetetlen, mennyi kísérletbe került, amíg festői hatást tudott kihozni ebből az átkozott holt anyagból, amely vibrált és tündöklött odáig, amíg mérhetetlen távolságban és mennyiségben ott feküdt a napfényen, de rögtön sötét, nehéz masszává lett, amint ő a vászonra fölragasztotta. És mégsem hagyta abba. Olyan színösszetételeket talált ki, amelyek végre érzése szerint elérték a valóság hatását. De ezzel sem volt megelégedve, ő túl akart tenni minden realitáson és étlen-szomjan egyik képet a másik után csinálta, volt olyan képe, amely 30—40 kiló volt, nem is képek voltak ezek, hanem valami csodálatos alkotmányok, amelyen végeredményben rajta kívül senki sem tudott eligazodni. Közben annyi vöröshagymát és fokhagymát megevett, mint az egyiptomi gulák építői s lefogyott úgy, hogy csak a csontja bőre volt. Egyik betegségből a másikba esett. A szakálla, haja megnőtt, de ezt mind észre sem vette, csak küzdött fantasztikus művészi céljaiért.

A Manci néni halálhíre csodálatos hatással volt rá. Egyszerre eszébe jutott az a másik világ, amelyből kiszakadt, amelyet otthagyott, s látta magát kis gyereknek, odahaza a füzesek alatt, a Sajó partján ugrándozott és eszébe jutottak a csillogószárnyú bödölyök, a pettyes

katicabogarak, érdekes, hogy már kis gyermek korában, mikor még hírét sem hallotta a festészetnek, folyton azon járt az esze, hogy lehetne ezeket a csillogó-villogó színeket úgy megrögzíteni, hogy az soha el ne muljon.

Ellenállhatatlan vágy támadt benne, hogy rögtön hazaszaladjon. Hátha mégis tévedett. Hátha ez az igazság, hogy csak az otthon a szép. Hirtelen szürke lett előtte az egzotikus földöv minden színpompája és a Sajó-parti zöld kaszálóba szeretett volna beleheverni, lefeküdni, az arcát beletúrni a lekaszált szénába, engedni, hogy az ártatlan drága kis hangyák telefolyják a két mesztelen kis karját, bizseregtessék a hátát, az arcát, és úgy vágyott még azokra az apró csípésekre is, amiktől vörös lesz a bőr: milyen édes, csiklandozó édes érzés ez mind, valami lágy fürdő, testének-lelkének, ez idegen, kegyetlen, zordon, egzotikus világok áradata után.

Rögtön összecsapta a tubusait, ecsetjeit és ugyanolyan szédült rohanással pakolt és ment haza, ahogy egy évtizeddel ezelőtt elrohant hazulról.

Azt hitte, sohse fog többé visszatérni abba a poshadt, kultúrátlan, piszkos kis városba, ahol őt senki sem értette, bolondnak nézték, ahol senkivel nem tudott szót váltani, és most egyszerre az Indiák után, Perzsia, Arábia, Egyiptom és Kelet-Afrika minden csodája után, reszkető testtel vágyott vissza a piszkos, sápadt egű, eláporodott kedélyű kis városba.

Amit nagyon akar az ember, az feltétlenül megtörténik. Néhány hónap mulva már otthon is volt. Igaz, ez a nehány hónap határtalanabbnak tűnt fel előtte, mint a bolyongásban eltöltött tíz év.

Azóta itt lakott a hegy alatti kis házban.

Milyen csúnya volt ez a ház. A Manci néni öregségére megbolondult, lebontotta az ősi, nádfedeles kis hajlékot és egy modern, két szobából, konyhából álló, tűzfalas házikót épített a helyére, még a kertet is elrontotta, a régi fákat kidobatta, a földet rigoloztatta, szőlőt akart bele ültetni, de már arra nem jutott a kis életéből. Az udvar sem tet-

szett neki úgy, ahogy volt, levágatta a domboldalt, a régi bodzafának még a gyökere sem maradt meg, ellenben csúnya agyagdombok maradtak elplanirozatlanul. A szomszéd is óriási szerencsétlenség, elébe építkezett a házikónak és hasonló modern külvárosi házacskája ott állott az ablakok előtt tíz méternyire és elfogta a reggeli napot.

Ő persze nem nyúlt hozzá semmihez. Manci néni igen jó gazda volt, egy kis tőke is maradt utána, amelyik éppen úgy elég volt az ő legszűkebb szükségleteire, mint ahogy elég volt a néninek. Nyugodtan élhetett, senkinek sem volt azért adósa, mert hiszen részben azért is menekült el, mert egyetlen rokona, a Manci néni, valahogy az ő öreganyjától zsarolta el ezt az egész kis birtokot, és az most csak visszaszállott rá, mint jogos tulajdonosra.

Ha tíz év előtt kapta volna meg, akkor mit csinált volna vele. Eladta volna, hogy külföldi útjára egy kis tőkét szerezzen. De most, hogy visszaérkezett, kellően megtörve és kifáradva, eszeágában sem volt, hogy hozzányúljon, vagy valamit elveszítsen belőle. Hétszámra ült a rideg szobában, úgy tele volt a természet minden lehetséges szenzációjával, hogy nem bírt kinézni az ablakon, elviselhetetlen volt, hogy kimenjen a hegytetőre és belenézzen a Sajó-menti tájképbe. Az egész tél úgy telt el, későn kelt, senkivel nem beszélt, kevés ételét maga főzte meg, haját, szakállát nem gondozta, életfáradtság és az egész világegyetemmel szemben valami szörnyű életunalom volt benne.

Tavasz felé megérkeztek a képei. Nagy ferslógok jöttek, és engedte, hogy azokat lerakják az egyik szobában, föl sem bírta bontani, nem érdekelte, nem izgatta, félt tőlük. Éjjel nem bírt aludni, úgy szégyelte magát. Itthon, ebben a józan levegőben, mintha megnyílt volna a szeme, vagy lenyírták volna a szárnyait, valami ismeretlen erély megszüntette a fantáziáját. Borzasztóan szégyelte magát. Éjjel felült az ágyában és égett az arca a szégyentől. Ilyen hallatlan tévedés, ekkora eltévelyedés, a művészet alapproblémájától: szeretett volna fejszét, kalapácsot venni és mi-

előtt emberi szem láthatná, összezúzni, megsemmisíteni őrült ostoba képeit. Lekaparni a homokot és kisöpörni, elásni az egészet. Az egész multját el akarta ásni. Azt a tíz esztendőt, amit végigszenvedett és végigőrjöngött az öt világrészen keresztül. Egyedül, magára maradva, beletemetkezve a saját, egyre bizarrabb, egyre féktelenebb és egyre vadabb álmaiba. Nem kellett volna ezt. Hogy történt ez? Hogy lehet, hogy ennyire öntudatlanul, mintha egy orkán söpri a falevelet, egyre butább forgatagban halad tova.

Valamelyik nap a helybeli lap szerkesztője jött hozzá. Hírét hallotta a megérkezett képeknek és neki úgyis fantasztikus híre volt az egész városban, ahol senki sem ismerte, csak a nevét és a furcsa régi emlékeket, hogy annak idején nem volt hajlandó megfesteni a főispán arcképét, díszmagyarban, dacára annak, hogy a főispán jóakaratából kapott nyolc esztendőn keresztül némi ösztöndíjat, amellyel mégis eljutott Münchenbe, sőt Párisba is, ahol két évet a Julien-iskolában töltött. Ez a díszmagyaros arckép lett volna tulajdonkép a fölavatás, bevezetés a társaságba, városuk szülöttjének társadalmi akceptálása. Most a szerkesztő a ládák tartalma iránt érdeklődött. Kidobta.

Pár nap mulva a szerkesztő másodmagával jött, a múzeumi titkárral. A polgármester üzenetével, hogy átengedi a városháza nagytermét a kiállítás rendezésére.

— Pénz, barátom, pénz! Nagy változás történt, mióta maga nincs itthon. Ma már három bank van a városban. Csakúgy hemzsegnek a bankigazgatók, gyárosok: hajlandók pénzt adni képért.

Üveges szemmel bámult rájuk.

— Emelje annak a ládának a sarkát, ha annyi aranyat adnak, amennyit az a láda nyom, akkor sem fogok egy darabot sem eladni belőlük.

Megállapították és elterjedt a híre, hogy bolond.

És ő maga is azt hitte.

De valami hiányzott az életéből: eddig észre sem vette azt, hogy él. Akármennyire őrültnek látta is most utólag azokat a fantasztikus lelkesedéseket amiket életében végigszenvedett, arra jók voltak ezek, hogy átrepítsék a szakadékokon: eddig nem volt életében sem éhség, sem fáradtság, nem volt unalom, nem voltak veszedelmek, nem voltak sivatagok, nem volt zavaró idegen elem sehol. Egy egységes boldog lendület volt ez az élet. Kire mit tartozik, hogy milyen volt. Az övé volt, nem csinálta másnak és neki jó volt. Ha fájt valami, csak az fájt, hogy ennek a boldog szédületnek egy-egy pontja itt-ott elmaradt. Mint a gyermek, aki sajnálja elmaradt apró kis lábanyomát is otthagyni a parti homokban és úgy érzi, mintha magából veszített volna el valamit, úgy sajnálta ő, szívszakadva sajnálta azt a képet, amelyiket Kalkuttában hagyott egy kereskedelmi társaság igazgatójának a falán, hogy az ma is ott függ és magából kiáraszt egy embert, aki most itt él s nem érzi teljesnek magát ebben a szomorú kis vityilóban, mert hiányzik a ládákból egy tucat vászon. Zokogás tört ki belőle. Életének egy tucat emléke oda van. Gyilkosai mintha egy tucat tőrt vágtak volna testébe, mint Szent Sebestyénnek.

De ha megszűnt benne a szent láz, akkor miért él tovább. Élni csak azért, hogy az ember éljen. Őrület nélkül élni és mégsem lehetni olyan józan polgár, mint a többi emberek.

Sok tünődésre, sok fejfájásra adott okot ez a bús magábaszállás.

Úgy vonszolta az életet, mint valami rendkívüli terhet és még az is örömet adott neki, hogy legalább annyi kötelessége, dolga van, cipelni a saját életét.

Néha végigment a kisvároson. Lógó fejjel, csüggedt lépésekkel, bánatosan, hosszú haja a vállán lógott, hosszú, ritka szakálla a kabátja gomblyukába gombolódott. Ha végigment a városon, félt az emberektől és borzadt a rányező szemektől és valami torz öngúnnyal tette ki magát az emberek pillantásának.

Egy este valami csodálatos dolog történt vele. Először nem is értette, mi az: villámlás, mennydörgés, napsütés: állott mereven, állott és egy lassan, imbolygó léptekkel szembe jövő fiatal nő arcára bámult.

A nő észrevette őt és ránézett. Nagy szürke szemei voltak és élesen és valami titokzatos meglepetéssel nézett rá. Egy pillanatig a szemük össze is kapcsolódott és ő úgy maradt ott a járdán állva, megdöbbenve, mintha a villámsujtotta teljes lángra gyúlt.

Megfordult és utána nézett a leánynak. Az néhány lépést ment, ugyanolyan lágy és tétova léptekkel, mint akinek semmi dolga e világban. Csak indus nők tudnak ennyire karcsú, ennyire önfeledt lépésekkel járni és nehéz korsót emelni büszke fejükön. Ennek a leánynak mintha az élet súlyos korsója volna a fején, ugyanolyan játékos beleszokottsággal vitte magát végig a kis város keskeny aszfaltján a torz malterházak között, és a festő csak nézett, nézett utána, és egyszer csak megindult ő is ugyanolyan imbolygó, kissé botorkázó, kissé táncos lépésekkel, mintha a nő minden egyes pórusa külön ugyanolyan rezzenésre és mozdulatra indítaná egész testét.

A lány egyre lassabban ment, érezni lehetett rajta, tudja, hogy követi őt. A sötét kapunál egyet fordult, hogy átmegy a másik oldalra és ebben a pillanatban visszanézett és a szemük megint találkozott. A lány arcán az esti napfényben valami csodálatos tündöklő fény volt. Mosoly volt rajta. Valami boldog mosoly. Gúny is volt rajta, csúfolódás, kinevetés, de ez nem fájt. Ez olyan volt, mint a csáncsípés, amely után meleg marad az ember bőre, de nem halálos. Hogy lehet az, hogy ily rövid pillanat annyi erőt, tüzet tud átsugározni egy lélekből a másikba. Vagy nem is átsugároz, csupán felgyujt? Kész száraz rőzsét, szalmakazlat, egyetlen szál gyufának a lángocskája lángbaborít.

Aztán a lány átment az utcán, a festő ott maradt és az egész világ szemét magán érezte és az egész lelke tüzelt, valami boldog szégyenkezést érzett és mégis csak

ott maradt, kővé vált fakirrá lett, aki nem bír többé tízezer évig innen elmozdulni.

Szemközt a város egyetlen nagy kávéháza volt, nagy tükörablakokkal, márványasztalokkal. A lány ide ment be.

A festő szíve elszorult. Ebben a kis városban nők nem járnak kávéházba. Délután félhatkor, ki lehet egy magányos lány, egy ilyen szép lány, az Istennek ilyen kivételesen szép teremtése, aki karcsú, magas lábszárakkal, magasra emelt fejjel, rövid hajjal, egy Véda istennő aktjával belép a kávéház ajtaján.

Oly sokáig állott ott. Azt hitte napok teltek-multak el, bár csak néhány perc volt. Egyszer csak látta, hogy a lány kalap nélkül megáll az ablakban, nem néz őrá, aztán tovább megy egy másik ablakba, szórakozottan és tétován, de otthonosan.

Leforrázva érezte magát, megmozdult, tovább ment.

Ismét lehajtotta a fejét, ismét görnyedt lett, összeesett, az élet csüggedtsége súlyosabb lett benne, mint valaha. Fiatal korának emlékei, piszkos, kisvárosi emlékek ujultak föl benne. Diákkori, csúnya gondolatok szennyét érezte magán és lassan tovább ment.

Csak mikor kiért a mezőre, a városnak ellenkező részén, nem arra, ahol az ő házikója felé visz az út, csak mikor föltűnt előtte a leszálló nap fényében a Hódmező bokros, lankás, ősi tófenékszerű tájképe, akkor eszmélt magára. Ebben a tájban volt valami Közép-Ázsia képeiből. Távol hegyek is látszottak, csaknem olyan kéken, mint a hindosztáni csúcsok. Hirtelen karavánokat látott, tevéket a távolban, ahogy bókoló fejjel tova mentek az alkonyodó estén, aztán egy lányt látott, aki magas korsóval a fején jött a forrásról, egy magas leány, szürke szeme idevilágított és ő érezte azt a boldog szédülést, amely hatalmába kerítette egész testét.

Aztán megint nem látta a lányt. De lehúnyta a szemét, hogy lássa.

Önvédelemből.

A börtönőrt nem is hallotta, csak ment vele le a lépcsőkön, azt hitte, most mindjárt megbüntetni viszik s örült neki, hogy már vége lesz a dolognak. Jaj, nem asszonynak való ez : börtönt szenvedni. De a legény a lépcsőn nézte a cédulát, ami a kezében volt, s azt mondta. — Valami Flóris Jánosné . . .

Megállott, s iszonyú rémülettel nézett a katonaruhás fiatalemberre, ismerős? Honnan tudja a sógornője nevét.

— Valami Flóris Jánosné keresi magát, azzal fog beszélni az irodába.

A szíve erősen vert, a torka elfulladt, jaj istenem ez sokkal rosszabb, mint a büntetés.

Mikor bementek az irodába, csúnya fekete zugokon át, fa volt felhalmozva a pinceforma előszobákban, bedugta a fejét, sok ember volt ott s kereste a sógornét. Nem látta meg mindjárt, mert világos volt a szemének az irodában, akkor csak ott volt előtte a vastag szőke asszony, aki elébe jött.

Keserves nagy sírás fakadt ki belőle, az egész életét elsírta ebben a hangban : idejutni, idejutni! Börtönbe kerülni!

A két asszony egymásra borult, összeölelkeztek, erősen megfogták egymást s mind a ketten hangosan sírtak.

A börtönőr rájuk szólt ridegen :

— Ne sirjanak itt! Mert megyünk ám vissza! Nem azért jöttek ide, hogy sírjanak!

Egy kis csend lett körül. Az iroda csupa úriemberrel volt tele, akik nem sírnak, hanem inkább ingerültek, vitatkoznak, magyaráznak, az eszük dolgozik s talán nincs is

érzésük. A két szegény asszony is abbahagyta a sírást, odaszédelegtek a lócára s leültek egymással szembe, úgy nézték egymást.

— Rozi, Rozi, nekem nem is szólt senki, csak az ujságból tudtam meg, mikor János hozta tegnap este az ujságot; én olvastam . . .

Újra sírtak.

— Mán megint kezdik? — szólt a börtönlegény.

Egy vastag börtönőr odaszólt kemény felügyelőjüknek: — Ne keménykedj! . . .

A legény elhallgatott, elrestelte magát és figyelte a beszédüket.

— Mit csináltál! . . . — kérdezte a szőke asszony csöndesen, mindjárt. Belőle újra kitört a zokogás, alig tudta mondani:

— Olyan szerencsétlen vagyok, kezembe volt a kés, ott állott mellettem, csak úgy szúrtam arrafele, az isten elvette az eszem, mindjárt ott meghalt.

A szőke asszony vörös szemekkel nézte.

— Önvédelemből, . . . hát akkor nem baj, — vigasztalta.

Az asszony felkapta a fejét, mert rengeteg nagy haja, mint egy süveg fedte, buja nagy erős fejét s megrázta kicsit; önkéntelen, de nyugodtan mondta:

— Nincs önvédelem . . . nincs . . . nem lehet azt mondani . . . mert egy ingbe állott a kályhánál, csak beszéltek az urammal egész csendesen . . .

Újra kitört belőle a jajgató sírás; de csak egy hang; lefojtotta, lenyelte.

— Hát akkor csak várd ki Rozi, — szólt enyhén a sógorné, — így megölöd magad . . . Nekem senki se szólt, az ujságból kellett megtudni: itt is van nálam.

Elővette a tárcáját, soká kereste benne, nem találta.

— Mindig itt volt, most nem tudom hol van, csak egy kis darab volt, ollóval kinyírtam az ujságból, hogy »Gyilkos szakácsné«. Hogy te késsel megölted Rudolfot, egy rovottmultú embert, szóváltás közben, csak ez volt benne.

Az asszony újra sírni kezdett, az arca már egész fekete volt a sok sírástól és epekedéstől, májfoltok ütöttek ki rajta ; nagyon rossz színben volt ; a negyvenéves asszony sanyarú élete párolgott belőle.

— A gyerek jól van, még minden ott van együtt, semmi se veszett el, csak már te vigyázz magadra, mert ha önvédelemből, akkor semmi baj se lesz, akkor mindjárt ki is eresztenek, mondta Jánosnak ma reggel az ügyvéd.

Az asszony megint összerázkódott, a feje furcsa remegő izgalommal zörgött a nyakán, s ingerülten riadt fel, csattanva vágott vissza :

— De ha nincs önvédelem : nincs !

A fogát összeszorította s ellenségesen nézett.

Aztán csendesen, kérő szóval mondta :

— Csak kenyeret hozzál be nekem lelkem, mert nem tudom enni ezt ezt a rettenetes rossz savanyú kenyeret, amit itt adnak.

— Hozok be neked, de csak vasárnap lehet behozni, addig már csak ezen szenvedj, Rozikám, pokrócot is hozok neked.

— Eredj el az anyámékhoz, azok adnak mindent, te csak hozd be, mert azok nem tudják behozni.

— Nem megyek, oda nem megyek, hogy három tojást adjanak : hozok én neked mindent, vajat, zsírt, tojást, lisztet, kenyeret, pokrócot. Nincsen nekem szükségem az ő három tojásukra, te is voltál jó énhozzám Rozi, mikor én gyerekkel feküdtem, meg mindig.

Rozi csak nézett, nézett maga elé : most olyan furcsa volt, hogy odakint él a világ, nyüzsögnek az emberek : csakugyan, az anyjához hiába küld akárkit, az nem fog adni semmit, milyen gyűlölet van a világba, az elítéli őtet ... mindig elítélte ... azt kívánta, hogy becsületes legyen, mintha abból meg lehetne élni, ahogy ők gondolják, az öregek ... nem tudják, hogy mi van itt az embernek a szívében, milyen szorongás és gyűlölet ... Könny futotta el a szemét, nagy haja lenyomta a fejét, összetöppedt : mire ez, mire kell az, hogy az embernek szíve legyen s egy

rovottmultú csirkefogót ... egy aljas csirkefogóval olyan jól tudja magát érezni, ahogy soha az urával, a gyerekeivel ... Mi az a jó érzés : hiszen az se jó, az csak fájdalom és kínlódás és mégse lehet másképp ; hiszen az urának szerette volna azt a kést odaszánni ; de mi köze ahoz az idegen emberhez : az urához ; közelebb volt a szívének a rovottmultú, akit szeretett, hiszen szeretetből szúrt feléje, a szeretet, mert lenézte s szerette, megvetette, de szerette, meg akarta volna változtatni, hogy szerethesse, de nem lehet s a kés végzett ...

A kövér, szőke sógorné folyton beszélt, csendesen, mindent elmondott : — Képzelheted a műhelyben mi volt ma, senki se dolgozott, csak azt beszélték ... Nincs az ablakod az uccára? Elhozom a kisfiadat ide karon, az uccára, hogy lásd : ha kinézhetnél.

Száraz szemekkel nézett rá, nem tud sírni a gyereke említésére, csak halkan, félve mondja :

— Nincs ; uccára nem látok.

Az őr, aki már megértette, hogy itt nagy bajról, igen nagy bajról van szó, beleszólt :

— Ide is behozhatja. A gyereket ide is be lehet hozni.

Összerázkódott s nem merte megmutatni, hogy fél a gyerekétől, a kisgyerek vádoló szemétől, csak egyre jobban összesüppedt s nézett, nézett maga elé.

— A műhelyben is mindenki azt mondja, hogy ha önvédelemből, akkor semmi baj sincs.

Erre kiegyenesedett s szikrázó szemmel nézett a sógornője szemébe, a jobb keze görcsösen összeszorult s úgy mozdult, mint akkor, a késsel s szinte feléje vágott :

— Nincs önvédelem ! ... mondtam ! ... hát ne kínozzatok ! a kutya istenit, még itt se hagytok békin.

A puha szőke sógorné ijedten mozdult hátrább : a kést érezte a bordái közt : jaj ez a bolond asszony, a fekete szeme hogy ég, az a rettenetes nagy haja most a fején, a nap kívülről rásüt, egy sugár s vörösen szikrázik, mintha vér volna a hajában, tűz és vér.

Tenyészállatkiállitás.

Vasárnap délelőtt egy fiatal házaspár állott és nézelődött a tenyészállatvásáron. A férj vaskos fiatalember, akit az élet Budapestre láncolt, de a szíve a falu és gazdaság pipacsos mezőin éltette. Az asszony túlkulturált városi nő, aki csak az ura kedvéért jött ki a vásárra s egész lénye ellentmondott ennek a barbár világnak.

A legelső istállóban a férjen valóságos fizikai izgalom vett erőt. Két sorban tehenek és bikák állottak a jászolnál. Rideg kiállítási épület, minden állatnak a bal tomporára nagy szám ütve. Szép kövér, tiszta jószágok, percekig nézték őket. Csak sokára szólal meg a férj.

— Tudja isten, gyerekkoromban nagyobbak voltak ezek a bikák.

Az asszonyka ellenben meg volt lepve. Furcsának találta ezeket a nagy darab állatokat : mekkora bőr. Hozzá volt szokva az állatbőrhöz. A prém, a prém, ez az ideálja. Egy barátnőjének csikóbőrbundája van. Milyen furcsák ezek a nagy darab marhák tiszta prémben, lassan fordítják a fejüket. Lehúnyják nagy sötét szemüket, álmodoznak, milyen szép egy álmodozó bika. Ide van fordítva a feje. Rettenetes nagy zömök feje. A homlokán vastag göndör prémsapka : haj ! Nagy ráncok a szeme körül : a nyakán lötyög a bőr, mint valami boa. Valami soha nem képzelt szépséget érzett bennük. Ahogy végigmentek két sor hatalmas bika között, érezte valahogy bennük az erőt, valami szörnyű, mindent elgázolni tudó akaratot. Nem is az izmaikat, a testi erejüket, hanem valami lelkierőt érzett kisugározni belőlük, olyan zömökek voltak, kondorhajúak s azok a gyönyörű fényes, hatalmas szarvak, kétoldalra, magasra

fölvetve, mint valami kard ... Mire valók? Dísz? megverekedni? jelvény? vagy fegyver?

— Maga megismeri a bikát? — kérdezte a férj csintalanul. — Maga még sose látott bikát ... Tehenet már látott?

Az asszonyka lenézett az urára, valamivel magasabb volt nála, most érezte, hogy nőstény. Érezte, hogy karcsú, magas, hogy van benne valami erő, idegesség, valami jobb lelkianyag: ezek a rettentő állatok megkapták és megdöbbentették őt, de nem volt neki idegen ez a hatás: mintha otthon volna valahol; egy olyan lelkiközösségben, ahol ő már élt, ahonnan ki van szakítva, de ahol rögtön otthon érzi magát.

A férj magyarázatokba fogott és csillogtatta szaktudását. Fajtákról beszélt. Tejtermelő kvalitásokról beszélt, magyarázta, hogy mi a fontos, milyen pontok alapján adják ki a díjakat, megvizsgálta egy-egy állatnak a testalkatát, erejét, hústermelő lehetőségeit, sőt a színét is, ami mind számot tesz a díjak odaítélésénél. Az asszonyka hihetetlen ingerültséggel hallgatta. Nem akarta hallani ezeket a dolgokat. Mintha illúzióit vagdalta volna széjjel, tépte volna le durva kézzel ez a nyugodt, közönyös, hamis dolgokért lelkesülő öröm, ami az urából kiárad. Elszakította magát.

— Ezeket is nézze meg, — mondta a férj, — Nézze csak ezeket is, ezek is vannak olyan szép állatok, mint maguk a bikák: a gulyások.

Az asszony ránézett egy gulyásnak az arcára. Ebben igaza van az urának. Valahogy örömmel érezte meg, hogy ezek a pásztorok, akik cifra szűrben, csillogó karikákkal díszített ostorokkal a nyakuk körül és valami példátlan flegmával ácsorognak, támaszkodnak a bikák karámjához: ezek éppen olyan állatok, mint maguk a bikák. De valami különbség van köztük: ahogy a szemébe nézett egy öregedő pásztornak, pompás fej, ráncokba gyűrődött izmok az arcon, barna szem, barna szín, kondor bajusz: *ez volt a két állat közül a kegyetlenebb.* A bika, amelyik ott állott a pásztor mellett s valami nyugtalanság remegett az idegeiben, a leffentyűi, a bőrének aráncai meg-megrázkódtak: ez a bika,

egy drága, ártatlan kis lélek volt, egy szilaj, makacs kisgyerek, egy lefékezett, visszatartott rettenetes indulat, amelyik látszott, hogy szeretne valami óriási dolgot csinálni. Szeretne talán kitörni, láncot, kötelet, rudat, házat szétrobbantani és nekivágni magát a világnak... de ott áll, mozdulatlanul áll, tunyán, önmagát legyőzve... Az asszony félő ámulattal nézte a leláncolt bikát. No?... mi lesz? akarom, nem akarom? — mondta neki. — Merem, nem merem?... Beszámíthatatlan, ostoba paraszt állat... a szemük összekapcsolódott, a bika szemét vér öntötte el, vörös erekkel lett tele a szeme, az asszonnyal megszédült az egész világ, most úgy érezte, mintha egy nagy fény lobbant volna fel és már szétszakadt volna minden, százezer és millióezer esztendő, ami az ember és az állat között mint korlát, ott áll.

De ebben a pillanatban a pásztor megmozdult, odanézett a bikára. Erős kis feje, éles, szikár vonalai csak megrezzentek a bika szemében s mintha helyrezökkent volna a világ: az erkölcsi világrend örök nyugalma helyreállt. A bika fújva, egyet hördülve, nekilátott a szénának, az asszony pedig nagy bundájában, szemébe húzott barna kis kalapjával valami kecses, kacér állat boldog tetszelgésével tovább tekintett, más bikákra és más emberekre és mosolygott.

Az ura harsányan kiáltotta fülébe:

— Nézze csak, nézze csak, szép ez a nő?

Előttük nagyon fess úriasszonyka ment, barna kosztüm, barna kalap, barna cipő és hófehér prémmel volt mint boával a nyaka és rövid kosztűmkabátjának szegélye dúsan díszítve.

Az ember utána nézett a mellettük elmenő kis páváállatnak s önkéntelenül azt mondta:

— Na, úgy-e, érdemes volt kijönni?

Az asszonyka titokzatosan mosolygott, hirtelen visszapillantott az előbbi nagy, komor bikára, amely már lassan majszolta a friss szénát és azt mondta:

— Igen.

Nyomozás.

A csendőr végigkutatta az egész házat, az istállóba is bement s mindent alaposan megvizsgált.

Az asszony kipirult arccal kísérte, hetykén és gőgösen nézte a dolgot, mint aki biztos benne, hogy a lopott holmi már megszállott területen van: azt ugyan keresheti a csendőr.

— Mit kutat maga nálam, — mondta a csendőrnek élesen — van magának felesége, kotorásszon annál.

A csendőr, mint aki kígyósziszegést hall, visszafordult, s a szemébe nézett. A szürke éles szemek szívósan s kitágulva meredtek rá s az asszony úgy félszájjal mosolygott, egész furcsán, csak a félszáját húzta szét, mint valami vámpir, céda vagy vérforraló mosoly volt az arcán.

— Te büdös . . . — morogta a csendőr s pofonra nyílt a a tenyere, de aztán elfordította a szemét, — majd horogra kerülsz egyszer, de az keserves lesz.

— Úgy? — mondta az asszony — olyan könnyen? csak úgy? No lám! Majd maga kerül még horogra: majd megmutatom én magának ki a tolvaj!

A csendőr újra ránézett, szikrázó szemmel nézett az asszony nagy szürke szemébe, amely oly mereven s tágan nézett rá mozdulatlanul, engesztelhetetlen dühvel, vagy mivel . . . Nagyon nyugtalan volt a tenyere, de csak újra elfordította a pillantását róla s köszönés nélkül kiment a kapun.

Az asszony gúnyosan nézett utána, harsogó mosoly volt az arcán: a csendőr, nagy darab egészséges ember volt, becsületes fickó, fiatal házas s jó egészséges nagy darab magyar.

— Paraszt, — mondta az asszony s befelé mosolygott, lehúnyta a szemét, sóhajtott s elismételte : — Paraszt.

Pár nap múlva, ahogy kinéz a kapun, a szomszéd zsellér fiát látja, ahogy jön végig a kapu előtt dúdolva. Ez egy szegény hülye volt, széles szájjal vigyorgott mindig s szokás volt vele bolondozni.

— Hunnen gyüsz Jóska? — kérdezte tőle.

— A csendőröktül.

Erre kiállott a kapuba.

— A csendőröktül? Mit kaptál ott, pofont?

— Ezt a köpönyeget.

— Hij de jó köpönyeg, — mondta az asszony s megfogta a fiún a köpönyeg ujját — ez egy igazi jó csendőr köpönyeg, csak az imádság tartja. Osztán melyiktől kaptad?

A legény vigyorogva mutatta meg, hogy attul a kisbajszú csendőrtől.

Az asszony szíve elkezdett pezsegni, a szeme nagyot lobbant :

— Úgy! — mondta, — a kisbajszútul, — no lám!... Megállj csak, megigazítom rajtad, katonaköpönyeg ez... Azzal feladta a hülyére a köpenyt, amelynek a félujja, mancsettánál leszakadt s a kezében maradt. A hülye nem vette észre, s mikor felvette a köpenyt, röhögött rajta, hogy az egyik karja úgy maradt.

Az asszony bedobta a köpeny ujját a kerítés alá, kicsit várt, míg elment a fiú, akkor utánaszólt :

— Megállj csak! micsoda köpönyeg ez?... Gyere csak vissza!... Hisz ez az én uram köpönyege vót... Hogy kerül ez a csendőrhöz?... Még tegnap itt vót a kiságyon az istállóba, megájj csak, megájj csak!

Elkezdett torkaszakadtából kiáltani, két-három szomszédasszonyt összecsődített s mindnek elmagyarázta, hogy a köpönyeg az övé, szegény uráról maradt, aki itthon halt meg mint háborús sebesült, de hogy rossz volt, a kiskocsis aludt rajta a dikón, az ólba s még egy-két nappal ezelőtt itt volt a köpenyeg, akkor veszett el, mikor a csendőr házmotozást csinált.

Nagy diskurálás lett a dologból az egész környéken, a fiatal csendőrt senki se szerette, mert igen kemény keze volt s nem nyelt el semmit.

Másnap már fülébe került a csendőrnek a hír; mikor végigment az utcán, megállott az asszony kapuja előtt.

— Héj! Gyüjjön csak ki! — kiáltott be neki.

Az asszony kijött az udvarra.

— Mit jár a maga szája? Hogy én elloptam a maga köpönyegét?

— Én nem mondtam, hogy maga lopta el, én csak azt mondom, ami igaz: a Jóska gyereken az én uram katonaköpönyege vót: aki elvitte az ólból, a motozáskor: az lopta el. Én nem mondtam, hogy maga lopta el.

— De az anyád irgalmát, — ordított a csendőr — büdös kutya, figyelmeztetlek, hogy rögtön tedd meg a följelentést, mert én nem tűröm, hogy a nevemen szánkázz stb.

Az asszony megállott bent az udvaron s szembe nézett a csendőrrel. Karcsú, magas termetét kihúzta, még magasabb is volt valamivel a csendőrnél s úgy nézett vele farkasszemet kitágult pupillákkal s meg se moccant egy arcvonása sem.

A csendőr elfordította a szemét s prüszkölő káromkodásokkal elment.

Délben felöltözött az asszony szépen s elindult a csendőrlaktanyába s följelentést tett a köpönyög miatt.

Jegyzőkönyvet vettek fel, az egész faluban nagy volt a felháborodás, senki se hitt az asszony meséjében: hogy lehet azt bizonyítani, minden katonaköpenyeg egyforma.

Vizsgálat lett belőle s a csendőr törvény elé került.

A tárgyaláson mindenki csodálkozott rajta, hogy ilyen buta rágalommal lehet egy csendőrt megtámadni, az asszony nagyon tisztességesen jelent meg, csendes volt s feketébe volt öltözve.

— Mivel bizonyítja, hogy a köpönyeg a magáé.

— Kérem azzal, hogy: az enyém. Tessék megnézni, én varrtam össze a hátát barna pamuttal, csak úgy fircelve, tessék megnézni.

Megnézik a köpönyeget, ott a varrás.

— Meg azután az egyik zsebet én varrtam bele veres kartonbul.

Megnézik, az is úgy van.

— És kérem alássan: itt van, megleltem az egyik ujját a köpönyegnek a kamrába, a rossz lom közt, tessék megnézni, hogy nem beleva1ó-e?

Általános megdöbbenés: a köpenyujjat odaillesztik s még az a szakadás is pászol, hogy egy darabkája a köpenyen van, ami hiányzik az ócska magános ujjából.

Itt nincs mit tenni.

— Mit szól maga ehez! — kérdezi a hadbírófőhadnagy a csendőrt.

Az csak nézi, nézi a köpönyeget s a lelke is eláll az ijedtségtől.

— Volt ujja ennek a köpönyegnek?

— Hát ez egy rossz köpenyeg vót, — felelt csendesen a csendőr, — nem volt ebbe már semmi jó; se eleje, se hátulja; azér adtam annak a szegény hülye fiúnak.... De ez az én köpönyegem vót, arra esküszöm; tábori csendőr vótam benne, még ez a repedés is ott szakadt Rarancénél, mikor az a nagy baj vót... Csak elnyűtt, rossz vót, má nem vótt ujja, se semmije, de gondoltam annak a szegény hülyének még jó lesz valamire...

— Azt mondja meg, hogy hova lett az egyik ujja.

A csendőr hallgatott.

— Felhasználtuk fótnak... — mondta egy kis lelemménnyel.

— Szóval ez az ujj, nem ide tartozik maga szerint.

A csendőr ujra hallgatott: azzal a nyomorult köpenyujjal, azzal nem lehet vitatkozni.

Nem lehetett segíteni, a csendőrt elítélték: rangjának elvesztésére, politikai jogainak három évre való felfüggesztésére.

Mikor hazamentek a faluba, a csendőr nagyon el volt keseredve, szorította azt a kemény paraszt állkapcsát s a szeme égett.

— Majd én kinyomozom, — káromkodott a kis felesége vigasztalására, — majd kinyomozom én! — s tenyerét emelgette. Míg az ítélet fellebezés alatt volt, addig még megmaradt a szolgálatban.

Egyszer csak úgy esett, hogy egyedül volt az irodában inspekción s meglátja, hogy az asszony megy az uccán.

— Hej, — kiáltott ki neki, — jöjjön be.

Az asszony egy pillanatig habozott, akkor elszántan befordult a kapun.

Ott állottak szemben egymással a csendőrségi irodában.

A csendőr most aztán farkasszemet nézett az asszonnyal, aki állotta, ahogy szokta; sovány volt az asszony arca, fehérbőrű sovány teremtés, karcsú, magas, szívós. A csendőr vastag volt, nagytagú.

Nem szóltak egy szót sem, de mind a kettő érezte, hogy itt most rettenetes leszámolás lesz.

— Hát hogy került magához a köpönyegem ujja? — mondta a csendőr s felemelte rettenetes tenyerét.

Az asszony szeme tágan nézett rá, az ajka, keskeny vámpirszája elhúzódott s a balsarkában megnyilt egy picit:

— Mit gondol? No! Hogy került!...

A csendőr feljebb emelte a tenyerét.

— Leloptad róla?! — villant ki belőle először a gondolat.

Az asszony elmosolyodott egy nagyon-nagyon parányit, a szeme alatt apró ráncok gyűrődtek, a csendőr olyan közelről nézte, hogy látta, hogy a baloldalon az állán a bőre tele volt apró hibával, gyűrődött volt, mintha mindig azon feküdne, vagy feküdnének...

— Elloptad? — mondta újra, rekedten.

— Maga úgy gondolja?... — szólt az asszony kihivóan, kacéran, lázasan, engedőn, titkosan.

— Úgy, bitang! — lihegte a csendőr s már nem bírta visszatartani, a tenyere leadta a rettenetes pofont.

Az asszony holtsápadt lett, egész arca megdermedt; elveszett belőle a vér; mint a halálra, nézett a csendőrre; a könyörtelen halálra, a meggyőzhetetlenre, a lebírhatatlanra, az elkerülhetetlenre.

De a csendőr is megriadt. Szörnyű kezét szinte mint egy dühöngő szelindeket fogta vissza s már másik kezével utánakapott az asszonynak, aki esett el.

Hőség robbant szét benne ; valami akna, bomba ; s a halálravált asszonyt, mint egy pelyhet fektette le a priccsre.

Csak nézte esetlenül, ahogy kezdett kigyúlni s égni az asszony megütött arca, mint egy rettentő seb : milyen hihetetlen vékony a bőre, fehér a homloka, mint a papíros s a bőre alatt látszanak a szökellő vércseppek, ahogy rohanva nyüzsögnek, mint hangyák a megbántott bolyban.

Akkor lassan ráhajlott s megérezte a szagát s elvesztette a fejét.

— Hallod-e, — szólt be egy csengő hang az ajtón ; a felesége.

Meg nem bírt mozdulni : kővé vált, ott az asszony előtt ; nem bírt felpattanni, hogy a maga párja elől eltitkolja a titkot.

A fiatal kis asszonyka rémülten nézte őket, az asszony a priccsen mereven feküdt, hátraejtett fejjel, égett szegény feje az ütéstől, de jó volt.

A csendőr mogorván tápászkodott fel s szembe fordult a feleségével :

— Hát te hogy mersz ide bejönni?... Nem tudod, hogy ide tilos? — nagy öklét összeszorította s ráemelte a kicsi asszonykára. — Tilos, a nyomozás érdekében.

Az asszonyka szemébe könny szökött s egész teste el kezdett remegni. Valami halk sikoltás tört ki belőle s elfutott.

A csendőr soká nézett utána, tompán, bután, akkor, mintha valami idegen erő markolta volna, lassan megfordult : az asszony szeme nézett rá szürkén és élesen.

Sokáig szembe néztek, akkor az asszony, alig megnyíló szájjal azt mondta :

— No!... Csendőr úr... Hát csak nyomozzon tovább...

A csendőr levágta magát egy székbe, öklére támasztotta a fejét s halálos unalommal, halálos izgalommal meredt maga elé.

A vidéki asszonyka.

A cigányprimás teljesen elkeseredve húzta a hallgató nótákat, a fiatal kontrás, aki ha lehet, maga is vele dalol a mulatókkal, hirtelen megbökte s odaintett a sarokpáholyban ülőkre.

Hangos kacagás áradt onnan az üres külvárosi kávéházra, ahol csak két-három asztalnál ültek vendégek; a kerületi kéményseprő a szomszédutcai bérkocsissal az új pénzügyminiszterjelöltről vitatkozott: »Én jól ismerem Bud Jancsit, — mondta a bérkocsis, — Máramarosszigetről, én nekem más miniszter nem kell, mert ha én elmegyek hozzá, az nekem kiadja az engedélyt: Máramarosszigeten ült a kocsimban, ismerem.« A kéményseprő nevetett rajta s azt mondta: »Ha Lukács László lesz a pénzügyminiszter, akkor a tőzsde rögtön megjavul, akkor megjön a bizalom . . .«

A prímás rájukfigyelt félfüllel, mert szerencsétlenségére neki is papírba volt fektetve minden vagyonkája, októberben vette a Schlicket 170-ért s mennyi kosztpénzt veszített majdnem félév alatt, s ma is csak 146-on áll a nyomorult Schlick. Szórakozottan muzsikált azért s az esze folyton ott járt a kéményseprő hangos, lármás beszéde körül.

De most, hogy Rudi, a kontrás oldalba bökte, mindjárt a dologra figyelt. Eddig oly szolidan ültek ezek a pasasok, hogy egy ezerkoronást se lehetett kinézni belőlük, de most meglátta félszemmel, ahogy az asszonyka megcsókolta az egyik urat s utána végnélkül kacagott. Rögtön elküldte hát feléjük a nóta csiklándó hangját, pányvát vetett rájuk, a lószőr és a bél sikító hangját, s ettől kezdve egész szívvel figyelte a kis társaságot.

— Gyerekek, — mondta a kis barna asszonyka, s az arcán kiütött a hőség, piros rózsák gyúltak ki telt kis arcán, — én olyan jól érzem magam, olyan kimondhatatlan jól érzem magam, én azt akarom, hogy ti is jól érezzétek magatokat.

Hangosan nevetett:

— Doktorkám, te nem érzed jól magad? — s újra a deresfejű úr nyaka köré vetette a karját.

A derejesfejű úr röstelkedve örvendett, azt se tudta, hova tegye fejét a nagy megtiszteltetés elől, s a fiatalember hangosan kacagott a zavarán.

— Úgy, Gézuskám, hadd érezze jól magát a doktor, — mondta az asszony, — hát hidegszájú vagyok én, doktor? Na, doktor, mondd meg, te vén bűnös, hogy hidegszájú vagyok én?

Ráugrott a védtelen deresfejűre s arconcsókolta. Akkor mind a hárman prüszkölve kacagtak s az édes furmint feldőlt az asztalon, de szerencsére a poharakat el tudták fogni, egy sem tört el.

— Félsz tőlem, te bűnös doktor? — cibálta meg a doktor deres haját s elkezdte veregetni tenyerével kopaszodó tarkóját, oly szabályosan s energikusan, ahogy a habot verik fel a konyhán. — Te édes vén bűnös doktor: vidéki asszonnyal kötöttél ki: jaj, én nagyon jól érzem magam, azt akarom, hogy ti is mind jól érezzétek magatokat.

A doktor most már látta, hogy veszedelmes az asszony közelében maradni s átült a szemközti pamlagra.

— Te bűnös doktor, menekülsz előlem? — mondta játékos lihegéssel az asszonyka s kacagott, kis csilingelő kacagással. — Gézuskám, ez a vén bűnös doktor nem akarja jól érezni magát velem, úgy vidékiesen; megálljatok csak, hadd igazítsam meg ezt az abroszt.

Helyrehúzta a lecsúszott kis fehér terítőt a márványasztalon s felállítgatta a poharakat, az üvegeket, mámoros keze olyan biztosan babrált a törékeny holmikkal, ahogy a tárgyak össze vannak szokva, ismerik egymást.

A cigány most hirtelen rátalált, amire oly hiába keresett, arra a bizonyos nótára, amely kedvence az aranyhalacskának :

»Mert a barna, mert a barna olyan csalfa . . .« dalolta vele az asszonyka s fölemelte dolgos kis kezét, kis barna kezét, kivágott karját fölemelte s szemét lehúnyta s a szája szinte megdermedt az alkoholmérgezés e finom stádiumában:

»Csalfa asszony, édes asszony minden barna . . .«

S nagyot sikoltott :

— »De ha csalfa, annál jobban bolondító . . .« Jaj, nincsen hangom, gyerekek, adjatok tanácsot, mért nincsen hangom.

— Tudja maga Cicuska, maga pont olyan, mint Blaháné, magának a Nemzeti színpadján volna helye . . .

Az asszonyka hátraejtette a fejét, lehúnyta a szemét, szédült vele a világ : nagyon szeretett volna színésznő lenni, de ezt sose merte kimondani, most két könnycsepp futott le hosszúpillás szeméből :

— Én olyan jól érzem magam, — mondta alig rebegő szájjal, dermedt kis mosollyal, — jaj, a kutya istenit, de jól érzem én magam : hát ti mért nem érzitek jól magatokat, te büdös te, — s pofonvágta a fiatalembert.

Ez hallatlanul megijedt, lángvörös lett, a kéményseprő s a bérkocsis ott a túlsó sarokban abbahagyta a politikát s rájuk nézett, ő igyekezett hosszú nyakát messze eltartani, a fejét, az asszonyka elől, de ez hozzá fogott pofozni s verte, verte csattogó tenyérrel, ahogy a rétestésztát szokta a gyúrótáblához, azzal az érzéssel, hogy verni jó s az nem fáj.

Ezt csak nevetéssel lehet elintézni s gügyögéssel és csipogással :

— De Cicuska, no nézze csak, nohát nézzétek, de Cicuska . . .

— Nem baj, vidéki asszony vagyok, hadd lássa meg egy budapesti, hogy a vidéki asszony az igazi asszony, mert abból még nem száradt ki a vér ; gyerekek én nem megyek feleségül ahhoz a koporsógyároshoz, nem megyek feleségül, elég, hogy megmenekültem egyszer egy ember

markából, én többet nem megyek senkihez feleségül : én csak jól akarom érezni magam : ha én nem mehetek ahhoz, akihez én akarok menni, akkor én nem megyek feleségül, csak ahhoz, akit én szeretek . . .

Ömlött a könny a szeméből, de nevetett ; sírt és nevetett :

— Mindig csak a bánat és a munka, én nem tudom, mikor éreztem magam ilyen jól, »mert a barna, mert a barna olyan csalfa . . .«

A cigány már itt állott, hajlongott s belehúzta az asztalba a nótát, belehajolt a társaságba : a férfiak, akik eddig úri merevséggel vigyáztak magukra, most egyszerre szintén belesodródtak az asszonyka mámorába s a fiatal ügyvéd rátette a cigány vállára a kezét s vele dalolta hirtelen kiordító nagy hangon :

»Csalfa asszony, édes asszony minden barna !« . . .

Aztán zümmögve, hallgatva, megijedve bátorságuktól, csak ép átengedték magukat az érzésnek, ami oly elementáris erővel zuhogott ki bennük, csak a deresfejű doktor lógatta maga elé bánatosan a fejét : tőle eltelt az idő, neki mindig csak koplalni kellett az élet örömei előtt, hja, egy szegény fiú, aki sült tököt ebédelt a medikus évek alatt s ma is a külvárosi szegények ingyendoktora . . . feleség, hat gyerek, otthon alusznak, boldogan s békésen s nem is sejtik, a papa hol züllik, isten ments, hogy megtudja az asszony, pedig itt őt mindenki ismeri : a kéményseprő, ez a nagy lump, aki soha le nem fekszik embernek való időben, akinek tavaly a legnagyobb fiát mentette meg a tüdőgyulladásból, s háromszáz koronát fizetett, igaz, akkor az még megfelelt mai harmincezer koronának . . . de hát ez is mi? egy kiló hús negyvenezer korona . . . most ez a kéményseprő meg van elégedve, hogy a doktor is idezüllött . . . s ez a két vidéki rokon, vagy nem is rokon, csak otthoniak : az mind rokon, aki Pesten egy otthonból jött össze. Mit fog ez róla mesélni s nem magyarázhatja meg, hogy véletlen találkoztak itt a kávéház előtt s csak azért jött be velük, mert . . . mert ő is belefáradt az életbe, a becsületbe, a munkába . . . s egy

percre elfeledni a kötelességet, az asszonyt, a gyerekeket . . . ah . . .

— Hol vagyunk, doktor úr? — mondta hirtelen az asszony, — Budapesten? Hogy kerülök én Budapestre? Kávéház? tündérálom? Mert a barna, mert a barna olyan csalfa . . . Csak kereskedő, akit szeretek, — mondta sírva, szívszoruló, édes sírással, — szegény fiú, huszonhatéves, de nagyon szeret, amit akarok, mindent megtesz : és én hozzámenjek ahhoz a koporsógyároshoz, hiszen ha legalább benne feküdne a koporsóba . . .

Hangosan kacagtak. Az ügyvéd kurucnótákat kezdett dalolni s a cigányt dirigálta :

— Hallgassatok, a fene egyen meg benneteket, nem hallom a hangom tőletek. Ne lármázzatok : itt Pócsi doktor mulat, nem ti.

Az asszonyka keresztül tette a könyökét az asztalon s a doktorra nézett :

— Hát nekem semmi se jut ebből az életből, doktor bácsi, csak a munka? . . . — Odaejtette kis kezét az asztalra — és a szenvedés . . .

Az ügyvéd dalolás közben fölvette a kis kezet s csókolgatni kezdte :

— Te vagy a legény. Tyukodi pajtás . . . milyen kék erek vannak itt a maga kezén, hol szedte maga ezeket a kék ereket, nézze, doktor bácsi, a legelőkelőbb kék erek — s ahogy nézték, csakugyan tiszta kék vonalak erecskéi kanyargóztak a párnás meleg kéz sima bőre alatt.

— Magának le kell feküdni, Cicuska.

— De hova?

Az ügyvéd nevetett.

— Azzal ne törődjön, csak bizalom. Cicuska.

Hangosan nevettek, még a cigány is nevetett.

Az asszonyka kinyitotta a szemét s körülpillantott. Mintha valami bűvös álomból ébredt volna. Hirtelen megdermedt, a szeme ott maradt valahol s elkezdett sápadni.

A kéményseprőt látta, aki mereven nézett rá a kávéház túlsó feléből s hideg verejték ütött ki a testén : ez meg-

ismerte őt, képzelődött, — ez az ember értesíteni fogja a koporsógyárost . . . jó isten . . . vége a világnak . . .

— Aljas gazemberek, — mondta halkan, vacogó foggal. — Jaj, most hazamenni, megöl az anyám.

Lehúnyta a szemét, de rögtön felnyitotta, mert úgy érezte, elszédül:

— Gézuskám, jön a feleséged.

Az ügyvéd rettenve nézett vissza s a vidéki asszonyka hangosan s könnyes arccal kacagott.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A királyné.

Egyszer egy királyné kiment a mezőre, ott látott egy derék parasztot, aki békésen művelte földjét s rámosolygott.

A paraszt megütődve nézett fel, megtörölte homlokát s utána nézett a tovasétáló királynénak.

A királyné néhány nap múlva megint kiment a mezőre. Újra meglátta a parasztot s újra rámosolygott.

A paraszt furcsán, nehézkesen állt előtte.

— Mit csinálsz? — szólította meg a királyné.

— Verejtékezek, — mondta a paraszt.

A királyné lehúnyta a szemét s nyitva hagyta vékony ajkait, különös, különös mosoly tündöklött az arcán.

Aztán tovább ment, lassú, bolygó léptekkel s mint glória vette körül ez a mosoly; a paraszt mindaddig látta a glóriát, amíg csak el nem tűnt a ligetes dombon, sőt azután is látta, mert lehúnyta a szemét s benne ott maradt a királyné képe.

— Becstelen egy dög ez, — mondotta magában, fejét csóválva — utolsó egy lottyó, nem királyné...

Azért mondta ezt, mert meg volt ijedve s félt, hogy valami baj lesz vele.

— Minek jön ez a mezőre, maradjon csak ott fenn a palotában, — morogta s mérgesen szurkálta le az ösztökével a földet az ekevasról — csálé Bimbó...

De a királynéval eltávozott valami a mezőről: a nap éppenúgy sütött, a madarak fütyörésztek, a szellő ibolyaillatot hozott, de a paraszt nem tudott többet dolgozni.

Lehányta magáról a paraszti gúnyáját s egy ingújjban állt a tavaszi szélben, mégis égett a teste a hőségtől s folyton

le kellett húnynia a szemét s nem tudta mért: ráragadt a királyné arca villanása...

Harmadszor is kiment a királyné a mezőre, csöndesen s szelíden sétált a vadvirágos réten, magas volt és fehér volt és lágyan lépett, hogy a virágok felcsókoltak a talpacskájára s nem nézett arrafelé, amerre a paraszt dolgozott.

De ez szívszakadva leste a pillantását s mikor elment a királyné, majd megbolondult s káromkodni kezdett:

— Utolsó rongy személy, nincsen szíve, se lelke, kegyetlen áspiskígyó, a népnek zsarolója, mit sétál ez erre mindennap? ki hívta? mit akar itt? hogy meri ezt tenni? nem fél az istentől: milyen szép volt ez a világ, milyen boldogan folyt a munka, az ember jó szelíden megvénül s napi dolgai közt jól érzi magát, megöleli a feleségét, megcsókolja a gyerekeit, megissza a maga pohár borát s kész... De lámcsak jön ez a királyné, csak úgy sétál, mint a páva s nagy madárszemeivel, békaszájával megveszejti az adófizető polgárok életét...

A paraszt attól félt, hogy a királyné többet nem jön vissza, ezért otthagyta ekéjét, ökröstül, a jóisten gondjaira s maga utána szaladt, elébe került a királynénak.

Meg is találta a ligeten túl, az érnél, még mindig ugyanolyan egyszerűen s szépen sétált s akkor ő megijedt: hogy meri ő szemét egy ilyen felséges királynéra emelni: felségsértés, egy efféle ordenáré vad paraszttól. Szívesen visszafutott volna s elrejtőzik a bokrok közt, de a bokroknak még nem volt lombja s a királyné már észrevette, nem lehetett kitérés.

A királyné szeme nagyra nyílt, tágasra, szinte benyelte a parasztot s a szája úgy vonaglott, mint a kígyó a csalitban.

De nem szólt; hiszen csak szólott volna egy szót; nem nyitotta szóra gyilkos ajkait. Azért ő kezdett beszélni:

— Felséges királyné... életem, halálom, kezedbe ajánlom... nem te vagy a hibás: csak én... hogy ilyen brutálisan megrohanlak... de én nem tudom mi történt velem: add vissza a napsugárnak a melegét, a madárfüttynek a muzsikát, az én egészséges munkámnak az

örömét ... Nem vádollak én felséges királyné azzal, hogy te alávaló rongy vagy, aki csak azért sétálsz körül országodban, hogy hű alattvalóidnak elrontsd az életét ..., de üttesd le inkább a fejemet, mint hogy ilyen rettenetes állapotban dideregjek a tavaszi napon ... szerelmes vagyok beléd, felséges királyné, ha jól gondolom, pedig én sose voltam életemben ilyen bajban, én csak éltem, nevettem s dolgoztam : de te, alávaló gaz dög, megmérgezted az életemet, hát ha azt nem akarod, hogy rádrohanjak s a torkodat kettéharapjam, akkor gyere velem ...

A királyné megdermedve hallgatta a parasztot, de az orcája színén nem látszott semmi érzelem, mert a királyné színe puderrel s festékkel volt bevonva változhatatlan szépségűvé.

— Mit akarsz tőlem, — mondta üvegcsengésű hangon a parasztnak, — hova akarsz vinni? az erdőbe? a romokhoz? a hegyre?

— Ej nó, — mondta a paraszt : — csak ide a virágos fűbe, e ...

A királyné kővé vált, kőszoborrá s egészen elalélt hangon szólt :

— Paraszt ... utolsó, piszok büdös paraszt ... és még mindig itt vagy? ... nem süllyedtél el a föld szine alá?

Lehúnyta a szemét s most teljesen s tökéletesen márványszoborrá vált, ott a mező közepén, egy friss szénapetrence mellett.

A paraszt azonban nem vesztegetett több szót a dologra, fogta a királynét s szép kedvesen letette a friss szénába.

S a királyné nem tudott védekezni, mert valóban kőszoborrá vált.

Csodálatos dolog.

A csodálatos dolog az, hogy a jókedv nem pusztul ki az emberekből.

Sokat babráltam azon, hogy a háború alatt megrajzolgassam az élet képét, amint az látszott. Most már, hogy elmúlt a nagy veszedelem hivatalos formája : a rendszeres gyilkolási folyamat, mindenki behúnyta a szemét s csak kínos emlékein keresztül emlékszik vissza ez időkre. De akkor senki sem látta oly nyomottnak s szörnyűnek az életet. Annak érezte ; de nem látta annak. Az emberben pezseg a vér még akkor is, mikor a bárd alá hajtja a fejét az elítélt : a vércseppek frissen futnak ki a megnyilt résen : az élet maga ilyen öntudatlan vagy inkább öntudatalatti működése az erőknek : az a filozófiai elvontság, ami az emberekben él, kevés, és csak néhány pillanatra hat : a fizikum megköveteli s kiharcolja a lüktető, a szívdobbanások által szabályszerűen szétáradó rendes életet.

Ha az ember *rágondol :* borzasztónak találja a helyzetet ! . . . de *nem gondol rá :* hanem vidáman éli.

Az előbb kimentem a konyhába : írás közben felállottam s kimentem valamiért. A feleségem dúdolt és saját-kezüleg töltöttkáposztát csinált.

A töltöttkáposztának nagyon megörültem, mert karácsony óta nem volt az asztalon, Molnár professzor kitiltotta a házból gyomorbajom miatt, amely két hónapig koplaltatott.

— Ejha, — mondtam — töltöttkáposzta !

A feleségem egyszerre elkedvetlenedett :

— Á, hiába dolgozom vele, nem sikerül, nem tudom tölteni, akármit is csinálok vele, széthull, már nem jó, tavasz van, a káposzta'evél puha.

A munkaöröm hiánya tovább fokozódott:

— S milyen árak, — mondta ajkbiggyesztve — egy kiló hús 30.000 korona, másfélkiló káposzta 10.000 korona, negyedkiló rizs 3000 korona, tessék: ötvenezer korona egy tál káposzta. Hatunknak elég egy ebédre, de hatan játszva el is fogyasztjuk. S ez még csak egy tányér étel.

A filozófia: az élet dolgai felett való áttekintés, ami elnehezíti a lelket: a filozófia az, ami az embert emberré teszi és súlyossá az életet.

Hirtelen elmosolyodott s rám nézett:

— Kedves szókat hallottam lent az elébb... A mészáros, ha jókedvű, igen jókat mond. Bejön egy helyes kis úrias lányka s nagy kegyesen azt mondja: »Kérek hatvan deka leveshúst.« »Milyet?« »Milyet?... szépet!« — felesel vissza. »Jó, — azt mondja a mészáros, — olyan szépet adok, mint maga.« A lány elbiggyeszti a száját: »No azzal nem messze megy, ha csak olyat ad.« »Hát olyan hamisat.« A kislány hallgat, azt mondja: »Azt se..., az nem lesz jó...«

Kedvessé teszi az életet a kedély játékos derűje, napfénycsillagos, tavaszi mocskos olvadáson.

— Jó a lányoknak, — dünnyögöm — friss az életük...

— Hát bizony az asszonyokkal már Szánthó, a mészáros is nehezebben boldogul. Volt ott egy kis úriasszony, állt s nézte, nem tudott választani: »Szánthó úr adjon valamit, ami hamar kész, — mondta — már tíz óra, mit csináljak?...« »Fasirozottat, nagyságos asszony.« »Áh... nem.« »Miért? ma mindenki azt vesz, hétfőn, az hamar kész.« »Áh, nem...« Vár, míg ketten-hárman elmennek, akkor megszólal: »De mondjon már igazán valamit, ami könnyű s hamar kész.« »Borjúpörkölt tarhonyával.« »Áh, nem: az uram nem szereti.« »Borjúpörkölt tarhonya nélkül.« »Áh, nem: én nem szeretem.« »Töltött rostélyos... borjúmáj... Nagyon jó az kérem, frissen sülve, tejfellel... Vesepecsenye... Gyönyörű darab...« Mindenre az a válasz: »Áh, nem...« »Hát mit adjak, aranyos nagyságos asszony?« »Tudja mit Szánthó úr, adjon egy kis fasiro-

zottat . . .« »Igen, nagyságos asszony, én is csak azt tudnám tanácsolni . . .«

Finom megfigyelni, hogy minden elvillanó emberi mosolyban benne van a mai napok fáradt maznasága. Mit csináljon egy fiatal asszony : úgy nem lehet ma választani, élni : ezek a rettentő árak s minden : de az ember mégis mosolyba fürdeti az életét : mert ez a másik kvalitás, ami az állat fölé emel bennünket s emberekké tesz : a nevetés . .,

Tehát : filozófia s nevetés . . .

Az egyik mélyre hangolja a lelket, a másik feloldja csillanó színekbe.

Az embernek annyi szívszorongása van : oly jó kimenekülni a sötétből a kis világosra.

Megérkezett a szobalány, aki a szabónál volt ; a tavaszi ruhámat vasaltatni vitte. Ragyogó arccal, valamit rejtegetve a szembogara mögött, jön.

Egyszer csak megszólal, minden bevezetés nélkül :

— Hogy »jó meleg van itt«, mondom a szabónak . . . Hogy : azt mondja : »ha maga bejön, én már izzadok . . .«

Mi ketten lassan nevetünk . . . és ő is . . . Miért ? . . . hogy is van ez ? . . . egy kis szél csapott be ? valami meleg szél, illatos ? . . . Eros rögtön ott lebeg, ha egy fiatal lány s egy férfi összetalálkozik ?

— Nohát mondom neki, — folytatja Ilka — mert csak ott váratott : »hát akkor először engem intézzen el, tegye félre azt a vasalást : mit gondol, hogy én magát izzasztani akarom ?«

Nagyon jó, sorsunkban, hogy van még más képességünk is, ami az állat fölé emel : az erotika : az öröm lelki kiélése ? . .

. . . S e pillanatban a trianoni szerződés még érvényben van s a korona null pont alatt ezrelékekben, és a tőzsde bedöglött, és a Piroskák vitézi telket kapnak, s a munkából senki se tud megélni, s egy késő kor, ha visszanéz ide ránk : egy sötéten összefolyó, szennyesen kavargó hullámzást lát . .

Csodálatos dolog, hogy mi pedig, bár a szívünk fájdogál, szemünk olykor sírdogál, de a szájunk nevetgél és életünk éldegél.

A csontváz.

Az asszony hajnalban görcsösen s iszonyúan nyögött, sikoltott, de összeszorított fogai közül nem bírt kitörni a halálfélelem ordítása.

Nagyon ijesztő volt : az ura felébredt a másik ágyban s ész nélkül kapta meg a vállát s rázta, rángatta s az asszony nem bírt felébredni. Végre felnyitotta a szemét s álomzavarosan s szokott bánatos bágyadtsággal s csodálkozva nézett az urára :

— Mi az ?

— Maga, maga ! — kiáltott az ura egész ijedten, — magával mi van ? . . . Álmodott ? . . .

Az asszony megborzadt s lehúnyta a szemét.

— Álmodtam.

Csak sokára bírt az álmára visszaemlékezni, akkor újra fölpattant a szeme s egész testében összeiszonyodott :

— A csontváz . . .

Lassan kihámozta az álmát s odabújt félve, mint egy ijedt kis madár az ura karja alá s kisgyerek bigyegéssel dadogta ki :

— Itt feküdtünk, így, ahogy szoktunk, éjszaka volt s aludtunk s akkor bejött . . . — újra megborzadt, — egy nő . . egy idegen nő s akkor nekem fel kellett kelni s kimenni innen : *mert nem volt itt tovább helyem* . . .

Mind a ketten borzongva bujtak összébb : az asszony aztán tovább folytatta :

— És én kimentem a harmadik szobába, oda kellett mennem és rettenetesen lestem, hogy itt mi történik ; minden legkisebb neszt, iszonyúan feszülten figyeltem ;

majd meghaltam és fáztam s dideregtem s vacogott a fogam s olyan hőségem volt ; borzalmasan szenvedtem . . .

Lehúnyt szeme megdermedt s az ajka kék volt, mint a halotté.

— Akkor valami neszt hallottam az előszobában és én tudtam, hogy ott van valaki, tudtam, hogy ott betörő van, gyilkos, és én iszonyúan féltem, maga tudja, én hogy félek, éjszaka meg se merek mozdulni, a multkor nem mertem becsengetni, mikor éjjel egyedül hazajöttem, hogy hátha nincsenek itthon, hátha betörő van bent s hátha már meg is ölt idebent mindenkit, csak engem vár az ajtó mögött a sarokban . . . rettenetes milyen butaságok : sose mertem volna elmondani, hogy én ilyen őrültségeket is tudok gondolni . . . De nekem, tudtam, most ki kell menni : *hogy megmentsem magukat ! . . .*

Újra megvonaglott s az arca kemény volt s elszánt, mint a római bronzok.

— És én kimentem : tudja, ott, abból a szobából, azon az ajtón s ott volt abban a sarokban a ruhafogas mögött az idegen s énnekem fel kellett nyitni a villanyt, de nem mertem, hogy akkor meglát : nekem az előszobaajtóig kellett futni, a folyosóajtóig, hogy kinyissam s kikiáltsak, hogy segítség, de így voltam egy ingben, és rettenetes, az idegen ott a sarokban s előtte el és én elfutottam előtte és elértem az ajtót és már nyitottam, s akkor egy hideg kéz megfogott, megfogta a vállam, a vállam alatt a karom és én tudtam, hogy most meghalok, nem tudok kimenni, most megszúr és kés . . . jaj : és én visszafordultam s teletorokkal ordítottam, hogy maguk meghallják : »Édes ! . . . *vigyázzanak ! . . .*«

A férjben megfagyott a vér.

Az asszony vacogó foggal :

— De már akkor mégis valahogy nyitva volt az ajtó s én kint voltam a folyosón, mezítláb a kövön, egy ingben s visszanéztem, és ott állott, aki megfogott : *a csontváz . . .*

A szobában még alig volt valami hajnali világosság, annyira elevenen hatott rájuk a szó, hogy mindketten remegtek :

— Nagy, hosszú, fehércombú csontváz, olyan, mint ami preparálva van a szertárak üvegszekrényében a sarokban.

A férjnek eszébe jutott, hogy valamelyik este előkereste és megmutatta vendégek előtt a saját Röntgenképét s mindenki megcsodálta az eleven emberarccal összehasonlítva a kép csontszerkezetét . . .

De erről nem beszélt : igyekezett megnyugtatni s elterelni kis asszonykája gondolatait. Sok gügyögés után, korán van még : újra elaludt.

Egyszer csak, már egész világos reggelen, újra felsikolt az asszony :

A férj közben nem aludt : most már azzal is tisztában volt, hogy az ő keze volt az a hideg kéz, ami az asszony álmának utolsó pillanatában fellépett, mert szokása szerint a kezét takaró nélkül hagyta s az jéghideg lehetett : az álmot boncolta s összekereste az életmotívumokat, amik hozták.

— A csontváz ! — kiáltott az asszony s felébredt, — a csontváz ! ! . . .

— Szívecském : nyugodjon meg . . . beszélje ki . . . mi van azzal a csontvázzal . . . gyónja meg . . .

— Maga ott állott, — mondta az asszony s az ágy előtt levő ruhaszekrényre nézett, — ennek az ajtaja nyitva volt s maga keresett a szekrényben . . . s a csontváz ott állott a trümónál, a tükör előtt . . . és folyton közeledett : és magának megvolt az a hatalma, hogy a pillantásával vissza tudta kergetni : tudja, szuggerálva : keményen nézett rá s akkor a csontváz eltűnt : nem tűnt el, de nála a visszavonulás, mintha az lett volna, hogy halványabb lett, mintha szétfoszlana s úgy közeledett, hogy meg kezdett erősödni a színe s akkor már annyival közelebb volt, de nem jött s ment, mint az ember : fény vagy mi . . . És nem is lehetett kézzel, vagy ököllel, erővel hozzányulni : nem

volt fizikailag csont : csak lelki valami : csak érezni lehetett és szívvel küzdeni vele ... De maga már kezdte únni s nem tudott tőle keresni a szekrényben : valahová készült s nem is akarta már, vagy hogy ... és én így felültem az ágyban s erősen ránéztem a csontvázra : megtanultam magától s rámeresztettem a szemem s arra kiderült, hogy én még jobban tudom már szuggerálni s ahogy néztem, eltünt, ahogy nem néztem feltünt és már nagyon fáradt voltam ... belefáradtam s féltem és visszafeküdtem : nem bírtam már, úgy ki voltam merülve s akkor a csontváz már itt volt és egészen rámhajolt, nagyon gyöngéd volt : én tudom, hogy nagyon jó volt s el akart vinni, de én rettenetesen féltem és sok sok fehér foga úgy szikrázott, mintha mind gyémánt volna s én tudtam, hogy ez igen nagy gazdaság és mégis kiáltani akartam magának, de ahogy odanéztem, láttam, *hogy maga egy idegen nővel beszél* ... Jaj ! ... erre felébredtem ... Akartam felébredni nem bírtam ... Sokkal borzasztóbb volt, mint az első álom.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Asszony a varrógépnél.

Az asszonyka megállította a gépet s odanézett az urára, visszafordult s erős barna szemeivel kedvesen figyelt.

Az ura tanárosan olvasta föl az ujságból a legutóbbi szenzációs gyilkosság részleteit.

— No ezt nem hittem, — kiáltott fel közben, — én a gyilkos asszonyt nem ilyennek képzeltem ... Meg is tudom mondani, milyennek láttam ... Én láttam egy barnabőrű csontosarcú, vastagszájú vénülő nőt, aki egyenesen jár s mohó, férfiéhes, elszánt, kicsit bomlott az agya az élvezetvágytól és a nyomortól ... Ezt igen, ezt el tudom képzelni, hogy két éjszakán át együtt aludt az áldozatával ... Nincs fantáziája ... de erős az életérzése ... nem izgatja a gyilkosság következménye : de az orra nem tűri a hullabűzt ... Erre ma itt kapok az ujságban egy arcképet s egy leírást róla : tessék, az arckép egy kacér, puhavonalú, frufrus, lágyszemű, buja szájú nő : hogy ölte ez meg a másik nőt ? ez csak ijedtségében tette meg, rémületében úgy beleszaladt a kés az alvónak a torkába, hogy kettévágta a nyakcsigolyáig ... De akkor hol van az idegerő ? hogy tudott éjszakákon át együtt aludni vele ? ... A leírás pedig ellentmond a rajznak : »vizesszemű, szürkeszemű, vénasszonyos kalapú, hosszúszoknyás, rosszul öltözött tót cseléd ...«

Az asszony csodálkozó szemmel nézte az urát :

— Tudja én milyennek képzeltem ? ... Megmondjam ? Magas, feketeruhás néninek, mint Paula néni, emlékszik ?, vagy még inkább, de ne vegye rossz néven, mint a maga nagyanyja ... meghajlottan jár, fekete ruhában, én látom, ahogy jön ki a konyhából ...

A tanár csodálkozva nézett a feleségére:

— De hát hogy képzel maga ilyeneket? egy asszony, akiről azt írják, hogy »nagyságos asszonynak« szólíttatja magát s minden nap mulatóba jár...

Az asszonyka megrebbenve nézett maga elé:

— Igaz... de én csak ilyennek láttam... Tudja, *én nem látom azt, amit írnak*, én csak látok... Tudja... Regényt is ha olvasok, én nem látom soha az alakokat, ha pontosan le vannak írva; nem is olvasom inkább, *hogy ne zavarjon*... csak *látom, ahogy mozdulnak, mennek, jönnek*, én egész különös helyeken látom őket, hegytetőkön, kertben, fehér ruhában; engem nem érdekel, hogy a könyvben hogy vannak írva; tegnap láttam egy szerelmespárt a villanyosban, ha most tárcát olvasok, ahol szerepelnek Pál és Vilma, meg ilyen nevek (mindig nevet adnak az alakjaiknak az írók): én ezeket fogom most látni: én úgy látom, ezek élik le azt a szerelmi történetet... Érti, hogy mit akarok mondani?... *Én egy egész külön világnak élek*, mikor így leülök a varrógéphez, hogy a kisgyerekimnek varrjak, akkor én egy egész külön életet élek... nézze csak, *én még az ismerőseimet sem ismerem olyanoknak, amilyenek*, csak ismerem őket... de így nem tudom az arcukat magam elé idézni... talán, némelyiket... Van egy barátnőm, aki mindent ismer a lakásomban: ha eljön, minden bútordarabról tudja, hol állott, mi az új darab, mi történt a régivel... én, ha a fejemet leütik, akkor sem tudom megmondani, mi van nála, csak egy valamire emlékszem a lakásukban (s lehúnyja a szemét): a kályhasarokban van egy régi fotel, de jókarban, náluk, azt tisztán látom most... én a regényben nem látom az író által rajzolt alakot, még azt se nagyon figyelem, hogy mit mondanak, *én csak azt látom, hogy mit árulnak el magukból*... Ez igen... én magát sem ismerem: tegnap úgy néztem, kihez hasonlít, istenem, kihez hasonlít? mert nekem mindenki hasonlít valakihez... és rájöttem: hogy saját magához...

A férj szigorúan nézte a feleségét: annyi éve élnekegyütt s ezt még nem vette észre: mintha csak ma ismerte volna meg...

— Mondom én mindig, hogy magát el kell küldeni a dedóba, — mondta.

— Dedóba? Mért?

— Egész infantilis.

Az asszonyka rányitotta a szemét az urára. Most megint úgy járt: nem értette: azaz nem jutott a tudatába a szó s annak értelme: de látta, ahogy az ura sarokba állít egy gyereket s ez nagyon igazságtalan volt.

— Magának egészen fejletlen a fantázia munkája: úgy néz, mint egy gyerek: engedi magát sodortatni az érzések által: én, kérem, *azt látom, amit akarok*. Én minden ismerősömet, akit valaha láttam: látom és pontosan meg tudom rajzolni magam elé, vagy leírni papírra ...

Az asszony visszariadt magába s komolyan befelé nézett a lelkébe: úgy érezte, mintha kegyetlen kézzel érintették volna meg érzéseinek hímes szárnyait.

— Én is látom, — mondta csöndesen, — ha megerőltetem magamat, össze tudom szedni ... de mire az? ... mikor *így jobb* ...

Hamar elfordította a szemét, mert fényes lett s nem akarta, hogy az ura: a pontosan látó: megfigyelje ...

Gyorsan zörgetni kezdte a gépet s a kerék berregése elnyomta a felbuzdurjánt érzéseket.

A tanár tovább olvasta az ujságot:

— Patvar vigye ezt a gyilkos asszonyt, mért érdekel ez annyira engem.

Felállott, járkált s elmélkedett:

—Tudom mért: egy igen fontos motivum a lelki élet terén: két éjszakán át együtt hált az áldozatával... Meddig képes az ember elviselni a lelkiismeretfurdalást?... Nem: fantáziája nincs: valószínüleg hülye is: mindenesetre súlyos lelki defektusban szenved: nem látja előre tettének következményeit...

Az asszonyka a varrógépnél most azt látta, hogy egy hegyoldalon ülnek, az ura öleli, a nagy csöndben csókolja s hirtelen madársikoltozás van: egy héja elrabolt egy madárfészekből egy fiókát s az anyamadár sikoltozva röpköd s ők rettenve abbahagyják a csókot ...

Enyelgés.

1.

Már mind a ketten visszahelyezkedtek megszokott nyugalmukba. Az asszony kézimunkázott, mert nem tudott munkátlan élni s a férje szivarozott.

Még bennük volt az eltávozott vendég asszony túlerős, túlélénk hatása és annál némábbak és bágyadtabbak voltak.

Az asszony munkájára hajolt s elmosolyodott.

Hirtelen fölnézett, az urára villant a szeme és kissé beharapott ajakkal azt mondta:

— Szép asszony ez az Ilosvayné?

A férfi nagy szemet nyitott. Már mozdult a szája, hogy azt mondja szokott udvariasságával, hogy: »Dehogy szép! hogy volna szép: nem hasonlít magához...« De hirtelen megérezte, hogy a felesége ezért le fogja nézni, oly komoly asszony s már úgy ismeri minden gondolatát... eh, nem kompromittálja magát előtte:

— Hát igen... — mondta vontatottan — jó, nagy darab, szépen kifejlődött asszony...

Úgy gondolta, hogy ezzel helyesen sajnálta le a felesége karcsú, ruganyos, örökifjú típusának ellenképét.

Az asszony egy pillanat mulva hangosan, csiklandósan, idegesen fölkacagott.

Ő bámulva nézte.

— Mit nevet?

Az asszony bezárta az ajkait, kézimunkájára hajolt, de folyton nevetett. Az arca kipirult s valami lányos huncutság volt benne.

— Mondja meg, mit nevet?

Az asszony csak megrázta a fejét s tovább nevetgélt.

— Nem. Azt nem mondom meg.

— Mért?

— Csak.

— Mondja meg, de meg kell mondania.

— Szeretné tudni?

— Szeretném.

— Azt elhiszem.

A férfi tünődött. Most igazán szerette volna tudni, mi volt egyszerű, ravaszkás szavaiban, ami ennyire hatott az asszonyára. Már évek óta bosszantja, hogy bármit mond, tréfát, élcet, az asszony sohse nevet rajta, holott vannak urak, akiknek a szaván s minden szavára fölkacag. Tőle annyira természetesnek vesz mindent? Okosságot s oktalanságot? Őt már annyira megszokta? megúnta? közönyös?... Mert hisz a nevetés az tulajdonképen erotikai kisülés: vele szemben már annyira nem reagál?

— Hát mondja meg, szívecském, mondja meg, kis babám, — sürgette reménytelenül, mert az asszony hallatlanul konok volt s számtalanszor hagyja őt kielégítetlenül ilyen eltakart gondolatával...

— Nem mondom meg, — szólt az asszony fejét rázva — azt nem mondom meg.

— Mért?

— Mert megharagszik.

Újabb meglepetés: mi van e mögött?

— Nem haragszom meg.

Az asszony odanézett rá.

— Nem?

— Nem.

— Egyáltalán nem?

— Egyáltalán nem.

— Hát akkor megmondom: de nem felejti el, hogy nem fog megharagudni!... Arra gondoltam, hogy ugyanezt a kérdést tettem föl a minap Bóthának... Bótha Pistának...

A férj elsavanyodott s elkedvetlenedett. Az asszony látta az arcán és mulatott rajta: te is megtáncoltattál engem az utóbbi időben, mondta magában, tanuld meg, mi az.

— És? — kérdezte a férj.

Az asszony nevetett.

— Azt kérdeztem tőle, pontosan úgy, mint magától, hogy »szép asszony ez az Ilosvayné?«

— És?

— Mit: és.

— Na és mit felelt?

— Pontosan ugyanazt, mint maga.

Kicsit hallgatott. A férjet egy kis hideg veríték verte ki: nagyon finom érzés, hogy a felesége őt egy másik férfival ennyire identikusnak veszi.

— És meg is vallom magának, — mondta az asszony hamisan összeszorított szájjal — hogy soha életemben még ilyen ravasz nem voltam magával szemben: de most ravaszságból tettem föl ezt a kérdést.

— Hát mit mondott hát az a doktor Buta.

Az asszony újra nevetett, idegesen, sőt boldogan nevetett: ez kell: csak hadd egye a méreg a férfit.

— Mit? — mondta affektálva egy kicsit. — Hát azt mondta, hogy »igen, el kell ismerni, hogy a tömeg számára egy igen mutatós, szép, egészséges nő«.

— Dr. Buta, — morogta a férj.

Az asszony nevetett:

— Mondtam neki, hát jó volna, ha elcserélném vele az arcomat?

— És?

— »Ugyan, — azt mondja Bótha — hát odaadná a maga érdekes, egyéni arcát egy ilyen tömegjelenségért?«

A férj hallgatott, mert elismerte, hogy ő nem tudott volna ilyen helyesen válaszolni, mint »dr. Buta«.

— És maga? — kérdezte.

— Hogy-hogy: én?

— Maga meg volt elégedve?

— Mivel?

— Ezzel a válasszal.

Az asszony kiegyenesedett.

— Nem.

— Miért?

Az asszony kinézett az ablakon. Valahova messze nézett, repült, megnőtt egy pillanatra, a vágy a gondolat anyja s most a vágy a mindenek fölé emelte . . .

— Nem . . . én egészen mást vártam . . . egész más választ . . .

— Mit?

Az asszony beharapta újra finom kis íves ajkát és barna szemeit egy pillanatra az urán hagyta, de tovább repült, mint a gondolat s a vágy, a minden fölé . . .

— Én azt vártam, hogy arra a kérdésre, hogy »szép-e az az asszony?«, azt fogja mondani, hogy: dehogy szép! isten ments! hogy volna szép . . . mikor nem hasonlít magához . . .

A férj tágranyilt szemmel nézett a feleségére, hogy ő ilyen buta volt, igazán ő a *dr. buta* . . . hogy nem azt mondta, amit akart mondani . . . hogy mindig felül az asszonynak és okosabbnak akarja tartani, mint a többi asszonyt, pedig hát, tessék: a legokosabb asszony is csak asszony . . .

Felállott s száján csókolta az asszonyát, de az nem adta vissza, csak tűrte s isten tudja, mit gondolt.

II.

A férjet bosszantotta, hogy a felesége, a karja közt, olyan valamire gondol, amit ő nem ért, olyan valakire esetleg, aki nem ő.

Eltakart idegességgel meg is kérdezte:

— Most mondja meg, mire gondol.

Az asszony nevetett.

— Nem fog örülni neki.

— Hátha . . . Meg lehet elégedve, az előbb se haragudtam meg.

Az asszony komolyan nézett rá, kicsit felülről s gúnyosan.

— Tudja mire gondolok? Maguk férfiak mind egyforma buták. Csak dr. Buta őszinte volt, de maga egy ravasz... Csakhogy jegyezze meg magának, ha maga ravasz, én is az vagyok... Ne képzelje azt, hogy én olyan liba vagyok, akinek jól esik, ha azt mondják neki, hogy: maga szép. Én ezt akarom hallani, tudja, de nem hiszem el. Én egyáltalán egy szót sem hiszek egy férfinak.

— Akkor ki se nyitom a számat többet maga előtt.

— Az nem úgy van s az nem magától függ, hanem éntőlem... Mért kérdeztem én Bóthától, hogy szép-e Ilosvayné?... Én tudom, hogy szép, azt nekem nem kell megmagyarázni. Én nem erre a tényre voltam kíváncsi: én azt akartam hallani, hogy egy férfi az én fülem hallatára s én előttem merészel-e egy nőt szépnek mondani?...

— Győzni akart.

— Igen: győzni, érezni a győzelmemet, hogyha nem is vagyok olyan szép, mint Ilosvayné, de van férfi s vannak férfiak, akik mellettem nem is látják meg őt, vagy ha meglátják is, nem merik azt kimondani.

— És nem sikerült, — mondta a férj kis kárörömmel.

Az asszony kicsit hallgatott.

— Sikerült... — mondta ajkbiggyesztve — mert nézze: mind a két férfi arcán láttam a habozást; láttam, hogy ez most azon töri a fejét, mit lesz célszerű mondani... Az egyik becsületesebb volt, minthogy előttem hazudni merészeljen, a másik ravaszabb volt, minthogy nekem hazudni próbáljon.

A férj nevetett, nagyon mulattatta az asszony okossága.

— Igy bizony, barátom, — mondta az asszony s megcsípte az ura állát, mint a gyerekeét, szerelmes csúcsorítással nézve az arcába — tegyük föl, hogy a férfinak megtetszik egy *másik* nő: azt hiszi, hogy én elvesztem azt a férfit, ha az az enyém?... Az a kérdés, mije van a másiknak? szépsége? tegyük föl, hogy elvitathatatlan szép-

ség?... jó!... de nekem azonkívül még van néhány fegyverem.

— Például.

— Majd.

— No, például egyet.

— A fegyvereimet nem fogom elárulni.

— Csak egyet, hiszen sok van.

— Hát egyet: jó... Á, nem, hagyjuk ezt... Nem is akarok gondolni rá.

— Hát majd én, jó?...

— Jó.

— Tudja, melyik győz?... amelyiknek több az ereje.

— Nem: erőszak nem segít.

— Amelyiknek tovább van még egy fontja, mint a háborúban.

— Nem: pénz itt nem segít.

— Amelyik tovább bírja idegekkel.

— Nem: ez nem ideg-kérdés, azt nem hiszem.

— Hát akkor?

— Mit?... azt nem mondom meg...

A férj magában befelé mosolygott.

— Pedig úgy van, amelyik asszony tovább harcol, az győz... amelyik tud lenni a férfiért bölcs és bolond és őrült és hisztérika és gyilkos és viszont önfeláldozó, tűrő, szenvedő, hűséges kutya és élet és halál és ezer asszony, tízezer asszony, hogy le tudja foglalni minden pillanatát a férfinak, hogy az ne tudjon nála nélkül sem élni, se lélekzeni, se szórakozni, se magányban maradni, mert annyi lelki anyaggal telítette meg az asszony, hogy nem lehet magából kifüstölni s kilélekzeni és meg se halni nélküle.

Az asszony csak nézte, nézte az urát, erősen, összecsukott ajkakkal, nagyon, nagyon mély s titkos mosollyal.

— És ez egy igen nagy harc, ide erő kell, ideg kell, nagy tőke kell s rettenetes nagy tudatalatti elszántság, mert jaj annak a nőnek, aki azt mondja: »én nem mehetek maga után, csak maga jöhet én utánam« és aki azt mondja,

»isten ments, hogy én zavarjam a maga életét szívem, én nem avatkozom a maga gondolataiba, én csak várom . . .« Az ilyen nő már elvesztette a csatát, elvesztette a férfit, de elvesztette az egész életét is, üres lesz és gyötrődő és különböző férfiak vonulnak végig rajta, mind csak addig, míg nekik jól esik, mert az ilyen nő nem tud sem megfogni, sem megtartani, nem tud építeni, nem tud gyümölcsöt teremni, meddő és szomorú, a kacagó szomorúság az ő zászlaja . . .

Az asszony egyre jobban összezáródó pillákkal nézte az urát.

— Mit beszél maga?

A férj:

— Maga helyett, szívem: most mondja meg, hogy melyik nő győz hát a kettő közül.

Az asszony:

— Amelyik jobban szeret.

A férj:

— Igen.

Az asszony:

— És most csókoljon meg.

A férj mohón adta a száját.

És az asszony izzóan csókolta vissza.

III.

Akkor az asszony gondolkozva nézett az urára.

— Valamit nem értettem, amit az előbb beszélt: hogy az asszonynak utána kell menni a férfinak?

— Bizony.

— Ki van zárva. Az a nő, aki utána megy a férfinak, meghalt a férfi számára, megutáltatta magát.

A férfi megütődött: ez igaz.

— Én legalább soha, soha, egyetlen lépést nem tennék a férjem után, nem bizony.

— Nem?

— Nem . . .

— Látja, már nem mondja olyan határozottan.

— Annyit igen, amennyire jogom van. Mert azt a felelősséget nem vállalnám, hogy föladtam a jogaimat . . . De ami azt illeti, hogy harcolni . . . az legfeljebb a tudat alatt folyik egy nőben . . . mert annyira szenved és gyötrődik, hogy nem tud élni s különben is, kell, hogy a nő lelki szükséglet legyen a férfi számára . . . ez nem egy nyilt harc . . .

— Hanem együttégés.

— Igen.

— Szóval, arról van szó, hogy minden férfinak csak olyan nő felel meg, aki teljesen aequivalens vele.

— Nem. A férfinak többnek kell lenni, mint a nő, mert ha a férjem csak annyi, mint én vagyok : nem imponál.

— No jó, ha maga ilyen udvarias, akkor én is elismerem, hogy a nőnek gazdagabb lelki életűnek kell lenni, mint a férfi, hogy folyton új benyomással gyarapodjon az élete.

Egymásra nevettek, ebben megegyeztek : kölcsönösen leudvarolták egymást.

— Hogy van akkor az, — szólt az asszony — hogy még az ilyen legideálisabb esetben is, megtörténik a baleset, hogy egy másik nőt vesz észre a férfi.

— Vagy másik férfit a nő : ez a hamarabbi és gyakoribb eset.

— És az ártatlanabb.

— No.

— Hát persze : mert a férfinak meg van engedve az ilyen kiruccanás, sőt a kaszinói becsülethez tartozik.

A férj nevetett.

— Persze.

— S mért nincs megengedve a nőnek?

— Az más, mert az egészen más.

Az asszony gondolkozott.

— Nézze, az este láttuk ezt a darabot, a Froufrout : most rájövök, mért éreztem magam egész idő alatt olyan sértve. Mit gondolnak maguk, férfiak, ha egy leányt ki-

tüntetnek azzal, hogy megkérik a kezét, akkor annak a lánynak át kell alakulni valami olyan lénnyé, ami a maguk koponyájában létezik: háztartási angyallá?

A férj nevetett.

— Persze.

— Azt mondja egyszer a bátyám, — mentegette magát előttem a kalandjai miatt — hogy a férj annál boldogabb odahaza, hogyha kint valamit vétkezett s haza jöhet meggyógyulni, megtisztulni. Azt mondom neki: és a nő nem teheti ezt meg ugyanúgy? Hát a leghatározottabban kijelenti, hogy *nem*. És mért?... s elkezdi nekem, hogy a természet már máskép alkotta a férfit, mint a nőt s ilyen butaságokat.

A férj nevetett.

— Persze.

Az asszony godolkozott:

— Mért is van az, tulajdonképen, hogy lett ilyen általánossá ez a különböző ítélkezés a férfi és a nő fölött?... biztosan, mert a nő annyira le van kötve: a háztartás, a munka, hogy nincs is rá lehetősége, hogy olyan szabadon csapongjon s kialakult az a vélemény, hogy nincs is rá képessége. Ma ugyan már, azt hiszem, nagy változások vannak ezen a téren, nemcsak a városokban, de vidéken, falun is, azt mondják, milyen bomlott a falusi élet s ott még jobban kell is szegény asszonyoknak, mert nincs semmi izgalom...

A férj nem igen mert beleszólni, csak nevetgélt.

Az asszony apró, finom öltéseit szórakozottan abbaabbahagyta s egyre mélyebbre fűzte gondolatait.

— A nő nem tehet semmit, a férfi mindent. A nő le van kötve, a férfi szabad. Én már régen figyelem, hogy maga... hogy még nem történt meg, hogy maga végre ne hajtotta volna, amit akar... ha nem rögtön, öt év mulva... azzal a látszattal, hogy én uralkodom... igen! én csak megkapom azt a szemfényvesztést, hogy szabad szabadon kilármázni magamat... s tudni, hogy maga győz... Én nem győzhetek: egy nőnek mindig le kell

mondani, oda van láncolva a formákhoz, élethez, törvényekhez ... hogy harcolhatok én vissza egy férfit, aki itt akar hagyni? mivel? nagyon dicsekedtem az elébb, hogy számtalan fegyverem van: mi? ... hisz éppen ez az igazságtalanság, hogy nem harcolunk egyenlő fegyverekkel és elkövetkezik, a jövő generációjának ez a dolga, hogy felszabadítsa a nőt: mért? én nekem épp olyan szabadnak kell lennem, mint maga! ...

A férfi nevetett.

— Persze:

Az asszonyka:

— Már vannak is sokan nők, akik szabadok ... hozzám képest persze ... egy háztartási alkalmazotthoz képest, aki én vagyok ... mert egy férfihoz képest a legfüggetlenebb, legtöbbet kereső s legönállóbb egyéniségű nő is csak nő: nem? ... Itt van Irén ... egész bátran meri kimondani, hogy kevés férfi keres többet, mint ő: és teljesen szolíd férfi-munkával; de azért élhet olyan szabad életet, mint egy húszéves fiú? például, mondjuk ki, tarthat magának ... kitarthat egy férfit lakással, ami olyan elfogadott dolog, hogy egy férfi kitarthat egy nőt? ... de mégcsak át is hághatja a nők számára kötelező prüdmodort? ... Nem ... ha ezt teszi, tönkremegy! senki se fog tőle vásárolni, anyák a lányaikkal nem mennek be hozzá, nem fogadják a köszönését az utcán, magára marad: vége. Holott egy férfi a legszabadabban, sőt közirígylés mellett bonyolíthatja le szerelmi ügyeit: egy nő aszkézisre van ítélve.

A férfi újra s újra csak nevetett.

— Persze.

— De a jövőben nem így lesz, barátocskám: a nő igenis pontosan olyan független lesz, mint a férfi ... Hacsak gyereke nem lesz ... de az is: pénzt keres és a gyereket beadja intézetbe ... Hallatlan gazság ez az ósdi felfogás, a tegnapi darab, hogy a nőt először megteremti az isten, aztán újjá teremti a férj. Nagyon jó ... Tudja maga, hogy milyen rémes érzés a függés? ... mástól füg-

geni?... ha én szabad nő volnék, inkább akarnék, mit tudom én, akár szerelmi képességeimmel függetlenséget teremteni magamnak, mint rokonok és testvérek és család irgalmából kitartott és lekötelezett lenni.

A férj hallgatott, aztán ugratva szólt.

— De az nem sérti, hogy én kitartom?

Az asszony fellázadt és lángra lobbanva:

— Engem maga kitart?... Kikérem magamnak!... inkább én tartom ki magát, mint maga engem. Hiszen ez teszi olyan isteni széppé az életet, ez teszi olyan paradicsommá, hogy mindig jelen van egy boldog családi élet, mert ez mindenki számára a legirígylésreméltóbb élet, akinek nincs, mert ebben boldogan folyik minden, ez olyan, mint egy jó langyos fürdő, amiben borzasztó jó lubickolni...

Élesen és diadalmasan nézett az urára.

— És ezt én nagyobb mértékben teremtem meg, mint maga, mert maga csak a pénzt hozza és jön élvezni: de én minden idegemmel és testem-lelkem minden erejével építem. Igaz?

A férj nevetett.

— Persze.

Az asszony bosszúsan mondta:

— Ne mondja nekem folyton, hogy: persze. Ennyit tud mondani... Folyton arról beszéltet itt engem, hogy egy asszony hogy tartja meg az urát, most mondja meg maga, hogy egy férfi hogy tartja meg a feleségét.

A férj felállott, a szivarját letette s füstpárás száját rányomta az asszony vékony, finom ajkára:

— Igy.

IV.

De az asszony lerázta magáról a szivarszagú férfit.

— Nem engedem elsikkasztani a kérdést, tessék felelni: egy férfi hogy tartja meg a nőt?

A férj csöndesen:

— A nő hogy is tartja meg a férfit?

Az asszony hallgatott, aztán bágyadtan:

— Hogy? ... fegyvertelenül ...

A férj nevetett.

— Lássa, a férfi is.

Az asszony fölpattant.

— Tessék felelni. Ez nem férfias; kibújni, hallgatni!

— Sőt, — mosolygott a férj — egyszer megkérdeztem egy öreg debreceni civist, egy pátriarchát, hogy őrizte meg ötven éven át oly szépen a családi békét? azt mondta rá? »hallgatással, ides uram«.

Az asszony lankadtan mondta:

— Igen, ezt a taktikáját ismerem. Hallgatni, folyton hallgatni s isten tudja mire gondolni ... Mért olyan gyáva, nem meri elárulni, mire gondol?

A férj:

— Mondja, ha egy elefánt jóbarátságban akar lenni egy egérrel, lehet bátor? nem kell neki gyávának lenni? hiszen ha megmozdul, eltapossa.

Az asszonyka nagy szemet meresztett.

— Fuj, hát lássa, ez egy utálatos hasonlat. Ez egy jó kép? ha maga elefánt, én egér vagyok? milyen egér vagyok én?

— Fehér egér, egy ártatlan kis, karmoló, harapó, szép fehér egér.

— Ha maga velem, mint egyenrangúval él együtt: ilyen kép eszébe sem juthat.

A férj mosolygott. Az asszony összehuzta vékony kis szemöldökét:

— És tessék beszélni.

— Nem haragszik meg?

— Ha olyan választ ad, ami nekem tetszik: akkor nem.

— Jó, majd olyan választ adok.

— Nos.

— Hát, hogy egy férfi hogy tartja meg a nőt? ... Mondja, ha meg-megjelent egy-egy nálam mindig fessebb és helyesebb úr a láthatáron, mit szoktam olyankor tenni? .. úgy-e semmit: jelen vagyok ... vagyok ... S ez elég ...

Mert én tudom, hogy a házasság: üzlet. S mindaddig, míg az üzlet jó, addig egyik fél sem cseréli fel rosszabbal: érti, mit mondok? *Nóra nem megy el!*... De nem ám: csak úgy a világba!... Soha... Elmegy: ha egy nagyobb fajsúlyú test elvonzza a kisebb fajsúlyú férjtől... De csak úgy, üresen, semmitlen? feladni egy üzletet, míg másik, legalább olyan rossz nincs helyette?... soha...

— Hm... Szép fogalmak... S a szerelem semmi?

— A szerelem? éppen ez az!... *A szerelem: a vágy.* A házasság: az élet... A szerelem egy kisebb-nagyobb izzású, esetleg *tűzvész erejű vágy az életboldogság után*... De ha kiderül, hogy a vágy rossz irányban jelzett: akkor bármilyen szörnyűséges volt is, vége... Például: megy a vándor az élet pusztáján, éhezve, fázva s unatkozva: egyszer csak nagy fényesség lobban föl előtte s ujjongva rohan arrafelé: azt hiszi, az örök boldogság tanyáját érezte meg... Az ám, de minden lépéssel odább, kezdi észrevenni, hogy hohó, valami ingoványba jutott, már lépni sem bír, övig ér, torkig ér a sár... Vagy mondjuk, hogy szebb kép legyen! megmászhatatlan kőfal, legyőzhetetlen ellenségek s nem külső, de belső ellenségek veszik körül a vágy, a szerelem által megjelölt egyéniséget... mi lesz akkor?... vagy egy halálos robbanás, vagy egy érzés-irányváltozás.

— Elhül?

— Lemond... Mert bölcs volt az a tolvaj, aki a bíró kérdésére: mért loptál? azzal felelt, hogy »mert lehetett«. A szerelem is az alkalom leánya. Légüres térben nem lehet kitermelni s táplálék híján elsorvad. Amennyire kellenek hozzá a mérsékelt, a legyőzhető akadályok, annyira megöli az erőket felülmúló gát. A szerelmi öngyilkosság is elvégre a szerelem halála. De csak egy kedvező pillanatban érhető el. Júlia például nem lett volna öngyilkos, ha nem a legelső szerelmi hajnalon megy Romeo számkivetésbe és ő nem csupán 13 éves... A 31 éves Júlia hasonló esetben vár és fájó szívvel, gyötrődve, sóhajtva, hosszú magányos nappalok s éjszakák bágyadtságában hozzászoktatja magát a

lemondáshoz: és a másik végletbe, cinizmusba lendül és Romeót kicseréli Párisokkal.

— Szóval a maga szemében a szerelem semmi.

— A szerelem egy beígért s biztosított főnyeremény. De azt a főnyereményt meg is kell kapni. Mit érek egy olyan sorsjeggyel, amelyet kihúztak s nem vehetem föl a díjat? A reményből valóságnak kell születni: *a szerelemből szeretetnek.*

Az asszonyka felduzzasztotta szép, keskeny ajkát.

— Szeretet? kevés. Nekem örök szerelem kell.

— Akkor maga az örök bizonytalanságot akarja: vagyis maga kielégítetlen. Olyan sokat várt, hogy még mindig szívesebben csak vár, mert a várakozás öröme nagyobb, mint az elért eredményé: inkább akarja a várás gyönyörét. Még nem jutott el oda, hogy: »lám, beteljesült!.. a vágy nem volt hamis! a szerelem nem csalt meg: de jó így lankadtan feküdni a boldog élet hű nyoszolyáján«... De ha egyszer veszély fenyegetné ezt a nyugalmat, akkor megtudná mi az: elveszíteni, bármily csekély biztost is a semmiért?... Akkor megtanulná, *mi a szeretet: a rendíthetetlen biztonságérzés az életben*... A szerelem millió csillogó oldalról mutatja meg az együttélés örömeit, a szeretet azt az érzést adja, hogy ez megvan s állandó s jó.

— Nem adom a szerelmet, nem adom a szerelmet. Szerelem nélkül a szeretet kevés és minden szeretet unalmas, ha nincs szerelem is.

— Kevés?... A szerelemben vágyja egymást egy hím s egy nőstény, hogy ezer s ezer örömet szíjjon egymásból: a szeretetben adja, adja magát egymásnak a két fél, önként, teljesen, kitárva és életveszélyesen.

— Ez jó. Ebbe belemegyek. Ezt elfogadom, mintha én mondtam volna: teljesen, tökéletesen, maradéktalanul.

— Odaadom, kitárom, lába elé dobom magam, kiszolgáltatom minden titkomat. Mindenki másnak a kezében halálos veszély rám, amiket kitárok előtted s neked azzal udvarlok, hogy a lelkem legtitkosabb titkait ontom s kiteszem magamat a kinevettetésnek és halálnak... Mert

a szerelemben összeolvadásra rohantunk s a szeretetben egy vegyületté alakultunk. És én nem vagyok neked többé csaló és tolvaj és gyilkos: mert ketten egyek vagyunk s a titok és veszély köt össze. Mert te: én és én. Az énérzés, mely eddig is a legfőbb emberi érzésem volt, egyszerre megduplázódott: ez a szeretet.

— Várjon csak: hogy van akkor, hogy a legnagyobb szerelemmel kötött házasságok leghamarabb végződnek szerencsétlenül.

— Szóval, még mindig nem érti, mi a szerelem? A szerelem a vágy, amit a fantázia dagaszt. Ha mármost valakinek túlságos fantáziája van, úgyhogy szertelenre növeli a vágy méreteit: hiába jön az egyesülés, a házasság, az összeolvadás, nem jöhet annyi, amennyit a vágy beígért. Nem támadhat belőle nemes, egyarányú ötvözet, *szeretet*, csak elégedetlen, csalódásos keverék: undor. Ha én azt hiszem, egy milliárdot nyertem s a házasságban kiderül, hogy csak száz milliót, — vagy tíz milliót — vagy csak tíz koronát: hogy jöjjön létre egy milliárdos szeretet?... Létrejön a megfelelő elidegenedés.

— S ez ellen hol a biztosíték?

— Az egyéniségek kvalitásában... *Minden egyéniség a megfelelőjét keresi*... Jelentékeny férfi csak jelentékeny nőbe szerethet bele. Maga jól tudja, hogy a házasfelek egészen egyformák s hogy azok: éppen az a döntő bizonyíték, hogy együtt maradnak.

Elhallgattak.

Az asszony lassan, gondolkozva nézett az urára.

— Nem ezt akarta hallani? — kérdezte a férj.

Az asszony hallgatott:

— Én... valami egyszerűbbet akartam hallani... — mondta.

— Persze: egy szép kis egyszerű szerelmi vallomást.

— Lehet.

A férj:

— Látja, ez az: vágy s újra vágy... egyre tovább és mindig és örökké a vágy..., ez az asszony: egyre job-

ban s mélyebben akarja meghódítani a már nevéré táblázott szerelmi birtokot ...

— És a férfi?

— A férfi szeretni akar: élvezni az elnyert kincset.

Az asszony lankadt boldogsággal engedte, hogy a férfi akarata érvényesüljön: ez lévén az ő vágya ...

V.

— Maga nyomorult, miket hazudott itt össze nekem. Menjen, menjen, soha nem akarom többet látni.

A férj meghökkenve állott a felesége fölött, aki befordult a falnak s sötéten nézett a nagy tarka perzsaszőnyegre.

— De szívecském, magyarázza meg, mit mond ... igazán nem értem ...

Az asszony, mint egy kis fúria fordult vissza:

— Nem érti! a kedves! de én értem magát! Én csak most értem magát! és vegye tudomásul, hogy *nekem nem üzlet a házasság* és nem házasság a szerelem, tudja! De nagyon házasnak érzi magát! Házas!... Férj!... üzletember!... Kiszámítja, hogy ez egy jó üzlet, ezért érdemes hallgatni, egy kicsit óvatosnak lenni ... én nem számítom ki!... én mint egy bolond, vakon odadobtam magam: én nem vagyok olyan gyenge legény, aki a kis ravaszságaira építi a boldogságát! az üzletet! nekem ez nem számítás, hanem az egész élet!

— No-no, no-no, szívecském: nem mondom én: nem számít az ember tudatosan semmit, ceruzával a kezében: de helyette számol az élet, a természet, amelyik létrehozta ezt a harmóniát és fenntartja addig, amíg egyensúlyban vannak az elemek. A házasság: egy harmónia ...

— Az sem kell, az is üzlet.

A férj tétován nézett rá:

— Mi? a harmónia?... a csillagok harmóniája?... vagy a Harmónia zeneműkereskedés?...

Az asszony megvetően nézett rá.

— Hát igen, — mondta a férj — a csillagok harmóniája is üzlet annyiban, hogy ...

Az asszony közbevágott, nem is ügyelt arra, amit az ura beszélt:

— És maga nem tud szerelmes lenni? a házasságban nem? ... de tud házasságon kívül! ...

A férj megdöbbenten nézett rá:

— De szívem ...

— Láttam tegnap! Jelen voltam! a saját szemeimmel láttam. Idegen nők mellett ült egész este a lugasban, úristen, hogy suttogott, isten tudja, mivel bolondította őket: nagyon jó, körülvéve asszonyokkal, jó kis harmóniában és csakúgy ragyog, egy meleg kis fészek, és hogy csipog nekik: jaj, ha eszembe jut, meg kell bolondulni! Maga színész, menjen a színpadra, olyan sikerei lesznek, hogy megőrül tőle a világ!

A férj elvörösödött.

— Ilyen ideák, — mondta fejcsóválva.

— Semmi ideák! jaj! hogy az előbb az arcára néztem, ugyanaz volt, kiütött rajtam a hőség, a rémület: ez az én uram! ... Még tegnap nem is értettem, de ma már értem, mert megmagyarázta, hogy hiszen a házasság: ez csak üzlet ... a szerelem: a vágy ... hát énutánam nem vágyik? és ha énutánam vágyik, akkor még mások után is tud vágyni?

Felugrott és végigfutott a szobán, minden idege remegett s izzadni nem tudó testén apró fénycsöppek verődtek ki. A férj kétségbeesve kapkodott levegő után. De mi az ördögnek is beszélt annyit, rágta a nyelvét: kellett ez nekem ...

— Értsen meg, szívecském ...

— Ne beszéljen hozzám, hagyjon itt, vége az üzletnek: kirúgom magát.

A férj komolyan vette s hallgatott,

— Engem nem lehet kirúgni, — mondta aztán. — Vagy kirúgja önmagát is, egy vegyület nem bonthatja szét magát...

— Ilyen hasonlatok: még mi jön? a geometria, matematika?... Áh, én felőlem, jöhet: engem többet meg nem téveszt: aki az én jelenlétemben más asszonyoknak azt tudja mondani, hogy... olyanokat, hogy azok nevetnek s ragyog a szemük: maga nyomorult, maga csak nekem mondhat ilyeneket: senki másnak, míg én létezem a maga számára!...

— Úgy is van!

— De nincs úgy!... az a baj, hogy nincs úgy: az én számomra úgy van, mert én üzlet vagyok: én meg vagyok véve, s le vagyok kötve és úgy lebilincselve, hogy meg sem mozdulhatok. Én el vagyok intézve, nekem többet nem szabad egyebet meglátni, csak ami ezen a kis területen, a lakásomon, az életemen belül van; de magának minden szabad, maga kirepülhet s kinézhet nyitott szemmel... Hiszen itt maga van: a férj!... Itt a maga neve él... itt minden a magáé... ez a maga lakása!... szép rend van itt? hogyne, maga a jó férj, jó háztartást tart... magának van jó felesége, jó családi élete, magának köszönnek az utcán: magát ismerik, magáról beszélnek: és én holvagyok?... én a maga függeléke vagyok?... én vagyok a dépendance?... Nem: nagyon téved: én ugyanaz vagyok, aki maga, legalább is ugyanannyi, de maga elsikkasztja az én részemet... Hahá, és én nem vagyok magának szép: maga az én jelenlétemben más asszonyokat lát szépnek?...

— De drágaságom, — mondta a férj — miket beszél... maga egy olyan szépség, amilyen nincs több...

Az asszony felkacagott, gúnyosan, metszően s levetette magát újra a sötét sarokba a széles nagy diványra, amelynek a rúgói kezdenek kiütközni, s hanyattfekve mélyen lélekzett.

— ...mert maga egy meleg, egy élő, egy égő szépség... — folytatta a férj — mikor látom, mindig egy tiszta római szobor jut eszembe... mert a görög szobor, az nem élet, az abstractio, egy széles profil, amely soha nem is fordult elő természetben s lecsiszolt síma arc:

a római fej mellett egy szinte torz, de hallatlanul élő fej s izzó szemek, a halott görög szemek helyett... mert a görög fejben nincs agyvelő... a római fej: csupa ész... maga egy határtalan izzás, hogy milyen gyönyörűség nekem látni a maga lobogását, hiszen még a sírban is ki fogok gyúlni azokra a felséges konvulziókra, amiket magánál látok...

Az asszony gúnyosan, hidegen nézett rá:

— Tudja, mióta maga itt beszél... mit tudom én mit... görög, római ideáljairól... biztosan nagyon szépeket... még a szobroknak is udvarol... tudja mire gondolok én?... arra, hogy... megmondjam?...

— Meg, meg.

— Meg, nyomorult, meg?

— Meg szívem, meg.

— Folyton csak arra, hogy Bóthai Pista mit csinál most?... és hogy találkozhatnék vele?... Meg van nyugodva? ezt akarta?... Ha magának üzlet a házasság, egy jó üzlet, amelyikben benne ülve kifelé kidobhatja a horgait: hát akkor nekem is csak úgy jó üzlet, ha én is...

A férj nevetett:

— Ez az egész?... telefonáljak neki, hogy jöjjön velünk ma este színházba?

Az asszony hallgatott; aztán:

— Szóval megegyeztünk, Endre?

A férj enyelegve:

— Igen, Márta szívem: abban, hogy színházba megyünk... Igen?...

Az asszony elbiggyesztette a száját; valóban úgy érezte, hogy elmúlt minden feszültség.

— Színház?... olyan fáradt vagyok... Már késő is van... — mondta nyüglődve.

— Hát kabaréba: gyerünk Nagy Endréhez, az biztos, ott jól mulatunk...

Az előszobában nagy ajtócsikorgás hallatszott, az asszonyka ijedten szólt az urának:

— Vigyázzon, jön a lány.

Csakugyan nyílt az ajtó s a szakácsné szólt be:

— Nagyságos asszony, mit adjak vacsorára?

A nagyságos asszony hallgatott.

— Ma nem kell vacsora, — szólt a férj — ma kint vacsorálunk.

A lány egy szó nélkül sarkonfordult s elment.

Az asszonyka így szólt:

— Látta milyen dühös?... s tudja mért: mert ő: nem én... mert ő szeretne idebenn lenni s azt szeretné, ha én volnék odakinn, az ő cselédje, mert érzi, hogy *az a munka, amit ő végez, éppen olyan értékű, mint amit én végzek és az, amit maga végez:* mert maga egyáltalán ne legyen elbizakodva: maga nem tulajdonosa a feleségének, s nem gazdája a cselédjének: maga egy éppenolyan nulla, mint a másik kettő, vagy a másik kettő éppenolyan érték, mint maga. És tudja, ha mégis van magában érték, mennyi van?

— Mennyi?

— Amennyi szerelemre képes tud lenni.

— Kis babám, bocim, — dünnyögte a férj — mintha, soha össze nem koccant volna a szavuk s az érzésük, — maguk nők: maguk... hogy ennyire csak a szerelemnek élnek, s csak a szerelemből...

— Csak szeretnénk... — mondta halkan az asszszonyka — de nekem még iskolába kellene járni...

— Dedóba... — mondta a férje, s megcsókolta...

Az asszony összevonta szemöldökét:

— Nem kell nekem sem dedó, sem iskola, sem színház: csak maga ne lépjen ki soha ebből a házból...

A férj ravaszul mosolygott, szerencsére már nagyon alkonyodott s nem látszott az arcán sem a mosoly, sem a ravaszság:

— Soha.

— Hogy hazudik, — mondta az asszony — hogy hazudik...

De nem szólt többet, csak szorosan magához fonta két szép karjával az ura fejét, hogy megfulladjon a szerelemtől, s ne hazudhasson soha többet.

A költő.

A kávéház előtt szép kis tér van; a tükörüvegek előtt terrasz, márványasztalokkal. Az ember leül, a hideg márványra teszi kezét s véletlen embertársának, ki mellette lomhul, elmondja szíve legigazabb, legszebb titkát.

— Nekem az a legmélyebb gyermekkori emlékem, — szólt a költő s hátravetette nagy szőke fejét, lobogó agyagsárga puha hajával, fönt a kiszökellő homlok dombja fölött — nekem az a legmélyebb gyerekkori érzésem, hogy *a felnőttek boldogok, ha rajtunk gyerekeken segíthetnek.*

Mosolygott, vékony bágyadt száján fáradt és mégis könnyű, gyermekes mosoly volt. Kékesszürke szemei nedvesek voltak és álmosan néztek.

— Lehettem öt-hat éves *és az apámmal haragban voltam* . . .

Őt magát is meglepi.

— Igen, haragban voltam, mert *én ötéves koromban legalább annyira férfi voltam, amennyire gyerek vagyok ma.*

Cigarettát vett elő egy kis négyszögletű női ezüstdobozból, amelybe női nevek voltak belegravírozva, s befelé nézett, befelé, magának mosolygott és tyütyögve, lassan beszélt.

— Vagy két hétig nem beszélt velem . . . furcsa szigorú ember volt . . . *nagyon rosszul érezhette magát ebben az életben, mint apa* . . . Kevés örömöt adhatott neki az apaság: korán meghalt, nem ismerem: nem tudom, milyen álmai lehettek az életről, de pedáns, komor ember létére nem bírt egyhelyben maradni, folyton költöztünk: az apám nem engedett a maga meggyőződéséből s *ahogy továbbment, vele mozdult egy fészekalja család* és ez nagyon

csodálatos érzés volt: fölrepült egy nagy sárga madár és a szárnya alatt lógott egy hétfiókos kalicka... És én ahhoz szoktam, hogy *nekem abba úgy sincs beleszólásom s mégis jól van a világ sora*...

A költő fáradtan, bágyadtan mosolygott; nagycsontú erős arca volt, erős orra, álla; az ember első pillantásra egy energikus embert nézett volna ki belőle. De az arca mozdulatai oly bizonytalanok voltak, tétovák: nagy ellentét volt külső megjelenése és legkisebb arcrezzenése közt is.

— Szóval, én az apám tanítványa voltam, amikor haragomban egyszerűen kimentem a házból, kimentem a kapun, ki az utcára s elmentem a malomba... Abban a városban volt egy nagybátyám, molnár, kis gőzmalma volt s igen szeretett engem és én igen szerettem nála, ma is nagyon szeretem a malomszagot, amikor őrlik a búzát, olyan jó meleg illata van. És kis madarak laktak az ereszben és folyton csiripeltek és a malom zúgott örökké, mint a patak... pedig ott nincs víz, nincs víz az Alföldön s talán ez is a baj: a víz megtisztít, felfrissít, újjászül... *ha vízzel találkoztam volna gyerekkoromban, más ember lett volna belőlem*... akkor tudnék úszni, így csak megáporodva izzadok és megdohosodok a magam levében...

Nevetett; mulattatta, hogy megint talált egy magyarázatot, mért oly nehézéletű és energiátlan; mert ez a költő energiátlan és nehézéletű ember volt.

— A nagybátyám, a mónár, szótalan és vicces ember volt. Hétszámra nem szólt, de ha szólt, viccelt. Az ugyan nem kérdezte tőlem, mért jöttél, mi baj; hagyott játszani s délben ebédhez ültem... Az apám? talán meg se kérdezte, hogy hol vagyok?... »majd hazajön«... még tán ennyit se mondott... A bátyám kérdezte meg tőle viccesen, hogy »sógor, hol van egy fiad?« s ez nekem nagyon rendes volt: én magamat sohasem éreztem *pont*-nak, csak *porszem*-nek. Én sohasem képzeltem, hogy rólam beszélnek. Én csak élek és cigarettázom s néha verset írok s az jólesik... de én tudtam akkor is, hogy van apám, az övé vagyok és ő gondol rám e világon: ahogy most is odaadom

magam a jóistennek, ő teremtett és itt tart ebben a világban ... Nekem ezért nem kell semmit tenni, a főnököm kiadja a havifizetést, a főúr gondoskodik a délutáni kávéról, én csak játszom, pity, pity, verset írok a malomban és hallgatom a verebek csiripelését.

Szelíden, kicsit únottan mosolygott és fehér kis cigarettára gyujtott. A füstöt kifujta a levegőbe s utána sem nézett. Pedig érdemes lett volna, mert a Ferenciek-tere ma igen helyes volt, gyönyörű fiatal asszonyok, gyönyörű világos ruhában sétáltak sűrűn-sűrűn, mint a virágok s a költő vörhenyeges arcán kába maznaság volt. Semmit se látott belőle.

— Én ma is az a kis fiú vagyok ... ma is folyton azt érzem, hogy csak elmentem hazulról a malomba, s otthon van a közönyös apám, aki számon tart ... *Nem nagyon jól érzem magam ebben az életben*, reggel ha felébredek, már félek a naptól, szépen, mereven kinyujtóztatom a lábaimat, karjaimat ... szoktatom magam a koporsóhoz ... de hát egyelőre zúg a malom és én felkelek, tovább játszani ...

Ebben a pillanatban az utca megmozdult, a nők idegesen futni kezdenek, valami megbontotta a tér nyugalmát, mindenki rohan.

A kevés ég, ami látszik, sötétedik, viharfelhők s az ember itt a kövek közt íme milyen okos! megérzi! s hogy szalad: félti a ruháját ...

Egy-két kövér esőcsepp már lepottyant s szétpattant a forró szürke aszfalton, de a költő belebódult gondolataiba és tovább beszélt:

— Valami két hétig lehettem ott a nagybátyámnál, akkor sült ki, hogy mi az az apa, mi az a jó isten, akire nem is gondolunk, míg jól megy a dolgunk. »No, kihizlaltátok már azt a gyereket? akkor küldd haza«, — mondta a nagybátyámnak s egyszer csak arra virradtam, hogy haza kellett menni az örök boldogságba, a családba.

Nagyot nevetett.

— Én tudom, hogy itt is, ha a két hetet kitöltöm, ebben a Malomban, majd megszólal az apám az égből:

»No, eléggé lesoványították már azt a gyereket? átfér már a mennyország kulcslyukán?«... és akkor szépen hazamegyek a nehéz családi otthonba s kezet csókolok az édesapámnak, a Jó istennek, s ha nem ismerne meg, mert hiszen kicsi korom óta nem találkoztunk, majd bemutatkozom, hogy *dr. Buday Péter*...

Ömlő, suhogó eső szakadt a téren.

— Milyen furcsa, — mondta a költő — az apámnak így fogok bemutatkozni... Ha az ember a nevét kimondja, nem úgy hat az, mint egy álnév?... Buday Péter, Buday Péter: *hogy jutok én ehhez a névhez?*... dr. Buday Péter... lám, még dr. is. Nem furcsa?... Hány név alatt és hány életet élek én?... a malomban? s még hol?...

Az eső fényesen ömlött a térre. Gondolkozva, kutatva néztem a »költőt«.

— De az édesanyja? Ő mit szólott a kéthetes kirándulásához? hisz utóvégre az anyáé a gyermek...

Megijedt, komor lett, szinte új ember.

— Az anyám? Az más. Az egészen más. Az én kicsi anyám. Az csak sírni tudott értünk és dolgozni ránk...

Hallgatott, egészen összesüppedt s cigarettáját leverte a hamutálkába, aztán rámnézett.

— És milyen különös. Az apámmal még ma is haragban vagyok. Egy kicsit haragban s egy kicsit cimborságban s miatta ugyanígy vagyok az egész férfinemmel. De a nők, az más. *A nőket imádom és gyűlölöm*... Lefekszem előttük és másik percben *szavakkal égetem össze a szívüket.*

— Mért? sohase talált nőt — aki szeresse?

— De... de igen... csak nem úgy szeret, ahogy én szeretném, hogy szeressen... jobban szeret és a több szeretet miatt a nő csak jogot követel és semmi áldozatra se kész.

Felsóhajtott; egész öreg lett és csüggedt, szomorú öreg gyermek.

— Az apám, ha elereszt a malomba s két hétig utánam se néz, akkor is megnyugtató érzés, hogy van. Felőle élhetek és dolgozhatok... A nő beleégeti magát a lelkembe

és az önfeláldozásával minden pillanatomat leköti. Az anyám ócska pamutra kötött büntetésül az asztal lábához: így köt meg a nő olyan szálakkal, amelyek súlytalanok s elszakíthatatlanok.

— Most igen, most egy versen dolgozom:

Égessék össze szíved a szavak . . .

ez vitriol lesz, ez súlyos sebeket hagy a női lélek bőrén . . . leszedi róla a festéket . . . a tízezeréves imádatot, amivel mi férfiak becézzük őket . . .

És én hirtelen rémülten néztem rá: úgy tűnt föl előttem, mint a gyermek, aki tűzzel játszik: tudja milyen veszélyes dolog van a kezében, de sejtelme sincs a következményekről . . . S úgy éreztem, hogy a költőket valahogy az őrültek házában kellene őrizni . . .

De dr. Buday Péter mosolygott és cigarettázott s a Ferenciek-terén a szép zöld fák pacskolva lobogtak a szép nyári esőben.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az agyag.

Tudod, az apámnak van egy ősi kis birtoka otthon a Balaton táján. Szép mély földek, éppen olyan mélyek, mint a somogyi nagybirtokosoké, le a föld közepéig, csak a határuk lett mindig szűkebb. De én a mélységükre gondolok, hogy hány generáción élt belőle már annyi ősöm s ma én is abból élek, mert csak abból élek, amit otthonról küld az édesanyám, nem is abból, hogy most is az Ernst-múzeumban két képet adtam el, nem is mondom meg milyen áron. Első kiállításomon, hét éve, negyvenet adtam el, most kettőt ; így haladunk.

A feleségem, drága teremtés, otthoni lány, egy édes szent, maga megy a piacra minden nap, minden képemen rajta van, ismerheted, némely képemen háromszor is rajta van, nem is vagyok képes más női arcot rajzolni, ha a férfiarc bajusztalan, akkor oda is őt festem bele a képbe. Nem sokat törődik vele, nevet rajtam, hogy nagy bolond vagyok és eladja a képeimet : képért vesz szenet és bútort és még a frizőrt is képpel fizeti, szóval egy édes, édes angyal és jó cimbora. Ideális művészfeleség. Mert a művésznek olyan feleség kell, tudod, aki kiegyensúlyozza az életét, nyárspolgári irányban. Az apja főszolgabíró a járásunkban, igen jó gazda, nagyszerű ember és én nagyon-nagyon büszke vagyok, hogy sikerült az öreget úgy félrevezetni anyagi kilátásaim ügyes ecsetelésével (akkor adtam el negyven képet, tudod, azóta összesen nem adtam el annyit), hogy hozzám adta a lányát. És nagyon büszke vagyok, hogy hozzám jött a feleségem, mert erre csakugyan lehetek is büszke, mert nem a Jogászbálon ismerkedtünk meg, se nem a Protestáns bálon, hanem otthon ismertem meg,

egy nyáron, a vízen. Csónakból, puskával a vállamon, — megjegyzem, hogy én még soha rá nem lőttem egy szárcsára sem, nem bírta volna el a lelkem, hogy egy drága kis madarat úgy megsértsek : azt a barátomat, aki a képeimet akasztotta, tudod, azt hamarább megsérteném : mit szólsz hozzá, így szétszórni a képeimet, össze-vissza, de hát ez már így van, ha az ember nem lehet jelen az akasztásnál, direkt úgy ellenem dolgoztak, hogy az egyik balatoni képem az első teremben, a másik a negyedikben : de az az egy, hogy azért nem tudtak megszüntetni : jelen vagyok, tudod, jelen vagyok ! . . . én nem adom alább magamat egyiknél sem, vagyok én ott, ahol bármelyik, tudod.

De nem ezt akarom mondani, hanem hogy a feleségem milyen egy drága lélek, képzeld, a kiállítás után nem utaztunk Párizsba, amit már úgy beígértem a kis öregnek, hogy ha jó lesz a kiállítás, meg se állunk Párizsig. Mit csináljak, nem lett jó a kiállítás : itthon maradtunk. Meg is útáltam a festést s azt mondtam : most agyagot fogok gyúrni.

De az agyag nagyon drága s a mi jó tornai, tudod, a városlődi folyam, szóval a mi agyagunknak nincs párja, az csinált belőlem művészt, mert eredetileg szobrász akartam lenni, csak véletlen, hogy a piktúrára tértem (hallatlan színérzékem van, abban nem versenyezhet ma velem senki), szóval írtam az édesapámnak, hogy küldjön egy láda agyagot a Köntös-gátról.

Meg is jött az agyag, jaj, de isteni volt.

Ahogy megjött, ahogy behozták a házba s én megéreztem a szagát, fiam, elkezdtem fütyörészni. Úgy mint a rigó otthon a gyümölcsösben, mikor sok a hernyó, mert a rigó is csak akkor fütyül, ha van hernyó bőven.

Balatoni nótákat, egész nap, s belevájtam az agyagba s gyúrtam, kavartam, kevertem, kivertem.

De hát az agyagból nem lehet csak úgy dolgozni, gondolomra. A feleségemnek megkockáztattam egyszer féltréfásan azt az ideát, hogy modelt állhatna nekem, de szerencsére nem vette komolyan, mert ha komolyan

veszi, megharagszik érte... Azt még szerette, hogy azt az édes szép kis arcocskáját, a finom íves szájacskáját milliószor megrajzoltam, de aktot!... fuj...

Sikerült egy kis boltot csinálni, eladtam néhány rajzot s modelt vettem.

Fiam, nagyszerű volt, belefogtam egy kompozícióba, tudja a fene, valami szirén, vagy nimfa, vagy minek lehetne nevezni, szóval egy akt, kissé merészebb testtartásban.

Eleinte minden jól ment, a feleségem szemet húnyt, ami mindenesetre a legnagyobb hálára kötelezett, hogy ennyire erőt vett az otthoni erkölcsökön, mert egészen csodálatos az, hogy a polgári ember újabban, mióta a művészettel pénzt is lehet keresni, azóta hajlandó a művészt befogadni a polgári társadalom kereteibe: azonban ő maga egyáltalán nem hajlandó megérteni a művészi alkotás törvényeit... Hogy is mondjam csak: a művész életének legfőbb vágya, hogy korrekt polgárnak játssza ki magát: bekövetkezik azonban az a pillanat, mikor halálos ellentétbe kerül a polgári erkölcs és a művészi teremtés lehetősége... Ilyenkor mi fog bekövetkezni?... Lemond az ember a polgári becsületről, hogy művész lehessen?... vagy lemond a művészetről, hogy makulátlan és becsületes polgár lehessen?...

Tudniillik a feleségem, mindig csak az agyagszobrot látta, de egyszer egész véletlenül benyitott hozzám s meglátta előttem a mezt.len nőt... Nos... képzelheted, mikor a modellel együtt látott, megesküdött, hogy soha, míg él, szobrot nem csinálok!

Nem: szobrot nem. Képet festhetek, úgy mint régen, szép, nyugalmas, színes tájképeket, vagy litografiát, kavargó fantázia-alakokkal, s őt megörökíthetem rajta milliószor; de szobrot? model után? soha...

Hát igen... S nekem most mi lett volna a kötelességem?... Azt mondani az asszonynak, hogy: »fiacskám, van otthon egy tb. főbíró, aki boldogan vár

a maga hazatérésére«?, vagy a modellnek, azt, hogy »Mars ki . . .« ?

Hát én egyiket se tettem, azt mondtam, hogy nekem úgy sincs tehetségem a szobrászathoz, én egy kolorista vagyok : csak egyetlenegy szempontból sajnálom : az őseim folyton földdel bántak, földből éltek : itt lett volna az alkalom, hogy én is egy kicsit legalább szagolhattam volna azt a drága jó otthoni agyagot. . . .

Nem lehet : a feleségem, az édes kis babám még azt is mind kidobta a szemétre . . . s azóta annyit festek, mint egy őrült . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A majális.

A szép fiatalasszony a reggelizőasztalra támaszkodva mondta :

— Mikor a negyedik osztályt elvégeztem, a tanító azt írta a bizonyítványomra : »Anna derék leány, Benő bitang, haragszom rá.« Ez az én gyermekkoromnak legnagyobb szégyene.

Szégyeltem s nem mertem hazavinni.

Benő az öcsém volt és nem igaz, hogy olyan rossz volt. Biztosan rossz volt, csintalan, szembeszállt mindenkivel. Erős volt, verekedett, nem lehetett az iskolában használ venni. De nem volt rossz, se tudatlan : testvérem volt. Otthon egyformák voltunk, sőt a mamám mindig engem szidott érte is :

— Te vagy a legnagyobb, neked kell eszednek lenni.

Én nem is tartottam magamat jobbnak nála, de a tanító persze nekem több hasznomat vette. Belőlem élt. Biztosan a legjobb voltam az egész iskolában. Olyan volt az eszem, mint a tűz, mindent tudtam, mindent én rendeztem. A tornagyakorlatot vezettem, osztályt tanítottam, ha iskolalátogató vendég jött, én feleltem : én voltam a tanító számára az igazolás és a végső mentség.

Már nem is tudott mit írni a bizonyítványba, az értesítő kis könyvecskébe, azért írta bele, hogy »Anna derék leány, Benő bitang, haragszom rá.« Míg élek, el nem felejtem azt a pironkodást, amit éreztem.

A mamám, mikor meglátta a bizonyítványt, majd megütötte a guta.

— Mindig, mindenki ezen a szegény gyereken nyargal !

És nekem fordult és leszidott, hogy miért vagyok alamuszi, az öcsém rovására kijátszom magamat jónak, bezzeg otthon nem produkálom azt a nagy jóságot, minden holmim szanaszét, semmit se végzek, eljátszom az időt, nem lehet rám bízni semmi okosat. Ha mamám beszélt, akkor azt kellett hinni, hogy én vagyok a legrosszabb a világon. Szegényke, élt-halt értem, egész életében futottfáradt miattam, de haláláig szidott. Szóval semmit se helyeselt, amit csináltam, de sohase másított meg még csak annyit se, hogy egy poharat továbbtegyen onnan, ahogy én letettem : az szent volt, amit csináltam, de folyton azt mondta, hogy rossz ... Hogy el ne bízzam magam.

Most se bírta megállani. Vizsga délután majális volt az erdőben, ott volt az egész iskola, szülők, rokonok, és odament a tanítóhoz s azt mondta neki :

— Mondja tanító úr, miért dícséri maga egyik gyermekemet a másik rovására? Én nem mondom, Benőke haszontalan lurkó, de Anna se jobb. Lehet, hogy az iskolában jónak mutatja magát, mert ravasz, tessék csak eljönni s megnézni, otthon mit csinál. Egyik se jobb a másiknál. Ha az egyik csintalan, a másik is az, ha az egyik hanyag, a másikat se veti fel a szorgalom. Jobb volna, ha megszidná tanító úr, mert az én szavamnak már nincs rá semmi hatása.

Biztos, hogy ezt mondta, mert mindig ilyeneket szokott mondani. A tanító odahívott s kénytelen volt a mamám kedvéért megszidni.

— Hát mért nem vagy te otthon olyan jó, mint az iskolában, Annuska? Ej, ej, mit nem kell hallanom az én kis pacsirtámról.

Én rettenetesen elszégyeltem magam, hogy a mamám árulkodott rám, borzasztóan kétségbe voltam esve és nem tudtam hova lenni a bánattól.

Csak elszédelegtem a bokrok közé és keservesen sírtam, mert már nagy leány voltam, tíz éves.

És a tanító oly kedves, olyan jó volt, hogy kis idő mulva utánam jött és felkért táncra.

Nagy kitüntetés volt, mert egy gyerekkel se táncolt, ha táncolt, csak felnőttel és velem igen! és úgy megsimogatott, megölelgetett, hogy még most is sírok, hogy eszembe jut.

No de Benőke is szerzett a mamának egy kis elégtételt. Mert a bitang . . . egyszer csak nagy lárma és sikoltozás volt . . . — szégyellem elmondani : . . . — tudja, olyan nagy palackokban, Demijonokban volt a bor az egyik bokor alatt s ő odalopózkodott és mire észrevették, pótolta a palackokból a hiányt, tudja a saját terméséből.

Azt hiszem, hogy ezt nem felejtik el ott soha. Mi a másik évben elköltöztünk arról a telepről, de nem gondolnám, hogy a Benő csínyjét még ma is ne emlegetnék, ahogy a tanító írta : »Anna derék leány, Benő bitang, haragszom rá.«

Igy a mamám két gyereke közül egyiket megtáncoltatta a tanító, a másik viszont megtáncoltatta az egész majálist.

De azért Benőke jó fiú volt, nem volt rossz gyerek, csak hát fiú volt . . .

Országos Széchényi Könyvtár

A baj forrása.

A központi vásárcsarnoknál férfi- s nőikofák rohanták meg a villamost. Az ülések alatt ládaszerkezet van s a kosaraknak nem találtak helyet. Nagy összetűzések, egy kis harc, összecsapás. Többen le is szállnak.

Mikor a kocsi megindul, még nem ült el az izgalom.

— Elég baj és gyalázat, hogy öregkoromba is így kell dolgozni, — szól rá egy bekötött fejű asszony a kalauzra, aki férfipackázással vetett neki valami fölösleges szót.

Az asszony hangja oly elszánt volt, olyan mély bánatforrásból, olyan mély fájdalomrétegből robbant fel, hogy az egész kör megérezte s elhallgatott.

Egy öregebb, kövér asszony, aki éppen boldog volt, mert egy leszálló utas helyén nagy batyujával letelepedhetett, élesen, soká nézte a kifakadót, őt éppen a hang mély szívereje sértette meg.

— Maga öreg? — mondta, mintha gőgjében sértették volna meg. — Hány éves? 50? 45?

Az asszony hallgatott.

— Még negyven se vagyok.

Az öreg kofa fölnevetett. Gúnyosan.

— És maga beszél öregségről? Én hatvankettő vagyok. Mikor lesz még maga ötven!

— Én nem leszek soha! — s hirtelen újra kitört belőle a láz, a fájdalom és a bánat — amennyit én dolgoztam fiatal koromban, jaj!... én azt nem érem meg soha! Sose leszek ötven!

Az öregasszony széles, erős, kerek arca még gőgösebb s még gúnyosabb lett.

— Maga dolgozott? Ha még egyszer születik, akkor se dolgozik annyit, amennyit én dolgoztam.

A fiatalabb asszony nem akart vitatkozni. Rettenetes nagy igazában csak éppen kitört belőle s az egész emberiség ellen robbant ki belőle a vád kiáltása. De hogy itt íme személyes ellenfele támad, aki el akarja vitatni, aki merészli megsérteni bánatának, fájdalmának és életdühének rettenetes jogosultságát, kitör. És nem magyaráz, ököllel és könnybelobogó szemével és kiömlő ajkainak vonaglásával ontja:

— Tizenkétéves koromtól húszéves koromig éjjelnappal dolgoztam!...

Az öregasszony szemléli s hallgat s két erős karját megmozdítja kicsit, öklei az ölében hevernek:

— H... És én harmincéves koromtól ötvenig mindennap három zsák lisztből sütöttem kenyeret... — legyint — és a mellett minden házimunkát egymagam...

Mély csönd. Győzelmében rejtőzve örül a csöndnek. A fiatalabb asszony elszelídül:

— Tisztított baromfit árult a nagynéném, — csöndesen magyarázza, mért érzett jogot az önérzetre — gyereklányokat, mindig csak rokonokat vett magához, hajtott, egész éjjel dolgoztunk. Odafagytam a tisztítódézsához. Ezt érzem én, ezért nem bírok. A fiatalságom volt ez... És két házat szereztünk neki! Ő meg fizetett három forintot, meg ötöt, soha többet, egy hónapra. Semmitlen mentem férjhez és neki két nagy házat szereztem Pesten és magamnak örök kódusságot. Arany-, ezüstpénz marékkal volt, úgy raktuk össze neki, soha egy darabot el nem vettem.

Az öregasszony nézi.

— Elég gyáva volt.

Ő hallgat, nem védi magát.

— Az.

— De már akkor én okosabb voltam; mert ha én dolgoztam, az én kezem közt aranyá vált minden. Ezer holdam volt Biharban, gőzmalmom.

Hirtelen ijedt csönd : volt.

Hallgatnak. Hiszen senki sem akart itt ilyen mély titkokat kipublikálni ; de az emberi szív nem bírja, nem bírja a szörnyű, szörnyű megterheltetést, ki kell adni, kikiáltani ország-világ előtt a rettenetességet, ami öl, mert szóban oldódik fel a fájdalom gyilkos kristálya.

És az öregasszony felemeli drága, szorgalmas, kenyérsütő, pénzelrakó kezét s kitör :

— És ez mind elment az én istenverte bitang uram ringyólkodására.

Oly megdöbbentő, hogy a villamos reggeli, hivatalba menő közönsége, az a sarok, mely önkénytelen tanuja lett életeknek a mélyből, ily kénes pokollánggal felbugyogó viharának mélységes szégyennel figyel.

— Vén büdös kopasz gazember az egész : én már nem vagyok jó neki . . . De sose is voltam. Az enyém volt a munka, az enyém volt az ész : az övé volt a bor és a nóta és a szoknyakergetés. Mindig kellett neki minden nő a gazembernek. Tetűje se volt, mikor hozzámentem. Se neki, se nekem. És harmincéves koromra gőzmalmot vettem neki, a gazembernek. De hogy ment az a malom ! Ötvenéves koromra ezerhódat vettem neki, a gazembernek. De mán el volt rontva, odajárt neki a malomba a sok tyúk. Akkor meg mán kocsin járt. Grófné után futott. Az ocsmány gazember.

Némán nézi mindenki az öregasszonyt, aki vastag, alacsony, vad tűz, zsírosbőrű, rosszfogú, fáradt, párnásarcú ; de szép ropogós menyecske lehetett.

Könny, könny önti el a szemét :

— Én azt mondom mindenkinek : csak a fiatalságában siessen kiélvezni az életit. Mert annyi az övé. Amit fiatalon kapott. Azután már semmi, semmi, csak munka. De mire a munka, ha a férfi gazember meg a szórakozást keresi. Eladatta a földet, eladatta a malmot, még a házat is eladtam. Neki adtam felét, csak menjen, pusztuljon. Két álló esztendeig semmit se dolgozott, csak urasan élt, mulatott nekem. »Nem tartozik elszámolni.« De az istenfáját,

tartozol. Mert én vagyok az úr a háznál. Itt mindent én csináltam. Feleség vagyok. És ha nem feleség, üzlettárs! Akkor számoljunk le!... Jajh, édes istenem, hogy nekem ma hatvankétéves koromban, sérves operálás után, így kell a húszkilós kosarat cipelni. Ő meg egy bitang cédával él, jajh, minek dolgozik egy marha asszony, nincs az az állat, ami kibírja egy asszony munkáját.

Megtörölte lázverejtékes homlokát kopott körmű, vaskos tenyerével. Egyet sóhajtott, körülnézett és megjózanodott.

— Azért én ma se vagyok olyan kódus, már tizenhét millióm van!... Két esztendeje vagyok itt. A gazember... De neki semmije; semmije a kutyának, úgy is fog megdögleni az árokba. Én megmutatom, hogy szatmári születés, református asszony vagyok, de mit tud ő, a kopasz pápista, komáromi kutya.

A másik kofa sokára megszólalt, egész megenyhülten:

— Akkor már megnyugszok, ha még ilyen idős korban is ilyen baj van... Nekem is elég nehéz, mert három gyerekkel hagyott el az uram. Azóta egy krajcárt se ad, nekem kell tartani és még egy se keres.

— Mér hagyta el? — kérdi valaki.

— Beleszeretett... Azt mondja, szerelmes lett egy lányba... Akkor aztán minden rossz lett otthon.

Az öregasszony újra föltámadt, életre gyúlt.

— Igen, már olyankor vége. Semmi se jó otthon. »Te ilyen vagy, te olyan vagy! Te ezt nem tudod, azt nem tudod. Nem tudsz kalapot viselni. Nem érted, amit én értek.« Az igen: a cédaságot, azt nem értem! Pedig a gazember mán még arra is biztat, csakhogy ő meneküljön. És mi hova legyünk hát asszonyok. Édes istenem, hát mi ilyenkor már hova legyünk.

Most közéjük hajolt egy úriasszony:

— Az evangéliumot olvassák!...

Elhallgatnak. Oly távol van gondolataiktól ez a bedobott szó. Csak hallgatnak s néznek.

— Az én férjem egy gazdag földbirtokos egyetlen és valljuk meg, elkényeztetett fia. Hét éve mentem hozzá. Már három éve nincs velem. Egy kis tüdőcsúcshurutja volt és felment a Tátrába gyógyítani és — nos — mit tagadni, beleszeretett egy lányba ... én többet nem tettszettem ... neki ... ez így megy ; de én megnyugodtam. Mióta az evangéliumot olvasom, megnyugodtam. Gondoljanak a Krisztus Urunkra. Én voltam most Antwerpenben, láttam a legszebb Krisztus-képeket.... A Krisztus az egyetlen, akinek odaadhatjuk magunkat, ő az orvosság, nála van a megnyugvás és a boldogság forrása.

A két asszony összehúzott szemmel, érthetetlenül nézett a harmadik asszonyra, akinek barna bőre kipirult, sötét szemei zavarosan csillogtak s szavai kapkodva ömlöttek. A fiatalabb kendős asszony mégcsak hajlandó volt vallásos odaadással engedni oda magát a hisztériás áramnak. De az öregebb azt mondta :

— Én nem tudom, mi az orvossága, de azt tudom, hogy a baj forrása a gazember férfi.

Délivasút megállójához értünk s leszállottam zúgó, kavargó, nyomorult férfilelkiismerettel.

Ilyen a magyar.

Ahogy a vonatról Bécsben leszálltam, a pályaudvar előtt, a villamosmegállónál magyar szó ütötte meg a fülem. Egy tiszta, öreg hordár volt, derék, jókötésű, fehérbajszú, pirosarcú ember.

— Jónapot, — szólítom meg.

Önkénytelen s rögtön a kezét nyujtotta. Szinte el is röstelte szolgai állapota miatt, de megörült, hogy megértettem s barátságát nem utasítottam el.

— Elviszem én az urat olyan szállodába, hogy nem kell fényesebb és mégse olyan rablók, mint ezek itt.

Leoldotta derekáról a szíját s átkötötte a két csomagot, vállra vette.

— Maga hogy kerül Bécsbe? — kérdem útközben.

— Jaj, uram, azt csak az isten tudja.

— Mióta él itt?

— Negyven éve.

— Most hány éves?

— Hatvanegy.

— Hova való?

— Debrecenbe.

— Mikor volt otthon utoljára?

— Negyven éve.

Hallgatva mentünk tovább.

Egyszer csak megszólalt kérdezetlen. Az ember kérdetlen mondja el a legféltettebb titkait.

— Sokat hányt-vetett az élet, — katonának jöttem én Bécsbe. De aztán, hogy a feleségemmel úgy jártam, ide költöztem.

— Házasember?

— Igen.
— Gyerek is van?
— Nincs.
— Nem is volt?
— Egy.
— Meghalt?
— Meg.
— Mikor?
— 86-ban.
— Mikor?!
— 1886-ban; az után hagytam el az asszonyt.
— Elhagyta?
— El.
— Azóta nem is látta?
— Nem.
— Él még az asszony?
— Él.

Tünődve néztem rá az öreg magyarra, mint valami természeti tüneményre.

— Nem kívánja látni?
— Nem.
— Még most is haragszik rá?
— Még most is.
— De hisz ez borzasztó, hát hogy történt az összeveszés?
— Nem jött velem sörözni.
— Ez az egész?
— Ez.
— Nem egyezett a természetük?
— Nem.
— Mi volt a baj?

Az öreg gondolkozott.

— Én, tudja, sose tudtam egy helybe maradni, bennem mindig mozgott a vér. Debreceni vagyok, mondom, református magyar ember és a debreceni olyan, hogy vagy otthon ül egész életében, vagy nagyon is ellódul hazulról. Az apám fésűsmester volt, én a kollégiumba jártam, de

vót valami Fejérvári nevű tanár, az mindig azt mondta, milyen jó a suszterinasnak! hogy hát annak nem kell tanulni, csak a papucsát hajigálja az utcán. Ez meg nagyon megtetszett nekem, ez a szó, és kérem, a második osztályból kimaradtam, megszöktem. Azután bádogosinas lettem, mert annak legjobb, az a tetőn mászkál... Tizenhat éves koromban megszöktem, elmentem vándorolni. De nem jó volt, meglepett a tetű, hazamentem, az édesanyám tisztát adott rám, mert erre az egyre vagyok kényes. Nézze meg, milyen ingem van most is, pedig negyven éve csak magam gondozom magamat... Szóval, katonának már Bécsbe kerültem, azután megházasodtam Pesten, saját üzletem volt az Akácfa-utcában. De hogy így történt, eladtam, az árát elittam s koldusnak jöttem Bécsbe.

— Szerette az asszonyt?

— Még most is szeretem. Nem is mondhatok rá semmit. Nagyon dógos volt, nagyon okos, csak egy kicsit fösvény. És olyan otthonvaló, magának való.

— Nem szeretett mulatni.

— Nem szerette, ha én mulattam! Akármi örömem volt, nem szerette, Igy aztán összekaptunk... Tudja, milyen a magyar ember!... Guten Tag, herr Konduktor, habe die Ehre... — odaköszönt egy villamoskalauznak... — Szeretnek ezek itt engem! Tudják ezek, ki vagyok én! — mondta önérzettel.

S úgy pillantott Bécsre, ahogy csak az alföldi magyar tud megelégedve lenni a böcsülettel.

— Ha én azt mondom a portásnak, hogy szoba kell, akkor van szoba! Habe die Ehre, habe die Ehre, — köszönt előre a sarki gyümölcsárusnak: ez is tudja, ki ő.

— Sokat jártam a világba! mit gondol, kicsi nekem Bécs! hogy mindig csak itt üljek! bejártam én Németországot, Franciaországot, mindent, de Bécs volt a Sitzplatzom, igaz! No de meg is van itt nekem a becsületem, mikor folyamodtam a sapkáért, — mert ezek a bécsi szocik nem engedik, hogy a technikában dolgozzak, mint szerelő,

mert technikus vagyok; hogy öreg vagyok! pedig erős vagyok! eszem-iszom és vigyáztam mindig magamra, — mondom, mikor a sapkáért folyamodtam, megadták, kimutattam nekik, milyen érdemem van nekem Wienben: mennyit laktam én itt, régi Dienstmann vagyok én itt, kérem. Hej, de szeretnek is! imádnak engem! Különben is az egész világon imádtak, ahova mentem.

— Csak a felesége nem, úgy-e?

Elhallgat. Valami megütötte a szívét. Aztán dacosan fölveti a fejét:

— Ilyen a magyar, uram. Hiszen tetszik ismerni, milyen a magyar.

Aztán hallgatva, gondolkozva vitte a táskát be a Hotelba: Habe die Ehre, Herr Portier, habe die Ehre . . .

Büszke volt, hogy a portás egy szóra, rögtön adott szobát. Hogy milyen alázatosan és mekkorákat köszöngetett németül: az nem számít. Németül lehet szolga is, alázatos is, ki is rúghatják: de magyarul ha szól, akkor valaki, és úr és eget döfő önérzet.

Ilyen a magyar.

Asszonyi sors.

Fiatal asszony ült szemben velem a vonaton s a mellette ülő idős asszonyságnak a következő történetet mesélte el teljes hangossággal s mindenki által hallható nyiltsággal:

— Szegény asszony, jó barátnők vagyunk, én nagyon nagy részvéttel vagyok iránta és soha el nem ítélem, én megértem őt.

Hát most már kicsit összeszedték magukat, de azelőtt nagyon rossz helyzetben voltak, van nekik az a nagy házuk, óriási értéket képvisel, de semmi jövedelmet nem hoz, mert egyedül laknak benne. Cselédet nem tudott tartani s az egész ház borzasztó rendetlen lett, s most, hogy a harmadik gyereket várja, gondolta magában, felveszek egy lányt, vagy asszonyt, kitakaríttatom vele az egész házat, mert aztán ki tudja mi lesz, esetleg ágyban kell maradni s jönnek a vizitek, mindenesetre, nem akarta kitenni szegény magát az emberek szemének, mert hiszen úgy-e a mai viszonyok közt nem igen fogad vendéget az ember, de ilyenkor mégis meglátogatja mindenki az embert.

Hát fölvette ezt a Marát, ezt a vén szerb lányt, ezt a disznót.

Hát kérem szépen, első nap minden nagyszerűen ment, mert tud beszélni, dacára annak, hogy kicsit hülye: így nagyságos asszony, úgy nagyságos asszony...

De aztán, mikor kezdődik a dolog, nem akar. Hisz ismerjük már őket. Minden az asszonyra marad. Az csak jártatja a száját s kihúzza magát mindenből, arra van esze.

Szegény asszony pedig ha azt akarta, hogy rend legyen, nekilátott maga, a Mara pedig folyton csak beszélt, hogy:

Kérem, nagyságos asszony, ezt így kell csinálni, azt úgy kell csinálni, szolgáltam a tanácsoséknál, ott így volt, meg úgy volt, hiszen végigszolgálta már az egész várost: szegény asszonyt a guta ütötte s kezdett rászólni, hogy ne beszéljen annyit, hanem fogja a seprőt s dolgozzon. Az meg csak morgott s minden percben talált ürügyet, hogy elszökjön, ahogy már ezek szokták.

Elkezdték takarítani a pincét, így mentek fölfelé, végigmentek az összes szobákon, az egész lakáson, akkor a padlást: két hétig mint a bolond.

A Mara pedig csak jártatta a száját, hogy ő mindent tud s neki milyen ruhái vannak. És mindenütt blúza s esténként felöltözött cifrán s ment a kútra, mert nálunk úgy kell a kútra menni és ott szokása szerint minden férfival kikötött s mindenkinek elbeszélte, hogy mi van abban a házban, ahol ő szolgál, hogy olyan piszkot még nem látott s az asszony úgy jár, mint egy cigányasszony, hogy ő direkt félti a blúzát és mindenét az asszonytól.

Persze mindenki nevetett rajta, de tény, hogy ma csak a cselédeknek jó, mert nekik nem kell a világon semmire sem költeni, amit keresnek, mind ruhára adhatják s meg van szorulva minden úriasszony, megvannak a nagy bérek s munka semmi. Nagyon furcsa dolgok ezek. Ha az embernek van két-három gyereke pláne: tessék most cseléd nélkül rendben tartani az egész házat! ... Az én kislányom most jött haza Hollandiából és a többi gyerek is, aki hazajött, sőt beszéltem egy kísérőnővel, azok mondják, hogy ott az asszonyoknak egészen más életük van, mert ott nincs az az őrült nagy koszt, ami nálunk van. Ott folyton csak tejet, kakaót, vajat, sajtot esznek. Ott nem is ismerik a három tál ételt. Megfőzik a rizst vízben, leöntik vajjal s levest nem esznek, kenyeret nem esznek, csak a zahabrótot, azt a fekete zabkenyeret, ami olyan mint nálunk a Graham-kenyér. A húst nem készítik el, hanem megsütik a combot egy darabban s napokig ugyanarra járnak, vékony szeleteket szelnek belőle, s a mellett mindenki teljesen egészséges és kövér, a férfiak általában száz kilósak

és a nők is. De lehetnek is, mert úgy-e nem kell annyit dolgozni: minket megöl ez a folytonos főzés: egy magyar úriasszony a konyha rabszolgája. Borzasztó ez, az egész életünk arra megy el, hogy gyerünk a piacra bevásárolni, aztán fát készíteni, tüzet rakni, főzni, mosogatni, estére újra készíteni, reggelre már hajnalban tüzet rakni, a malacnak főzni, moslékot készíteni, a tyúkokat etetni, a kacsát tömni, ez különösen a legborzasztóbb, mert a kacsa olyan nagyétű, hogy külön asszonyt kell tartani tizenkét kacsához. Most ez az én szegény barátnőm két kis gyerek s a férje mellett ezt csinálja s most ilyen állapotban nekilátni még egy ilyen őrült nagytakarításnak is és ráadásul ki van zárva, hogy rendes cselédet kapjon valaki, olyat, aki még dolgozik is, legfeljebb ilyen lomha dögöket, mint ez a Mara. Hiszen nem is arra kell a cseléd nekünk, igazat megvallva, hogy dolgozzon, hanem hogy az ember egyedül röstelli, nem is meri magára vállalni az ilyen nagy munkát, de ha ott van egy cseléd, hát mégis, inkább nekilát.

Szóval, csak annyit akarok mondani, hogy annak a dögnek dehogy is járt valaha életében a munkán az esze, hanem a legényeken. Kimenni a kútra este vízért, az igen. Ott aztán ki tudja mit csinál, valami férfi elúnta az arcátlanságát s egy este jól elverte egy husánggal, úgyhogy négykézláb csúszott haza.

És most, hogy a takarítással készen van szegény asszony s elzavarta a Marát, hát képzelje, édes néni, mit csinál az a dög: házról-házra jár s kínálkozik, persze cselédnek, és mindenütt elmondja, hogy itt szolgált s itt hogy kihasználták, kitakaríttatták vele az egész házat, pincét, padlást, udvart, ólakat s az egész lakást, hogy olyan piszok volt, amilyet életében nem látott s a végén el akarták lopni a blúzát s mikor ő visszavette, hát úgy elverték, hogy — levetkezik, hogy megmutassa s megszámoltassa a tizenkét korbácsütést.

Hát nem mulatságos?

Én megsértelek és te bocsánatot kérsz!

Micike azzal jött haza az iskolából, hogy:

— Kibékültem Nusival.

— Hát össze voltatok veszve?

— Igen.

— Szép dolog. Min vesztetek össze?

— Nusi kiszedett a zsebemből mindent és utánam dobta.

Az anyus tünődve nézett a kislányára. Zavaros volt a dolog.

— Hogy szedett ki mindent?

— Csakúgy.

— Hol?

— Hát otthon, náluk.

— Mit kerestél te náluk?

— Hát a tisztelendő bácsi azt mondta, menjek fel és mutassam meg neki a leckét, mert beteg volt.

— Na és mikor te vendég voltál náluk, ő megsértett?

— Csak azt írta fel egy papírra, hogy »Mici szamár« és én is fel akartam írni, hogy »Nusi szamár« és ő nem engedte, mindent kiszedett a zsebemből és én akkor el akartam jönni és ő utánam hajította és azt mondta: »Örök harag!«

— Ő mondta?

— Hát persze, mindig ő szokta mondani.

— Nem értem, várj csak kislányom: Te elmentél hozzájuk vizitbe, ő téged megsértett és mégis ő mondta, hogy örök harag?

— Igen.

— Na és hogy békültetek ki?

— Hát én ránevettem és akkor ő is rámnevetett és azt mondtam, »miért nevetsz, már nem haragszol?« És azt mondta, nem.

— De ha ő sértett meg, akkor neki kellett volna bocsánatot kérni!

— Ő nem szokott.

— De ha téged megsértenek, miért kérsz te bocsánatot?

— Hát én nem tudom megállani... Én nem szeretem, ha rám haragusznak... Inkább haragudjak?

Az anya tágra nyílt szemmel nézett a kislányra, aki durcásan vonogatta a vállát s felbiggyesztette a szájacskáját.

Elszégyelte magát, s nem tudott mit mondani a gyereknek: nem volt lelke hozzá, hogy arra biztassa, hogy kegyetlen legyen.

— Ez furcsa, — mondta s valóban furcsának találta, hogy egy leány ilyen önérzettelen legyen: de talán ez a jó, ő nagyon sokat szenvedett az önérzete és keménysége miatt.

— Máskor is összeveszteték már?

A gyerek legyintett.

— Minden másodnap.

— És min?

— Hát ha én nem hagyom magam bántani, akkor már megsértődik és azt mondja: örök harag.

— És te hagyod magad bántani?

A gyerek nem tudta, mit mondjon.

— Én nem hagyom!...

— Ne is hagyd. Ne engedj magaddal packázni. Ki hallott ilyet, hogy téged megsértenek és te kérsz bocsánatot!

— Nusival így van.

— Hogy van?

— Hát ő azt megmondta, hogy »én foglak megsérteni és te fogsz bocsánatot kérni!«

Az anyának szeme-szája elállt.

Akkor felpattant az apa a díványról, ahol félálomban hevert és nevetve szólt:

— Nagyon jó.

— Nem jó, — mondta a felesége — soha nem tudnék bocsánatot kérni, ha nem vagyok sértő!... Még akkor se, ha én vagyok a sértő!...

A férje puhán, kövéren állott s tunyán mosolygott:

— Te nem: de én igen.

S megcirógatta a gyerek állacskáját.

— Mert ez így van az életben: *vannak emberek, akik sértenek, s vannak, akik bocsánatot kérnek... Soha nem tudod elérni, sem kegyetlenséggel, sem hidegséggel, hogy én bocsánatot ne kérjek, tehetsz, amit akarsz addig, amíg imádlak...*

— Ne csípjen, — mondta az asszony s egészen belesápadt, minden idegszála fájt az agyvelejéig, az ura olyat szorított a balkarján, talán még most is kék a helye. — Milyen hazug, — mondta szédülve és halkan — nagyon fáj... Ez az a jóság...

A kislányára nézett, aki nagy, kerek szemekkel nézett rájuk s nem értette, mi történt: ő azonban arra gondolt, hogy ez a gyerek még helyette is bosszút áll valaha valakin... a férfiakon: mert ez ismeri a bocsánatkérés gonosz jóságát...

Keserűvíz.

A férj ágyban maradt, őrült fogfájása volt, jobb felső zápfoga fájt, amely már egyetlen volt a maga tájékán s ezért sajnálta kivetetni, mert aranykoronát akart ráhúzatni, hogy a hiányzó közbülső fogakat ahhoz lehessen kapcsolni. Igy becses fog volt, amelyet nem volt szabad elvesztegetni, inkább rászánt három napi hivatalból elmaradást s egész nap rosszkedvű volt, a család kétségbeesése.

A felesége is panaszkodott, hogy beteg, gyomorbaja van s makacs fejecskéjével nem akart belenyugodni, hogy egy szép asszonyt is utólér a baj s paranccsal akarta megszüntetni, vagy tiltakozással.

Most, az ura, hogy ideje volt s egymást ették, átcipelte a klinikára s megvizsgáltatta. Rettenetes volt. Fuj ; próbareggeli, cukortalan tea, savanyú kenyérrel, aztán gumicső ... utána olvasztott gipszet etettek vele, megcukrozva s kakaózva ; nem bírta lenyelni ; volt ott egy úr, aki úgy ette, mint a disznó, még ki is kaparta a tányért utána ; volt egy másik úr, aki minden kanál után rosszul lett, a szeme kidülledt és epeömlésesen hörögve próbálta lenyelni ; volt egy kislány, a család szemefénye, aki négyszer egymásután kihányta, így nem csinált hozzá gusztust senki. A fogfájós férj elszánta magát s bevett egy kanállal. Oly szörnyű íze volt, hogy azt hitte, ki kell ugrania az ablakon, de egy arcizommoccanás nélkül lenyelte s azt mondta : »egész jó«. Csak azért, hogy a feleségét belevigye ebbe a szörnyűségbe, tisztán kárörömből, hogy az asszony hadd próbálja, mi az beteg lenni : mindig semmibe vette az ő fogfájásait.

Az asszony tényleg megette, mert erősakaratú ember volt, a meszet.

Négy óra mulva megvizsgálták Röntgennel. A férj kikönyörögte, hogy ő is lássa a Röntgent. S álmélkodva látta a felesége gyomrát, amely négy óra alatt teljesen kiürült, s mikor megitattak vele egy pohár mésztejet, látni lehetett, ahogy az folyik lefelé, lefelé s a szép kis fügealakú gyomrot megtölti sötéten. Az orvos az ujjaival most átmasszírozta a sötét folyadékot a vékonybélbe, s valami kimondhatatlanul kedves volt, ahogy a felesége belsejét nézte. Kinyitotta a száját s nevetett : nem is tudta : ez az ő felesége ! Isten bizony nem ismerné meg, ha így találkoznak.

— Köldökig érő gyomor, — mondta a vezetőorvos s ezt valaki írta.

Szeget ütött a fejébe : ez bizonyára gyanús.

— Gyomorsüllyedés? tanár úr ! — jutott eszébe egy orvosi szó.

— Nem, szó sincs róla.

Akkor jó. Ő is szerette volna a kezébe venni a kis gyomrocskát, igazán olyan, mint egy szép, érett füge a lombok közt.

— Tüdeje ép?

— Hogyne, — mondta az orvos s végigvezette a fényt az asszonyka egész testén : remek tüdő, gyönyörű bordák : az egész úgy világított, mint az egészség szimboluma. Ő, aki soha orvosi szemmel nem nézett, most valósággal szerelmes lett a felesége belsejébe. Abszolút erő s abszolút egészség és tökéletesség.

Sajnálta, mikor vége volt. Szerette volna hazavinni ezt a Röntgen-gépet, hogy mikor eszébe jut, keresztülnézzen az asszonyon. Milyen nagyszerű volna, ha pláne tudnának egy olyan Röntgen-gépet is csinálni, amely a gondolatokon is keresztülvilágít : hogy látná, mi van benne, mikor hallgat, mikor lehúnyja a szemét s ábrándozik.

Utána nagy orvosi konzultáció volt. Neki ősi szokása, gyerekkora óta, hogy ha az orvos beszélni kezd, akkor ő

nem figyel. Annyira félt mint kisgyermek az orvostól, s az orvosságtól, a betegségtől, hogy öntudatlanul lezárta a figyelmét s nem hallotta a szavakat sem, amiket a doktor mondott.

Most is csak a legelső szó maradt meg az emlékében: minden reggel egy pohár melegített keserűvizet kell meginni.

S most, hogy magában maradt az ágyban s fájó fogát párnával melegítette, mindössze arra gondolt, hogy vajjon bevette-e a keserűvizet a felesége?

Az asszony már a gépnél ült és varrt; őt pedig az dühítette, hogy az ura ott nyög s szenved bolondul, a helyett hogy aszpirint venne, ami mindjárt elállítja a fogfájást, neki legalább ez az egyetlen orvossága, ami mindent meggyógyít.

— Bevette a keserűvizet? — kérdezte a férj.

Az asszony nem felelt.

— Bevette az aszpirint? — szólt aztán.

Egy óra függött a férjjel szemben a falon. Az óramutató éppen egy számjegyen volt. Elhatározta, hogy mindig megkérdi, mikor egy számjeggyel tovább ér az a mutató.

Öt perc mulva azért újra kérdezte:

— Bevette a keserűvizet?

Az asszony tovább nem felelt.

— Bevette az aszpirint?

Újabb öt perc mulva:

— Bevette a keserűvizet?

Az asszony kitört:

— Én csak akkor veszem be... én csak azért venném be, ha bevenném, ha maga szerelemből kínálná... a maga kedvéért... ha magának fontosabb mindennél.

A férj a kispárnát a fogára szorította s a fogát összeszorította.

Öt perc mulva felállt s kiment a konyhába, kitöltött egy pohár keserűvizet s felmelegítette.

— Mi az? — kérdezte az asszony, mikor behozta az ura a vizet.

— Keserűvíz.

Az asszony szembenézett:

— Bevette az aszpirint?

A férjet őrült düh lepte meg:

— Be.

Azzal odament az éjjeliszekrényhez, kihúzta a fiókját, kivett három aszpirint, egybeszórta, nyelvére hintette: azzal megitta hozzá a pohár keserűvizet.

S az asszony úgy elkezdett nevetni, hogy a könnye is csorgott s a nyakába ugrott az urának:

— Na, látja, ha ettől az én gyomorfájásom nem is szűnt meg, de a maga fogfájása biztosan eláll.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Debrecen.

Debrecenben vagyok néhány napja, ebben a szívgyógyító jó öreg városban, ahol én mindig minden bajomat elfelejtem, úgy érzem, itt az egészség ragályos.

Ez a város arra van építve az Alföld közepén, hogy itt, mint a tóba, összefolyjon a píz és a zsír és a csöndes áldás. Ma itt van Apponyi, s jelen voltam a tiszteletére rendezett banketten ; soha élő emberek típusa közt fantasztikusabb ellentétet nem láttam, mint a debreceni nyugodt, kövér, sűrű emberek, e monumentálisan egyszerű notabilitások közt az Apponyi Albert magas, vékony, csodálatos, fehér, lengő szakállas, nemes paripára emlékeztető alakját. Körülötte a debreceni urak mind, de kivétel nélkül mind vaskosak, kedélyesek, jó evő-ivók és egyhelyben maradók. A nagy politikus, mikor fel- s kitárta hosszú karjait, kieresztette öblös hangját, Európát s Amerikát és valahogy az egész világot legyintette meg szárnyaival, ellenben a debreceni társaságon úgy megérzett, hogy ezek itt vannak, itt maradnak, mert itt voltak s csak itt lehetnek.

Hogy melyik a nagyobb erő?

Nem tudom. Könnyű a fantáziával a szálló, szálldosó szellőnek hódolni : de minden búzaszem egyhelyben terem meg.

Egyforma nagyszerűek a természet jelenségei, egymástól bármilyen szörnyen különbözzenek is ; és együtt teszik a Természetet.

*

Nagyon szeretem Debrecent. Nincs itt senkim, semmim. És mégis az enyém az egész város. Kisdiák voltam

itt ; itt eszméltem az élet legelső csodáira és ezt sohasem felejthetem el. Minden ház, minden bolt, minden név, minden por és minden kollégiumi vaskalap megrezzenti a szívem : ez az egyetlen zavartalan hangulat, amelybe fájó életgyötrelem soha nem kapcsolódott. Sehova se tudok menni az országban, ahol ugyanilyet éreznék. Szülőföldem szép kis faluihoz szüleim megrendítő sorsa kapcsolódik, s Budapesthez, ahol életem legnagyobb részét éltem, semmi, semmi öröm nem fűz, csak vergődő, kínzó, kielégítetlen Munka. Talán aggkoromban, ha addig nem látnám, ugyanígy hangulati-mézzé édesedne Pest : ma nem, ma nem bírom.

Pedig Debrecen nekem a maga jószántából még soha semmit nem adott és Budapest az a világ, amely gondolataimat megértette, felfogta s átvette. És mégis Debrecen piacán egyedül állva jól érzem magam és kiderül agyamból a köd, ellenben Budapesten mint egy gyötrődő járok az utcákon, vonszolva az életet.

Egészen más okok miatt szeret az ember, nem a fölfedhető és megmérhető okok miatt.

A szerelem a természet legcsodálatosabb jelensége. A délibábot, a szivárványt fizikai törvényekkel megmagyarázhatjuk : a szerelmet soha. A szerelem jön és elmegy. Míg itt van, édes mámorba, boldog tündöklésbe borít mindent, mindent : mikor elment, teljesen kifosztva, kietlenül és mogorván hagyott mindent, mindent. Holott a minden ugyanaz volt s ugyanaz marad : a Mindenen semmi sem változott : csak egy változott : az Én.

S lehet ezt kormányozni ? Mondhatom én azt, hogy : én Budapestet fogom szeretni, mert tudom, hogy az egy bölcs, munkás, gondos, eszes város, amely meghallgatja az írót, a művészt, az álmodót ; meghallgatja és kenyeret ád neki és fekvőhelyet és sírt. S mondhatom azt, hogy útálni fogom Debrecent, mert ez egy közönyös, lomha város, ahol én szörnyűségesen éhenhalnék, ahol elképzelhetetlen, hogy egyetlen fillért is megkereshessek, amely azonban a legdrágább város Európában, idegen számára.

Debrecent szeretem és Budapestet nem szeretem.

És kész.

És Debrecen előtt megállok és mosolyogva nézem az arcát és jó magyaros teremtettével becézgetem: Budapesttől félve fordulok el és minden idegem remeg a félelemtől, ha arra gondolok, hogy vissza kell menni.

És Debrecen ezt nem tudja és nem bánja s Budapest ha megtudja, meg is bosszulja.

Vagy Budapest oly bölcs, hogy megérti? Bár úgy volna

És Debrecen oly naív, hogy nem érti? Bár ez is úgy volna.

*

Ki az az Én, aki így beszél? Az egész magyarság, amelynek Budapest mindenkor gyűlölt ellenség volt s az ma is.

Bolond ország beteg szíve, Budapest, — írtam egyszer: és így is van.

A dolgos, munkás, tervező, számító, egész ország helyett lázasan dolgozó Budapest rendetlenül kalapáló nagy szív. Minden hálát, szeretetet és becézést és hűséget megérdemel minden magyartól.

És Debrecen?

Ez olyan, hogy míg az ember szereti, addig szép. Ha nem szereti, már kellemetlen és csúnya.

Én szeretem; akik itt élnek s jól ismerik, azok nem szeretik.

Kitörés.

Bementem a Bundába. Debrecen nevezetes kocsmája. Ady Endre adta a nevét és emléktáblát állítottak benne neki. Nagy és bölcs város e város: nem tiltották be, hogy a költő nevét márványba véssék. Talán az mentette meg, hogy rokonszenves helyen kezdték, a kocsmában.

Bementem vacsorázni. Nagy erős dalolással egy tanyai ember állt az ajtóban, alig lehetett tőle bemenni, és a cigányt dirigálta.

Csak akkor figyeltem rá, mikor valami affér támadt közte s a prímás közt.

— Azt húzd, amit én mondtam, — mondta mámoros károgással a tanyai.

Csakhogy gazdászok ültek egy asztalnál, úrfiak s a cigány azokat is ki akarta szolgálni.

— Azután, azután. Mán rendelve van.

Valami búsulás volt, nemsokára kiderült, hogy a prímás ravaszkodik, heccel, srófol: kevesli a pénzt, amit a gazdától kapogat.

— Mégse húzzátok az én nótám?

— Pihenni kell!...

— Nem húztok nekem?

A tanyai mellett ült a sógora, debreceni, aki az ittas embert csitította.

— Haggyad, haggyad, Ferikém, hagyd a fenébe. Büdös cigány.

— Adjál neki 200.000 koronát.

A sógor zsebéből öreg, fekete tárcát vesz ki s odaad 50.000 koronát.

A cigány megsértődik s gőgös fumigálással el.

— Mit játsszak akkor!?

— Ne játsszon! Kérem! El! — int rá a sógor.

A tanyai gyerekes daccal motyog:

— Én ma ötmilliót mulatok el, tízmilliót.

— Nem adok, — mondja a sógor és zsebrevágja a tárcát.

Hosszú csönd, melyben sűrűsödik a mámor, eszeveszett ivás, csak úgy dönti magába mindkettő a bort és folyton új meg új üveg jön az asztalra.

Most a tanyai feláll. Különös, szép cserkeszfejével, ahogy ott áll, karcsú, magas tarfej, hetes borostával az állán s lecsukódó vörös szemhéjakkal.

Ki tanyája ez a nyárfás...

Szinte kedvetlenül hat a színpadon éppen most elkoptatott nóta. Hegedüs Gyula ezt jól csinálja, de a tanyai se kutya. Nem törődik se hanggal, se színnel, döcög és horkant, de valami kutya könny csipásítja el a szemét.

Vagy talán nem is akarják!...

— Prímás! prímás úr!

A prímás még mindig apprehendált.

— Van borod?

A prímás duzzog:

— Van... — hirtelen odavigyorog... — csak kifogyott. Kifogyott.

— Bort oda is, ide is, amoda is.

Szinte az egész kocsmára szétmutat: mindenkibe bort.

— Sógora vagyok! sógora vagyok! — áll fel a sógor s letiltja. — Sógora vagyok.

— Igen, kérem, — szól a pincér.

A tanyai fog egy széket, odateszi az asztalához, fogja a prímást s ráülteti.

— Prímás úr! most azt, hogy:

Kíklevelű, haj de zöldlevelű, haj de a kökiny...

A prímás bepanaszolja a sógort:

— Nincs bor.

A sógor mérges.

— Van bor, az előbb azt mondtad, van bor.

— Azt mán megittuk.

A tanyai:

— Főúr, főúr! bort neki! Adjál neki 200.000 koronát.

A sógor hátat fordít. Nem hallja. Nem akarja hallani.

— Nem húzzátok? Nem hú tok?

A cigány sátánian vigyorog és vissza a bandához.

A bőgős megszólal, rettentően cigányosan.

— Pénzér mindenkinek!

Erre a tanyai megharagszik s újabb negyedórai ivás. Már nagyon odavannak.

— Édes testvérem, — mondja a tanyai s megcsókolják egymást.

A szomszéd asztalnál egy úriember ül.

Szó nélkül teletöltik a poharát, az nevet.

— Én szeretem a társadalmat, uram, jöjjön hozzánk.

— Köszönöm, így is közel vagyunk.

A sógor most hangosan:

— Saját rendelkezésedre bízva, itt a házam Debrecenben, én annyiban kisegítelek, hogy pénzed legyen.

— Nem baj.

— Hidd el, kedves sógorom, az én lelkem a tiéd.

— Szervusz.

— Kedves sógorom, bízz bennem.

A tanyai kiált:

— Pianó! ppianó!... Nem tudok én, nem tudok én... ilyen szívvel élni...

Az egyik cigányfiú odasomfordál:

— Nagyságos úr, szivar jó lenne...

— Hö! Szivar!

— Tíz darab szivar!... Piánó, csak piánó! Ez az!... ilyen szívvel élni...

— Szivart, nagyságos úr!

— Negyvenmillió a balzsebembe!

A sógor hirtelen, mintha rám esne, hozzámfordul:

— Méltóságos úr! bocsássik meg, méltóságos úr!

Nevetek:

— Nem vagyok én méltóságos.

Fejét rázza:

— Úgy vagyok informálva. Nem a mi életrajzunkat írja?

Megdöbbenek, elhárítom.

— Mire vón az nekem?

— Nem a szerkesztőségbül van itt a méltóságos úr? Úgy vagyok informálva. Tessék szíves lenni, hogy egy pohár bort megigyik vélünk.

— Csakhogy én vizet iszom, látja, ebesi vizet.

— Tessék szíves lenni, — s teletölti a poharat, — szivaroz a méltósága?

— Azt se.

Most észreveszi, hogy sógorát környezik a cigányok, odaszól:

— Te! az öcsém be van rúgva nagyon! rémgavallér, de azér ne használjátok ki!

— Még eddig nincs kihasználva, — vigyorog s hízelg a prímás, — istálom, kétmillió még nem kihasználás, istálom.

— Gáláns ember vagyok, de ki ne használjátok.

Újra rám esik:

— Méltóságos úr, öt gyereke van! nagy bolond a sógorom! tanyasi buta!... Öt gyereke van... Eladott tíz darab tehenet, kapott 68 milliót, itt van 40 millió, de elvettem tűle, nem adom neki... Á... öt gyereke van!...

Egész belém zuhan, átölel:

— Méltóságos úr! rosszul van a feleségivel, megúnták egymást! Egy *kitörés* e! méltósága!

Részvéttel és meghatottan néztem a tanyai cserkeszre; már alig bírta nyitvatartani a szemét, bólogatott és az ujját orra előtt libegtette:

— Nem tudok én, nem tudok én ilyen... szívvel... élni...

Te Jaóska.

Az utcán bandukoltam Debrecenben és a hamvas, ködös téli napban a gyenge napsütést szívtam magamba.

Milyen furcsa az, így egyedül lenni, elernyedve, elereszkedve, gyeplőt megeresztve.

Hirtelen megcsap valami indulat, mint egy hullám, amely kicsap a tengerről, egy idegen ember indulata, pár szót hallok és hallgatni kezdem.

Két fiatal legény megy mellettem, harmadikról beszélnek, pletykálnak, haragját szájalja az egyik.

— Te Jaóska! mondom neki, de csak így... Én teveled se ujjat nem húztam, se meg nem sértettelek, oszt még azt se mondod az embernek, hogy bakkfitty!... Aszongya, hogy nem esmért meg...

A másik legény fölnevet. A haragos folytatja:

— Aki tizennégy esztendős koromba látott, megismér? Te meg két esztendeig vótál Cucaszilbe (debreceni határ, városvége, valami olyan gúnyos szó, mint a cigánysor), osztán mán meg se ismersz. De az anyád zivataros villámját, ez a barátság!

A másik legény újra nevet:

— Nagyon büszke.

— Én tüllem lehet büszke! De azír köszönjik! ha meglát! Aóta köszön is így, úgy, sehogy. Én se szólok néki, ha kérdi, hogy vagyok, annyit felelek rá: vagyok!

— Hogy olyan jól megy neki, mehet még rosszul is, láttunk olyan csudát.

— De minek megy jól! minek menne jól: mongyad! Mondd meg mán, vót nekiek 29 hold fődjük, nígyen vótak

hozzá, de hogy mind lingár vót, mesterembernek adták űket inasnak, özvegy annyuk meg árendába adta a fődet. Ijen szígyen, árendásuk vót, meg má úgy vót, hogy semmi se vót. Akkor ű kezdett leveleket iroskálni, hogy kedves anyám, őszre hazamegyek s megházasodok, meg hogy tegyetek el 500 liter bort a lakodalmamra. Na. Igy. De a lyányos háztúl írta, hogy az ű szemek előtt. Aszonygyák az anyjoka még ma se tudja, mije van, mije nincs.

— De hogy tud az olyan ember élni a feleségível, amék így csinájja, mijen íletük lehet azoknak? Mint Feri is, megmutatta a vagyonnyát, elvitte Újvárosba, megmutatta a más fődjeit, meg a házat, améknek felerészibe hatan vótak örökösök, minden bútort megmutatott és osztán a bentvalósi házukat a Nyomtató-utcába, aszongya, ne menyjük be, mer az ángyom nyelves.

— Nagy dolog a házasílet, ídes barátom, én mán olyan vagyok, hogy inkább megmondom az igazat, mint hogy hazudjak. Ha én valaha megházasodok, nem mondom én soha, hogy hé, én ilyen gazdag vagyok, olyan gazdag vagyok, így tudok keresni, úgy tudok keresni, ha száz koronám van, megmondom: látodí, száz koronám van, ez a vagyonom.

— Nem is jó a máskíp.

— Csak az a baj, ídes barátom, hogy nehezen lel az ember olyan lyányt, aki így szeresse. Mer az csak a szépet akarja hallani, meg a jót és az olyanok tetszenek neki, aki a más fődjeit mutogatja.

— Úgy igaz a, hallod.

— Pedig látod, miféle az ilyen ember, aki egybe hazug, másba is. Aki a más fődjire vette el a lyányt, a szeretetit meg a más asszonyára hordja. De sokat civakodnak, veszekednek az ilyenek. Én ha megházasodok, tudode, megmondom az asszonyomnak: hallod, míg én szeretlek, addig szeressük egymást, ha nem szeretlek, akkor kergessük el egymást.

A másik nevetett.

— No ezt mán nem fogja az asszony elfogadni.

Emez elhallgatott.

— Igaz, mer azér nagy dolog a házasság, mer a nő az úgy akarja, hogyha keveset ad is az ember, csak sokat igérjen, mingyár jobbnak látja. Ezír nem is tudok én megházasodni, hallod, mer én evvel a botlond mérmondással mingyárt elrontom a dógomat a nőkkel.

Elcsüggedtek, elhallgattak és keményen, csizmadobogással haladtak el a Vásár-tér felé.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Ez a jó asszony!

A Bakcsi, és Penyige-család kétszáz év óta együtt harcol a földdel és a parasztokkal és egymással. S együtt is örül, mikor egy-egy kövér disznó torára összegyűlnek, vagy ha lakodalomra gyűlhetnek, keresztelőre, vagy legalább névnapra. Egész életük oly mély csöndben folyik le, a mindennapi munka egyirányú lefoglaltsága, a falusi élet szakadatlan garas-spóroló feszültsége : ezek az alkalmi kilobbanások csapolják le a vér és a lélek gőzeit.

Mult télen történt, hogy a jegyzőéknél voltak toron ; éjfélután a falu cigánya beállított a jó napra, nem zavarták el a bandát, hanem táncraperdültek s táncközben Bakcsi Pista és Penyigéné nagyon megértették egymás tempóját. Jó táncos volt mind a kettő és úgy összeillettek, hogy Bakcsi azt mondta az asszonynak :

— Nézd Klári, hónap láthatnálak.

— De hol ?

— Nálatok.

— De hogy ?

— Mint egyik galamb a másikat.

Az asszony nevetett. Sose volt szebb és vidámabb, mint ma este, fekete szemei szikráztak és ráfogta a borra, táncra.

— Jaj de ki vagyok melegedve, — s megölelte Bakcsinét. — Jaj te Zsóka, de nagyon ki vagyok hevülve.

Bakcsiné az urát nézte.

— Maga is : sokat ivott Pista.

— Hát akkor még többet iszok.

Másnap délelőtt itt volt az állatorvos és a bikabornyúkat kivezették a vágóhídhoz. Összekötötték a bor-

nyúk lábát, földredöntötték, a doktor előszedte műszereit s a finom késsel megkezdte az operációt ; valami különös szerszáma volt, amely mingyárt be is varrta a sebet.

— Nem jó kötél az, — mondta Bakcsi Pista — én a Szőkét nem merem rábízni, hanem hozok másat.

Penyige kis angol pipából pipázott, úgy nézte a műveletet.

— Ha nem vagy lusta, hozhatsz.

— Nálad láttam azt a sűrűn sodrott kötelet, az lenne jó.

— Hát menj be érte, az asszony odaadja.

Bakcsi elment. Igyekezett oly nyugodtan lépni, hogy ne lássa meg senki rajta, hogy rohanni tudna s szeretne.

Mikor visszajött a kötéllel, ki volt tüzesedve az arca, odavetette. Ép akkor került a sor az ő Szőke nevű fiatal bikájára.

Azután minduntalan került valami ilyen ürügy, egyszer a dohányvágót kérte, mikor nem volt otthon a gazda, máskor az alispáni hivatalban járt, hát meghozta az új híreket. De az asszony egyre szenvedélyesebb lett s szüret után már oly vakmerő, hogy Bakcsi Pistának minden hajaszála az égnek állt. Szép is, jó is, a tilos, de ha eszébe villantak a következmények, bele tudott volna halni a rémületbe.

— Legyen vége, Klári, — mondta végre. — Nincs ennek semmi értelme. Addig jár a korsó a kútra, míg el nem törik.

— Nem. Soha.

— Soha?

— Soha.

— Megtudja az urad.

— Tudja meg.

A férfi hallgatott. Belőle hiányzott a szenvedély. Felesége, gyerekei előtt égett a szégyentől. Az asszony oly ártatlan és jó volt, oly természetesen, gyermeki együgyűséggel élt körülötte, hogy már nem bírt hazamenni ; éjjel nem aludt, nappal dolgozni nem tudott, nem ízlett az egész élet.

— Klári, legyen vége

— Soha.

— Hát én megmutatom, hogy vége lesz.

— Feleségedtől félsz?

— Félek hát és nem is látsz többet, azt a keservességit...

— Igen?...

Az asszony égett a szenvedélytől.

— Klári fiam, Klári, — tréfált könyörögve Bakcsi — engedj ki az obligóból.

— Soha.

— Soha?

— Soha! és tudd meg, ha elmaradsz, én megyek a feleségedhez s én magam mondok el neki mindent.

Bakcsi kedvetlen nézett az asszony szemébe; az fekete volt és őrült. Szörnyűek ezek az asszonyok, ha szenvedély kapja el. Az asszony, mint a morfinista, alig bírta az életet, a megalkudott napok s órák között csak áttengődte az időt. Szörnyűek a falusi szenvedélyek, a nyugalomban élő lelkek viharai. A sors szeszélyéből idilli békében élni, csirkepörökkel harcolni egy életen át annak, aki izzó nagy energiákkal van tele.

A férfi soká csak vergődött, kínlódott, végre elszánta magát, lesz ami lesz s hetekig nem ment az asszony felé.

Egy este Penyigéné beállított Bakcsinéhoz.

— Isten hozott édes Klárim.

Az asszony sötéten nézett.

— Itthon az urad?

— Az uram?... mért?... itt van!

Utána kiáltott, nem kapott választ.

— Gyerekek, szaladjatok csak apátok után.

A vendég komoran ült.

— Sokára jön, — mondta gúnyosan.

— Majd bejön.

— Nem jön.

— Talán átment a tanítóhoz.

— Igen, átment valahová, jó messzire, odáig nem is téved haza, míg én itt vagyok.

— Nem értelek.

— Nem?

— Nem.

— Hát nem tudod, hogy az urad a szeretőm?

Az asszony elnémult, elámult.

— Tavasz óta szeretőm az urad.

A háziasszony némán ült, a szeme rá volt fagyva a másikra, aki elferdült arccal, lihegő, vad vijjogással csapkodta szavak ostorával, véresre verte szívének zsenge boldogságát, mint egy szörnyű jégeső.

Penyigéné sorra előadott mindent, úgy csapkodta ki az asztalra, mint a cserepeket, sáros emlékeit, a legelső tánctól, a kötél-esettől végig a legutolsó hetekig.

Akkor a háziasszony felállt:

— Elég volt, Klári. Elég a hazudásból.

— Nekem?

— Most már látom, sohase volt nálad.

— Soha?

— Soha! Soha, Klári, soha! Nem igaz a tánc, nem igaz a kötél, nem igaz egyetlen egy eset sem! Megőrültél, gonosz szemét vagy: nem tudom, mit akarsz, takarodj innen, az uram az enyém és mindig itthon volt, az ágyamban és te takarodj, mert a kis gyerekeimmel veretlek ki, magtalan.

Penyigéné felállt, mély ólomsápadtság takarta, halálos inogással állt, butaság volt, elvesztette a csatát.

Leejtette a fejét s szédülve, tántorogva ment el.

Azóta a Bakcsi- és Penyige-család tovább él a faluban és a régi viszony áll. Úgy tesznek, mintha nem tudnák, hogy híre van és szájon jár az esetük. Csak ép nem táncolnak együtt a disznótorokon.

Esetüket férjek mesélik itt-ott »asszonyok okulására, amék akarja tudni«.

Ám az asszony nem okul: egyik tudja tanítás nélkül, másik nem tudja tanítva sem.

A falu élete mély tó, melyben koronként a tenger háborgása játszódik le.

Pancsi.

A moziban egymás mellé került két lány s az egyik fölvisított :

— Pancsi !

Egymásra akartak borulni, összeölelkezni, de a sok nép, aki odanézett, zavarba hozta őket és csak összedörzsölték a vállukat, fejüket, kezüket, mint a bocik és a szemük ragyogott és jó kis szók sisteregtek belőlük.

— Néte mán.
— Ugyi.
— Esse hittem vóna.
— Te hun jársz itt ?
— Van urad ?
— Suszter.

Erre nagyon és boldogan és soká nevettek. Egészséges fehér fogaik szikráztak, mint két drága, minden gyöngynél drágább gyöngysor.

— Nahát.
— Hát.
— Ha a Ferkó tudná !
— Tudhassa felőlem.
— Hát mán te nem ?
— Én ? ?

Újra kitört belőlük a viháncoló kacagás, ki tudja micsoda emlékek rezegtek bennük, köröskörül meghalt minden, elmúlt minden, csak az ő boldogságos vigasságuk világított.

De sötét lett és valami amerikai dollárkirály szalónjában vagyunk, ahol a férj kicsapongó kezd lenni és a szép-

séges szomorú asszony telesírja könnyel a szép hímzett batiszt zsebkendőjét.

Kinyilt kis szájakkal bámult a két lány, nem látszott arcukon semmi érzelem, elejétől végig, mint a viaszálarc, ugyanazzal a csodára kinyilt bámuló arccal nézték a csodálatos képet.

Mikor világos lett, nagyot nevettek rá s menten összebujtak.

— Jó az urad?
— Jó.
— Nem goromba?
— Nem.
— Nem csunyaszájú?
— Á, még káromkodni se tud.
— Nem iszik?
— Nem.
— Nem asszonyos?
— Nem.
— Akkor neked jó.
— Most már jó.
— Mér?
— Mer otthagytam.

Egy pillanatnyi csönd, akkor hallatlanul felnevettek s ebben a pillanatban újra sötét lett. Sötétben nem szabad beszélni, csak nézni a mozit.

A fiatal méltósága bálba megy kisírt szemmel, ott szép fiatal gavallérja akad, jaj és nagyon szép, sokkal szebb és gazdagabb, mint az ura, de ő mégis csak hű marad a férjéhez, igaz, hogy akkorákat sóhajt! És azután hazakíséri az unokatestvére, ez is szerelmes belé és mikor otthon van, ittas a legény s megkéri a kezét ma éccakára. De a gyönyörű méltóságos asszony nem hagyja és az unokatestvér mégis megöleli és akkor jön a férj és azt mondja: Mars ki!

A két kis leány arcán semmi se látszik, még az sem, hogy ők is asszonyok már, oly fiatalok, helyesek, ártatlanok. Rögtön elfelejtik a mozit, ahogy világos lett.

— Szójj mán no!
— De mit?
— Mér hattad ott?
— Csak a veszekedésér.
— Min veszekedtetek?
— Csak a szegénységen.
— Nem vót semmi munkája?
— Nem szeretett dógozni.
— Hiányzott valami?
— Á, hát ha egy ember elvesz egy nőt, tartsa is el.
— Mivel?
— Ruhásan, meg legyen mindenje, ami egy házba kell.
— Nem vót?
— Még azt is eladtam, amit vittem.
— Mit?
— Vót hasas disznóm, most semmi.
— Ugyi.
— De még a párnámat is eladtam, meg a lepedőt.

Újra sötét, újra kép. Nagy baj van, a szép méltóságos dollárkirálynétul elveszik a gyerekét és ő elmegy próbakisasszonynak a ruhaszalónba, de odajön véletlenül a báli gavallérja, aki ruhát akart ott venni a babájának, no most mingyárt újra belehabarodik, jaj istenem, de szép is a szerelem, már neki vesz ruhát, meg lakást rendez be neki és próbára teszi az erényét, de a szép méltóságos próbamamzi jajgatva akar elrohanni s el is rohan az esőben, viharban és haza a szűk kis szegény szobájába és a gyereke arcképét imádja.

— Gyereked?
— Van.
— Egy?
— Fiú.
— Hun?
— Szüleimnél.
— Ü nem akarta?
— A suszter? Nem adom neki!
— Nem szerəti?

— Minden vasárnap jön.
— Hiv?
— Hiv.
— Szerelmes?
— Szerelmes.
— Te nem?
— Én mán többet nem is tudnék.
— Csak a Ferkóba?
— Én mán öregasszony leszek, felnevelem a fiam és meghalok.

Mozi újra berreg. A jókra jó sors jön, mert kérem szépen a rettenetes gazdag petróleumcsászár, aki az előbbi férjét, a dollárkirályt, a jobb mellényzsebéből ki tudná fizetni, megtudja, hogy a gazember férj második felesége a kisbabát úgy kínozza, hogy még az édesapja arcképét se haggya neki játszónak, hát egyszóval nagy pénzzel, vagy hogy nem lehet tudni hogy s mint, de a gyereket karácsony estéjére haza küldeti a szép édes méltóságos mamzi kisasszonnyal. No van is öröm és boldogság, most aztán úgy csókolják egymást a petróleumos császárral, hogy az embernek mind a két orcáján ég a bőr.

— De a Ferkóhoz elmennél?
— Én?
— Mán nem vagy bele szerelmes?
— Nem.
— Soha?
— Soha.
— Hogy lehet?
— Hát a szerelem az egy nagy semmi.
— Biztos?
— Biztos, csak két esztendeig tart.
— Biztos?
— Csak az ember magát hecceli.
— Ugyi.
— Láttam a multkor a Ferkót, olyan mint egy csavargó.
— Rongyos?

— Sovány, rongyos.

Új mozikép jön, valami kikent pofájúak a szakácsnénak udvarolnak, odaég a hús, beleugrik a tűzbe, fel a kéményen, végigfut a háztetőn, beleesik a meszesgödörbe, jaj de nevetséges, tyúktollba hempergetik, biciklire ül, autóval kergetik, rendőr felbukik, tíz rendőr, húsz rendőr egymást pofozza, repülőgépre ül, a motor elrepül, ő ott marad, megfogják. No e jó vót.

— Hát hun vagy?

— Helybe.

— Igy jobb?

— Nem.

— Mennyit fizetnek?

— Csak 400.000-et, mit lehet azon venni?

— Ugyi.

— Veszek a fiamnak karácsonyfát. Már vettem félkiló szalóncukort, három aranyszálat, veszek olyan szép nagy diót, negyven gyertyát, meg olyan csillogókat.

— Azután?

— Visszamegyek az uramhoz.

— Miért?

— Hát az mégis más. Itt elmenni se szabad, mindig dolgozni, futni, szidás, munka, és ez az egy ruhám van, ott legalább, ha akarok dógozok, ha akarok pihenek, ha akarok moziba megyek.

Újra kép. Az utolsó. Valami természeti kép. Nincs rajta semmi látnivaló.

— Mér mégy vissza?

— Megmondjam?

— Meg.

— Nem mondom.

— Mondd meg.

— Nem mondom.

— Mondd meg.

— Hát . . . hathónapos vagyok.

Erre összedugták a fejüket és kuncogva, nevetve torlódtak ki a tömeg közt.

Az orosz asszony.

A fák, gazdag ezüstvirágok, felrajzolva az alkonyi égre ; mintha csak árny, álom volna s áttetsző, mint üvegvirág a tükörön.

A kocsma kis paraszthaz, előtte csigáskút van, lánc csikorog a vaskereken s aki be akar menni az ivóba, minden percben a nyaka törhetik a síma jégbuckákon.

Az orosz asszony egyenesen, határozottan ment végig az utcán és minden habozás nélkül be a kocsmába.

Az ivószobában csak hárman voltak. Az ura, elfeküdve, nagy ökleivel a poharak közt s két napszámosember, akik az ő borát itták.

Az orosz asszony megállott középen.

— János.

Az ura felemelte fejét s ránézett. Lustán, közönyösen ittasan.

— Gyüsz cház.

— Nem.

— Nem gyüsz cház? Mér nem gyüsz cház!

S hogy választ nem kapott, élesen vágta ki.

— Azér chozt ide?

Az ember hallgatott.

— Van nékem anya, apa, azért chozt ide, van neki minden módja ja Krajne, nagyon messze, tudod?

Az ember hátradőlt a falócán s kínos, gyötrő bánattal nézte a fekete padlást.

— Kuszekina, Peremszkaguberna! — kiáltotta az asszony teljes torkából — Kuszekina, Peremszkaguberna!

Az ember ernyedten tűrte az asszony sivítását. Felvillant előtte a távoli világ. Már négy éve. A rettenetes hon-

vágy a fekete füstös, gerendákból rótt faházak közt. Vágy, kimondhatatlan, a szülőhajlék után, a fehérre meszelt pici ház, nagy szalmatető, alázatos és boldog kicsi ház, nagy udvar, tyúkok, malackák ... Az édes itthon, az édes itthon, a szépséges szép Magyarország, a Nyirség tündéri világa, aminél szebb sehol nincs az isten ege alatt ...

Ránézett az asszonyra, az úgy állott, mint egy fekete nagyszemű, nagycsontú fekete ázsiai boszorkány. Ferdén metszett, csodálatos nagy mandulaszemeiből csapkodott a tűz, nagy lapos szája remegett, de a bőre friss volt s fiatal és különös ízű, szagú. Hiszen nagyon jó, nagyon jó asszony, ahogy itt él magánosan a kis házban és tisztán tartja és őrületesen tisztán tartja, meszeli, mossa, súrolja s mégcsak a parasztságot sem érezni nála, olyan a háza, mint a virágoskert.

— Ezér chozt ide János! Jó van, isten adta gyüni, cháború megbolondította embert, gyere cház velem. Isten adta munka, eleget dógoz nehéz munka, jó van, isten tudja, nem tudom.

Töredezve, szakadozva törtek ki belőle a szavak. Mintha a kocsideszkát felhúzzák, torlódik, tódul, dől a kavics kifelé, úgy ömlött, szakadt belőle a szó.

— Eredj haza, — szólt a férfi — ne botránkoztasd itt a világot. Eredj haza, imádkozz.

— Gyere cház te is. János, mert én imádkozna, de nem értem én.

— Nem megyek! Nem vagyok olyan, mint az első! Hogy utánam járj a kocsmába.

Az asszony megértette s elsápadt és még egyenesebb és még keményebb lett. Keze nem mozdult, csak összefogva tartotta két kezét mereven a köténye előtt és nézett, nézett s a hangja egyre izzóbb lett.

— Első urad istenadta jó ember volt, sose ment kocsma! Én voltam féltizenhatéves, mikor chozzá feleség lettem. Egy év mulva eljöttek legények más faluból, verekedték, megölték, ide szúrtak neki, szívedbe, de nem

kocsma. Csak olyan legények, cháború megbolondította a világot. János.

Az ember hallgatott, erősen nézte, most megrándult az arca.

— Eredj haza Alexandra az édesanyámhoz, ha otthon unatkozol.

Az asszony kissé előredőlt, felsőtesttel ferdén nekidőlve, mintha a rászakadó oszlopot támogatná.

— A te édesanyád gyűlöli engem. Te is azér vagy itt kocsma, mert isten adta gyűlöli édesanyád engem. Mert a te édesanyád gyűlöli, hogy engem nem eheti meg.

— Egy asszonynak úgy kell csinálni, hogy szeressék, — ordított fel hirtelen az ember — azt a megváltóját, azér hoztalak, hogy az édesanyám miattad halálosan elbúsuljon?

— Elvitte pénzt köcsön, — verte az asszony a szót — sose chozt vissza: isten adta neked legyen munk, őneki legyen mind pénzt. Kamarába vettem zsír, vettem liszt, vettem cukor: neki legyen kosárba mindennap? Gazdagabb ő nálam, van még isten tudja ember ura, chárom fiú, tőlem mindent el! nekem mindent irígyél. Én gondol, vagyok, isten áldja cigányasszony, ő meg úriasszony? csak négy esztendő itt vagyok falu, nekem minden kamarába, ólba, cházba, én dógoz, én spórol, én koplal: ő meg gyün kosár, édes fiam... Mit van neki van nekem édes fiam: ő itt születte ebbe ország, falu bele: semmije sincs. Én spórol neki?

— Egy fiatalasszonynak úgy kell viselni magát, hogy szeresse az anyjoka! — hörögte a férfi — eleget sírt, jajgatott utánam, míg odavótam háborúba, fogságba, öt évig orosz hadifogságba.

— Rosz vót neked ott János? nem szerette apám, nem szerette anyám? így kellett neked, úgy kellett neked sírni, hogy gyűlölték, mint én.

Az ember békétlenül morgott.

— Hadifogságba lenni! az olyan nagyon jó! Akárki megmondja. Elég bánatom vót.

— Chogy gyerek nem jöte János? most jötte; tíz esztendő óta ma isten adta gyermek, ilyen drága világba. Chát most van Juenka, örül, mikor megfogja űtet édesapa.

Könny jött a szemébe.

— Milyen roszul isten áldja, oly rosz nézel ki, csupa beteg színed van, János, adja isten beteges legyél, mit fogok itt én veled csinálni, még imádkozni se tud, se pap beszélni nem ért, csak ember beszél: érzem. Te meg pedig nem beszél, János, haragszod.

János szemébe valami melegség égett. Igen, szereti őt ez a szegény asszony. Félti, sajnálja, gondozza, úgy rá is van szorulva. És aztán mit is csináljon egy szegény nő ennyi idegen, ennyi ellenség közt, még ki se tudja magyarázni magát.

Nem szólt, nem vitatkozott, felállott.

A zsidó ott állt s szótlan nézte a jelenetet, a két cimbora is szájtátva hallgatott.

— Weisz úr, — mondta János — tessék szíves lenni felírni mindent, kérem szépen. Szombaton bejövök.

Az asszony megértette.

— Tessék, — jelentette ki határozottan, — biztos a belefizetés.

A kocsmáros elmosolyodott, jó. Hiszen a János szava is elég, de tudta, hogy az orosz asszony szava többet ér, mint bármi váltó és betáblázás.

János előre ment, egyenesen, olyanformán, mintha az orosz asszony erkölcsi ereje szállotta volna meg.

Mikor kimentek a sötétbe, egy öreg korhely jött be:

— Hát ez mi vót? Hazavitte a Jánost az orosz asszony?

— Igen, — mondta az egyik napszámos — érte ött, megpofozta, hazavitte. Betyár asszony ez a görbeszemű boszorkány.

S nevettek.

Varróban

A kis paraszthház ablaka tele volt muskátlival és fuksziával. Ennek a piros kalapú, lila szoknyájú virága sűrűn, sűrűn himbálózott, finoman, illattalanul, idegenül.

Ilyen volt a műhely is. A lányok nagyobbrésze piros, televérű kis parasztlány, s köztük a kisasszony, szép és boldogtalan úrilány, kissé hervadtan és nagyon idegenül élt közöttük.

— Kérem Mariska, kérem Piroska, — mondta szünetlen s a lányok serényen tűzögettek, varrogattak.

De volt köztük egy kicsike parasztmenyecske, olyan illatos és különös, mint egy rozmarinbokor; ez tartotta mindnyájukat szóval.

— Mit is akarok mondani, kisasszony, — állott meg a kezében minden percben a tű s már kíváncsian várták a szavát.

S ő nem is várt biztatást, az elhallgattatással pedig nem törődött, mert ha egyszer ki kellett mondania valamit, kimondta ő, ha lakatot tettek volna a szájára, akkor is.

— Hogy én minek hattam ott az uramat? Nem vót annak oka, mer száz oka vót annak.

— Nem szeretted, azér.

— Az igaz, hogy nem szerettem, de azér hozzámentem úgyi. Hiszen otthon vótam vasárnap nálla, úgy sírt, mint a gyermek, azt mondja »az én jóságom tett téged világ szerencsétlenjévé«. Mer igaz is, ő mindenkihez jó vót, csak hozzám nem. Mer vót egy öccse, Sanyi, feleségével, két gyerekével, és vót egy rossz Jula nénje, annak vót az áldozatja. Szakajtóval hordta nekik a lisztet, meg hordani se kellett, vitték azok maguk. De azér engem soha egy se

kínált meg életibe, még ha elmentem hozzá, se. Pedig úgy illik, hogy mán legalább megkínáljon, aki ennyit evett énnálam. Sose adott nékem egy se, egy pohár vizet se . . . Hát hogy lehet az, mondja meg a kisasszony, mikor én meg az anyámnak soha semmit nem adtam, se a testvéreimnek, pedig szegényebbek náluk. Most azt mondta az uram, hogy megtiltja az öccsének, hogy nálunk jöjjön.

— Jaj az nagy fájdalom lesz, Zsófika, — szólt a kisasszony — mert a férfi szíve fáj ám a családja után.

— Repedjen meg, kisasszony. Én megmondtam neki, vagy engem válasszon, vagy azokat.

Mindenki nevetett, a kisasszony igyekezett szigorúan nézni, hogy elhallgattassa s munkára serkentse az ujjaikat.

— Azt mondta, engem választ.

— Fércelje föl ezt a bélést, de ügyesen, Zsófika, — szólt a kisasszony.

Erre tovább dolgoztak nesztelenül, csak a két varrógép pergett.

A nagy csöndben egyszercsak megszólalt Zsófi.

— Mit is akarok mondani, kisasszony, — én az urammal jóba vótam, míg a családja el nem rontotta a dógot. Lássa egyszer is elmegy estefelé az én uram, hogy a borbélynál megy. Én meg várom, setét lesz, éjfél lesz, nem jön. Jó Isten, hova bujt, két órakor felállok, mán érte megyek. De akkor éccaka nagy razzia vót, kétszer megszólítottak az utcán, honnan jövök, mer akkor vótak itt a románok. Hát mikor harmadikszor is megszólítanak, azt mondom a fogalmazó úrnak, hagyjon engem, mer úgy összeszidom, a ruha is lehull rullok. De aszongya, nem tréfa ez, nagy baj lehet, hun vótam? »Hun vótam! A részeges uram hajkurászom, este óta nem bírom meglelni, hová a csudába bujt el.« Nevetett, hogy csak menjek tovább, keressem. De én bizony nem kerestem, hazamentem, lefeküdtem. Hát reggel hétkor gyün haza. No én meg összeszedem magam, hazamentem apámék. »Hát te mér jöttél haza?« — kérdi az apám. »Csak.« »Baj van?« »Mi vóna.« Egész nap elvótam, este kérdi apám: »Ma nem mégy haza?«

»Dehogy, nem megyek!« Akkor lefeküdök a diványra, elaludtam. Hát éjféltájt jön az uram. Nagyon esett az eső, tiszta víz volt, de olyan, de olyan víz, még a körme se vót száraz. Osztán hazavitt.

— Látja, szereti magát.

— De én már nem szeretem ütet, tudja én elfordítom a fejem, ha csókol.

A lányok a varrásba dugták a fejüket, úgy nevettek.

— Jól van Zsófika, csak dolgozzon. Már megvan az a bélés?

— Még nincs.

— Lassan megy.

— Mert ábrándozolok.

Ezen újra nevettek.

— Kiről? Az uráról?

— Dehogy is, egy csikorgós csizmájúról, meg annak a bajuszáról.

A kisasszony minden szigorúságát összeszedte, már látta, el kell küldeni a Zsófit, mert csak feltartja a munkát.

— Mit is akarok mondani, kisasszony, én úgy szeretném, ha meghalna az uram.

A kisasszony elkeseredve nézett a furcsa, galambforma kis nőre, aki ott ült, földuzzasztott begyecskéjével és tollászkodott, pipiskedett és forgatta kerek, csodálkozó madárszemét, nem is tudta, nem is bánta, mit nevetnek annyit.

Vigyázz a férjre.

— Maga hová készül?

— Pepi néniékhez.

— Mért?

— Megígértem, hogy abban a peres ügyben megbeszélem ma velük a tényállást. Hiszen tud róla.

— Sokat.

— Sokat! Maga mindig ilyen butaságokkal áll elő. Mit kell magának sokat tudni a peres ügyekről, magának csak azt kell tudni, hogy maga a legcsinosabb, leghelyesebb kis feleség. Jaj maga, maga hüle.

— És soká lesz?

— N... nem.

— Tudja, hogy én félek egyedül. Este.

— Mi az ördögtől félne no... Ne izgassa magát, itt a privadíner s itt a háziasszony....

Közben gondosan felfelé kefélte a haját és felkötötte a kardját. Aztán gondosan megcsókolgatta a feleségét, sorban, a homlokát, a szemét, a száját.

Az asszony hagyta, ernyedten tűrte, valami láz és fájó érzés zsibongott a testében, a féltékenység kínozta.

— Na most aztán nyugodtan itthon hagyhatom, — mondta a férjecske — tudja, a bácsi milyen rigorózus ember, ha kések, dühében lefekszik. Pá, pá.

A fiatalasszony utána nézett az urának, aki csörömpölve ment le a falépcsőn. A régi ház döngött; sok csélcsapságot láthatott életében egy ilyen régi, furcsa, felvidéki kisvárosi ház.

Leült a baba mellé egy pillanatra. A baba már aludt, szépen lélekzett; oly kedves és komikus, hogy egy ilyen

pici kis ember bizonyos dolgokat oly komolyan s meggyőződéssel csinál, mint egy felnőtt. Például a lélekzést. Hogy emberkedik! Édes, édes kis rózsás arcocska, kis pici puhaság, kis fiú, büdös kis fiú. Te is olyan gazember leszel, mint az apád?

Hirtelen valami gyanús dolog jutott eszébe. Délután a varrónőnél volt, ahova az ura is elkísérte s míg ő a fekete ruhán veszekedett a varrónővel: ez a gazember nagyon barátkozott avval a kis szőkével.

Hogy ő olyan buta volt, hogy akkor nem törődött velük. Ezek megegyeztek... És most ez nem is ment máshova, csak a találkára!... Mit kefélgette ez annyit magát, még otkolont is használt... Fenét ment az az öregekhez, esze ágába sincs.

Egyszerre felugrott, kalapot tett s kabátot vett. A babát mégegyszer betakarta, igen picit megcsókolta, hogy fel ne ébredjen s usgyé.

Utána!

Végig, végig a hosszú utcán, mint a bolond.

A szép, tiszta hivatalnokváros mélyen pihent már. Az ablakok már csaknem mindenfelé sötétek voltak, úgy ieskelődtek hátsó gondolattal utána, csönd volt szanaszerte. Még aki az utcán ment is, beburkolózva, hallgatag ment; valahol zongoraszó hallatszott, az is oly szelíd s lágy melódiát lengetett.

A dómon túl, szürke apró házak közt futott s megállott egyik előtt. Itt laknak a bácsiék, megrántotta a csengőt s az élesen, ijedten visított fel, oly csöndes volt a ház, mintha a gyereket álmából verik fel és sivítva riad fel szegényke.

A cseléd még ébren volt, kijött.

— Itt az uram, Zsuzsi?

A lány nagy szemet meresztett; már látta, hogy nincs itt, de most aztán mindent tudni akart. Betört, berohant. Nincs itt a gazember, persze, hogy nincs itt.

— Kezit csókolom, Pepi néni, már le tetszettek feküdni?

— Ó, már nyolc órakor, — jött elébe pongyolát kapva a néni.

— Igen?

— A bácsi egy kicsit náthás, hát tudod, inkább én is lefeküdtem vele, csak hogy ágyba dugjam.

— Jól tette Pepi néni, — mondta komolyan az asszonyka s azt gondolta még hozzá — ott a férjnek a helye! legyen csak az ágyban! Bár ő is lett vón olyan okos . . .

— Deb is vagyok dáthás, — szólt ki a bácsi.

— Persze, ha a kaszinóban ülhetne, — mondta a néni — akkor nem venné észre a náthájá̇t, de nem eresztettem ki az öregemet, jobb neki itt mellettem.

— Persze, hogy jobb, — szólt magában a vendég s nem is merte az urát említeni, azt látta, hogy itt ugyan nem várták, nem is álmodják, hogy . . . Istenem, hogy kell vigyázni ezekre a gazemberekre. De igaza is van a néninek, nincs itt más mód, csak ez az egy: be az ágyba s ráülni. Ő se lesz többet ilyen bolond, csak úgy elereszteni éjnek éjszakáján . . .

— No, de hát ülj le kedvesem, gyere be.

— Dehogy, Pepi néni, szaladok, az uram agyonver.

— Az urad? hát az nincs itt? egyedül jöttél? Nem kísért el? Hát hol van?

— Otthon.

— Otthon? te meg itt?

Tünődve nézett a kis húgára, nem értette.

— Azt hittem, idejött, — szólta el magát az asszonyka s elvörösödött.

— Ide?

— Gondoltam, hogy a pör . . .

Az öregasszony közelebb hajlott hozzá.

— Csak eredj utána — mondta halkan — és ne higyj neki egy szót se . . . Minden férj egyforma . . . Eredj csak utána . . . és vigyázz a férjre! . . .

— Kezit csókolom — és már szaladt is.

Az öregasszony megelégedve, kicsit mosolyogva ment vissza a hálószobába: ez igen, itt jó helyen van az öreg. Eleget futkosott életében. És futna most is, ha lehetne. De csak hadd feküdjön itt jó helyen, biztos helyen ...

Ahogy az asszonyka a kapun kilép, kit lát: az ura jön szembe vele az utcán, fessen, hadnagyosan, kardcsörtetve.

— Kezit csókolom.

Ez a gazember már otthon volt, megérezte s kitalálta, hogy ő idejött ...

Nem fogadta a köszöntését.

— Kezét csókolom nagyságos asszony, hova tetszik sietni? — ingerkedett a hadnagy az utcán.

A szomszéd házbeli cseléd a bakájával állt a kapuban. A baka megmerevedett s vigyázz-állásba fagyott a sötét kapu alatt, de a lány leste, mit fog most csinálni a tiszt úr az utcán az idegen nagyságával, aki innen jött ki a szomszédból ...

— Nem sikerült? — szólt az asszonyka élesen.

— Hehe, — köhintett az uracskája. — Mi például?

— A kalandocska.

— Hehe. Találkoztam Misnay Gézával s most jövök a bácsiékhoz.

— Aludni? Mert ők már régen lefeküdtek.

— Nohát ez hallatlan. Engem többet nem bolondítanak el.

— De maga se engem!

— Mi?

— A kis szőke nem jelent meg a találkán? Hoppon maradt az úrfi?

— Maga hüle.

És abban a pillanatban ott az utcán átölelte a feleségét s erőszakolta a csókot.

— Mit nem talál ki evvel a butácska fejével. Hát mit képzel maga? Hogy én magát elcserélem koszos varrólányokkal? Jaj süle-müle! ...

S ott a nyilt utcán megcsókolta.

A baka és a cseléd álmélkodva nézték, hogy a nagysága! hogy milyenek az úrinők. Előbb a köszönését se fogadja egy idegen tisztnek, aztán egy perc mulva csókolóznak, éjjel.

Pletyka is lett a dologból s pár nap mulva, mikor fülébe került az asszonykának, kacéran mosolygott s nem érezte sértve magát.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Koldus.

Egyedül maradtam a lakásban. Csengetnek az ajtón. Megnyitom. Fehérhajú aggastyán áll kint:

— Egy kis ételt ha adna kedves uram, öreg ember vagyok, vizsgázott gépész, semmi nélkül, éhesen.

A nyomor meghat. Hogy jut valaki abba a helyzetbe, hogy egy falat ételt kérjen ... Behívtam a konyhába s ételmaradékot kerestem. Tészta volt egy tálban, amit családom hagyott ott, mikor elmentek, egyik temetni, másik mulatni, a harmadik dolgozni ...

Darab kenyért is szeltem s intettem, üljön le.

— Lássa kedves uram, vizsgázott gépész, állami ember is voltam, legutóbb a közalkalmazottaknál gépész s most így vagyok.

Két tenyerét kitárta s mosolygott. De csak a szeme, kedvesen, természetesen, önmagán kicsit álmélkodóan.

Különös ember.

Mintha rokonul jött volna meg, régi ismerős, bizalom volt a hangjában, egyszerűség. »Így vagyok.« Így van! Figyelmeztet rá, mint aki kell hogy ezen csodálkozzam, az előzmények után.

— Öreg vagyok, kedves uram? ... öreg is vagyok, meg nem is vagyok öreg. A fejem fehér, de az esztendőm csak hatvankettő. Utolsó esztendőbeli vagyok, akit berántottak katonának s levittek a frontra, az olaszok ellen. Volt családom. Két igen szép fiam, ott estek el mind a ketten Semiclinél. Nekem meg nem volt elég a bánat, utánuk elvittek engem is ellenséget kergetni ... Régen élek! ... Közben meg is gazdagultam, meg is szegényülsem. Semmim sincs.

Felnevet csodálatosan s rám néz. Nagy csóvás fehér bajsza sárgásan érett, mint a dús kalász. Nagy fehér szakálla rendesen nyírott, fehér feje, mint a színezüst, amit most fésülnek az olvasztóból, semmi patinája, fehér és csillogó. Olyan, mint az édesapámé volt.

Nevet. Hát nem nevetséges, hogy mire jutott. Hát hol élünk ebben a nyomorult földi életben. Milyen erők labdája, játéka vagyunk, hogy egy »többszörösen vizsgázott, hatvankét esztendős öreg gépész« egy falat ételt kér az ajtókon. S ki biztosít, mi biztosít téged is, hogy holnap nem borul-e fel a te sorsod is s mire az ősz megesi a fejedet, pedig a dér már hull: nem fogsz-e te is ajtókon kopogtatni egy darab kenyérért? . . .

— Nem lett vón semmi baj, kedves uram, de volt egy feleségem, nagyon jó asszony, gyerekeit úgy felnevelte, gyönyörű tanult gyerek volt mind a kettő és ő is, szegény feleségem, jó családból való volt, száznégy holdjuk volt a Bácskában, nekem két gépem volt, egy hat lóerejű, egy négy lóerejű, itt dolgoztam vele Pest körül s dőlt az élet: és akkor kérem, egy utolsó cafat elcsavarta a fejemet, nem tudom mi történt velem, kedves uram, nem ízlett nekem a családom, nem ízlettek a gyerekeim, a feleségem, a jólétem, a rendes életem, én kedves uram, nevettem, mikor mindent kivetettem az ablakon s szegény feleségem szívrepedésben meghalt.

Ingerülten hallgattam s néztem az öreget, aki ép fogaival jóízűen ette a hideg túróstésztát. Az arcában volt valami démonian víg, a fájdalom vígsága, a keserűség könnyelmű derűje.

— Azér mentem be a háborúba is, kedves uram, hiszen kihúzhattam volna magamat, a szolgabírónak is dolgoztam, ismertek: nem akartam . . . El akartam menni s meghalni, mint a két fiam, mert nem tudtam nézni, hogy a feleségem annyi bűnöm s hitványságom mellett is szeret s meg akar menteni. Kedves uram, rózsát tettem a sapkám mellé s daloltam, a harctéren azt csináltam, amit a többi fiatalok, frontszolgálat, éhen heverés.

— Most a menhelybe lakok, az orvos úr kezel. Kezel, cseppeket ad, de adná vissza a lakásomat, Álom-utca 7. Meg a két gépemet. Mikor visszajöttem a fogságból, a bútoromat, ami a lakásba volt, elszámolták lakbérbe. Pedig mi minden volt ott!... a gépemet, akit 17-be vettem, 18-ba már más dolgozott vele s feltüzelték kérem. Most cseppeket adnak a szívbajomra? adják vissza a régi szívemet, kedves uram, s hozzá a jó feleségemet, a két fiamat, vagyonomat és az én becsületes örömömet abban, hogy éltem és élni szerettem velek.

Gondosan kitörülte a tányért, a túró morzsáit is felcsipegette a villával s könnyedén mondta:

— De hát ezt nem adja vissza senki. De sokszor olyan is vagyok, csoda hogy meg nem őrülök, minden eszembe jut s akkor futni, futni.

Csöndesen szólottam neki, mint a lelkiismeret.

— Azt mondja meg: ha újra kezdhetné a dolgot, újra otthagyná-e az életét és a feleségét és az egész világot, ahogy akkor tette?

Az öreg előrehajlott s tulokszerűen, maga elé meredéssel:

— Kedves uram... ha újra rám jönne az a betegség... kegyetlen gonosz érzés uram... akkor újra... akkor újra... mer muszáj vót...

Hm. Hát nem a háború s nem a tömegőrület!... Hát az emberek életében lehetnek ilyen mindent feldúló csendes viharok?... Lehetséges, hogy az ember máglyát rakjon életértékeiből?... és nevessen, mikor lobog a magagyujtotta láng?...

— Úgy megfogta? nem eresztette... az a másik nő?

Az öreg nézett. Kérdésre nem akart felelni. Az ember kis szégyene igazolására nagy bűnöket vállal, de kivallatni nem hagyja magát. Mégis azt mondta:

— Nézze, kedves uram, én nem vádolom. Én szerettem, nekem szép volt. Én jónak tartottam, léleknek. Léleknek uram, mert én a magam szerelmes feleségén tanultam mi az s úgy véltem, akit szeretek, az maga garancia, hogy

lélek az és isten ... Nézze uram, én úgy odabíztam rá magamat, de úgy, hogy ebben az én nagy bizodalmamban volt a biztosíték rá, hogy ő is szeret és velem érez ... és velem jön ...

— És?

— És uram, és. Másfél évig szememben éreztem a szemét, mint a bogár a fényt s akkor úgy kivetett, de hogy kivetett! Öreg voltam neki és szegény. Haha! Kapott ő még fiatalokat és gazdagokat.

— És maga feláldozta a családját? az életét?... Miért?

Az öreg rám nézett, hunyorítva, ellenségesen.

— Bosszúságból!... mer bosszús lettem uram, hogy csak egyszer élünk: én azt hittem, nekem kétszer lehet ...

Ezzel kihúzta a bajszát s meg is morzsolgatta, s csak most éreztem meg, mi is az a kietlen ellenszenv, ami folyton gyötört, mióta itt van: pálinkaszag dőlt belőle.

Az ibolyák.

Vacsora után Bélácska felállott s tettetett fesztelenséggel szólt a mostohaapjának:

— Pardon kérlek, az autót kérem.

Az apa, aki illetlenül fiatal volt hozzá s még fiatalabb a mamához, egész rémülten nézett rá.

— Az autót? miért?... Hova akarsz menni vele?

Bélácska darabig hallgatott, akkor a szemét lehúnyta s vonagló szájjal mondta:

— Pardon kérlek: az autót kértem...

De a másik ember ugyanolyan indulattal szegült szembe:

— Nem... Azt nem, kérlek... azt nem...

A mama meredten ült az asztalnál s figyelte őket. Most, hogy az ura ilyen határozottan szembeszállt a gyerekkel, megkönnyebbült. Úgy érezte, hogy ez helyes és egyedül helyes: Bélácska a városba akar bemenni a tanyáról, most éjszaka a... a színésznőhöz.

Béla most az anyjára nézett. Gyűlölködve s elszántan. Valamit akart mondani. Ki akart törni, ki akart robbanni. Valami olyat, hogy: neked van legkevesebb jogod beleszólani a dologba...

De nem kellett szó hozzá: megérezte, hogy könyörtelenek vele szemben.

Csak annyit mondott az anyjának:

— Milyen rossz maga.

Sarkon fordult, felment a szobájába s szíven lőtte magát.

Csodára nem halt meg.

Szívburoksérülést hevert ki. Erős volt a fizikuma, kibírta.

De csak két hónap mulva tért magához annyira, hogy élőnek érezte magát.

Egy szerda estén megint együtt vacsoráltak az ebédlőben. Vacsora után megszólalt, elfogultan s elszántan :

— Kérlek kedveseim ... szabad valamit kérnem ?

— Mit szívem ?

— Az autót.

Mindenki megrémült : e hosszú hetek alatt egyetlen szó sem volt a dologról.

Az anya intett, az apa lehangolt lett s már is rendelkezett, hogy a sofőr készüljön ki.

Béla sem szólt semmit, izgalommal ült be az autóba, de mintha semmi sem lett volna, semmi sem.

Mikor beértek a városba, éppen vége volt a színielőadásnak, a közönség oszlott, tolongott a színház kapujában. Tavaszi levegő volt. Egy kis virágáruslány ácsorgott még a színház előtt, kis kosarában ibolya volt.

Béla megállott előtte : Ibolya ? ... Már tavasz van ? A sors intésének nézte : semmit sem akart vinni a nőnek, szegény átlőtt szívén kívül : de megvett minden ibolyát : tíz csokor apró kis ibolyabokrétát. Teletömte vele a zsebeit s az öltözőbe ment.

Az öltöztetőnő álmélkodva ismert rá.

— Szabad ?

Az asszony beszólt az ajtón ...

— Nagyságos asszony : aki most jött, annak szabad lesz ...

Bélácska mélyen meg volt hatva, mikor beleült régi székébe az öltöző-asztalka mellett s nézte az asszony tágranyilt nagy szemét. Mért nem szól : annyira elfojtja szavait az érzés, vagy nincs érzése ? ... Hát nem tudja, hogy a halal révéből jött vissza neki ? Vagy ez a nézés, ez mindennél többet beszél ? ...

Ő sem tudott szólani : közel volt a síráshoz, annyira meghatotta szerelmének rendkívüli ereje s kitartása ...

zsebébe nyúlt s odadobott a szép színésznő ölébe egy csoibolyát, azután másikat, harmadikat.

Az asszony széttárta hosszú ujjait s befogadta az ibolyákat, a nedves, gyűrött kis ibolyacsokrokat, a kosár maradék szemetét s féltette a kosztümszoknyáját, amelyen foltot fog hagyni a nedvesség....

— Számolja meg.

Az asszony megszámolta:

— Öt.

— Most ötödször vagyok magánál...

Tovább dobta a csokrocskákat.

— Számolja meg.

— Kilenc . A kilenc múzsa?...

— Ma kilenc hete, hogy szíven lőttem magam magáért...

— Kedves, kedves... — mondta a színésznő, — kedves gyermek...

Onnan ültéből nyujtotta ki kezét, híres szép szoborszerű karját, amit annyi ezer néző csodált s imádott már meg... S hosszú, finom ujjaival megcirógatta a Bélácska arcát. S mivel több virág nem fenyegetett, íel akarta szabadítani magát s a kis csokrokat hamar belerakta két magas üvegvázába, ami az öltöző-asztalon üresen, szárazan állott kétfelől, a tükör mellett. Egyikbe négyet tett, a másikba is annyi fért, a kilencedik csokrot nem tudja jól elhelyezni, de idegesen beleszorította a jobboldaliba még azt is. Akkor sietve fordult vissza Bélához s míg balkézzel a szoknyájáról veregette le a virág szemetecskéit, jobbkarral már ölelte s becézte a fiatalembert.

Ez tűrte, érezte, élvezte az érintést s fejét lankadtan eresztette le, egész lelke oly kifáradt és ernyedt volt. Míg az asszony sietve megcsókolta őt: az ő szeme ott volt az ibolyákon: nem szólt, de látta, hogy az ibolyák ott vannak zsúfoltan a magas, magas üvegtölcsérekben, finom, köszörült, fehér üvegsírok: egyetlen csöpp vizet nem találtak a fényes és szikrázó sírban... Aj s a nő: nem jut eszébe, hogy élet vizébe árassza őket...

— Hazamegyünk, kedves, kedves: kedves kis bolondom nekem... — mondta duruzsolva a színésznő s úgy ráismert a hangjára: a színpadról: azok a hátborzongató édes szép hangok és simogatások és szívzengések...

Lementek az utcára: már üres volt minden s a hosszú piacon hűsen csapott végig a tavaszi hideg szél.

Beültek az autóba: csak pár pillanat s a színésznő kapujában állt a kocsi.

— Nem száll ki?... kérdezte a nő.

Bélácska lassan felelt:

— Csak látni akartam magát... kellett... bizony...

Soká ültek összebujva: nem nagyon soká, mert az utca megmozdult az autó szagára s már nézőjük volt.

A nő nem értette a fiút... Néhány lopott forró csók után kiszállt s egyedül a kapuba be...

Bélácska pedig összeomolva s valami megmagyarázhatatlan szégyennel hazáig, ki a távoli országutakon a nagy éjszakában.

Mikor hazaért: az anyja szobájában még világos volt.

Mint egy jó kis fiú, szégyennel s alázattal ment fel s kopogtatott. Zsebében kutatott s milyen boldog volt: még egy csokor ibolyát talált.

— Csak ezt akartam magának beadni, — mondta anyjának.

— Ibolya!... — kiáltotta az anya, — az első ibolya... Szegény kis ibolya...

Bevitte a fiát s az ibolyát s mindjárt vizet töltött egy kis kerek tányérba s szétbontotta a csokrocskát, hogy a raffia bilincséből mentse a virágot s jóságos kézzel rakta, zilálta szét szálanként a lágy vízbe a gyűrött szálakat.

Béla nézte az anyja kezét: aztán lehajlott rá s megcsókolta, aztán letérdelt előtte s a fejét az ölébe tette:

— Milyen jó maga, — mondta neki, — milyen jó maga... és én a maga fia vagyok... maga is olyan boldogtalan?

A füttyös kis fiú.

Van nekem egy kis keresztfiam, aki rám maradt örökségben, mert apja-anyja meghalt. Boldogtalan életek gyümölcse. (Óh azok a házassági balesetek! . . .) Nagyon édes kis kölyök, túlkicsi még ahhoz, hogy fel tudja fogni, milyen csapás az árvaság s a vére pezseg, az eszecskéje nagyszerűen működik, az élet tombol benne.

Beadtam egy nevelőintézetbe Pest környékén s mindjárt az első félévben tiszta-egyes bizonyítványt kapott. Ott lakik az internátusban és nagyon meg voltam nyugodva a sorsa felől.

De mi történik? Egyszer csak, husvétra intőt kapok.

Nagyon meghökkentem s mindjárt kiutaztam hozzá.

Először is az internátusba mentem. Kérdeztem a felügyelőnőt, milyen a gyerek, nem tanul? »De tanul az.« És mégse tudja a leckét? »De tudja!« Akkor erkölcsi tekintetben van ellene kifogás? »Nincs, nagyon kedves gyerek, mindenki szereti.«

Nem értettem. Ha az internátusban jól viseli magát, mit csinál az iskolában? Megyek oda, keresem a tanárát: Kérem, tanár úr, miért kapott intőt az én kis keresztfiam?

A tanár rám néz s azt mondja felindulva:

— Ja, a füttyös? . . . Nekem nincs más fegyelmi eszközöm, azért küldtem intőt a szülőknek.

— Miért mondja *füttyösnek*, tanár úr? — kérdem kissé ingerülten, mert rögtön ráragad az emberre az indulat; mert az indulat valami olyan lélekhullám, »halálsugár«, ami kilövell az emberi szívből és fölgyujtja mindenkinek az érzéseit, akit csak elér . . . — Nem szeretem, hogy az én kis gyerekemet, a kis árvát, gúnynévvel említi a tanárja.

Kiderült, hogy egy iskolai óra végén, mikor csengettek, az én kis fiam nagyot füttyentett. Örömében, hogy megszabadult.

És a tanár rossz néven vette.

— De az istenért, az internátusban, ahol az egész éjszakát s a nap túlnyomó részét tölti, meg vannak vele elégedve, hát egy füttyért így meg kell fegyelmezni az iskolában egy hatéves gyereket?

— Kérem, én nem vagyok könnyelmű ember, — mondta a tanár magából kikelve s a hangja harsogott, mint egy bakakápláré, — reméltem, hogy korát tekintve, még nem lehet nagyon elromolva az erkölcsisége és két hétig rajta tartottam a szemem! Elhatároztam, hogy rendes embert faragok belőle. S két hét mulva ott tartottam, hogy makacsabb volt, mint az első percben ... Sírt ... ömlött a szeméből a könny ... s mikor azt mondtam neki, hogy ezért ne sírj, hanem köszönd meg: akkor dacosan azt felelte: »nem sírok«. Akkor küldtem, csak ezek után, az intőt.

Néztem a tanárt. S visszaemlékeztem saját gyermekkoromra. Rettenetes az, ha egy tanár egész energiával ráveti magát a diákra s hogy nincs olyan jeles diák, akit ő abban a percben be ne szekundáztasson, amikor akar. Velem is állott szemben a latintanárom s az orra egycentiméterre volt az enyémtől és nagy, barna szemét belemeresztette a szemembe és dohányfüstös lehelletétől majdnem elszédültem: miért tette ezt? Nem készültem. És ő be akarta bizonyítani, hogy nem készültem. És a helyett hogy egy pillanat alatt konstatálta volna és férfiúi fölénnyel továbbereszt: oly sokáig kínozott, míg az egész osztály előtt nem igazolta, hogy nem érdemlem a jelest, még a jót sem, még az elégségest sem. Semmit sem érdemlek. Mivel azonban az iskolában hírnevem és tekintélyem van s ő kénytelen megadni a jót, sőt a jelest is, mert a napi feladattól eltekintve, általános latin-tudásom messze fölötte volt az osztályén: legalább ezt a bosszút vette rajtam, hogy megtépázza a becsületem.

Párbaj volt.

És én ezt a kemény kis tanárt nézve, megrémültem a kis keresztfiam sorsáért: meddig fogja bírni egy hatéves gyermek ezt a harcot a felnőttel?

— Köszönöm, tanár úr, a felvilágosítást, de kijelentem önnek, hogy ha egy hatéves gyermekben van annyi lelkierő, annyi férfiasság, hogy egy tanárnak két heti »ellenőrzése« után is még ki tudja jelenteni, mikor sír, hogy »nem sírok!«, akkor ebben a gyerekben valami nemes anyag van. Jó, hogy figyelmeztet rá, mindent el fogok követni, hogy el ez ne tűnjön belőle, ez az érc és acélosság.

A tanár kemény komolysággal nézett rám és én azt gondoltam: nem volna szabad olyan embernek tanári pályára menni, aki nem tud mosolyogni.

A gyereket kivettem az intézetből és egy másik városban egy más internátusban helyeztem el. Az elrontott becsületet az életben is nehéz kireparálni, de az iskolában lehetetlen. A gyerek mint tapasztalatlan, gyakorlatlan vívó áll szemben a tanárral s minden egyes feleletnél assaut-kra megy a verseny.

Két hét mulva már elmentem kérdezősködni, hogy viseli magát.

Az igazgató kedves, nyájas úr. Mikor megtudta, ki után érdeklődöm, felcsillogott az arca:

— A kisfiú? Az egy nagyon eredeti, kedves gyerek. Mikor legelőször bementem az osztályba, felugrott a helyéről, hozzámszaladt és megölelt, megcsókolt. Kérdeztem, ki ez a közvetlen gyermek? A tanító néni elmesélte, hogy őt is meglepte azzal, hogy a nyakába ugrott s megcsókolta. Persze, a kisfiúk inkább morcosok s félénkek, és örülnek, ha mozdulatlan ülnek a padban. Nekünk kell őket magunkhoz szoktatni.

Szeretettel néztem az igazgatót, igen, ezt a hangot vágytam hallani egy pedagógustól.

— Be behívattam az irodába egyért-másért, apróságokért, krétát, spongyát küldtem le vele s mindig nagyokat köszön: »Alásszolgája...« Egyszer csak azt mondja:

»Igazgató bácsi, de maga jó magyar ember, látom.« »Miből látod, kis fiam?« »Hát olyan magyar virágos bútorok vannak a szobájában.«

Nevettünk. Az igazgatóból valami kellemes jóakarat áradt. Én, sajnos, egész iskolai pályámon nem találkoztam ezzel a meleg, jó vonzással. Ha végiggondolok a sok iskolán, ahol jártam, mindenütt csak kemény, leckéztető s megleckéztető szemeket látok. Összehúzott szemöldökök; zsebből elővett félelmes noteszek; felelés közben rosszakarattal hallgató tanári szájak; mindig a fáradt, kedvetlen, szórakozott ellenfél, a »tanár úr«, aki tiszteletet kíván és elvárja, hogy messziről levett kalappal köszönjön az ember.

Azt mondja az igazgató:

— Mindig úgy köszön a gyerek, hogy: *Alásszolgája!* Azt mondom neki: »Nézd csak, kis fiam, nem hallottad te azt, hogy itt mindenki úgy kszön nekem, hogy: kezit csókolom?« «De igen!« »Hát akkor te mért nem köszöntél úgy?« Azt mondja komolyan, bátran: »Igazgató bácsi, én tudom, hogy így köszönnek, de én ezután se fogok így köszönni.« »Miért?« »Azért, mert a nőknek úgy köszönünk úgy-e, hogy »kezét csókolom«. De mi férfiak csak nem fogunk egymásnak így köszönni?«...

Nagyot nevetett az igazgató is, én is. De az én szememben egy kis könnycsepp melegsége volt. Talán más ember lett volna belőlem, ha én is találkoztam volna valaha, a gyermeki szív fogékonysága idején, egy ilyen meleg, megértő lélekkel... De én szörnyűségesen nehéz harcon mentem át az életben: iszonyodva gondolok rá, ha csak egy napra is vissza kellene menni a diákkorba.

Hát persze, csakhogy én nem voltam ilyen szeretetreméltó kis gyerek, bár valamilyen én is voltam... Milyen is voltam?... Nem voltam füttyös kisfiú, én egy megijesztett kisgyerek voltam: a régi pedagógia áldozata, aki dacosan és csökönyösen lépett ki az életbe és vad ellenszegüléssel fogadta a sors szigorúságát, mint egy tanári igazságtalan kalkulust... És valóban ma sem tudok megharcolni a célért, csak szenvedni és kivárni az igazságot.

A diófa alatt vasárnap délután.

A szőlőben egy szép nagy diófa, alatta asztal, körülszegve padokkal. Itt nagyon jó ülni vasárnap délután egyedül . . .

Lent, távoldad a Duna csillog széles szalaggal, a túlsó parton a falu, a torony gombja rőtvörhenyesen szikrázik az alkonyodó égen.

Mért nem élnek az emberek nyugodtan? A torony gombja, ez a szilárd kemény pont, mily szelíden ring a Duna tükrén.

A szőlő apró levelekkel burjánzik, a karók még szikáran állanak, hosszú egyenes sorokban, mint egy tüskés állat pamacsháta.

Mért van minden ember lelkében egy stilétes bot, amit ráfog a másik emberre: úgy tesz, mintha dicsekedne vele, neki milyen szép botja van, mosolyogva megsúgja, hogy tilos ilyet hordani; s jaj, rögtön beléd vágja, ha félre nem ugrasz.

Egy kis tarka madár pipeget a barázdában. Milyen kedves, kecses kis jószág. Nem merek ránézni; ha ránézek, megijed s elrepül: miért nem repülnek a bajok az életből, akárhogy ránézünk, s mért repül el oly gyorsan a szívek szép érzése, a jóság, a gyöngédség, az engedékenység?

A kis madár oly parányi, mint a lehullott falevél: vajjon ez is tud szeretni, gyűlölni? . . . vagy csak szeretni? . . . te kis madár, te nagyon kedves kis madár vagy, én azt hiszem, te egyáltalán nem tudsz gyűlölni . . .

Azt csak mi tudunk, emberek, a teremtés koronái: milyen jól tudjuk mi egymást gyűlölni, egyénenként, családonként, csoportonként, fajonként s országonként és világ-

részenként: ezer szerencse, hogy a Marsszal még nincs összeköttetésünk, mert az volna aztán a gyűlölet, ha két bolygó lakossága gyűlölné egymást...

Vajjon szeretni is tudjuk egymást?

Önmagunkon kívül tudunk szeretni mást?... És mi az a mi szeretetünk: akit szeretünk, annak javát akarjuk? vagy azért szeretjük, mert azt reméljük, hogy ő akarja a mi javunkat? akit szeretünk, szeretjük, vagy csak ki akarjuk zsákmányolni? azért szeretjük, mert azt hisszük, hagyja magát felfalni?... s ha nem jó falat, kiköpjük-e,... ha nem hagyja magát, már nem szeretjük?... ha nem könnyen hagyja, kevésbbé szeretjük?...

Felsóhajtottam: erre a kis madár elrepült.

Mily ideges egy ilyen kis madár: mért?... úgy meg van ijesztve?... olyan szomorú tapasztalatai vannak az emberi szív jóságáról, hogy már egy emberi sóhajtás neszétől elrepül?... a szélfúvástól nem repül fel, a falevélzörrenéstől sem: de ha egy ember sóhajt... Mért nem jössz ide hozzám, kis madaram, mért nem szállasz a vállamra, mint a bokorra, mért nem csipogsz a fülembe, mint a nyíló bazsarózsa bimbójába... Nem bántanálak, szeretnélek, képes volnék elmenni a boltba s morzsát vásárolni neked...: de te ezt nem tudod, nem így ismered ezt az állatfajt, amelyhez tartozom, félsz tőlem, megbízhatatlan vad vagyok, jobb neked elrepülni, úgy-e, míg a szárnyad nincs lenyírva s nem vagy betéve az ezüstdróthálós kalickába; kettő is van odalent a házamban, örököltem, valóban, erre neveltek, de lásd, nálam még sose volt fogoly madár bennük... Nem is merném vállalni a felelősséget kis életedért, mert mi lenne, ha elutaznék s itt felejtenélek, vagy kiesne fejemből sorsod gondja s egyszer csak ott gubbasztanál a kalickában, egyedül, koplalva: ej, jobb neked így szabadon elrepülni a legelső sóhajtól...

Mért nincs az emberi szívben szeretet: mért szerettek sok pénzt keresni és keveset kiadni?... mért ül a féllábú öreg koldus, régi barátom, a klinika vasrácsos kerítésén télen-nyáron oly gőgös duzmadtan, még sose láttam,

hogy valakitől kért volna, vagy valakinek megköszönte volna az adományt, vagy egy mosoly lett volna az arcán, vagy a szeretet lobbant volna fel a szemében: megalázó, hogy az emberi irgalom kegydíjasa?

Aki ad, az is gyűlöl, s aki kap: mégjobban gyűlölködik?

Mért oly gőgös egy szép asszony, hogy biztosra várja a hódolást, nem kéri s meg nem köszöni: ez az egyetlen természetes dolog, hogy a koldusokat ellássák a megnyíló tenyerek, az asszonyokat a kitáruló szívek s a kis madarak elrepülnek egy sóhajtól...

Hopp, visszajön a kis madár! Surrogás, csivogás: két kis tarka madár... Elől az egyik, tíz karót repül, megáll, újra tíz bokrot: utána a másik, pont utána, mindig csak utána s rá... Elől a kis tojó, utána a hím... Igy csalja, csalogatja tovább a nő a fiút...

Hopp, a kis hím most leszáll, a tojóka csak tovább, tovább; megáll; visszanéz; édes kis fejét forgatja s kiált: »tis, tis!« De már a hím kosztol s elmarad a gazdag zsákmányon...

S a tojó felrepül s egy másik kis tarka madárhoz csap s együtt surrognak vígan, bolondos csirreléssel a diófa lombjai közt...

A kávéházban a közelben muzsika kezdődik, vasárnap délutáni szörnyű hangzavar.

Vége az idilli hangulatnak: a természet finom, jelentős édes hangjait agyonveri fejszével s bunkósbotokkal a mesterségesen előállított s vad művészietlenségű zene. Az ember, mint egy vad állat, nem elégszik meg azzal, hogy megtámadja közvetlen környezetét, de mint egy bűzfrecskendő szörnyeteg messze küldi ordenáré muzsikájának hangjait, hogy ameddig csak elér, meggyilkoljon minden őszinte érzést és édes hangulatot...

Igy tudunk rosszkedvünkben egymásra gondolni? és mégsem bírunk az erdő fenekén élni? mégis sűrűn, sűrűn rakjuk fészkünket egymás közelébe: pedig úgy félünk, félünk egymástól s gyűlölet párázik a levegőben...

Úgy, úgy, csak dalolj felebarátom, én ugyan szebbnek találtam az előbbi »tis, tis« hangocskát, de én neked sem tiltom meg, hogy gyönyörködj gikszeres hangodban . . .

Istenem, hát nem tudunk egymáson segíteni? . . . Hát a szeretetnek nincs háborúja? Hát a Szeretet nem tudja felsorakoztatni rendezett hadsorokba a népeket, ahogy a Gyűlölet teszi? A Szeretetnek nincs fegyvere, amely áldás bombájával s gépfegyverével s repülőrajaival s tankjaival gázolja le a bajt és a bánatot és a fájdalmat? . . . Meg tudtuk csinálni a legnagyobb emberi erőfeszítéssel a Gyűlölet világháborúját: s nem tudjuk soha a Szeretet világörömét?

Tis, tis . . . ma nagyon egyedül vagyok s vérzékeny . . . vajjon gondol-e rám valahol egy érzékeny szív? . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

O mors, bonum est judicium tuum.

A gondola kisiklott a tengerre. Nesztelenül futott, mint egy fekete vízibogár a zöld, szelíd tenger színén, az arany napfényen.

Hárman, kiket a Sors fészekből kivetett, halkan néztük a tengert, amely oly enyhe volt és oly megérthetetlen és zöld.

— Apám, temetés?

Szólott a kisebb lányom.

Fáradtan indultam ujja után: az élet hipnózissal van tele. A gyermek szívében az Élet él és az élet parancsa ellenállhatatlan.

Nagy fekete bárka billent meg a tágas víztükrön, ezüstdíszes nagy fekete hajó úszott Murano téglavára felé. Két lenge gondolás repült a keresztbeszőtt párevezőn s a tömör téglavár bevehetetlen komolyan, zord ciprusainak sötét bóbájával állt a zöld és mély és vészes tenger élén.

— Nézzük meg a velencei temetést, be szép.

Szólott a fakadó Élet és két hét alatt megőszült fejemet engedelmesen hajtottam meg az élők röpdöső vágya előtt.

S a gondola, a bársonnyal bélelt fekete koporsó vígan csapott utána a gyászfogatnak, pirosképű, feketeszemű, vakmerő gondolás hajrá utána, mint vadász, mert az élet embereiben örökös a vágy és a harc és az örömlihegés.

Nagy rózsakoszorúk csillogtak a Halál-bárka ormán. Színes, kövér rózsakoszorúk, teljes, nagy, illatos rózsák, a kora tavaszban a boldog nyár rózsái e boldog déli vizeken.

— Milyen szép, — szólott az Élet, — de a mi ravatalunk még szebb volt.

Megfagyott szívemben a vér. Lehúnytam a szemem és szédült, szédült velem az Ür, ingott és lengett és feketén villódzott az iszonyú üresség.

S megállott a fekete Gyász hajója a sziget nyugati kapuján s megállott mellette a mi csónakunk.

Vén ember, fürge szemekkel nyujtotta kezét és partra tett s megbontották a tömör halál mozdulatlan díszét. Ezüsttel szegett hivatalos szolgák, kik ezzel keresik vidám élelmüket, kivonszolták a derült barnára fényezett koporsót, melyet kemény kőház, templom, istennek hajloka és jól emésztő barna kámzsás, mezítlábas barátok vártak, Szent Ferenc késői, profán, természetes utódai, kik a derült s mégis misztikus templom mélyén nyersen trombitálnak orrukkal és még egy koporsót várnak, spórolva a szertartás igéivel.

— Senki sem sír.

— Utcai ruha.

— Biciklikerekű furgon.

— Itt nem gyászolnak a halott után?

Suttogott édes kis gyermeki csodáló hangon kétfelől fülembe az élet.

Gyors papi elintézés, franciskánus rekedt unalom.

— Kísérjük el a sírig.

Mily szép. Csodálatos átriumon, remek oszlopsor alatt, át a temető bő előkertjén, ahol az építészet könyörtelen szépségű ölelése fogad. És a megnyílt temető, a hasonlíthatatlan szépségű fekete pineák alatt, a télből még itt-maradt zord örökzöld mély borúja, tövén a sárgán fakadó, a tarkán, gazdagon, néma hahotával hancurozó ifjú füvek s tavasz-virágok tomboló öröme.

— Milyen szép, be szép!

— Szép, hogy itt mindenütt fű és fa van.

— Milyen szép ez a sok virág.

— Már hogy virít a nyári viola.

Nagyarányú táblák, együtt művészi különös parkrészletek. Itt egyenlő, apró hófehér márványkeresztek szétömlő hulláma ; ott magasra szökkent réti kórók különös lombú sírbokrai.

S elérjük a táblát, hol elültetik a két magot. Mily különös, kegyelettelen magvetés. Húszöles hosszú árok, rideg, durván ásott gödör, szorosan egymás mellé eresztik az idegen két koporsót, s a rárakott koszorúkra dobálják a darabos földet, mely tömve van a pár évtizeddel előbb odatemetettek koporsótörmelékével . . .

A gyászkocsi megürül s fölírása kivillan :

O mors, bonum est judicium tuum.

Mély megrendülés fog el. Kietlen mondat. Kegyetlen gondolat.

Aki meghalt : elvesztette a csatát.

Életszálakba kapaszkodva nézek körül ; odaát kőfaragók vidáman dolgoznak. A kőlépcsőkön kedves öregek a napon sütkérezve beszélnek a politikáról. Gyönyörű apácák sétálnak feketén lebbenve a fák alatt. Madarak ficserékelnek a lombokon. Virágok rikoltják a hangos életörömet. És a tenger lagunáin a rengeteg város zúg az élőkkel.

És a holtaknak csak ez az egy sziget . . .

Két kis lányom forró ijedten karolom magamhoz : ó jaj, hol van az, hol van az, aki most, most imádkozzon én érettem.

A feketeruhás nő.

*

Egy gyönyörű vacsorára voltam hvataos Bolognában. Az olasz konyha magyar embernk inkább szép, mint jó. Nem értem ugyan, hogy mi magyarok miért szerejük jobban a zsírt az olajnál, az állati hullaékot az illatos fák hamvas bogyójának nedvénél : de hát a gyomo és a szív dolgaiban sok mindent nem lehet megérteni.

Ez a vacsora is azért maradt emlékezetes, mert egy szép asszonytól ugyanolyan egészséges példát kaptam a szívnek a halállal szemben való problémájáról, amily egészségesek ott általában s yomorbajtalanok az emberek, az olaj- és főzelékkoszton.

*

Fáradt és hangulattalan voltam, s mint idegen, semmi kedvem nem volt a nekem teljesen idegenéletű embereknek ezt a társaságát végigtanulmányozni. Bologna legelőkelőbb családjai voltak jelen, szomszédom egy rendkívül szép asszony volt, de annyira konzervatív elveket vallott, hogy sem vitatkozni, sem hallgatni nem lehetett a társaságában. Asztalbontás után aztán kinyitottam a szívemet s engedtem, hogy a jelenlevők közvetlen hassanak rám : a rokonszenvet kerestem, s csodálatos, aki azt keres, talál is. Minden társaságban meg lehet lelni azt az egyetlen lelket, aki az embernek egy estére párja lehet ....

Két szép fiatal asszony ült egymás mellett, egyszerű fekete ruhában. Kreol bőr, nagy fekete szemek s rendkívül

szuggesztív, csillogó nézés. Testvérek voltak. Nekem a fiatalabb tetszett meg, habár nem is tudtam, hogy özvegy s így szabad ember: bár valószínű, hogy ez a szabad és bátor öntudat benne volt a szétsugárzó lényében.

Némi akadályok után jutottam hozzájuk. Akadály volt, hogy mindig vannak kíváncsiak, akik az idegentől az általuk abszolúte nem ismert hazája felől érdeklődnek s kérdéseik minél több szakismeretet árulnak el, annál terhesebbek.

De éjfél után, mikor a házigazda egy kvartettet telefonált fel s modern táncokat kezdtek táncolni, végre egyedül maradtam a szép asszonnyal.

— Maga nem táncol?

— Nem.

— Gyászol?

— Igen.

— Kit?

— Az uramat.

Néztem viruló arcát, sötét bőrén mint az izzó vas sütött át a vér. Hangjában nem volt semmi affektált szomorúság. Oly nyugodt s természetes volt, mint egy ciprus a napfényben.

— Szabad megkérdeznem...

Megértett.

— Az uram?... elesett a harctéren. Még a háború elején, nyolc éve.

Meghatva néztem rá.

— És még most is?...

— Igen, gyászolom őt halálomig: de ez a gyász két korszakra oszlik. Mikor itt volt az az idő, hogy el lehetett menni az elesett hősökért, megkértem az apámat, hogy én magam hozhassam haza az uramat. Ő azt mondta: »Nem félsz, hogy hogyan fogod viszontlátni?...« Tudja, sokan ellenezték, az egész család, féltek az idegrázkodtatástól, de az apám olyan okos volt s oly jóságos, hogy bízott bennem. Megcsókolta a homlokomat és azt mondta: »Menj«.

Derűsen nézett maga elé. Már szinte gyanús volt nekem ez a derű. Idegsokkosok a háborúban gyakran csak nevetéssel tudtak kifejezést adni érzéseiknek.

— És én nagyon hálás vagyok az atyámnak, — folytatta a szép asszony — mert velem akkor valami okos és jó dolog történt... Tudja, az uram nagyon szép fiú volt, komoly, erős, okos ember. Nem olyan túlzottan elegáns, mint a sógorom... az a borotváltarcú, magas ember, ismeri már?... tudja, hogy ők is testvérek voltak? mi két nővér, két fivérhez mentünk feleségül... Mi mindnyájan reális emberek vagyunk, — a férjeink családja a város legrégibb kereskedő-dinasztiája, az én atyám pedig ügyvéd s nagy tekintély, roppant józansága miatt... Ezt csak azért említem, mert azt akarom mondani, hogy sem én, sem az uram, nem vagyunk poéták és irreális túlzásokkal terheltek... hiszen azt maga jobban tudja, mire gondolok... De az uram halála után én valósággal búskomorságba estem, három évig abszolúte nem voltam képes élni s emberekkel találkozni s oly útvesztőbe került az életem, hogy már nem látszott belőle semmi kimenekülés.

— Lelkiismeret?

— Lehet.

— Felelősnek érezte magát azért, hogy az ura kiment a harctérre?

A szép asszony sokáig nézett rám.

— Tudja kérem, — mondta — én magának szívesen beszélek, szívesen elmondok mindent, mert úgy-e az embernek meg kell könnyebbednie s inkább magának mondom el, mint itt a szomszédasszonynak: maga elmegy s elfelejt, és elfelejti... De ha kérdez: nem válaszolok... Kereskedő faj vagyok s azt adom el, ami eladni való. A titkos lomtáramat felkutatni nem engedem, mert nálunk olaszoknál sohasem lehet tudni, hogy nem egy Rafael lappang-e a szemetek közt s ismeretlen kincseimet elkótyavetyélni nem engedem...

— Parancsoljon velem.

— Szóval, mikor az urammal találkoztam és nekem kellett a sírt kinyomozni, agnoszkálni s a szállítás dolgait végezni: valami csodálatos átalakulás történt bennem.

Feszülten vártam.

A szép asszony szemében nem volt semmi titok. Nyilt, őszinte és derült volt a tekintete.

— Nem tudom szóval megmondani, mi volt az, s mi történt: de megértettem a halált... Nem is. Viszonyba kerültem, valami pozitív viszonylatba a halállal... Érti, mit akarok mondani?... Életrészletté vált számomra a halál... A lelkemben valami új perspektiva nyilt meg a létezés felé... elvesztette titokzatosságát a halál...

Én, akiben ez a probléma még egyáltalán nincs elintézve, mélyen megrendülten hallgattam: hiszen én, mint minden ember, bizonyára gyerekkori beneveltségek miatt, mint szentséget és mély titkot őrzöm a halálproblémát a lelkemben...

— És azóta: él? — kérdeztem a szép olasz asszonyt.

— Igen... Feltámadt bennem az élet a halálból.

S a hangja nyugodt volt, élő és természetes. Nyugalom volt benne. A szép, egészséges, gazdag emberek csodálatos, önmagától regenerálódó nyugalma.

— S azóta nem álmodik vele? — kérdeztem elfogultan.

Rámpillantott s nyugodtan felelt:

— De igen. Csakhogy az álmom is oly természetes mint a nappalom.

Valóban, egy teljesen fölszabadult, élettől pezsgő ember volt.

— Tudna szerelmes is lenni? — kérdeztem hirtelen.

Zárt ajkakkal mosolygott és nagy fekete szemei egy kicsit hunyottan villantak rám.

— Óh, már voltam is.

— Volt?

— Voltam, — s még zárkózottabban nevetett. — Sőt már ki is ábrándultam.

Szép volt, egy teljesen s végképpen szabad, független és ígéretes jelenség.

Vagy csak játssza?

Most én néztem rá, lesből, leeresztett szempillákkal.

— Akkor kérem, mégis, engedjen meg egy fontos kérdést . . .

— Nos?

— Egy pici kis kérdést: ha ennyire felszabadult, és úr önmaga felett és nem zavarja semmi, sem külső, sem belső szempontok: akkor mért jár feketében? . . .

Meglepetve nézett rám. Aztán már láttam, hogy most megint hazudni fog: nő: az ajka sarkában megvillant egy kis mosoly s tettetett ártatlan csodálkozással nézett rám:

— Nem áll jól nekem? — mondta.

Lehajtottam a fejemet, szúrásom ki volt parírozva, s mély hódolattal biztosítottam a szép olasz asszonyt, hogy jól áll, sőt nagyon is jól áll neki . . .

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A tehén és a szamár.

Mikor Firenzében jártam, fent laktam Fiesolében. Ez egy tündéri szép hely, olyanformán van ott az ember a város felett, mintha a Budapestre jövő idegen a Sváb-hegyen venne szállást. A kilátás elbűvölő, pláne ezekben az áprilisi napokban oly feledhetetlen szép volt, hogy a szív elszorul az emlékétől. A szomszédomban volt az a kert, ahol Boccaccio mesélte történeteit. Itt megérti az ember nemcsak a költőt, de a világot is, mely ezeket a finoman gáláns kalandokat valósággal kitermelte.

Furcsa a miliőt felelőssé tenni az emberi élet dolgaiért, de itt valóban a szépség hazáját leltem meg. Az a ködfátyol, amely a város felett állandóan ott lebegett, olyan volt, mint valami bűbájos tündérfátyol, a szép hajdan játékos emléke.

És itt, bármilyen groteszk is, mégis legerősebb emlékem egy tehén s egy szamár esete.

*

Házigazdám, egy kedvesöreg úr, büszke volt rá, hogy tehene van, de én sehol semmi nyomát nem láttam a tehénnek. Dús virágoskert volt az egész terület s az istállót nem bírtam felfedezni, pláne annak semmi nyoma sem volt, hogy a tehén merre szokott kimenni a legelőre.

— Hol a tehén? — kérdem egyszer a kisfiútól, aki azonnal pattant s vezetett egy komor, ablaktalan várbástya felé, ahol véleményem szerint csak a baglyok élhetnek meg.

Vagy esetleg kincskamra, mert az ajtó is lakatra volt lezárva, úgy kellett a kertésztől a kulcsot elővadászni. De

mikor beléptem a sötét terembe, szalmát láttam a tartóban s a tehén szagát lehetett érezni. Látni nem lehetett. Ellenben az istálló betonnal volt burkolva s villanyvilágítás volt, amelyet mikor felgyujtottak, az egész helyiség mint valami pedáns szoba tűnt fel.

A tehén ott állott baloldalt a falnál s nyugodtan majszolta a szénát. Nagy barna állat volt, s véres szemekkel, mogorván nézett ránk az erős fényben.

— Merre megy ez a rétre? — kérdeztem.

— Ez? Semerre.

— Mindig istállóban van?

— Igen. Ez még nem volt kinn a szabad levegőn, csak mikor vettük s elhoztuk.

Bámulva néztem a hosszúszőrű állatot.

— Nézze csak a körmét, — mondta a fiú — hogy megnőtt. Nem is tud járni.

A tehénnek furcsa, hosszú csülke volt s az egész állat vad s kietlen jelenség. Feltűnt, hogy a kisfiú nem mert közel menni hozzá. Aztán megmagyarázta, hogy itt minden tehén olyan, mint a vadállat: harap és barátságtalan. Soha nem látnak idegent, csak azt az egyetlen férfit, aki feji őket.

Ez is úgy tűnt fel nekem, mint valami ősi dolog, a rómaiak tehene ez, talán kétezeréves ez is, annyira furcsa s idegen.

Hogy kellett becézni a mi riskánkat, emlékszem gyerekkoromból, hogy ami jó volt, az mind neki ment. Vakargattuk, simogattuk, káposztalevelet, tökbelet, édes füvecskét gyüjtöttünk neki, a család szemefénye volt és boldogok voltunk, ha érdes nyelvével megnyalta a kezünket. A tehén az én emlékeimben a legszelídebb, a legjobblelkű állat, de ezt a fiesolei vad tehenet szinte félve néztem: a sötétség mily mizantróppá tette.

Egy barna csacsi volt még az istállóban. Ez nem volt megkötve, jött-ment s a tehén mellett bujkált.

— Ez nem fél tőle?

— Nem, — mondta a kisfiú — ezzel jóbarátok. Ha a csacsit kivisszük az istállóból, visszafordul és sokáig bőg utána, sőt néha az utcán is megáll a kocsival s errefelé fordul, és míg ki nem jajgatja magát a tehén után, addig nem megy tovább. De a kertész kitalálta a módját, hogy lehet megbékíteni. Mindig visz magával egy pamacs tehénszőrt és mikor a szamár az úton makrancoskodik, akkor fogja s az orra elé tartja a szőrcsomót. És akkor a csacsi tovább húzza a kétkerekű kordét.

Nagyon meghatott ez a szerelem, megsimogattam a csacsit, mire az elkezdett ugrálni s olyan eszeveszett volt, hogy ki kellett menni az istállóból. Két hátulsó lábával legalább tizenötször rúgott a levegőbe, csak úgy bolondjába.

Nevettem rajta és érthetetlen volt ez az állatélet.

Mikor bezárták, hermetice, a nagy pántos várkaput s azok ott maradtak a sötétben, mert hisz alig volt valami kis lőrés a hátsó falon, mindjárt béke volt odabent s csönd, csak a szamár ihházott egyet, bizonyára örömének adott kifejezést a kétlábú korcs állatok eltávozása felett.

Kint az olajfák dúsan rügyeztek, a fügefák görcsösen bimbóztak, mintha kínlódnának a tavaszi gyönyörtől; de ezek az állatok nem kéredztek a napra.

*

Pár nap mulva arról értesültem, hogy a tehenet eladták, mire reggel felkeltem, már nem is volt ott, elhajtották.

Kíváncsi voltam, mit csinál most a szamár.

A szamár, mikor az ajtót benyitottuk, ott feküdt az egyik sarokban s hörgött.

Megvizsgálja a kertész, mi van vele: hát szörnyü vértócsa van körülötte s a patája bele szorulva a fejébe.

Szétrúgta az agyát s most az utolsó perceit élte.

Példátlan. Öngyilkos lett a tehén utáni bánatában.

Szegény szamár úgy járt, mint aki színésznőbe szerelmes és elkötik az orra elől.

Epizód.

Későn értek haza a vadászatról s azonmód sáros csizmákkal vetették le magukat a nagy üveges verandán a fonott kerti székekbe. Endrének furcsa volt, hogy ő most házigazda, itthon van, az övé a ház, a bútorok, a cseléd s a drága kis asszonyka bent a ház kedves mélyén . . .

Roppant fáradtak voltak, örültek, ha mozdulni sem kell s fújtak, mint a lihegő lovak. Csinos cselédleány terített s gyorsan, de ügyetlenül mozgott köztük, Endre derűsen elmosolyodott s kicsinyelve biggyesztette fel a száját; házas ember, fiatal férj! . . .

Hanyatt dőlt a székben, a plafont nézte s mosolygott.

Egyszerre csak ruhasusogásra ijedt fel.

A felesége bejött s ettől egész váratlanul úgy megrémült, mintha baj érte volna. Az asszonykán bódult álmosság káprázata volt. Az arca piros és gyűrött a lágy párnától s könnyű pongyolája alatt mintha semmi se lett volna.

Endre elpirult, mert ostoba módon szemérmes ember volt. Érthetetlenül sértette, hogy a felesége kikelt az *ágyból* s közéjük, mocskos és kihajszolt s otrombaszájú férfiak közé jött. Felugrott, elébe állott, mintha csak el akarta volna testével takarni az asszonyt, a szent titkot profán és barbár korhelyszemű legénycimborái elől. De nem bírt semmi ürügyet találni, hogy visszazárja a nőcskéjét az éjszaka sötét szobáiba, elkeseredett szájjal kellett néznie, hogy pajtásai látszólag tiszteletteljes kézzel fogják meg az ő isteni törvények szerinti párja kis kezét s ökölbe kapott dühvel képzelte el, miket gondolnak most ezek a galádok magukban.

Ledobta magát a székbe s ránézett a szemben vele belépő leánycselédre, aki nagy tálcán készen hozta a hideg vacsorát.

Egész odavolt az elképpedéstől. A leányon valami uras szabású ing volt, biztosan az asszonyától kapta, de úgy viselte, mintha parasztingváll volna; az előbb fel sem tűnt neki, hogy ingben van, most égett az arca a szégyentől. Ebben a percben az ing lecsúszott a leány félvállán, le a kar közepéig, úgy feszült meg a mellen keresztül.

Ekkora szemérmetlenség! Hát az ő házában így jönnek ki nők éjszaka. Hát mi ez a ház! Örömház?

Nagy izgalommal, szinte dühvel evett. Vastag, kövér disznókarajfalatokat harapott s kemény erős foga alatt ropogott a porcogó. Érezte, hogy az asszonykája néha melegen s bágyadtan, szerelmesen felejti rajta a szemét, de csak lopva lesett oda rá, olyankor, mikor tudta, hogy a két férfi tréfás beszédén, mint valami himbálózó ágon gubbaszt ez az álombögyű madár.

Vacsora után azt pityegte a kicsi asszony:

— Aludni, aludni. Fáradtak az urak. Pihenni, pihenni.

S lassan, ide-oda törő mozdulattal akart feltápászkodni, de nem ment. Az ura után nézett segítségért s a tekintete könyörögve, szerelmesen fúlt bele a férj szemébe: Gyere már, gyere már. Nem látod, hogy hívlak, várlak, áhítalak... Karolj már, ölelj már, vigyél már... a tied vagyok... hát nem akarod?

Endrének a halántékába rohant minden vére s megszédült az erős vágyrohamtól. De a másik percben már belebőszült az orrába a másik két férfi bűze s egy szempillantás alatt elvadult.

Mit! Ő most karra ölelje, magával hurcolja, mindenkinek a szemeláttára. Ezek előtt, akik tudják a következő perceket, a zsebórán számolják... Hogy ő maga fertőztesse meg a családi élet szentségét ezzel a nyers és otromba leleplezéssel!

Mogorva képpel hörögte:

— Eh. Nem lehet tele hassal lefeküdni. Üssünk egyet.

Kivágta zsebből a pakli kártyát s nem csapta a másik két férfinak a szemébe, bár ráállott a keze, mikor azoknak szemtelenül durva kacagása kitört.

Az asszonyka kényeskedett egy kicsit, de aztán türelmes megadással húzta a székét az ura mögé. Rákönyökölt a vállára, úgy kibicelt.

Endrének lángolt a feje s a kártyák gúnyosan vihogtak a szemébe. A fülében érezte az asszony lassú pihegő lélekzését s háromkodva szidta magát:

— A fene egye meg a szemérmességemet, hogy mennyi kínom volt már miatta! — s vad erővel csapta bele a leadásba az ászt. — Tízesztendős voltam, mikor elszaladtam a pesztonka elől, aki játszani akart velem... Azóta hányszor pottyant ki a számból a jó falat. Kell nekem itt ülni és kártyázni, mikor...

Vesztett.

A homlokán vastagra dagadtak az erek s a fogát csikorgatta.

Az asszony látta, érezte, hogy valami baja van az urának; a nyakát átfonta ártatlan kis puha karjával s apró, csipegetett csókokat szórt a hajába.

Endre nézte a kártyát s a szeme előtt fényes ködök szikráztak. A karján elkezdett rezegni az izom, bár tudta, hogy a kártya nem reszket a kezében.

Bejött a szobalány. Endre vak, kimeredt szemmel bámult rá. A leányon látszott, hogy közben már aludt s a szeme hunyorgott az erős fényben. Az inge most is rendetlen volt, de most a másik vállon lógott s a mint felemelte a karját, hogy önkéntelen mozdulattal megigazítsa, Endre látta barna, erős gömbölyű vállát és sötét hónát.

Úgy vitte ki a tálcát, mint egy alvajáró s az Endre szeme, mint egy ideges kopó követte, bár minden sűrű pillantás alatt a kártyát is ép olyan zsibbadt tudatlanul nézte.

— Ejnye drágám, — szólt az asszonyka s megcibálta üstökét, — csak nem adod ki a tromfot! — s kedves asszonyi igazságérzéssel már vissza is vette a kidobott kártyát.

— Hát játsszál, — kiáltott fel Endre s odalökte a kártyát a feleségének. Szégyelte, hogy rápirított, égett az arca és el kellett fordulnia, hogy ne lássák szemérmes restelkedését.

Az asszonyka nevetve vette át a kártyát. Endre pedig megszökött. A fejébe csapta kalapját s kiment.

Amint a hosszú folyosón végigment, hirtelen megállott s elszorult a tüdeje, hogy azt hitte megfúl.

A leány visszajött a konyhából, ahova az edényt kivitte s most a kisebbik cselédszoba ajtaját nyitotta ki, hogy bemenjen aludni.

Ez a szoba azelőtt kamara volt, csak most adták ennek a lánynak, mert ez nem fért el a többi cseléd közt a különálló cselédházban, kellett is, hogy közelebb legyen s itt hált egyedül.

— Zsuzsi! — szólt Endre s azt se tudta, mit beszél fullatag remegéssel, — várjon csak.

Odaugrott az ajtóhoz, de lábujjhegyen, mégis ostoba merészen, mert a veranda nagy acetilénlámpája végigvilágította a folyosót s ha valaki utánafigyelt, láthatta is.

A leány borzasztóan megrémülve lapult meg az ajtóban..

— Mondok v... — morogta Endre s az egész teste úgy reszketett, szinte tajték verte ki s belépett az ajtón.

Mikor később kilépett, ásított, felnézett az égre, nagyot nyujtózott, megforgatta a derekát, sorra ropogtatta vállpereceit. Lelépett a könnyű sárba, járkált egy kicsit a jó hűs szellőn és szivarra gyujtott.

— Szép éccaka van, — mondta s hallgatta a másik udvarról a lovak tombolását.

Mikor jól lehűlt, megnyugodott, bement a verandára. Nézte egy kicsit a kártyázókat, de únta a nevetést,

lenézte a semmis izgulásokat a kártyalapok fölött, egyszerűen halvérrel szólt bele.

— No fiacskám, nem megyünk aludni?

Az asszonyka kapott az ürügyön, mert már nyert pár forintot s szeretett volna megszökni vele.

— Menjünk kis öregem, menjünk.

— Hát akkor jó éjszakát! — s hidegen, minden mellékgondolat nélkül kezet nyujtott az uraknak.

— Aj, de fáradt vagyok, — szólt odabenn Endre, míg ledobta magáról a kabátot. — Hogy ki tudja egy komisz nyúl hajtani az embert.

— Szegény kicsi uram, — szólt az asszony a könnyű nyári paplan alól, — hadd csókoljam meg azt a fáradt homlokodat.

Endre odatartotta a homlokát s arra gondolt, hogy az ispán, a gazember biztosan becsapja most, mert harminc napszámost számít fel, pedig ő nem látott annyi népet, mikor ma ott hajtottak el a kukoricás mellett.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Áthelyezés.

Lamberger úr reggel óta várakozott; a hivatalnokok gyorsan jöttek-mentek keresztül a kis várótermen, nesztelenül s hajszolva. A vezérigazgató úr későn jött be s az aktákat intézte el.

Feszülten, várakozva ült, tudta, hogy bármely percben sor kerül rá s készen tartotta magában a szókat, hogy mit mondjon gyorsan, szabatosan, csak néha eszmélt magára s akkor megvonaglott rettentő tragédiájának érzésétől. Vastag, tövig nyírt kerek feje izzadt, a galléra fölött két mély ráncba gyűrődött a tarkóján a háj, szalonkabátja megfeszült a gomboknál s kidülledt nagy szürke szemeiben nedvesség és szórakozott merevség, amely szolgai éberséggel villózva váltakozott.

— A vezérigazgató úr őnagysága kéreti.

Lamberger úr némán tette a mellére nagy vörös tenyerét, mintha azt kérdezné: engem? s már ott is volt az ajtóban s amint belépett a fényes terembe, érezte, hogy a testén megfagy a verejték; ah ez a borzasztó tragédia.

— Nagyságos igazgató úr, — kezdte minden kérdés nélkül, egészen távol és káprázó szemmel, — alázatosan bocsánatot kérek, hogy . . .

Az igazgató mereven ránézett. Szúrós barna szemeit ahogy beleszegezte a testébe, mintha nyílást szúrt volna rajta, amelyen kifütyül a gáz, az öntudat . . . Nagyon komisz volt . . .

— Valami kérése van?

— Igen.

— Adja be írásba.

Kihúzta belőle a pillantását s ugyanolyan keményen és szigorúan szegezte az előtte levő írásokba.

Lamberger úrnak egész testében benne volt, hogy megforduljon s elmenjen. De teljes rettentőségében villant fel benne borzalmas tragédiája:

— Kivételesen... kegyesen méltóztassék...,

— Gyorsan... a tényt, a tényt...

Az igazgató arca vonaglott az idegességtől és a közönyös eltaszítás ömlött belőle, láthatatlan sugarakkal.

— Nagyságos vezérigazgató úr... Áthelyezést vagyok bátor... Óbányatelepről bármely más...

— Áthelyezés! — kiáltott fel leplezetlen ámulattal a vezér, az arca vonaglott, kigyult, kiviaszkolt sárgás bajsza, az apróra nyírt s állon borotvált ősz szakálhoz tapasztott bajusza szatirszerűen elhúzódott lila, epés szája körül.

— Igen.

— Áthelyezés!... Már megint áthelyezés!... Hát mi van az urakkal, — s a hangja visított, mint a vércsé. — Hát már senki sem érzi jól magát azon a helyen, ahol van? Hát ebben az esztendőben meg van szédülve az egész hivatalnoki testület?... Majd nem fognak áthelyezésekre spekulálni, ha az áthelyezés degradálással fog járni... Jól gondolják meg, hogy a fizetésük rovására, az előlépés beszüntetésére megy az áthelyezés...

Elhallgatott s a szemeit megforgatta, mint a kést a szegény Lamberger úr belsejében.

— Még mindig kívánja az áthelyezést?

— Igenis, nagyságos uram, — mondta igen gyorsan Lamberger úr, — vagy talán Gámán Richárd tanító urat méltóztassék áthelyezni...

A szemei szinte odafeküdtek a vezérigazgató elé az asztalra, úgy néztek föl a hatalmasra, farkcsóválva, rettegve, félszóval félig vakkantva.

— Miii? — s a vezér rávetette magát az angol íróasztal csillogó felületén a kis kövér Lamberger alázatos tükörképére, annyira előre csúszott, ahogy csak lehetett és szúró fekete szemeit, mint egy darázs fúrta bele mélyre.

Lamberger úr lesütötte a szemét, kimondhatatlan volt amit szenvedett, ömlött róla s mindjárt meg is fagyott a verejték.

— A szolgálat... azaz a Társulat érdekében..., levő...

— Világosságot, világosságot, kérem... Ne hebegjen és ne ugráljon itt... Mi az?

Lamberger úr gyorsan kezdte, ideje sem volt összeszedni magát...

— Kéremalássan az este kiküldetésbe mentem Rudolftelepre, az új salakhányó... Mikor a vonatra felültem, kérem, még mit sem gondoltam. Azonban útitársam nem lévén, gondolataim... Szóval eszembe jutott, hogy a feleségem!... Én azonban, megjegyzem, soha nem hittem, mert én férfi vagyok s én felőlem beszélhetnek amit akarnak;... még azon, hogy a feleségem szeret zongorázni, semmit se találok! Hiszen, kérem, sajnos, gyerek nincs, mulatság nincs, szórakozás nincs és én nem tudok zongorázni... egy mázsaember... én azon nem csodálkoztam, hogy egy fiatal emberrel, aki szintén jeles zongorista, szóval, hogy együtt szerepeltek a mult hónapban a koncerten... Sőt örvendtem, hogy a Társulat renoméja a városiak előtt... én még az este is együtt kártyáztam a kaszinóban Gámán úrral...

Hirtelen megérezte, hogy szószátyárkodik, rápillantott a vezérre, aki szótlanul lesve, sátáni arccal s asszonyos kíváncsisággal tűrte most kivételesen a hosszú, gyors, de kapkodó s nyekegő beszédet.

— Szóval én, kérem, ellenállhatatlan kényszer... alatt leléptem a vonatról mindjárt az első megállónál, a papírmalom... s gyalog vissza Óbányatelepre... — s a torka megfúlt, bedagadt, ahogy egy-egy szót vetett. — Haza... a lakást csukva találtam, botrányt csapni nem akarván, az alszámvezetőék nem kívántam, hogy észrevegyenek valamit... Kérem, elszaladtam a Gámán úr lakására... Rendesen kopogtatni akartam az ajtón; azonban neszt hall-

ván... kérem, világosan felismerni véltem a feleségem hangját... hangosan beszélgetett s kacagott...

— A...

— Kérem, az ablakot betörtem... a vászonrolettát fel... s kérem, in flagranti...

— A...

— Kérem, én nem szóltam... a Társulat miatt elengedtem magamnak a bosszút... ők sem szóltak..., persze meg voltak rémülve... Nyugodtan haza...

Lamberger úrnak ki volt égve a torka, a szók szárazon, csikorgatva ugráltak ki s meg kellett állania, köhögött és kendővel törülgette a fejét...

Az igazgató felhasználta a szünetet, egy gombot megnyomott, egy papírra vastag kék ceruzával felírta: »felhívni Óbányát« s azt átadta a belépőnek.

— Aztán... Aztán...

— Kérem, otthon betörtem a konyhaablakot, bejutván, bementem a szobába... Most, hogy és mit?... Járkálok... A feleségem megérkezik s a nála levő kulccsal az előszobát kinyitotta, megjegyzem, hogy én a szobaajtót már előzőleg becsuktam... s a szobába nem eresztettem be!... Azt nem... Mikor az én családi otthonom szentélye meg lett becstelenítve?... azt nem!... Ő sírt és zokogott... én?... könyörtelenül... Kö-nyör-tele-nül... Nem becsátottam magam elé... Meg tudtam volna ölni, hogy engem a világ előtt, a nagyságos Vezérigazgató úr előtt... Hát itt vagyunk!... Hát ezért voltam én... Hét évi házasság alatt, kérem, a kezem rá nem tettem;... ámbár;... na... Soha meg nem csaltam, pedig... elég hideg volt hozzám... nem úgy, mint... máshoz... De nem baj... Én *levontam a konzekvenciákat* s meg van, a jövőben fogom tudni... Hát kéremalássan, alázatosan kérem, nagyságos...

Az igazgató beleszólott. Csakugyan az a legjobb.

— Hát... áthelyezést?...

— Igen, a társulat érdekében... kizárólag... mert *én*, kérem, elbírom, *én felőlem* lehet ami akar lenni... én

szembenézek ... de a Társulat tekintélyét ... olyan jól kezdődő barátságos kolonia-élet ... ahogy kegyesen, nagyságos ...

A telefon szólott.

A vezérigazgató mohón vette füléhez a kagylót.

— Á, halo ... maga az, bányafőnök úr? ... Igen. No ... van valami? ... Igen ... Igen! ... Igen ... Más hivatalos nincs? ... Igen ... Lamberger? ... Eltűnt? ...

— A két órai gyorssal éjjel ... — bökte bele Lamberger úr ijedten; csak ebben a pillanatban látta, mekkora felelősséget vett magára a hivatalos mulasztással, hogy szó nélkül elutazott.

Az igazgató szigorú arccal hallgatott, egyszerre fölczikázott ijedt szeme Lambergerre.

— Mi? ... Hogy? ... A felesége?! ... hogy agyonlőtte magát?

Lamberger megdermedt. Megértette.

— Az előszoba-fogason ... a vadászfegyver ... — hebegte s a szája lecsuklott.

A vezérigazgató soká, rettentően soká hallgatta a telefont. Ah, ez borzasztó ... Borzasztó. Borzasztó. Az az asszony. Szegény. Persze, úgy hagyta ott. Mikor az előszobán át eltávozott, hallotta, hogy a hideg konyhában sír ... S a lakásajtót csukva hagyta rá ... Nem mehetett be ... Ah, szegény ...

A kagyló zörrent, a vezér felállott. Mint egy sovány macska, vonagló léptekkel emelkedett a megdermedt kis kövér mázsamester fölé.

— Hát barátom, — mondta engedékenyen, — ha *maga is* áthelyezést óhajtana, kivételesen ...

— Én, kérem? — szólt Lamberger úr s szürke nagy vizes szemeit egészen lucskosan emelte a vezérre. — Nem, ne tessék, nem, nem ... én ... szembeszállok ... vezérigazgató úr ... — és könnyezett. — És kérem ... jobb ... ban megfelelő ott ... a sír ... nál ...

Elfogta az érzés, megeredtek a könnyei. Jónak és nemesnek érezte magát s ez ellenállhatatlanul elérzékenyí-

tette. Hogy ő feláldozza magát a pletykának s ápolni fogja a sírt... Hiszen, igaz! szegény asszony, *ő is levonta a konzekvenciákat*...

— Helyes, barátom — szólt a vezér s kinyitotta hosszú barna ujjait két válla előtt, s valami igen finom szivar illata áradt belőle, — én a Társulat vezetésében mindig arra törekedtem, hogy a Társulat alkalmazottainak úgy testi, mint lelki szükségletei ki legyenek elégítve...

Lamberger úr egyszerre tisztában volt vele, hogy az ügy hivatali része be van fejezve, már is megrettent, hogy mennyi idejét rabolta el a vezérnek.

— Alázatosan bocsánatot kérek... — mondta, mélyen, ügyetlenül meghajlott a hosszú szalonkabátjában, amely a térdein alól lógott, visszafordult s tétován, vak tapogatással kereste az ajtó kilincsét...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Titok.

A tanár szigorúan nézett a gyerekre.

— Ha egyszer föladom, meg kell tanulnod.

A gyerek lesütötte a szemét, nagyon sápadt volt s nagyon szégyelte magát, egész teste remegett s a feje szédült.

— Kezdjük újra, — mondta a tanár, — mit tanultál, törtet törttel hogy adunk össze?

— Törtet törttel úgy adunk össze...

— Ne szajkolj nekem: mondd meg.

— Számlálót számlálóval, nevezőt nevezővel adunk össze.

— Abszurdum, — mondta a tanár — ilyen ostoba csak egy lány lehet: hát a nevezőket is összeadod.

— Nem.

— Hát.

— A nevezőt nem adom össze.

— Hát mit csinálsz?

A kislány fejében az emlékezés világossága lobbant fel.

— Közös nevezőre hozom.

— Jó, jó.

— És akkor a számlálókat összeadom.

— Nagyon jó. De hát ezt régesrégen tudtuk, most menjünk át a szorzásra...

A kislány egészen zöld lett: a feje fájt és hányás ingere volt és görcsök voltak a hasában. Vékony izzadtság ömlött el az arcán, a bőrén s a szeme zavarosan, nedvesen, kapkodva nézett.

— Hát mi a különbség az összeadás és a szorzás közt?... Van köztük lényegbeli különbség?

— Van . . . nincs . . .

A tanár megvakarta sűrű, deres szakállát, ezt a haszontalan gyereket itt tanítja, már hónapok óta, meghalt barátja iránti kegyeletből, tetszett is neki, hogy jó feje van, könnyen és roppant lelkesedéssel tanul mindent. De hogy milyen buta a számtanra, az borzasztó. Nem bírja koncentrálni magát. Leány. Ostoba lány. Ilyen elemi logikai munkára is alkalmatlan.

— A számtan a legegyszerűbb és a legtisztább tudomány, — mondta neki ingerült dühvel — a történelem ostoba, buta, önkényes hazudozás, mit tudom én, mi történt ezelőtt ezer esztendővel, azt se tudom, egy perccel ezelőtt mi történt! Egyszer csak be fogják bizonyítani, hogy a mohácsi vész nem 1526-ban volt és hogy Krisztus, Krisztus után 17-ben született . . . De a kétszer-kettő-négy: mindig annyi volt. Ha egyszer megértetted: soha többet nem kell újra kezdeni, spekulálni, változtatni rajta. A matézisben változatlan, pozitív igazságok vannak s egyik tégla rajta a másikon. Hát van ennél könnyebb dolog a világon? Hát miért nem szeded össze azt a kis lányeszedet? Ha lány vagy is, csak van annyi sütnivalód, mint annak a pimasz lurkónak, aki ott ugrál az iskolakertben? . . . No.

Már röstellte, hogy így kitört belőle a felesége elleni dühe, akivel sohase lehet logikailag tiszta vitát lefolytatni; semmit se lehet a végső konzekvenciáig vinni: a női gondolkodás logikátlansága elleni őszinte felháborodása. Dühítette, hogy ez a gyermeklány minden eminens, ahol a fantáziáját érintő témát talál s a matézisben ily tunya és használhatatlan.

De azért csak kínlódott vele egész órán át.

Kitűzte maga elé célul s törik-szakad keresztül viszi, hogy rendszeresen oktatja barátja árváját ebben a csonka évben, míg jövőre iskolában helyezheti el.

— No, eredj játszani, — mondta a végén s összecsapta a könyvet. — Eredj futkározni, aztán dűlj neki és pontosan tanuld meg.

Undorral hátat fordított a lány-dolognak s örült, hogy mehetett a kollégiumi számadásokat rendezni.

A kislány nagy gonddal összerakta a könyveit és füzeteit, pedánsul, helyesen, tisztán az asztalkáját és fiókját, akkor már nem bírta a szédülést, leült és sápadt-zöld arccal nézett maga elé. A szájában nyál futott össze s émelygés kínozta, szédült. Szeretett volna tovább tanulni, de nem látta a betűket s úgy érezte repül vele az asztal és a szoba és tündéri hangokat hallott, füttyöt hallott kívülről és egész testét elöntötte a láz. Míg a számtankönyvbe nézett, az otthoni szörnyű szép érzéseket érezte. Jóskát érezte odakint, az anyja kocsisát és hőség futott át a testén. Tudta, hogy nem lehet itt a Jóska, hiszen otthon van falun, nem is volt a városban soha és mégis úgy érezte, hogy ott kint csördít s csak az ablakhoz kell lépnie és meglátja s nem mert az ablakhoz lépni, éppen úgy elöntötte a különös hőség, mint otthon, ahányszor megérezte a közeledését és nem tudta mi az.

Talán félóráig ült így mozdulatlan, akkor már nem bírta tovább ezt a rettenetest, napok ota így szenvedni s nem merte senkivel megéreztetni, észrevétetni. Árva volt itt, de ha anyja itt volna, attól még jobban takarná. Jaj, iszonyú szégyen, a testében ott, a beleiben vagy hol érez ilyent, borzasztó.

Két kis kezét a hasára tette és mint egy öreg asszony ment az ajtó felé.

Valamiért visszanéz a padlóra és majdnem meghalt. Egy vércseppet látott a földön.

Iszonyú. Mintha gyilkosságba esett volna, úgy állt soká dermedten.

Nem tudta, mi az.

Kint valami neszt hallott. Gyorsan lehajolt, ráköpött a vércseppre s feltörölte a szoknyája belső szegélyével.

Akkor kiszaladt s elbújt a kertben a ribizlibokrok közt a lócára. El akart rejtőzni az egész világ elől.

Jaj és most eszébe jutott, hogy valamit meséltek a Barta-lányok, suttogtak tavaly nyáron valamit, a detrei

papleányok, akik vizitben voltak náluk, rokonok, de úgy valami *vérről*, mintha egy igen nagy szégyen volna... nem értette, de úgy érezte, szinte akkor is remegett, mintha olyan dologról volna szó, mint a lopás, a legnagyobb szégyen. amiért becsukják az embert, de nem tudta mi az és most kis teste remegett s fekete szemeit csak meresztette az ismeretlen felé.

Alkonyatig ott volt. Szerencsére senki se kereste, mert nem volt otthon a néni; körül lesett s mivel látta, hogy senki sincs a kertben, fölemelte szoknyácskáját s megnézte és iszonyú, az alsó ruhája csupa vér volt.

Még jobban reszketni kezdett: mit csináltam, — mondta magában.

Beszaladt a félreeső helyre, s levetette az alsó fehér szoknyát s megtörülgette vele a vért. Akkor összecsavarta és be akarta dobni, de megijedt, hogy meglátják benne a fehéret.

Azért óvatosan kiszökött s nyitva látta a padlásajtót és fölment a forró padlásra. Helyet keresett, hova dugja a szégyenét és a ruhácskát egész kicsire gyűrte össze, aztán bedugta a kémény mögé a zsindelytető alá.

Óvatosan leszökött ismét s hogy sikerült, egész boldogságot érzett.

Más embernek érezte magát, ugrált és vígan futkosott.

A fiúk is jöttek haza és pajkosan beszélt velük, sose volt olyan bátor, mint most. Egész kötekedő modorban heccelődött.

Mikor a néni megjött, kezet csókolt.

— Hű, de ződ vagy, — mondta a néni. — Mi bajod?

Ő nevetett. Szemérmesen lesütött arccal.

— Semmi.

Olyan büszke volt, hogy eltüntette az áruló nyomokat. Nem is törődött vele senki.

Vacsora után sem érzett semmi különös bágyadtságot, lefeküdt az ágyába, szépen imádkozott, akkor újra elkezdett a teste izzadni, a Jóska kocsisra gondolt s most, hogy sötét volt, nem is igyekezett elkergetni ezt a forró, gyötrő,

izgató érzést ... Kimondhatatlan boldogságot érzett, menynyei jó édességet s úgy ringatózott át az álomba, mint egy angyal.

Éjfél után valami rémülettel ébredt fel, csöpögést hallott ... aztán megérezte, mintha meleg fürdőben feküdne.

A hold bevilágított, felemelte a kezét, nézte és csak lassan jött rá, hogy milyen sötétszínűek az ujjai ...

Iszonyatosat sikoltott.

— Mi az? mi történt? — kiáltott a néni s felugrott az ágyból.

Mint egy kísértet közeledett hosszú fehér ingében és ő görcsökben fetrengve rettegett s takarta magát.

Most gyertyafény.

A néni megállott felette s kikerekedett arccal nézte a rettentő vértavat, amely átcsorgott a vékony vánkosokon.

— Szegény gyermek, — mondta és a kisleány egyszerre könnyezni kezdett.

Látta, hogy a néni nem utálja és nem haragszik rá.

És ez oly kimondhatatlan jó volt.

— Történt történt úgy szorzunk, — mondta magában váratlanul — hogy közös nevezőre hozzuk, aztán ... Édes néni én nem ... én nem ... — mondta hangosan.

— Jaj szegény gyermek, — mondta a néni — hát már te is nő vagy! ...

A kisleány boldog ütést érzett, valami titok virágzott ki benne. Lehúnyta lassan a szemét és lágyan elmosolyodott. Semmi fájdalmat nem érzett, csak igen szelíd és jó és kimondhatatlan boldog lankadtságot.

A Mátrában búg az autó.

*

Parádon vasárnap vadidegeneket is megkérdeztem, nem látták-e a kislányomat? Itt volt találkozónk, én Budapestről érkeztem, neki Salgóból kellett jönnie a nagybátyjával.

Mindig és mindig elfelejtem, hogy nekem soha életemben nem sikerült randevúm. Soha. Ez egy különös betegség. A legutolsó ilyen esetben *nem ismert meg*, aki keresett; valaki, aki régen és nagyon jól ismer, aki máskor az utcán előre köszöntött: így kellett megtudnom, hogy ma mily megfogyatkozva, szürkén, jelentéktelenül és szomorúan lógok a létben...

De hogy a kislányommal se lehessen összelibbenni?.. Estefelé már nem bírtam. Fogtam egy autót, hogy érte megyek az ide 45 kilométerre fekvő Tarjánba.

S mikor már felültem a kocsiba s a sofőr kurblizott, egy pillanat s indulunk: megjelenik a sógorom egész családjával s a másik pillanatban kitörő öröm: föl a gyerekek a kocsira és a búgó autó hazavisz mindnyájunkat, át a Mátrán, a kanyargó völgyeken.

*

Igen. Ez is lehetséges. Az utolsó pillanatban mindig megjelent, a legfontosabb, a döntőpillanatban egy rám kedvező forgalmi akadály, egy kocsi-feltartó rendőr, a szerencsés véletlen. A feleségem mindig mondta, hogy titokban a Szerencse morcos fia vagyok s milyen szép az idén a táj, nem bírok betelni a nézésével, tágra, kerekre

nyitom a szemem s nem is iszom, habzsolom, úszom a természet mindent betöltő szépségét, mert soha, soha nem törődtem életemben a vonalak, formák, a felületek szépségével, csak összehúzott szemmel vizsgáltam a karaktert, amit Lényegnek tekintettem : és most a Szépség lesz lényeg a szívem előtt. És legelve áhítom. A virágos rét. A buja búza. A finom rozs. A hihetetlen dús idei fáivirágzás.

Soha nem vettem észre ; a szobák mogorva lakosa voltam. Ifjúkorom szú-élete ... Vénségemre tárom ki az ablakot az életre, mikor késő ? ...

*

Milyen boldogság a gyermek. A focusba gyűlt szín, fény, napsugár. Azt az ártatlan örömöt látni minden zökkenőnél ! Azt az édes, édes kacajt hallani, amit három kislány egy kocsiban végbevisz. A kislányom volt a legkomolyabb, két unokanővére ült mellette : most azt is érezni, hogy az enyémen már rajta fekszik teljes súllyal a Sors, hogy ennek egy mosolya jelentőségesebb azok ujjongásánál ... Nem, isten őrizzen, hogy én a gyermek arcán elhervasszak egy mosolyt, de felhő ül az égen, a nap előtt, pásztázza a tájat s árnyéka folyton az én kisvirágom viruló arcára esik, és én a bánat esőjében ülök, a remény repedezett ernyője alatt, csak a szemem lesi a jövő szépségének tündéri tájait ...

*

A hullámos halmok mily csodálatosak. Mintha olvadó anyagból volnának, oly rendkívüli, elkent lágysággal símulnak, dimb-domb, ling-leng, mint a hinta, mint a tündérek kihúzott vásznai, amint a végtelen végeket kihúzzák és alájuk férkőzik s buggyokat és dudorokat puffant bennük a szellő.

És balról a Mátraság kecses hegycsúcs-szegélye a kék ég alatt, oly habzó és pattogó és gyermetegül, ártatlanul bűbájos, a különös magyar ég, különös magyar felhői

alatt, — a kislányom csak azon ujjong örök örömmel, hogy szebb, mint Itália.

— Nézd, nézd apukám, milyen szép az a hegy!

És én ámulva nézem. Mátraballa felett egy pontos félköralakú halom. Regék. Az ős magyar mesék. Lehetetlen, hogy tele ne legyen a nép lelke ma is még őscsodákkal: oly gazdag és színes és oly kimondhatatlan boldog ez a táj.

És íme, a falvak népe vasárnapi díszben az utcákon. S új meglepetés. Soha nem láttam ezt a népviseletet. Az Alföldön, az én rideg Alföldemen, ahol eddig egész multamat vad munkában töltöttem, az asszonyok mily útálatosan kivetkőztek a régi népviseletből. Undor rágondolni, hogy vastagon és lomposan lógnak, mint szemétcsomók és zsírfoltok, a boltban készen vásárolt slafrokban a debreceni zsibogón s a hódmezővásárhelyi piacon egyformán, a gyönyörű nyelvű, ízeslelkű magyar asszonyok: itt a mátraaljai kis falvakban, mint csodálatos keleti mesealakok rajzanak a nők. Fejükön perzsa-süveg, szétválasztott, fekete hajuk turbánszerűen alatta. Oly színes, különös, ragyogó szoknyák, égő pirosak és mélységes kékek és narancsszalagok a lányok homlokán. Mese-élet, mesekorok, mese-emlékek. Ujjongó szívvel bámulom és boldogságot érzek, hogy vannak még ilyen szigetek a magyar ég alatt. Kell, hogy a lelkek is színesebbek itt... Még van hát látnivaló, élnivaló... Van?..

*

És újra a Természet. És újra az örök szép. Az autó búg és rohan. Az ember érzi a gyorsaságot. Közel van a föld, és az elmaradó rög és bokor és virág és ember csodálva néz a rohanó szörny után és ez igen jó, ez a rohanás, mert ennyi az élet, átvillani a Léten, minél gyorsabban, minél könnyebben, minél szebben: boldog a halott.

Vonatról szelíden hullámzik, autóról nézve bugyborékol a táj. Legközelebb repülőre ülök. (Feleségem sose hagyott, szegénykém féltett; félti kotlós csibéjét, félti

anya gyermekét, szerelmes szív félti az elszálló szerelmesét.)

Hogy dudorognak, gomolyognak a hegyek, mint a föld forrásában a rotyogó sár, mint a költő fantáziájában a képek, mint a gyermek száján a kacagó hang.

— Hopp !

— Hullámvasút !

— Ez jó.

— Sárinak ez jó.

— Milyen ródlipálya !

— Télen gyertek el !

— Eljövünk, ha hó lesz !

— Ha nem lesz hó, lesz hűhó !

— Lesz hó, lesz hűhó, de csak hébehóba.

És minden szóra kacagások sortüze. Nyúl szalad a kocsi előtt.

— Nyúl, nyúl !

— Csikard meg !

— Ez be van gyuladva !

— Irma néni drukkolt, hogy elgázoljuk.

— Nem, de hogy átmegy előttünk.

Hempergő kacagás a babona váratlanjára.

Csordásfiúk ülnek egy fordulónál s a kellő pillanatban réztrombitával reccsentenek indulót.

Ott egy bricska állott félre előlünk, ideges, fiatal fehér ló karcsún és hisztériásan fülel.

Virágszedő öregasszony néz fel a rétből, milyen szép a különös, különös tatár fejével.

Malacfalka tér haza estére, őrült karikázva, visítva előttünk ; egy ifjú emse úgy azoknak szalad, felhemperedik.

— Juj a kutyát !

Tarka kutya vadul, nagy komondor kolonccal, a gumikerék csaknem rálép.

— Eredj, kutya, megbotlasz !

Egy bátor gyerek pályázik a hátulsó ülésre :

— Fel ne kapaszkodj te, mert nem tudsz leszállani. Egyszer Szegedtől Debrecenig vittünk egy gyereket, ott

vettük észre. Félholtan szedtük le, úgy meg volt ijedve, odafagyott.

És a hegyek, hegygerincek tobzódnak az alkonyati égen ; az autó legmagasabb gyorsaságával búg és úszik az úton ; csak egy igazi, erős és mély érzés van az életben, amely kielégít : a boldog szerelembe ágyazott Munka.

*

És igen : hát gyerünk dolgozni ! S az izmaimban érzem a munka parancsát. Nem is az idegemben, nem a lelki mélységben : a húsomban, a karomban, a lábamban, a tüdőmben, a beleimben. Fejszét kell fognom és kivágni a fát és ásót faragni belőle és forgatni a hantot és magot ültetni belé és fölápolni a növényt, az életet. Mert ez az egy emberi, természetes, isteni : magvakat vetni és nézni a növekvését és boldogan dolgozni, hogy élhessen a jövő. Mert termékeny az élet és jaj a meddőknek. Mert annak nincs akarata és nincs ereje, mert aluszik benne az élet. És jaj a földnek, amely azért maradt meddő, mert nem jött felé szelek szárnyán és öröm hullámán és szerelem viharában a mag. Csak üresen és dísznek és csodának kellett maradnia : jaj a sziklának, amely opálos fénnyel csillog az esti napon, és áldott a rét, amely füvet és virágot terem.

De minden szikla elomlik egykor és termő talajjá lesz ; ha megérinti Áron vesszeje, szétomlik boldogságában és befogadja a magot.

Búg a Mátra völgyén az autó, zúgva búg és búgva zenél és nekifeszülve és lángoló szívvel érzem a jövőt : mert van jövő és el kell következni az időnek, mikor megszólal a néma kőszikla és hangja virágillat lesz és fiakat fog adni az istennek.

Vízcsöpp a tengerben.

Addig ment, addig ment, míg az a jóleső érzése nem volt, hogy most aztán abszolúte nem tud tájékozódni ebben az idegen városban. A pályaudvar irányát is elvesztette.

— Na, most *az emberek közt* vagyok, — mondta magában s kissé fölmosolyodott. — Elvesztem... Senki sem ismer, senkit sem ismerek. Még a nyelvüket sem tudom. Isten áldjon Mult. Egy csöpp a tengerben. Visz a Duna. Lássuk, lássuk, hogy jut a vízcsöpp az Óceánba.

Az utca végén, sárga lámpák éjjeli fényében néhány fiatal fiú állott sportruhában. Fehér dressz, fehér nadrágocska, verseny-cipő, hatalmas tüdők, izmos, barna, szőrös lábak s karok. Treniroztak a holnapi versenyre s oly komolyan vették, suttogva, összebujva beszélték s nézték a stopp-órát s a város egyetlen vízszintes utcáján, ahol száz métert síkban tudnak találni, — mert különben az egész város imbolygó terepen épült, — komolyan, elszántan, szinte összeesküvésszerűen dolgoztak. Szép volt, ahogy egy-egy gyönyörű fiatal test repülve és idomosan beleveszett az éjszakai világításba s szinte feloszlott, foszforeszkált, repülő holdfény.

Hirtelen tovább ment. Semmi sem újság, semmi sem idegen, ezt jól ismeri. Két perc alatt tájékoztathatja magát...

A házak oly egyformák az egész világon! Rendes, tiszta utak, az Erzsébet-tér tájéka, unalmas paloták, különös, hogy az emberek mennyire félnek, mennyire iszonyodnak egyéniségük kimutatásától. Cél, hogy egész egyformára nivellálódjon az élet. Ungarn oder Austria, oder Schweiz:

ne lehessen megismerni a helyet... Egy gyárban készül az összes ruha, az összes ékszer, az összes lakás, az összes ízlés, az összes élet. Szatmáron van egy ház, amelynek a falába paraszt-cserép tányérokat rakatott be az építő s itt van egy ház, amely kőből épült, de fagerendák vannak belenyomva, hogy svájcias legyen. Egy-egy ilyen naiv ötlet árulja még el a helyet. Azontúl semmi.

Egy szűk téren, sőt nem is tér, utca, kissé széjjelebb dagadva, — nagy tömeg ember álldogál síri csöndben.

Ez igen... itt bele lehet veszni...

Közéjük állt.

Trombitások s hangászok pengették, nyekgették hangszereiket. Térzenét várt a nép. Már fel volt állítva az ideiglenes pódium s minden muzsikus a helyén ült. A közönség türelmesen s oly hallgatagon állt, mintha álomemberek volnának. Aki szólt is, oly halkan és súgva, mint aki fél, hogy kinevetik együgyű megjegyzéseért...

Térzene. A szt. Márk-téren szebb volt. A szt. Márk-tér szebb. Húsvét volt, gyönyörű este, fényes világítás, mesébe való gazdag és csillogó illusztráció. A pompázatos templom, a félelmesen különös Campanile s a Procuratiák dermedt nyugalma... És az a tömeg, a világ minden részéből összeverődött gazdagok hullámzó tömege, tízezer milliomos a világ legszebb fogadótermében... Az egy pillanatra hangulatot adott...

De itt. Elfanyarodott a szíve. A vastag kis karmester, ferencjózsefkabátban izgett-mozgott, kurtán, szemüvegesen s a veres sörázott képű polgárok a rézhangszereknél.

Odapillantott egyik pulpitusra: Wagner Tannhäuser.

Olyan ijedtség fogta el, hogy gondolkozás nélkül elszaladt.

Egyes boltok még nyitva voltak. Minden kirakatban ugyanaz, mindig ugyanaz... Mért él oly sok ember, hogy csak egyet produkáljon? Minek ahhoz annyi nép? S oly kínosan kommunizálják ugyanazokat az értékeket... Senki sem akar egyéniség lenni... Persze: az egyéniség egész világ és egész világ felelősségét viseli...

Már egész sötétek lettek az utcák és szűkek és kezdtek idegenné és félőssé lenni.

Egy helyen hatalmas jódlizás hallatszott. Öblös fiatal, éretlen bariton öblögette véknyan és vastagon. Megállt. Ez jó volt. Valami ősi, kedves és mély. Megkereste a kocsmát és benyitott.

Ez is jó volt. Alacsony és füstös, barna hely. Barna, súrolt asztalok, amily sűrűn csak lehet s két lépcsőfokot lefelé kellett menni; faoszlopok tartották a menyezetet, faragott négyszögletes komoly fák s jobbra a belső asztalnál ült két diák, vagy mesterlegény, olaszosan fölkefélt roppant hajú fiatalok s egy lány, ezek daloltak.

Leült az ajtó mellett a sarokba s alázattal olvadt bele a miliőbe. A mestergerendán góth betűkkel hosszú versszorok: »Wo der Gastwirt selber sauft, wird sicher kein Getränk gekauft.« »Wer hier streitet oder hetzt, wird an die frische Luft gesetzt.«

Jó soká ült, senki se törődött vele. Nézte a dalolókat. Nagyon vidámak voltak, kevés ital mellett túlfűtött melegen. Három-négy fiú kacagott együtt egy túlfiatal leánnyal, aki közöttük ült. A kislány, ha rájött, úgy beszélt, mint a csicsergő madár, aztán elhallgatott és jelentéktelen lett. Kis kerekarcú barna lány, masnival.

Most bejött egy magas lány s neki megállott a szívverése. Magas, karcsú lány, apró szemű, kicsiny orrú, vékony szájú. De a testében, a mozdulataiban valami királynői. Szép? . . . Nem szép. Vékony bőrű, picit szeplős. Kegyetlen. Valami ősi gonoszság benne.

Egyenesen odajött hozzá.

Hogy mit akar?

Sört. Vacsorát.

Biccentett s ment.

S ő utánanézett fájóan, olyan roppant fájdalommal, hogy azt hitte, megszakad a szíve.

A lány észre sem vette, figyelemre sem, egy rápillantásra sem íllette, ment e félhomályos kocsmában, a súrolt asztalok közt, egyenesen s mégis könnyelműen, szeme a

víg asztalon járt, odaheccelődött a fiúkhoz, kezében valami papír volt, összegyűrte s belevágta az egyik legény kacagó arcába.

Oly furcsa volt ez a mozdulat. Oly öntudatos. Olyan mindenen túl levő. Aki mindent tud, próbált, megúnt. Akinek már minden mindegy, de élni akar, mit neki, nevet! S mennyire nem áll jól a nevetés, mint egy fegyver, úgy használja. S hogy lép. Milyen egyenes és mégis lompos. Sírokon táncol. De táncol.

— Mért van maga itt? — mondta neki. — Ki van itt s a világon, rajtam kívül, aki magát szereti? ... S ki volt? ... Soha, senki ... Lehet az, hogy maga itt él és ilyen vad és kegyetlen ... Hm ... elrontott élet ... Most már nem lehet segíteni? ... Ki az oka? ...

A lány hozta az ételt. Elébe vetette. Volt a mozdulataiban valami példátlan könnyűség és közöny.

— Wos sogen Sie? — kérdezte az utast. És az ezt mondta:

— Was? dass: fene egye meg az egész világot ... tengerestől, vízcsöppestől.

S lemondóan s bánatosan nézett a lányra.

Május szívszaggató szépsége.

Mily rendkívül szép a világ.

Esőben a zöld mező. Párás levegő. A felhők.

Virágos fiatal almafák letűzve, mint egy menyasszonyi csokor.

A rozs dús szőnyege a repülő vonat mentén, szelíden meghajlik, mint minden bánat.

A távoli kék hegyek, mint a felhők.

Harmónia mindenben. A színek összehangolva. A zöld rét távoldad már kékre borzong. A nyárfák és az akácok fiatal zöldje közt egész világ a távolság, a karakterek világa.

*

Már ahol az ember beleszól, az emberi kéz, az emberi akarat: rögtön zavar, nyugtalanság.

A házak nyers zeg-zug.

Az állomások csúf fekete, kemény s kegyetlen folt.

De a Természet munkába veszi az emberkéz művét s kifogyhatatlan türelemmel festeni kezdi, összehangolja,

S egyszerre csak mily széppé lesz a kis falu, fekete nádfödeleivel és zöld mohával a gerincen.

S még az állomás is barnára érik s enyhe folt, bús maszat lesz az üde Létben.

*

Minden új akarás rikít. A fű hegye sárgán búvik ki, aztán szépen sötétre zöldül. A virág, a jövő forradalmárja rikítóan csinál lármát: s ha megtermékenyült, vagy meddőn túlélte magát, egyformán elszintelenedik, bölcs lesz, megbúvik és lehal.

A feketére szürke színt szór az idő, a fehérre barnát poroz. Nivellál, összebékít és enyhíti az öröm fájdalmát.

*

Láttam ma egy virágcsodát, ezer virág legyezője. Mért hoz az élet mindjárt lila virágot? Vannak nők, akiknek lényéből a béke és bölcseség árad. Megnyugtatnak, mint egy meleg májusi eső a mezőt s megtermékenyítik a gondolatokat és az életet. Milyen zártan és görcsösen burkolózik ez a virág, minden bimbójával, míg szűz, gyötrődve és remegő félelemmel az elkövetkező élet szemsugarai elől. Aztán, hogy elhelyeztetett az arany és fehér skálájában, egyszerre kiborul a száz és száz virág, oly lágyan és őszintén és dúsan szétpattanva minden bús lilaságával és még halkabb sárga porzóival, oly kéjes remegően, ahogy a nő kitárja lelkét teljesen és tökéletesen és boldogan, boldogan annak, akit szeret, a férfiszemnek, mely életre hívta a görcsösen félénk nemlétből...

*

Az egész természet így védi magát, szépségét, igaz arcát. A nem értők sohasem látják meg, nem nyílik meg nekik.

És az értők: — mert csak egy értő van: a szerelmes: mert csak egy értelem van, a szerelem: — az értő előtt szétömleszti magát s lelkének minden titka fénybe emelkedik, hogy glóriaként szikrázzon...

*

Mily kimondhatatlan szép titkok: a virágzó repce sárgamezeje, úgy sikolt a kéjtől, oly harsányan, hogy mögötte lilán szivárványoz a zöld ifjú mező, a rét, az erdő, a zöld vetés, a kék hegyek s a sárga tündöklő öröm felett különös, különös színtébolyban tántorog maga az ég minden fellege.

De egy ilyen szent pillanat rövid. Ömlik tovább a Sors: ma a májusi zöld, a mezők örökzöldje, a bűbájos

tavaszban, ahol még itt a tél, a Halál barna szántása s a torz akácok még nehezen, göcságakkal kínlódva élik ki a levélborácsokat: de a nagy világ már mind a remény zöldjében úszik . . .

És ehhez mind szerelem kell, mert a nélkül egyhangú, ugyanaz és unalom.

De én látom a titkokat.

Itt egy árok hosszú repedt csíkja, a kék eget még egyszer idelopja, átfestve mélyebb színre, átverve ujjá, mint minden művész-paletta: de újra s újra adja minden réti tócsa, mert nem tud a Természet a maga véghetetlen hiúságában elég sok módon mutatkozni; s amott a hegy alatt ni egy fehér város öltözik hirtelen arany fénybe, az örök ború lágy lilakék leplét fölszakítja a nap s kacéran leplezi le a foltot, mint ékszert egy isteni keblen, mint gyöngysort egy feledhetetlen nyakon, izzó diadém egy arc fölött és a búzatábla mélán úszik tovább tovább, a biztos termés boldog nyugalmában, úszik, úszik velem a jövő felé . . .

Sötét barázdák árkolják a dús palástot, fekete csíkok a szultáni köntösön, a szent zöld foltjai: de mélyükön már ott a kukorica lombos magas csóvás gyönyörű ígérete s itt-ott, már zöld csokrok szőnyeghíme borítja a különösséget.

*

A nagyság szépsége, az ifjúság tragikus volta.

A rét. Végtelen és üdébb minden leányseregnél. A réthez csak verset lehet írni, vagy belefeküdni, belehemperedni és titokzatos érzésben és állati röhejjel faldosni.

A hegy. Imádlak ó hegy, csipkecsúcsaiddal ott szelíden az ég alján, messze kék szegély, ó, lejtőiden mily szelíden s mily számtalan rétben folyik le a tejtermő élet, a zöldbe írott zöld s a kékre festett kék emlékezet.

Mért dagad fáradt szívemben, elhalt és gyötrődő szívemben az érzés, miért púposodik lelkem álma, mint ti hegyek s mért terül ki gondolatom a véghetetlenbe, mint ti rétek, mért érez maga alatt szilárd valót s mi lobog fel mint akarat egészen ismeretlen célok felé.

Ennyire visszfény az emberi lélek, tükör, vagy így szuggerálható: önérzetet ad önérzeted s merést merésetek s vágyat még valaha vágy után s szeretni tovább oly kitartóan, mint eddig szeretett: ez az élet törvénye? nézd a hegyek mily nyugalommal merik szépséges testüket a felhőkkel közölni...

*

Nyugalom. Az egész természetben van valami oly megható, mindent mindent, fájdalmat és riadást és indulatot és akarást végképen leszerelő, megható és megindító és elbágyasztó mély nyugalom.

Félig lehúnyt szemmel érzem: itt minden a maga helyén van. A fák, a zöld és fekete csíkok, a dombok, a hegyek, a zöldek és sárgák és lilák, a föld és az ég és benne az én.

És a mellett mégis valami híg és olvadékony, mintha mindez csak egy kalejdoszkópikus káprázat volna: az átalakulás, a mindenné lehetés lehetősége: hogy csak egy pillanat s minden ujjá alakul és akkor is minden jól lesz és minden a maga helyén. Új fák, új leplek és új alakú hegyek. Így is kép és így is természet és oly szép, mint előbb, mint a másik, a harmadik, az ezredik, az örökké való.

Nyugalom. Szép az élet és szép az elmúlás. És szép az új élet. És minden pillanatban együtt hat a múlt, jelen és jövő.

És ez adja meg az egésznek az örök nyugalmát: bár a saját átalakulása is benne van már a képben: a kháosz szépsége örök: miriád kozmikus lehetőség.

Mert szép volt és szép lesz és szép: mert önmagában való szépség van jelen: és nem ráruházott, rávetített, kívülről belérakott. Mert bentről sugárzik, nem én terítem rá. Mert a lényege szép; a létezése, az öncéllal élő élet minden célokon túli tökéletessége: a Szépség.

*

Ma megilletett a Természet és ma mindenben csak a szépséget érzem. Csodálkozva nyitom rá a szemem. Mily

szép, milyen felavató szépség. A nyáj, ahogy átszóródik ezüst színekkel barna melegen a gömbölyű testek szórt raja a fekete szántáson és a sarlós pocsolya a rozsban, ezüst csillogással a zöld szálak alatt és a nyomorult füst, melyet a szél az ablak felé ver, hogy mint az erkölcs vágja el szemem elől a lét szűzi szépségét, amelyet még látni is illetlen ily nagyon . . .

De a füstöt elviszi az idő s ha makacsul kitart, behúnyom a szemem és fájó, kábult fejem hátra ejtve, elernyedt arcomon megered a könnyár : mert még szebbnek, még szebbnek látom a világ tündér arcát . . .

*

Nem, belenézek ! Nem lehet belenyugodni, hogy míg élek, megfosszam magam Május szépségétől : s amint kipillantok, ni, hirtelen kisütött a nap. Fény és Meleg, s ragyog az Élet.

És kacagni, kacagni kezd miriád kis öröm a fényözönben.

*

Mily rendkívül vidám a Természet. Ijedten nézem : nem vesz tudomást szívem sebhedt szomorúságáról. Mért oly vidám ? Mért oly derült ? Honnan van a mosoly e lágy, lágy domborulatokon, mint az isteni arc édes mosolya ? Mit húnyorítanak a tócsák és bokrok, mint elrejtett, felém lopott égi kacsintások . . . Min nevetnek hangtalan kacajjal e világos csíkok, mint átlényegült Lelkek túlvilági kacaja ? . . .

Ah, valami komolytalanság van e felséges komolyság mögött : a Természet nem fontoskodik, mint az ember.

Jaj s nekem szívszaggatóan fáj, fáj Május szépsége. Nem enyém ? . . . Másé ? . . . Nem az én Májusom ? . . .

*

Még egy dolog vár rám : meg kell tudnom enyém-e a Természet, a Minden, az Élet ?

Az emberé. Vagy csakugyan konceptiótlan a Létezés.

Istenem mit tehetek, várom az Élet hívó szavát.

A koporsó.

A kúria alacsony, földszintes ház volt. Nagy udvarra nézett az ámbitus, széles és kényelmes tornác volt ez s faoszlopok tartották a tetőt. A tető dupla volt, mint ahogy a XVIII. század végén nagyúri szokás volt építkezni s a tető maga tágasabb s különösebb volt, mint maga a ház. Galambok laktak benne s a fényestollú, lila s kék madarak leszállottak az udvarra s gyönyörű kacérsággal udvaroltak egymásnak.

Az öreg úr mindig ott ült az ámbituson. Télen, nyáron egyformán öltözve. Bárányбőrbekecset viselt s a fölött térdig érő nagy bőrkabátot, amelynek viszont nem volt újja. A bekecs karját dugta ki rajta s így ült egész napon át, s pipázott. Ez volt az egyetlen foglalkozása.

Mulatsága pedig az volt, hogy mindenkit szekírozott, aki élt és lábon járt a házban.

Nehéz természetű öreg úr volt. Nem lehetett megérteni, mért volt olyan kellemetlen körülötte a levegő. Hetvenéves volt, hatalmas szál ember, nagy fehér bajusza volt, kurtára nyírott fehér szakálla, hákogott s köpködött s mindenki félt tőle. Ez volt az éltető eleme, a félelemgerjesztés. Nem kötött ő bele minden pillanatban mindenkibe, félnapokig sem szólt egy szót sem, de ha szólt, akkor reszketett az ember.

Gyerekkoromban sokat gondolkoztam rajta, hogy mivel lehet ilyen tekintélyre szert tenni s mivel lehet így megriasztani az egész házat? Mi lehet az emberben valami olyan tulajdonság, amely állandóan s folyton rettegésben tarthat mindenkit. Imponált nekem az öreg Szalkay bácsi

kicsit rokonunk is volt, de én magam sem mertem volna a világért sem a közelébe kerülni.

Egy reggel az atyámtól hallottam, hogy az öreg Szalkay megbolondult.

Ránéztem apámra, aki vidám ember volt s mulatott az életen s nem kellett szószerint venni, amit mondott:

— Hogyne bolondult volna meg, tegnap elhivatta Pánkait, az asztalost s megrendelte nála a koporsóját.

Én a halál félelmében nőttem s kietlenül hatott gyerekfantáziámra a koporsó, a halál. Ettől kezdve még jobban érdekelt az öreg Szalkay bácsi s szorgalmasan magamba gyüjtöttem mindent, amit róla meséltek.

Csakugyan megrendelte a koporsóját, de az asztalos nem merte megcsinálni, előbb elküldte a feleségét a harmadik faluba, ahol a fiatal Szalkay lakott, az öreg úr fia. Attól kérdezték meg, hogy megcsinálhatja-e a koporsót.

— Csinálja meg, — mondta a fiatal Szalkay — az apám pedig feküdjön bele és szegeztesse rá magára a fedelét.

Igy aztán megcsinálta Pánkai asztalos a koporsót olyan szépre, amilyenre csak tudta. Kívül-belül politúros volt. Diófából volt s a négy sarka ki volt faragva gyönyörűen, a lába is egy darabból volt.

A műhelyben én is voltam egyszer, míg a koporsó készült. Az asztalos, mint ebben az időben minden asztalos, részeges ember volt és sokbeszédű ember. Sokat járt a világban s a mi kis falunkban érte utól a szerelem. Elvette a mestere leányát, akivel aztán egész életén át halálos harcot vívott, mert az asszony egyik gyermeket a másik után hozta s azt akarta, hogy azokat tisztességesen fel is neveljék. Mivel azonban Pánkainak útjában volt saját külön örömeiben a család, valósággal haragban élt velük; mint a gyerekek, haragszomrádot játszott s évekig nem beszélt hozzájuk. Fájt neki az elszalasztott élet, mert házasodásakor útban volt külföldre, csak éppen leszakadt ebben a kis faluban. A ki nem teljesedett remények ott kísértettek

minden szavában s únta szeplős, apró gyerekeit és házsártos, dolgos feleségét, akinek mindig igaza volt mindenben, csak abban az egyben nem, hogy élt.

Mikor hazaszállította a koporsót, az öreg Szalkay megnézte, s azt mondta:

— Száraz?

— Száraz.

— Melyik fából való?

— Az ólpadlásrul.

— Az ólpadlásrul?... Azt a keserves mindenit magának... Hát nem megmondtam, hogy a hetvenkilences vágásbul legyen?

— 'Sz a van az ólpadláson.

— Magának mán a lábába száradt az esze. Maga rakta fel a hiuba! Mán elfelejtette, hogy akkornap törte ki a nagy kan az ólat?... Ott szaladtak utána e...

— Az ám, — mondta az asztalos s felnézett a házpadlásra s most már még azt is tudta, hogy az egyik fatörzs leesett s majdnem agyoncsapta az egyik bérest, azt a sántát, hogy is híjták...

— Menjen a szemem elől, — mondta az öreg Szalkay — maga már mind elitta az eszét. Akkor megmondtam, hogy: ebből lesz a koporsóm...

Az asztalos elkullogott, nem is merte a munkaidejét kérni, mert lassan már mindenre emlékezett. De hát ő mesterember, neki más gondja is volt életében, nem úgy, mint a földbirtokosnak, aki azóta egyébre sem gondolt, minthogy melyik diófából lesz a koporsója. El is ment mérgében a boltba spirituszt inni s ott morogva mesélte el fél szavakban a bosszúságát, szidta az öreg Szalkayt, holott röstelte magát. Nem is ment soha a pénzért, hanem a felesége elment. Ki is kapott. De az asszony ment a fiatal Szalkayhoz, mert utóvégre az volt a megrendelő. Az se nagyon szeretett fizetni, nagynehezen lehetett elérni, hogy valamit adjon.

— Tegyék bele az öreget a koporsóba, s hozzák ide, akkor megfizetem, — mondta.

Ellenben az öreg úr három napig gyönyörködött a koporsójában. A faluban beszélték, hogy minden éjtszaka abban hált s kipróbálta, hogy milyen fekvés esik benne.

Harmadnap behivatta az egész családból az unokákat. Két unokája már asszony volt, egyik a faluban, másik Nagykárolyban, azokat is el kellett hozatni kocsival. Azt hitték, végrendelkezni akar az öreg úr.

Mikor együtt voltak, azt mondta az öreg:

— Fiaim, itt van ez a koporsó, azért hivattalak, hogy csináljatok neki huzatot.

A gyerekek nagyon elcsudálkoztak.

— Azt hittem, valami okosat akar mondani nagyapa.

— Azt is mondok, de addig egy szót sem szólok, míg meg nem csináljátok a koporsómnak a tokot.

Nem volt mit tenni, nagyapáé volt az egész hatszázholdas birtok, minden az ő nevén, az ő kegyelméből éltek itt s az ő jóakaratára számítottak mindnyájan, hát körülnéztek a nagy sifónokban s vásznat kerestek, négy nyüstös erős vásznat s megszabták, kivarrták, szépen fekete harasszttal ki is díszítették a koporsó számára a tokot.

Akkor az öreg úr újra egybeeresztette őket a szobájában s rátette a kezét a koporsó fedelére s azt mondta:

— Fiaim, két dologra akarlak megtanítani benneteket. Egyik az, hogy *a szerelmet túl ne becsüljétek*. Mert a szerelem elmúlik.

Körülnézett bozontos szemöldökével s nagy bajszával.

— Elmúlik, kedves gyermekeim. De ha nem múlik is el, attól lehet élni...

S mintha önmagát akarná megfenyegetni, kiáltva, parancsolva mondta:

— Lehet!... Muszáj!... Ha itt marad bennetek egy kis kaparás, az mindegy... Első a kötelesség... Mert azt gondoljátok meg, hogy nincs olyan ember, aki méltó volna az igaz szerelemre. Mert igaz és teljes szerelem csak egy szívben van. Kettőben együtt nem találkozik. Mert úgy gondoljátok meg, hogy ha a ti szívetek olyan igen

nagyon szeret valakit : nem azt a valakit szeretitek, hanem a magatok álmát. Mert ha meg fogjátok nézni azt a valakit, akit úgy szerettek, hogy inkább a halált választjátok, mint nála nélkül az életet, — hát ha jól megnézitek, akkor meglássátok, hogy nem azt az egyént szeretitek, nem azt, aki van ! . . . aki valósággal ott van valahol egy lakásban, egy szobában, egy ruhában, egy bőrben : hanem azt a valakit, aki nincs sehol ! nincs bőre és erkölcse és nem él igazán, csak ti fogjátok rá, hogy él . . . Értitek ? ! Ti parancsoljátok rá arra az élő valakire, hogy az olyan legyen, amilyennek ti akarjátok látni. És most már, akár elveszitek, akár ott hagyjátok, boldogtalanná teszitek : mert neki folyton éreznie kell, hogy ti csalódtatok benne . . . nem olyannak akarjátok látni, amilyen, hanem azt követelitek tőle, hogy olyan legyen, amilyennek ti akarjátok látni ! . . . Ez a harc ! kedveseim : ezért lesz boldogtalan minden házasság, ami vad és féktelen szerelemre van építve . . . Mert a szerelem nem kettős, csak egyes : a nagyobbik szerelem átragad a gyengébbre s akkor az is azt hiszi, hogy ő is szerelmes : pedig csak az egyik szerelmes. Mindig csak az egyik . . . De ha mégis megtörténne, hogy mind a kettő egyformán szerelembe esik, ezzel nem lesz jobb, kedvesem, csak roszszabb : egy veszedelemből kettő lesz ! Kétoldalról rohan a tűzvész. Mert ha te meg akarod változtatni a másikat, hogy az olyan legyen, amilyennek látni te kívánod : az a másik is meg akar változtatni téged, mert ha ugyanolyan szerelmes, amilyen te vagy, akkor az is ki akar téged forgatni a bőrödből s a lelkedből, új bőrt akar rád húzni s új lelket dugni beléd . . .

Elhallgatott, kialudt a pipája s azt kezdte újra éleszteni.

Az unokái csodálkozva nézték. Soha senki sem szokott arra figyelni, amit a szerelemről mond valaki, akármilyen élettapasztalatot mond is, elég az embereknek megtudni azt a titkot, amit mindenki roppant véd és takar, mint valami szégyent : azt, hogy egyáltalán szerelmes volt, vagy ma is az . . . Az unokák kíváncsian s nevető szemmel néz-

tek a nagyapára. Már tudták, mi a baja az öregnek. Szerelmes volt a nagyapa. Biztosan kijátszott vele egy nő... S keresték az emlékükben, nem hallottak-e valaha valamit arról a dologról... De nem tudtak semmit sem, s az igazat megvallva, az öreg úr mindig olyan mogorva volt s oly kemény, hogy nem is merték volna eddig meggyanúsítani ilyen vékony s emberi érzelemmel. Pedig itt biztos, hogy valami hiba van a kréta körül, mert itt aligha a nagymamáról van szó, aki oly régen meghalt, hogy már a legöregebb gyerekek sem emlékeznek rá, persze hogy nem: hamarább, mint ők születtek, még akkor a legidősebb leány sem volt férjnél, mikor a nagymama meghalt...

— Én arra tanítalak benneteket, — mondta a nagyapa tovább — hogy fussatok el, mikor még ideje van, a szerelem elől... Mert el lehet futni eleinte... Én tizenkét esztendeig futottam előle... Addig sem volt jó, mert azért titokban égetett, de nem is tudtam, nem is bántam: éltem... De azt nem tudtam, mert nekem senki sem mondta meg, hogy az ember természetében benne van a veszedelem keresése... s mikor a véletlen Bécsben összehozott... az ideállal... hajszoltam az együttlétet s veszedelmet, nem tudva miről van szó...

Lehajtotta a fejét.

— Elvesztettem az életemet, gyermekeim. Nagyjövőjű ember voltam a magam világában, a megye élén. Nyitva állt előttem az élet és a szabad, munkás, boldog férfikor. De egy új női lélek új életet diktál. Szörnyű dilemma elé kerültem, mindeniket vállaltam s míg felőrlődött az életem egyik fele, azalatt elvesztettem a másikat... Míg itt védtem, önfeláldozással a külszínt, addig ott elvesztette az én szerelmem az uralmát a másik nő felett... Soha többet nem bírtam visszanyerni a varázst, amelyet az én szerelmem egy nagyvilági nőre gyakorolt az első percekben... Én képes lettem volna, megvolt bennem az erős tehetség, hogy abban az életben is megálljam a helyemet: de egy bizonytalan szerelem miatt már nem mertem kockára dobni gyermekeim jövőjét...

A bécsi dáma, igaz, ő is gyötrődve s inkább jóságból, mint cinizmusból, azt mondta: »Nem tudnék mit kezdeni magával... Nem tudnék magam körül elhelyezni egy ilyen szatmári parasztot...« s ez az én férfibüszkeségemet porig alázta... Hazajöttem s beletemetkeztem az élet kénytelen dolgaiba... Meghalni?... Gondoltam, az nem az én dolgom... az úgyis eljön s olyan legény mégis vagyok, hogy kivárom az időt... bár 98 év legyen is az...

Az unokák nagy szemmel nézték a nagyapát s most megértették az egész életét... Megértették s csodálkoztak rajta. Nem helyeselték. Egy szerelem miatt?...

Mert a gyermekek, akik a maguk szerelmét oly fontosnak találják, nem találják komolynak a szerelmet a szülőknél. Nem hiszik el, hogy az valóban nagy probléma. Az emberek túlnyomó többsége oly vígan s könnyedén tud átsiklani ezen az örvényen, hogy veszélytelennek látszik, sőt illetlennek látszik komoly emberhez, férfihoz, hogy ilyen kátyuba vesszen.

Még ebben az egy formában talán: hogy ilyen különbség volt a társadalmi élet közt. Megindult a fantáziájuk s egy finom, főúri dámát képzeltek a zsinóros és kemény szittya legény mellé... Két kép volt a falon, a hatvanas évek magyar divatjában. Vékonyarcú dáma s szűrös úri dalia... Ők?

Most itt ült előttük az öregatyus a koporsójával s mint egy kiégett vulkán, komor nyugalommal nézett maga elé.

Akkor megrázta üstökét.

— Ez volt az egyik dolog, amire meg akartalak tanítani: az, hogy a szerelmet se le ne becsüljétek, se túl ne magasztaljátok. Az egy félelmes varázslat, amit egyik egyén a másikra tud gyakorolni, de mindig arra a veszedelmesebb, aki nagyobb mértékben esik bele... Az meghal... Az igazi szerelemnek mindig halál a vége... Más megoldás nincs... Ahol más megoldás találtatik, ott nem volt igazi a szerelem... Őrizkedjetek azért az igazi szerelemtől, hogy hosszú életetek legyen a földön.

— Nagyatyus, — szólt a legnagyobb lány, a kedvenc — szőke volt, vagy barna? . . .

Az öregatyus elhallgatott. Komoran.

— Ne kérdezzetek, — mondta — mert nem akarok úgy járni, mint az egyszeri vénasszony, aki a papnak meggyónta, hogy: »tisztelendő atyám, megtyaltam az uťamat...« A pap elcsodálkozott ezen a beszéden: ugyan, ugyan, hiszen már beszélni se tud ez a szegény néne s ilyet hallani . . . »Mikor?« — kérdezte tőle jóságosan . . . A néne restelkedett: »Most harminc . . . két . . . éve«, — mondta . . . A pap elbámult: »Hát akkor mért beszél róla, anyám? . . .« »Hát, — azt mondja a vénasszony, — tyak szeretek beszélgetni rulla . . .«

Az unokák nevettek, ez is ritka eset, hogy a nagypapától tréfát s adomát hallott valaki.

S az öreg úr ezzel le is zárta a témát.

— A másik, amiről szólni akarok, éppen ilyen komoly: *becsüljétek meg s ne becsüljétek túl a vagyont.*

Ez már valami olyan szó, amit bármilyen gyakran lehet hallani, mégis mindenki komolyan vesz, de szintén senki sem követ. Általában az erkölcsi tanításokkal úgy van az ember, hogy mindenki csak annyit fogad el, amit a saját természete előír.

— Ezért vagyok én komisz ember, — mondta az öreg úr — mert én ezt tartom. Mondhatnám, az igazság bajnoka vagyok. Már pedig, szólj igazat, betörik a fejed. Tudom én, hogy ti mind azért jöttetek el ilyen szívesen, mert azt hittétek, hogy holnapra meg akarok halni s most szépen kiosztom köztetek a vagyont. De erre hiába számíttok, én még élni akarok s csak azt mondom nektek, hogy ez a vén ember, aki itt ül a vén bekecsében az ambituson, ez a ti termőföldetek. Ez az a nagy fa, amire felkúszik a ti életetek, mint a borostyán. Mert ti mind élősdiek vagytok, szerencsétlen teremtései az istennek, mert titeket elvesztett az ég, kipotyogtatott a markából s csak addig fogtok létezni, amíg én itt tartom a botot a markom-

ban s nem engedem a közelbe a kutyákat, akik fel fogják falni a ti kis kenyereteket.

— Nagyapa nagyon lebecsül minket.

— Nem lehet titeket eléggé lebecsülni, lejebb vagytok ti a békánál, amék a földön csúszik. Hát kik vagytok ti, mik vagytok ti? Ki tud köztetek dolgozni? takarékoskodni? beosztani? hol van az a nemes ivadék, amelyik felveheti a versenyt a felgyarapodó paraszt- és zsidófajtákkal? Hiszen nektek csak a kucsírozáson van az eszetek és a költekezésen. Ti szépen akartok élni, de csúnyán fogtok meghalni. Nézem az arcotokat, egyikben sincs elég vér, soványak vagytok, megevett benneteket a sok jólét... Ha én nem volnék, már régen tele volna adóssággal ez a birtok... Mogorva vagyok? harapós vagyok? a ti apátok, az beszédes, az jókedvű, az leül a gyerekekkel s a parasztokkal diskurálni, az nevettet benneteket, de én azt mondom nektek, hogy csak akkor lesz belőletek valami, ha az apátok hamar meghal...

Általános elszörnyedés. Tudták, hogy az öreg úr nagy haragba van a vejével, de hogy így nyilatkozzon róla a gyerekek előtt, ezt nem hitték volna. Az első percben nem is tudták, mit szóljanak, csak néztek egymásra s a nagyapára.

— Igenis, ez az egy szerencse érhet benneteket, ha egy-kettőre meghal mind az apátok, valamennyi, ez a generáció, mert ez fogja elveszteni Magyarországot. Meg van őrülve az egész világ. Mindenki csak mulat s dínomdánom! Mire a jövő század itt lesz, akkorra nem lesz föld magyar kézben! Mi van most, milyen esztendő?

— 1892.

— Húsz esztendő mulva olyan háborúnak kell lenni, ami elpusztít mindent. Az egész világon vége lesz ennek a szerencsétlen fajtának. Újak jönnek. Akik most nektek kapálnak s akik megveszik a megtermett búzátokat, azok fogják elvenni a földeteket s ti mind mentek éhes nyomorgóknak a fővárosba s szétszóródtok a világon, mint a zsidók, csakhogy a ti dolgotok rosszabb lesz, mert semmi se fog

összetartani, csak a bűnötök. A gőg. A családi büszkeség, a hétszilvafa emléke a szobátok falán, a címer, ami nem ér semmit.

— Á, nagyapa már öreg, mindent feketén lát.

— De ti fiatalok vagytok s úgy öltözködtök, hogy majd elrepül a sok fodortól, puffitól az egész lány. És ezért mind az apátok felelős, mert az ő szerelme tönkretesz benneteket. Becéz, símogat, minden kívánságotokat teljesíti. Úristen, mi lesz belőletek, ha megszegényültök.

— Nagyapa, ne bántsa a kedves apámat! — szólalt meg a legkisebbik lány, aki 16 éves volt.

— Igazán, kedves nagyapa, — mondta a legöregebb békítve — mért tetszik ilyeneket beszélni az unokák előtt. Még ha más mondaná is, hogy a gyerek ne tisztelje s szeresse az atyját, nagyapának akkor is azt kellene mondani, nogy: fiam, szeresd az apádat!

A nagyapa morózusan nézett körül.

— Ezt nem szeretem, ezt a gyereket, — mondta s rámutatott a legkisebb lányra, aki az előbb megtámadta. Ebben túlságos az érzés, nagyon kevés az okosság, nem életrevaló. Az ilyen lány férjhez megy egy szegény emberhez és ha meghal, haláláig gyászolja . . . Nem ilyen emberek kellenek a világra . . .

— Nahát, nagyapa, — kiáltotta magából kikelve a kislány — én innen elmegyek, én ide többet nem jövök, míg élek, ezt a küszöböt át nem lépem.

— Eredj fiam, eredj, a boldogtalanságba mégy, akárhova mégy. Jobb volna neked, ha elkérnéd tőlem ezt a koporsót s elutaznál benne oda, ahova úgyis eljutsz egyszer, de milyen árat fizetsz még odáig.

A kislány elment dacosan, hetykén, lángoló arccal, a többiek lelkükben helyeselték, amit tett, de nem merték követni a példáját.

— Emlékezzetek a szavamra, — mondta az öreg úr — ez a leány mindig szerencsétlen lesz, maga rohan vesztébe.

— Jaj, kedves nagyapa, minek csinálta ezt az egészet, — mondta az asszonyleány — csak magát tetszik felizgatni vele.

— Igaz, fiam, — mondta a nagyapa, de az ember néha elálmodik, mint a csikó s akkor azt hiszi, futnia kell... Menjetek szépen és éljetek, ahogy akartok, de én rám, míg élek, ne számítsatok. A ti dolgotok, hogy éljetek a magatok örömére, az enyém, hogy megőrizzem nektek az utolsó időkre valót. Nyugodtak lehettek, ha én meghalok, tisztán marad rátok ez a darab föld... Ha én annakidején nem dobtam oda egy bécsi dáma ölébe, pedig vehettem volna rajta neki egy gyöngysort s kaphattam volna érte egy mosolyt... Hát ha én lemondtam arról a mosolyról, akkor megőrzöm, míg csak a koporsó meg nem nyitja előttetek az utat... Hagyjatok no, menjetek a dolgotokra, nincs rátok szükségem. Nem tudom belétek átplántálni a magam elveit, hát akkor menjetek.

Zavarodottan, után, kedvetlenül végződött a nagy családi tanács. Mikor kimentek a nagyapa szobájából, azt kérdezte az anyjuk.

— Mért hivatott a nagyapa, kedveskéim?

— Hát hogy megmondja nekünk, hogy akkor leszünk mi boldogok, ha kedves apám meghal...

— Csss... Nem szabad azért nagyapát szidni. Nagyapa jó ember, csak hát másképpen gondolkozik, mint a ti apátok.

Sok beszéd lett a dologból az egész megyében. Sokan kijelentették, hogy az öreg Szalkayt bolondokházába kellene csukni. De a veje nevetett rajta s azt mondta, hagyják az öreget szabadon futni. Kevesebbe kerül itthon, mintha Nagykállóba viszik.

De a koporsót nem felejtették el, valami húsz évvel később meghalt az asztalos, Pánkai, aki csinálta. Annak már akkor nagy műhelye volt s nagy fiai, műasztalosok, akik igen tartották a rangot. Eljöttek az öreg úrhoz s kérték, adja oda a koporsót, csinálnak helyette olyat, amilyet

kíván, csak ők azt akarják, hogy az apjuk a maga készítette koporsóban feküdjön.

— Vigyétek, — mondta az öreg úr, aki most is az ámbituson ült, még mindig ugyanabban a vén bekecsben s subában, mint húsz évvel ezelőtt, mikor még csak hetvenéves volt. Most bizony már a kilencvenet is meghaladta. — Úgysem szeretem, mert a mafla nem abból a fából csinálta, amiből megmondtam neki. Pedig megmondtam, még mikor a kan kitörte az ólat, hogy »Pánkai, ebből a fából fogja csinálni a koporsómat!« s elfelejtette. De hát mindennek megjön a maga ideje... majd megérem én még azt is, hogy kihalnak ezek a haszontalan népek s egy jobbfajta magyar jön a helyébe.

De ezt bizony nem érte meg szegény Szalkay bácsi, mert kilencvenhároméves korában meghalt. Már az új század volt akkor, de az új ember nem volt itt.

Különben a jövendölésében igaza volt, mert egy darab föld sincs az ivadékai kezében. Valamennyien szét vannak szóródva a kis országban, mind igen gőgös és büszke ember, de magányosan élnek s járnak Budapest utcáin, mert a szegény embernek nincs sem rokona, sem barátja.

Sajnos, egyik sincs abban a helyzetben, hogy megcsináltassa a koporsóját. Pláne abból a fából, amit ő maga választott ki magának annakidején. De hiszen fölösleges is, itt Pesten minden bolt tele van koporsóval, sokkal szebbekkel, mint amilyet falusi Pánkaiak tudnak csinálni.

S aki itt marad, majd kifizeti az árát.

Féltékenység.

A majálison ott volt a kisváros egész fiatalsága.

—Gyere, Janikám, táncoltassuk meg ezt a szegény lányt.

— Melyiket?

— Azt a kis barnát.

A segédjegyző megnézte a lányt s megrázta a fejét.

— Nagyon csúnya.

Ezzel elfordult. A másik fiú, aki segédtanító volt, nevetett s elment a lányért. Fölkérte. A segédjegyző nézte s valami megszúrta a szemét. A lányok rendesen boldogan, repülve ugranak táncolni s ez a lány vonakodott. Ezt szerette. Csak olyan lány tetszett neki, akiért harcolni kell.

Mikor a segédtanító visszakerült, az izzadtságot törülgetve magáról, még egyszer mondta.

— Igazán táncoltasd meg te is szegényt.

— Miért mondod szegénynek?

— Hát otthagyta a vőlegénye.

A segédjegyző nagyot nézett.

— Ki ez?

— Egy szabómester lánya. De igen derék mester az öreg. Mindig 8—10 segéddel dolgozik. A legfinomabb úriszabó a megyében. Kovásznay, nem ismered?

— A nevét... Hát én még csak két hete vagyok a városban... S ki volt a vőlegénye?

— Az én elődöm. Nagy Pista segédtanító. Egy télen járt hozzájuk s most, tavasz elején elment, senki se tudja hova, azóta még egy lapot se írt... No jösz?

— Az isten áldja meg, csak szebb volna egy kicsit.

— Bolond. Nem csúnya ez.

— Barna. Én csak a szőkét szeretem.

— Akkor gyere.

S ezzel elvitte: kézen húzta a lányhoz.

— Barátom, Denghi segédjegyző.

A lány szó nélkül fölállt, a fiú vállára tette a kezét.

Oly könnyű volt a keze, alig lehetett érezni s oly tartózkodó és természetes volt a lány, hogy a fiatalember heves vágyat érzett, hogy fölolvassza a közönyét. Az egész teste végigérezte ezt a vágyat.

— Kisasszony, szeret táncolni?

— Szeretek.

— No nem látszik rajta.

— Micsoda?

— Hogy szeret... Megfigyeltem, hogy úgy megy táncolni, mintha nem szeretne.

— Szeretek táncolni, de nem mindenkivel.

A fiatalember szeme fölvillant.

— Nagyszerűen táncol.

— Gondolja?

— Csupa muzsika.

A leány nevetett s furcsán visszanézett a fiatalemberre.

A nevetés igen jól állt neki, nevetés közben a fogai kivillantak s gyönyörű, szabályos, keskeny fogsora volt. Vékony ajka kedves volt s barna szeme a nevetés kicsiny hunyorításában enyhe lett, nem volt oly szúrós és kemény...

Szóval a segédjegyző lépenragadt, s egész este gyönyörködni tudott abban, hogy a lány szinte percről-percre szépült s minden szava komoly, értelmes, jelentékeny szó volt, amire érdemes volt figyelni, amit meg lehetett jegyezni.

Másnap vizitelt a házuknál.

Az öreg szabó is ilyen kemény, sovány, szúrósszemű ember volt, de a lány anyja kicsi, fürge, beszédes, kedveskedő teremtés. Az öreg előtt a segédjegyző kicsit kényelmetlenül érezte magát, mert a fizetése oly csekély volt, hogy arra nem lehetett házasodni, ellenben ezek oly komo-

lyak voltak, hogy az ember érezte, hogy semmi léhaság nem lehetséges.

Harmadnap újra bekopogtatott.

A mama be sem vezette a műhelybe őt, hanem azt mondta:

— Mariska a kiskertben van.

Boldogan szökött el a műhely ablaka alatt. A kiskert a ház mögött volt. Volt ott egy futórózsabokor, amely éppen most virított. Ez a bokor egy egész lugast betakart. Itt ült Mariska egyszerű kis kék kartonruhában. Kézimunkázott és olvasott.

— Kezét csókolom. Mit olvas?

A lány mélyen elpirult a váratlan vendégtől. Ő azt hitte, talán az olvasnivalóját szégyelli, megnézte, egy ártatlan Gárdonyi-regény volt.

— Nem várt?

A lány nem válaszolt.

— Ugyan ne nézzen rám, — mondta aztán s két kezefejét égő arcához szorította — én mindjárt elpirulok.

— Ez az ártatlanság jele — szólt a segédjegyző. — Nagyon nehéz napunk volt ma. Rengeteg munka. Mindent rám tol az öreg és semmi a fizetés.

Melegen nézett a lányra.

— Mariska kisasszony... el akarok innen pályázni.

A lány lassan elkezdett halványodni.

— Igen.

— Tudja miért?

A lány nem felelt. Úgy érezte, tudja: amiért a másik...

— Azért, mert ez nem egzisztencia... Gyalázat, kérrem, hogy itt éhbérért dolgoztatják az embert... Megpróbálok vagy egy rendszeresített segédjegyzőséget, vagy ha lehet, egy másodjegyzői állást szerezni.

A lány lesütötte a fejét és a kézimunkájára meredt, mintha dolgozna. Egészen sápadt volt, mint a viasz.

A fiú úgy érezte, már teljes vallomást tett. Hiszen a hangja remegése mindent el kellett hogy áruljon. A szíve fent vert a torkában s a szeme könnyes volt.

Várt. Várta, hogy a lány is szóljon. Nyilatkozzon.

A lány soká hallgatott.

Akkor lassan elvonta az ajkát, valami idegen kifejezés volt rajta s azt mondta:

— Unalmas is itt.

A fiú megdöbbent. A szeme elvesztette a látását. A vértódulástól. Miért mondja ezt a lány? Hát nem érti őt?... Hogy ő miatta akar elpályázni, hogy megkérhesse a kezét?...

Soká hallgatott. Érezte, hogy valami idegen akarat hatolt át rajta. Puha jellem volt, akiben nincs átható energia. Mindjárt ellankadt, s feladta a harcot... Biztatásra lett volna szüksége, nem visszatartásra... Hiszen ő félt legjobban attól, hogy túlzott igéretet tegyen.. De viszont, ha a lány akarta volna, képes lett volna a leghevesebb harcra is... érte... miatta... hogy neki megmutassa, hogy képes...

Végre egészen megpuhult s lágy lett és energiátlan. Bizonyára nem bízik benne a lány. Hiszen éppen most szenved... Itt hagyta a vőlegénye... Arról ítéli meg őt... Jobban meg kell vele ismertetni magát, jellemét, szerelmét... Mert igen: szerelmes. Határtalanul szerelmes... És azért lett szerelmes, mert a legelső percben úgy érezte, hogy tetszik a lánynak... Biztos, hogy a segédtanító nem ok nélkül kapacitálta, hogy kérje fel... A lány választását érezte... És az a férfi volt, aki csak azt a nőt tudja szeretni, aki őt szereti... puha jellem, akit az önfeláldozás visz a szerelembe... aki életét és vérét adja a szerelmesért s csak addig érzi boldognak magát, míg áldozati bárány...

Remegő ajakkal, s szinte elfulladt lélekzettel mondta:

— Nem helyesli?

A lány nem nézett fel, lesütötte újra kigyulladt arcát s reszkető, mohó, kimondhatatlan szenvedélyes féltékenységet érzett: úgy érezte most, most kapta meg az igazit, az egyetlent az életben, a pók a legyet, az ő zsarnokságra született szíve a végtelen áldozatot:

— Nincs jogom, — mondta kis kacérsággal enyhítve a szót, — nincs jogom a más tettét sem helyeselni, sem nem helyeselni . . .

— Mariska kisasszony, — szólt a fiú, — ne menjek el? . . .

A lány makacsul hallgatott.

— Maradjak?

A lány még jobban hallgatott.

— Nem szól?

A lány lehúnyta a szemét.

A fiú hirtelen körülnézett. Nem látja-e valaki.

Akkor átkapta, kissé ügyetlenül, de erőszakosan a lány fejét, magához rántotta s megcsókolta a haját.

S így maradtak, szinte egymáshoz dermedve.

A fiú rekedten kérdezte:

— Ne menjek el?

A lány helyeslően megrázta a fejét.

A fiú feltörte a fejét, ököllel s erőszakkal emelte föl a lány arcát s megcsókolta annak a lehúnyt szemét. Érezte, hogy a leány erősen izzad.

— Maradjak?

A lány feljebb emelte az arcát s igen halkan mondta:

— Igen.

A fiú ráborult a szájra, a vallomásos, gyönyörű szájra s belecsókolt, szinte belemart, s a foga a leány fogához koccant s míg lihegett s vére fújt: azt gondolta, ez egy rettenetes buta dolog, ami most történik, mert neki már meg is kellett volna írni a pályázatokat s biztosítani a minél hamarábbi megvalósulást, mert mit ér a szerelem, ha évekig csak csók és csók az egész és semmi más . . .

És a lány azt gondolta: így jó, ennyi a jó és rettenetes volt érezni, hogy ez a fiú, aki ily jó pillanatban jött és ilyen jó és *van* . . . hogy ez *is* kirepüljön, mint a másik és ő csak a szabó lánya maradjon, akit el lehet felejteni . . . Nem: nem! . . . legyen koldus és nyomorult és segédjegyző, de csak az övé, az övé . . .

Gyermekkacagás.

Három hete gyermekek közt élek.

Tündéri nagy hegyek alatt; zöld, rétes, erdős, szikrázó fehér felhőkkel borított hegyek, a *Géri Horn* és *Mittags Horn* és közöttük fehérlik a havas, az *Altels* és a *Balms Horn*, itt a *Kander* völgyében fekvő, két-háromezer lakosú kis város közepén van két virágos ablakom és reggeltől estig vendégem a legkisebb kislányom, aki itt van itthon, akinek itt van Fattija és Muttija, nekem csak vendégem ... (A *Liga*, mely oly sok ezer magyar gyermeket juttatott el Svájc, Belgium, Hollandia és Anglia anyáinak szeretetébe: az én kislányomat is kiküldte erre a nyárra s az itteni ref. pap öt gyermeke között ő a hatodik.)

Párizsba indultam, drámát írni s ölelő kis karok három hete itt tartanak és gyermekmesét írok.

*

Nagy nap volt, mikor a kislányom az első zsúrt tartotta. Hivatalos volt az összes magyar gyerek. De nem jött el mind, mert egy a kórházban feküdt könnyű bajjal, de itt rögtön a legnagyobb ápolást preskribálják s egy a *szüleivel* a réten volt ...

Itt voltak: *Jolán, Erzsi, Veronika, Icuka, Laci, Lehel* és a kis házikisasszony: *Lilike.*

*

Hogy lehet éreztetni azt a vidámságot, amely belőlük árad!

Mindnyájan *jól vannak lakva!*

Nem tudok Svájcra, erre a népre, ennél nagyobb dícséretet mondani, minthogy egyszerűen konstatálom azt a tényt: nem kell étel egyik gyermeknek sem!

Ebéd után két órakor érkeznek; nem lehet olyannal megkínálni őket, hogy le bírják nyelni.

A svájci család ma valóságos gyermektenyésztő üvegház. Igazi gyermek-kertészet.

A gyermekek pontban hat órakor kelnek. Minden házban s minden családnál.

Pontban félhétkor reggeliznek. Teát, tejet, vagy tejesteát kapnak vajaskenyérrel, amelyre még gyümölcsízt is tesznek, vagy mézet. Ezt úgy hívják: »*Cmorge*«.

Pontban féltízkor esznek egy *imbiszt*, ez megint tejestea, de főleg dsémes kenyér, sajt vagy pirított zsíroskenyér. Ez a »*Nüni*«.

Pontban tizenkettőkor *Mitagessen*. Ez a világon a legkomolyabb dolog. Kitünő leves, rendszerint vastag-leves, hús, zöldség elpaszírozva benne. Aztán előétel, például gyümölcskenyér: zsemlyeszeleten paradicsom vagy alma, vagy befőtt barack s még azon egy szem befőtt eper. Aztán hús mindennap, de igen kis adag, öt éven aluliaknak semmi hús. Hozzá rengeteg főzelék. Bab, karalábé, krumpli, ami éppen a kertből kikerül. Aztán tej. Ez volt a »*Cmitóg*«.

Pontban félnégykor uzsonna. Ugyanaz, mint a tízórai. Ez a »*Cviéri*«.

És pontban hat órakor *Abendessen*: Ez tej vagy tea, főtt tészta, túróval, sajttal; sajt önállóan és tej és tej. Ez a »*Cnacht*«.

S rögtön utána lefekvés. Félhétkor minden gyermek, 12 éven alul, ágyban van és megmosdatva, megimádkoztatva lehúnyja a szemecskéjét és boldogan elalszik.

A »*pontban*« szót azért hangsúlyoztam, mert *nézik az órát*. A gyermekeknek is van órájuk és öt perccel előbb senki sem kap s öt percnyi késés nincs.

*

Itt a gyereknek nem adnak sem többet, sem kevesebbet, csak ami az ő része. Úgy bánnak vele, mint egy szanatóriumban. Szinte dekára ki van mérve. De azt aztán bele is tömik. Nem létezik, hogy valaki válogasson és ne egyen. A legjobban elkényeztetett gyermekek is úgy esznek itt, mint a farkasok.

Mert mindig levegőn vannak és kifárasztják magukat. És a szervezet, úgy látszik, nagyszerűen be tudja osztani a dolgot.

Az én kis vendégeim is félnégykor, amint ütött a hasacskájukban az óra, jelentkeztek, hogy éhesek.

Én aztán valami olyannal kedveskedtem nekik, ami mégis szenzáció volt: sárgadinnyével.

Két dinnyét hoztam magammal hazulról, egy görögöt és egy sárgát. Gondoltam, hogy itt *még* újság lesz, de jószándék még így nem fizette ki magát soha életemben. A görögdinnyét spárgából font kötelékben cipeltem három országon és négy napon át, soha hordárnak nem adtam és annyi kocsit fogyasztottam miatta, hogy egy vagon dinnyét (vám nélkül) el lehetne érte szállítani.

De mikor első este a papéknál az asztalra tettem s bejöttek a kis svájci német gyermekek, a 14—15 évesek is, ahogy meglátták, oly hallatlan idegesen kezdtek kacagni, hogy alig tudtak kijózanodni.

Sose láttak ilyen gyümölcsöt. Csak egy hetvenhétéves Groszfatti volt az asztalnál, aki evett »Wassermelónét«.

Mikor léket vágtam rajta, — mert igen drukkoltam, hogy a hosszú úton nem ment-e tönkre? s a gyönyörű rózsaszín kockát a kés hegyén felmutattam, az egész család, most már örömében kezdett nevetni. Pedig tízen ültünk, sőt a cseléddel tízenegyen az asztalnál.

— Das isch guet! — mondta kegyesen és jóakarattal és engedélyezve a barbár gyümölcsöt a drága bölcs s kedves papné, aki legelsőnek kóstolta meg.

De aztán olyan kis kockákat adott belőle a gyerekeknek, mint egy zsemlye, sőt még kisebbeket: mint egy-egy alma.

A sárgadinnyét azonban a kislányom uzsonnájára mentettem meg a magyar gyermekeknek.

Annak aztán nincs határa, amilyen öröm itt volt.

*

Istenem, Istenem, milyen közel vannak hozzánk s mégis milyen távol *a gyermekek!*

Én itt három hétig közéjük feküdtem, egész szívem, lelkem, minden kicsinykis idegszálam, minden: ők voltak. És megszűnt számomra az élet; beláttam s bele is nyugodtam, hogy öreg vagyok. Túléltem boldogságomat. Már az élettel végeztem, s az már csak őrájuk vár és őket fenyegeti; a sors, a szép, a jó, a gonosz...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Rohan akit kerget a lélek.

Zöld fák, köröskörül, mindenfelé zöld fák. Lombos tölgyek, kacér nyirjek, hűvös, kegyetlen fenyvesek.

S az autó rohan.

Mintha fantasztikus mesetájon rohannánk. Az idő alkonyatra hajlik, az égen esőhordó bús fellegek mint egy roppant ernyő, de köröskörül fölszakadva, csipkésen, a nyugati fodrok fehér arannyal fénylenek, keletre különös, rózsás halvány futamok.

Az út, a csodálatos versenyút a gerincen fut, folyton a gerincen, hegyek élén, tüskés kanyargó, sárkánygerinc legperemén, tündéri út, hajrá Herr Sofförs imbolyog lent jobbról-balról a táj.

Almafák szegélyezik az utat, tömör almafák rakva millió apró gubaccsal, zöld labdák, madarak ülik így télen az ágakat. Milyen jó ülni így szép asszonnyal jobbfelől, üde ifjú szőkeséggel, aki saját bőrét viseli, nem kell még a hazugságfesték üde arcára s kacag s kacag viharos boldogsággal. Tegnap háromszor köszönt az újholdnak s ma már legszebb vágya teljesült, autóban repül álomtájak álom-paradicsomában.

Más asszonya ? sebaj ! Jó öreg lenni, öreg ember, szótalan gubbasztva . . . mögöttem egy vadviharos élet, fantáziában kiélt szörnyű orkánok szertelen soka, lettem öreg ember, hamar, gyermekek apája, leánykák becézője, asszonyok nem félt kiszolgálója.

Hm. A forradalmi elnyúlt ifjúságból egyszerre az aggság tünődő filozófiájába rohanni.

Hadd rohanjon az autó itt a gerincen, honnan mindent látni. Lengve-libegve száll a tündöklő táj, házakkal,

várakkal, templomokkal teleszórt völgyek dombos képei s köröskörül bekerít, beövez az Alpesek zord szépségű koszorúja s azon túl a világ vége, az ég, a semmi, az Isten.

Lábam előtt három kicsi leányom, utitársaim, szárnyam babuskái az élet kavargásában, s én kelletlen józant és okosat és biztos erőt játszom, akinek mosolyára életek épülnek.

Rohanjon az autó az élet gerincén, hadd legyen minél hamarább itt a cél, a vég, legyünk túl rajta, legyünk túl mindenen s mintha az út, e kanyargó fehér szalag egyre feljebb emelkednék s már önállóan kígyózna az idegen világ, idegen zöld panorámája fölött. Fehéren s kanyarogva fel magasba, a felhők felé. Csak hadd rohanjon, bennem repül az egész emberiség, most összecsukott szárnyakkal, mint repülő kő a sors parittyájából, most, most neki valami démoni homloknak a gyűlölet minden erejével; szívnek; szíven ütni valakit, hogy fakadjon föl a fekete sárral telt szív és egyszerre folyjon el minden salak, ami ott gyűlt és genyedt és rothadt, az emberi gyávaság és rosszaság chimérájáknak most neki... Omnia mecum porto: életemet és sorsomat ezerízíglen mind ráteszem, én modern Theseus, most, most repüljön az autó s neki a gyilkos hidrának: ma a lélek kerget, a lélek űz: vesszen az infámis! a bestia...

*

Az autó megáll s a gyerekek boldogan repülnek boldogok karjába.

— Hogy van uram? — gyöngéd hang kérdezi.

— Az nem fontos, mindegy... csak a gyermek örüljön míg gyerek.

A beletört fulánk.

Nyugodtan ült a vonatban, zsebében volt a körutazási jegy s élvezettel gondolt Svájcra, mint egy jó ebédre, amely pontos időben itt lesz s amelyhez pompás étvágy gyűl az ínye közt. Most tizenhat éve járt ott; régen a háború előtt, mindjárt az egyetem után. Most is harmadosztályú jegyet vett, mint akkor, de Hegyeshalomnál olyan tömeget talált a III. osztályú kocsiban, hogy átment a II. osztályra s arra döntött, hogy szakaszonként ráfizet a jegyre. Elmélázott rajta, hogy mennyi kopott el az energiájából ez alatt a tizenhat év alatt... Mert most sem volt több pénze, mint akkor, sőt annyi sem. Akkor ezer frankkal indult el, ma tizenöt millióval... Körülbelül aranyparitás... Elmosolyodott s megtapintotta tárcáját, melyre büszke volt. Becsületének csöppjei voltak a pénzdarabok, siker, méltóság és tisztelet hullámzott velük a távoli magyar vidéki egyetem felől...

Hirtelen megzavarodott, megijedt.

A szemközti ülésen ült valaki, aki letett egy külföldi képes ujságot a fülke asztalkájára. Nagyon gyönyörű reprodukcióban egy női fej volt a fedelén. Egy apáca. Fehér apáca. Álmatagul lehúnyt szem és csókos száj...

Vér gyűlt a fejébe s homályos lett előtte a világ.

Anna?

Hátradűlt a helyén s mereven soká nézett a világba. Lecsukódtak a pillái.

Igen, tudja, hogy színésznő lett s tizenöt éve nem olvas ujságot, hogy hírt ne hallhasson róla... S néha mégis tudomásul kellett vennie, hogy nagy színésznő lett, ünnep-

lik és szörnyű dolgokat beszélnek róla... S mindent elhisz... mert ha valaki, ő tudja, hogy minden igaz...

Komoran és szigorúan nézett maga elé. Fekete, csontos arca kietlen volt; nem lett volna jobb akkor megbocsátani neki a ballépést, amit övele követett el? s otthon tartani, rázárni az ajtót és az életet és beletörni a mindennapokba...

Ér valamit ez az ő egész élete?.. Hogy nem akart lemondani az egyiptológiáról .. Jó... Ma az ország első tekintélye ezen a téren... Az akadémia most adta ki ötkötetes munkájának a harmadik kötetét és egy berlini folyóirat már is nagy elismeréssel nyilatkozott róla s megállapította, hogy pontosabb, mint az 1736-i párizsi s az 1862-i stuttgarti kiadás...

Ezért?...

Ezért kellett egy gyönyörű teremtést elbocsátani? Mily vékony volt és törékeny, lehelletszerű... a hangja mint üvegcsengő csilingelése száll vissza a multból... S az a délután... Az utcán találkoztak... Annie egy másik lánnyal ment, ő szembejött. Ahogy meglátta, rögtön égni kezdett az egész teste. De ő mindig tudott magán uralkodni s nyugodt hangon köszönt. Tovább is akart menni, de a lány szemesugara keresztezte az útját s meg kellett állani.

— Hogy van? otthon van Imre?... — ezt kérdezte tőle s most is hallja, ahogy a lány vékony, édes ajka elhúzódott s a kimondhatatlan mézízű hangja kicsendült.

— Igen.

— Akkor bemegyek hozzá.

Annus rögtön elbúcsúzott a másik lánytól — arra már nem bír visszaemlékezni, ki volt az — s együtt mentek le a Vár-utcán keresztül az Anniék házáig. Bementek az udvarra, a szobába, minden nyitva és sehol senki.

Ő leült a zongorához és játszani kezdett. Erős és vad játék volt. Amit nem tudott elmondani, eljátszotta.

A lány rátámaszkodott a zongorára és nézte őt...

Még sohase voltak magukban... Már ő régen nem aludt a lány miatt... oly izgató s érzéki volt... s oly borzalmas izgalmakat érzett miatta... az egész teste remegett, mint a borsó a dobon s gyakran nem volt képes a torkából egy hangot kiszorítani. Egész éjjeleken át tudott így, égő testtel feküdni s lehúnyt szemmel ébren virrasztani... Nem is gondolt semmire és nem képzelődött, csak a vére bizsergő, rohanó, szakadatlan forrását hallgatta... Úgy volt, mint víz a fazékban a csöndes tűzön: a vére folyton, egyenletes duruzsolással forrt, pattogott s rotyogott s párolgott. Ha arra gondolt, hogy a lány is elárulta, hogy szerelmes, akkor kicsit alábbszállt, mert győzőnek érezte magát; ha arra gondolt, hogy megkaphatná, ha alkalom volna, egyszerre a robbanásig hevült.

S ez mind benne volt a muzsikájában akkor ott a zongoránál.

Egyszer csak megállott, vagy egy órai játék után:

— Annus.

— H.

— Maga hazudott.

— H.

— Azt mondta, hogy itthon a bátyja.

— H.

— Nincs itthon! Senki sincs itthon! Mikor jönnek haza? Hol vannak?

Elfogta a lány kezét.

— Kimentek a szőlőbe, csak este jönnek haza.

— Egyedül van?... Akkor miért mondta azt, hogy Imre is itthon van?...

Csodálatos, egész idő alatt sértegette. Támadta és sértegette és dühös volt rá és dühből szorította a kezét és valóságos gonosz, büntető vágyból ölelte magához és csókolta meg... Valahogy az volt benne, hogy ez egy gaz és hazug teremtés, aki megérdemli, hogy az történjen vele, amit a gonosz bűvészinas megérdemel, ha fölidézi magára a veszedelmet.

S nem volt az szerelem és boldogság és szent érzés,

mikor az elolvadt és szerelemesett lányt megtiporta, hanem egy férfinak s egy tanárnak eszeveszett büntetőművelete. Erkölcsjavító fegyelem. Kaján káröröm: mért nem viseled jól magad.

Többet nem találkoztak. Ő akkor sietve és züllött lélekkel elmenekült. Borzasztóan megijedt. Megundorodott a nőtől, megrémült a következményektől és lehetetlennek érezte még a gondolatát is, hogy feleségül vegyen egy olyan lányt, aki...

De viszont kívánta. Hogy megkóstolta, most aztán vágyta. S kezdődött egy szörnyű korszak. Úgy érezte, csak rajta áll, hogy bármikor megkapja. De a veszélyektől való félelem mindig békót vert a legelső lépésére... Feleségül?... Soha... Szeretőnek?... Nem éri meg a bajt... Jövőjét kockáztatni?...

Egyszer csak azt hallotta, hogy az Annust Pestre vitték egy magán sziniiskolába...

Felsóhajtott. Úgy érezte, megszabadult...

S azóta tizenöt év telt el... S ő rideg, vad és magányos életet él... A haja erősen ritkul; fekete arcán mély barázdák vannak... és nem bír megnyugodni... S most, ahogy nézi ennek a fehér apácának az arcát, gyönyörű arcéle a sötét háttérre, egy lombos erdőre élesen rajzolódik, kicsiny, éles orra, majdnem fitos; mély karikás szeme, erős ívű szemöldöke, és vékony ajka, amely csókot kínál az égnek, a földnek, a mindenségnek, az egész világnak...

Ah... az a beletört fulánk...

A szűz.

Az utas meséli:

Akkor éppen a Hôtel Suisse, vagy magyarul a Schweizerhof terraszán ültem, Interlakenben, mikor életem egyik legnagyobb csodája történt velem.

Délben érkeztem meg, két óra tájban és siettem ebédelni. Debrecenben ugyanis két órakor már nem igen kap az ember meleg ételt. Étlapot kértem s a pincér elém tette a menü-kártyát. »Lunch du 19 août 1925.«

— Jól van, — mondtam s végigfutva a helybeli lapot, körülnéztem a terraszon.

Kellemes hely, tágas tornác, apró, fehérterítékes asztalokkal, barna, japánfonású nádszékekkel. Szemközt gyönyörű kilátás, két óriási hegy, pont a kilátó tengelyében ereszkedik völgybe, s mint Scylla és Charybdis néznek szembe. Mellettem egy angol társaság ült, húsvörös bőrű angol nők, agyonsportolva és hideg vízben kiáztatott arccal; balról egy fiatal pár, valami remek XVI. századi olasz renaissance fejű férfi, széles homlok, energikus arc, fényes barna szem: a nő azonban silány, jelentéktelen figura. Általában különös, a férfiak közt sokkal több a karakteres jelenség. A nő csak akkor szép nekem a drága és előkelő helyeken, ha nagyon szép. Tehát, ha a Pénz emelte ki valahonnan a mélyből. De ezek a pénzben elfolyó gazdag asszonyok valamennyien szakácsnék és konyhalányok. Saját természeti kincseikből még a kávéházi felírónői pályán se boldogulnának. Ellenben nagyszerűen öltöznek. Ruhájuk anyaga mindennél szebb és jobb. És a szabás. És az a kötelező úri egyszerűség. Ott megy két

fiatal nő, valami kötöttanyag-kabátban, mint két kígyó-oly fínom mozdulattal és idegélettel.

A hegyek elkápráztatóan impozánsak. Most kisütött a nap, kétnapos eső után, és egyszerre élet és csillogás. Ott fent középen hó, csupa hó és a hó csillog a hegyen, szakadékos éllel, mint a téli hófuvás a Nyirben. A szomszéd hegy zöld és szelíd, erdős, változatos kecskelegelő. Jobbról lent, egész közel, egy fenyőerdővel borított hegyecske, belerajzolva a háttérbe, amely az egek csúcsáig érő s különös lilakék-egyszínre hangolt hegyóriás.

Oly rendkívül szép minden. A havas, ott középen megnyílt egén pompásan, számos, hóbaszegett szakadékkal. A pincér hozza az első ételt: *Croquettes de volaille Jardinière et sauce périgneux*. Ez azt jelenti, hogy apró labdapecsenye, csípős barna mártással, csibehúsból.

Angolokkal van tele az egész világ. Látszik, csak a dollár és a font veheti meg ezt a példátlan természeti szépséget. Még a muskátli is méter magas, s a növényzet oly buja, s a virágok oly roppant színesek, hogy a szem beleijed, a szegény magyar flórához szokott szem. Öreg bankigazgató ül a sarokban aranykeretű cvikkerrel és két iszonyúan elmállott nővel, egyik csak felesége lehet s a másik csak leánya, máskép nem ülne velük. Az Isten egyik legnagyobb adománya a földi halandó számára, hogy betakarja a szemét a szeretet fátylával . . .

Ellenben milyen szép az a középső hegy. Csak most kezdem kivenni, hogy ez egy harmadik hegy. Jobbról-balról a leereszkedő hegyóriások mint keret veszik s emelik ott a távolit, mely náluk bizonnyal még magasabb, s távol van, mert hó, hó, selymes és csillogó fehér hó borítja talpig, mint fehérselyem báli-belépő, felgombolva egy édes, édes nő vállán, aki még elég fiatal, hogy fehér selyemben megjelenhessen és elég érett, hogy a pompát, a mindennél nemesebb és kacérabb díszt öntudatosan viselje.

Nem bírom szememet levenni róla s míg gyermekül majszolva eszem a vegyes könnyű, hideg húsdarabokat

és gazdag salátákat, szinte boldog vagyok, naív kölyökörömmel, hogy itt ülök és mint megtörtént álom . . .

Lehet itt születni szegényen is, ismeretlenül és reménytelenül? . . . Mily más világ az én kedves szülőföldem, a Tisza partja, a lágy fűzesek, a puha forró por, amelyben mezítláb futkároztam kis testvéreim rajnyi csapatával . . . öreg Rontó kutyánk lompos bundája . . . hajnali tinókcsordája . . . kútgém nyikorgása . . . árvíz a küszöbig . . . almahegyek édes illata . . . egy ártatlan és csöndes és örökké egy helyben lefolyó élet predesztináltsága . . .

Mekkora út képtől képig; mily kacér a ködből szegélyezett köpenyes dísznő s mily elérhetetlen . . . És mily pontos és élő alak . . . Apró kapucni az édes fejen s belépője óriásian dús körszegéllyel, a fehér ködfelhő mindennél drágább prémjével . . . Lobogó ruha az isteni nőn s az arcát keresem; elfordult, elfordult tőlem . . . a másik oldalra néz, és nem pillant reám, aki oly messziről jöttem el érte . . . Nem néz reám, aki egyedül ülök a Hôtel Suisse terraszán, egyetlen férfi, aki egyedül . . . és oly barbárul . . . és nem tud velem mit kezdeni . . . ő, a csillogó hegy, akit oly sokan csodálnak s évről-évre; elfordul a magasban tőlem . . . kitől kapta e gazdag ruhát . . .

A köd felszáll, feljebb, feljebb, oly izzó fénnyel az égő délutánon szívet éget s vakít és lobbanva és tündérekkavarta táncban borítja fátyolba s viszi előlem őt . . .

— Wie heisst man diesen Berg? — kérdem a pincért s bosszúsan a kegyetlen kacért, kiadom kedvesemet.

— Jungfrau. Jungfrau bitte. Das ist Jungfrau.

Oly rémület fog el, soha életemben ily meglepetés. Megdöbbenés. Félelem.

S a Jungfrau, a szívtelen kacér, a szép, a jó, a gonosz, sleiereket borít magára, sűrű fehér, gazdag selyemfátyolokat és tudom, hogy soha többet nem fogom látni . . . Megadatott, hogy lássam a szépséget egyszer . . . egészen . . . szűzen . . . és őszintén . . . és soha többet, soha többet . . .

S mintha nem is volna, már felhők mögött eltűnt . . . és vigad . . .

Két szép asszonnyal a Balatonon.

Beléptem a csónakba, amely nagy volt és öblös, mint egy úszó kabin, egy embernek kietlenül tág, ezért kinyujtottam varázslón a kezem s bekértem a part nyüzsgő asszonyvásárából két szép nőt s kettőt, hogy egymásra vigyázzanak . . .

Először az *Emlékezet* suhant be. Fehér ruhában, fején fehér kalappal. Hatalmas és viruló nőszemély, akinek már nem oly tejfehér az arca, mint régen és csípőfűzőt visel, mert oly gazdag, hogy uralkodnia kell a formáin, de szája gyermeteg s kék szeme ártatlan, mint egy édes csecsemőé s fogai fehéren csillognak, míg ártatlanul s álmodozva nevet.

Akkor barátnőjét hívtam : a *Reményt.* Ezt a kemény szőke szépséget, aki fekete trikóban, arany fején fekete úszóbarettel jött, piros arccal, sokkal pirosabban s vérbő lobogásban, igéretesebben, mint valaha.

Kormányhoz ültem s néztem őket, ahogy járatlan kézzel igazítják be a pár evezőket s ahogy céltalan kacajjal galókáznak velük, hogy a szegény ladik el kezd körben forogni s nádasba szorulni : így reked meg az élet, el sem indul, ott ragad a mocskos kikötőben.

De egyszer csak összetanul a két nő, megérzik, hogy egymásra vigyázzon kezük s mint egy sajka, kibillen sorsom a víztükrére.

A víz, s itt van a víz, a Balaton vize.

Milyen különös egy víz.

Tejfehér.

Olyan fehér, mint a savó, mit váluba öntenek a szopós malacoknak, sűrű, fehér, az evező egy araszra sem

látszik benne, szinte zsírosan fehér és vastag és nehéz és az ember nézi a mélységét s nem érzi a veszélyt s el lehet képzelni, hogy erős vágy és akarat végigfut a szinén hosszú árnylábakkal, mint a csibor. Fehér habok pattognak az evező nyomán s tova vezérlik a tekintetet, mily szép az élet árja így boldog kora délután . . .

— Oly szépen száll a vitorlás, — sóhajt el tőlem a Remény egy távoli vitorlás úri jacht felé.

— Gyönyörűen áll a vitorlás, — sóhajt másfelé az Emlékezet.

S ime ott egy vitorla fehéren a zöld part felé, mintha magával vinné minden kincsemet, amit benne halmoztam s kéken foszlik, mintha elvitte volna minden multamat. A zöld part s a kék távoli hegyek s a zöldtől a kékig oly tüdőtágító nagy nyugodt sík és határtalan a csönd. Balatoni csönd. Nem a hegyek zordon magánya, mely összefogja s keményre kovácsolja a szivet, s nem az Alföld búzakeresztes, örömadó, szívdagasztó magánya, mely nagyra ereszti s egekig bőségesíti a szivet: a balatoni csönd, a testetlen és színtelen és kék álomba húnyó, a nemlétbe feloldó, aktivitás nélküli, erővevő melankólia.

— Jaj, délibáb! — sóhajt a Remény.

— A délibáb! — sóhajt az Emlékezet.

— Tündéri muzsika.

— Angyali tükör.

S az evezők megállanak s belemerülnek a délibábba, mely kettősre remegteti a multat, a jövőt, a nádast és a partokat.

Mire az, mire az, mikor egy csíkban is sok, s mit sem ád, s mit sem ér s az én hölgyeim, kalamoló érzéseim vetületei egymásra pörölnek:

— Dolgozz, ne amerikázz, — szól hátul az Emlékezet.

— Kezdő vagyok, — védi magát a kacagó Remény.

S az evezők egymásra csapódnak, fa fát ver s halálig nevet a két tündéri lény . . .

— Két asszonyt vízre vitt egy ember, — szól az Emlékezet.

— S nálunk nélkül káka tövén rucával költene, — sistereg furcsa buja szájacskájával, alföldi nyelvével a Remény.

— Mi dolgozunk neki . . .

— Mindig a nő húzza az igát s a basa ül . . .

S nincs vége-hossza a csilingelő, csengő, csobogó kacajnak.

— Csak öt percig hallgassanak, — rianok rájuk s hirtelen sértődve és elámulva némulnak el.

— Az a legkönnyebb, — szól a dac Remény.

— Ellenkezőleg, a legnehezebb, — olvad bánatba az Emlékezet.

S reng és ring az öblös csónak, be a kék tó kék tetején, a mélyre . . . És élünk egyedül a Létben, él az ember, a férfi s ez milyen értelmetlen . . . Fehér felhő kavarogva csinos folt fürt a vizek fölött boldog gerezdek s áll a vízhabos, selyemre szőtt selyem, fehér színével . . . Honnan jösz, óh ember, s miért? hová mégy és miért? És kiért? kiért? . . . magadért? . . . nem szégyellenéd? . . . Megéred magad magadnak ezt a fáradalmat és ezt a fájdalmat? . . . Világ vége és világ közepe? Mindig befejezve s mindig újra kezdve? Szél szövi a hullámfodrokat és szél és víz s fodor mire jó?

Hogy szép? . . .

Már nem érzem a Szépség egekig emelő hatalmát. Már nem érzem a titokbontó varázs igézetét. Április világszakadt viharát átéltem. Május szívszakgató szivárványfénye elmult, elrepült, eloszlott: leomolva, lankadtan, holtélő, cafat a padon, ülök a víz kellős közepén, az erőtelen kormány madzagát tartva gyászoló ujjakkal . . . az élet elvetett rongya . . . kifacsart gerezd a semmiben, ma a semmiben . . . a kékben . . .

Kék ez a lét s a kék oly semmi szín, a fájdalom, a sóhaj múló színe, harangszó cseng a kék Tihany felől s a hang

is kék és kék amit zeng, a szava és kék a kékség, a kékre bágyadt kék ég alatt . . .

— Még nem telt le az öt perc? — megáll kifulladva a Remény s fehér tajtékos a nyaka az evezőtől, mint igás lóé s vörös az arca a vértől és kemény s igéretes lihegéssel rúzst ken vörös ajkára . . .

És megáll a lapát az Emlékezet puha lágy tenyerében és áttetsző fehérre dagad, mint felhő s Coty-púdert kap finom, fehér elhaló arcára, hogy még fehérebb legyen . . .

És most a nap nyugatról hosszú, hosszú, fémpikkelyes fehér fátyolt terít a kék vízre és a Remény nagyot libbenve, bátor ívben, szőkén szökik fejest a vízbe s már messze úsz a zöld partok felé s vörös virágbokorrá tündelevényedik . . .

És az Emlékezet, kitárt karokkal libben-lobban fel a szelek szárnyán s az égen csillogó alkonyi felhővé bubo-rodik . . .

S rémülten magamban a vizek hegyén, egyedül, elhagyatva, az élet hajótöröttje . . . S jön fekete hajó, fekete füsttel, keményen és ellenállhatatlanul: az Idő: s a harmadik nő, a *Jövő* barna szemepárja világít mint karneol-fényű tűzsugár? . . .

A globetrotter.

A gyönyörű svájci hegyek alatt futott a vonat. Az ember szinte röstellte, hogy ennyire szép kilátás van előtte. Arra kell gondolni, hogy miért nem szednek külön panoráma-díjat ezekért a tündéri képekért.

Mindenki az ablakokon lógott, élethalálharc folyt egy-egy ablak melletti helyért s aki távolabb ült, a szeme folyton a képet nézte, az ablak mint egy festmény lógott a kupé falán. De milyen piktor volt, aki ezt a képet festette! Mily reálista és mégis milyen fantázia!

Egy széles, kövérarcú úr ült szemben velem. Nem az ablaknál, hanem egy belső ülésen. Derűsen nézett, nézdegélt, keresztbevetett lábbal, egy furcsa kövér szivarral, s kék szemei oly ártatlanok voltak, mint a hegyi tó tükre. Mennyire sajnáltam, hogy nem tudok vele beszélni. Egy boldog ember. Milyen érdekes volna látni, hogy mit tud, mit gondol, mit érez egy svájci polgár.

Egyszer csak megszólalt:

— Három perc késésünk van.

Darabig hallgattam, nevettem. Magyar. Nem árultam el, hogy én is az vagyok. De mindjárt más szemmel néztem az én magyaromat.

Úgy volt öltözve, ahogy a kávéházba megy az ember délután egy feketére. Szürke gyapjúruha, kemény gallér, sárga cipő, rendesen borotvált arc, gondozatlan szőkés magyar bajusz. Géppel nyírt deres haja volt s a szivarja britannika. Azért volt olyan furcsa, mert ehhez egyetlen külföldi szivar sem hasonlít.

Három perc késésünk van!... Vajjon mit jelent ez? Hova siethet, hogy mintegy álmában is ellenőrzi a vonatot.

Soká néztem a tavat. Csodálatos volt. Milyen kék, milyen nagy és milyen emlékekkel teljes. A Tell gályáját láttam hirtelen, amelyen vitte Gesslert s a vihart . . .

El is feledtem az én barátomat, csak mikor alagútba értünk, ültem vissza és a megvilágosodó fülkében újra ránéztem. Ott ült kövéren, ejtődzve, szivarozva.

— Sok az alagút, — szólott.

— Sok, — mondtam.

— De mikor Olaszországban megy az ember Flórencből Rómába, ott kérem minden percben van egy. Már a nagyon sok. De nagyon érdekes . . . Már például Dél-Amerikában nincsen alagút. Mikor Buénosz-Ajrészben voltam, direkt megfigyeltem, hogy egy alagutat se láttam.

— Hát hisz ez sík vidéken van.

— Azért kérem ; például Magyarországon sincs alagút. Mert nincs szükség rá. Alföldön nem kell alagút. De bezzeg kell itt a hegyek közt, mert a vonat nem szaladhat fel minden hegyre. Inkább átfúrják a hegyet.

— Hova utazik?

— Pestre.

— Honnan?

— Hamburgból.

— Mit csinált Hamburgban?

— Meglátogattam a sógoromat.

— Hát hova való?

— Pestre.

— És ilyen nagy kerülővel megy haza?

— Igen, mert Párizsban voltam. Gondoltam, ha már elmegyek Hamburgba a sógoromhoz, visszafelé bemegyek Párizsba, mert még nem láttam.

Borzasztóan kezdett imponálni a magyar.

— Szép az a Louvre, — mondtam — érdemes . . .

— Én Hamburgból a délutáni 3 óra 45 perces vonattal akartam elindulni, de ott nem csengetnek a vonatinduláshoz és én elnéztem a dolgot és a vonat elment és így csak az esti 8 óra 17 percivel mehettem és így délután 6 óra 40 perckor értem be. Megvolt nekem a cím, de nem

tudtam, milyen villanyosra üljek, franciául pedig nem beszélek és így addig kellett várni, míg magyar embert nem találtam. Beszélgetett ott egy társaság magyarul, hozzájuk mentem és ők megmagyarázták, hogy legokosabb, ha autotaxiba ülök, az ott nem sokkal drágább, mint a villanyos. Bele is ültem és meg is érkeztem szerencsésen s meg is leltem a barátom lakását. Igen, de ő most éjjeli munkás és éppen elment már hazulról. Hát én ott megvártam, mikor másnap reggel megérkezett és ő nagyon sajnálta, hogy nem tudott velem jönni, mert éppen beteg volt és borzasztó szüksége volt egy kis alvásra. Nem baj, pajtás, csak te aludjál, én este nyolckor úgyis elutazom, csak mondd meg, hogy hol találkozunk az ebédnél. Felírta és tényleg találkoztunk is és megbeszéltük az itthoni állapotokat. Nagyon szomorú most ez a Pest, kérem. Senkinek nincs pénze. Én nem is tudom, miből utaznak az emberek, de az idén az egész világ tele van magyarral.

— Honnan tudta, hogy én magyar vagyok?

Rám nézett azzal a csodálkozással, hogy hogy lehet ilyet kérdezni. Hát lehetek én más is? Nézhetett ő engemet egyébnek? Olyan butának nézem őtet, hogy ő nem ismer meg egy magyar embert. Mikor ő is magyar.

— És Buenos-Airesbe hogy került?

— Van egy rokonom, egy tanár, az kint lakik Braziliában, Rio de Janeiróban. Igy érdemes utazni, ha az embernek van ismerőse. Hát én 34 napig ültem a hajón, míg oda értem.

— És meddig volt ott?

— Csak három napig.

— S mit látott.

— Bizony nagyon meleg volt, nappal nem is lehetett kimenni, csak este.

— Múzeumot nem néz meg sehol?

— Nincs időm rá, mert akkor is a barátom címét kerestem és nem leltem meg, mert elutazott éppen abban az időben a hegyek közé, mert olyan nagy volt a hőség a városban, hogy senki se bírta ki.

— És maga három nap mulva hazajött?

— Igen. Nem volt több időm,

— De az utcai élet maga is érdekes lehet. Exotikus. Úgy gondolom, hogy különös látvány lehet a braziliaiak viselete.

— Dehogy kérem, azok már olyan civilizáltak, hogy éppen úgy járnak, mint mi. Mindegy az, akár Rio de Janeiro, akár Budapest. De ott egy érdekes esetem volt. Feladtam pénzt a postán, mert tartoztam a barátomnak 500.000 koronával. Hát én azt átszámítottam pontosan és feladtam. És kérem a postában ott ült egy kövér szőkés postásnő s olyan sokan voltunk, hogy elfelejtett visszadni. Mondtam neki, hogy nekem visszajár. Hogy menjek vissza 12 óra után, akkor lerovancsol és ha tényleg igazam van, akkor ő vissza fogja adni. Féltizenegy volt és én persze visszamentem.

— És megkapta?

— Hogyne.

— Hát ön tud spanyolul?

— Spanyolul nem.

— Hát portugálul? Mert franciául nem tud. Milyen nyelven beszélt velük?

— Kérem, én magyarul és odajött egy úr, hogy magyar ember, orvos volt és aztán megmagyarázta. Nagyon derék úriember volt, magas, derék, feketehajú, középen kétfelé választja a haját, kicsit már ritkul is a haja.

— Mondja, kérem, mi a maga foglalkozása.

Elnevette magát.

— Nekem egy speciális üzletem van: plisszírozóintézet.

— Mi?

— Plisszírozó. Női ruháknál most igen divatos a plisszírozás.

— Ejnye, akkor megtaníthatna, mit csinál az ember, ha elromlik a plisszé.

— Ki kell vasaltatni és újra plisszíroztatni az egészet.

Ekkor megállt a vonat, benézett egy úr és kegyetlen németséggel azt kérdezte, van-e hely?

Az én magyarom két helyet foglalt le s büszkén mondta: »besetzt, alles ist besetzt!« De a svájci nem nyugodott bele, kivizsgálta a dolgot és nagy prédikációt tartott, hogy ez nem korrekt dolog, mindenkinek egy hely jár s kötelesség a többi utasról gondoskodni.

Az én magyarom áhítattal végighallgatta s akkor azt mondta:

— Akaszd fel magad!

A kupéban csönd volt, kérdem a magyart:

— Beszél ön németül?

— Minek?... Én uram, egész globetrotter vagyok, de rájöttem, hogy a magyar szóval át lehet menni a világon.

— Nem érti, mit beszélnek?

— Mire azt nekem érteni, hogy hogy szidnak engem németül?

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Amitől a Nagytemplom tornya ledőlne . . .

Csak hárman voltak a szobában, mint rendesen. Ő, a férje, meg a Jóbarát. Ezt Levegőnek is hívták, mert tíz év óta lélekzeni sem tudtak nála nélkül. El lehet képzelni, milyen világraszóló szépség és amellett milyen pótolhatatlan jófiúnak kellett lennie, hogy észre sem vették a jelenlétét, ellenben egy napig sem lehetett meglenni nála nélkül.

A két férfi, férfiak szokása szerint, valami egészen fölösleges dologról beszélt. Borzasztó elevenen és teljes odaadással. Arról, hogy hogy lehet ma valódi jó teára szert tenni.

Ő nem is hallotta, nem volt képes erre az izgató témára figyelni. Hogy Londonon keresztül, vagy Berlinen keresztül, vagy pláne Moszkván keresztül s hogy milyen összeköttetések kellenek hozzá. Különös, hogy a férfi lelkiéletét mi tölti ki.

Ő arra gondolt, hogy . . . No, mire is gondolt ő? . . . Egész határozottan arra, hogy mikor a nővérével akkor . . . a búcsúlátogatást tette . . . a leánybarátnőknél . . . az esküvője előtti napokon . . . most tizennégy éve . . .

Pontosan látta az egész képet, ahogy keresztülmentek a fák alatt s ő boldog, ő oly kimondhatatlan boldog volt . . . De mi is volt ez a boldogság? . . . mit érzett . . .

És egyszer a tengerparton . . . Ikában; a nagy leánderfák virágzottak . . . mint az erdő s a tenger oly kimondhatatlanul szép volt . . . Nagy hullámok, a rengeteg víz, s oly véghetetlen mozgott, ringott, oly boldogan s szabályosan s az ő kicsisége . . . Egy ember lénye a Mindenséggel

szemben... s nem érezte magát kicsinek: de nagynak és könnyűnek...

Csak még egyszer tudna szabadulni attól a nyomasztó tudattól, hogy *az élet komoly, végtelenül komoly*...

Soha többet nem ejtette el az Élet felelősségét... Hiába kereste, nem talált több pillanatot, mikor annyira feladta volna a lélek terhét. Mily boldogok a más nők, akik annyira pehelysúlyúnak tudják érezni az életet.

Most a két férfi hangosan kacagott. A Jóbarát a maga száraz modorában adomázott. Még ő is velük nevetett s nem tudta min s miért kell nevetni.

— Csakugyan elvesztettem már a vonzóerőmet?.. — mondta magában váratlan szökelléssel, s lehúnyta a szemét. Azelőtt, lánykorában minden férfira tudott vonzóerőt gyakorolni, ha akart... s mióta asszony... persze négy gyermeket nevelni, rájuk gondolni is nagyon sok... »De hát én is vagyok!« — mondta magának. — Neki is vannak jogai, nemcsak a rajta függő lényeknek: férj, gyerek, barát, társaság, a ház, az élet: úgy tűnt már fel, mintha minden az ő függvénye volna... s ez is igen terhes...

Valamit mondott s felállott és keresztülment a szobán. Mintha ezzel a mozdulással ki akarta volna szakítani magát a kötelékekből.

De ahogy az ablakon kinézett, egyszerre elállott a szíve verése.

Ott ment keresztül az utcán Valaki, akire ő már oly régen nem gondolt s aki szakadatlanul ott él mégis valahol a tudat alatt, a mélyben... S éppen most... tűnik fel... az életben... idenézett... s ő a szíve verését elvesztette....

— Á... — mondta s a torka elszorult...

És az arca lassan pirulni kezdett s az ajkát beharapta s körülment a fotelen s a lépcső karfájához támaszkodott, háttal a társaságnak, és a szíve a torkában vert s érezte, ha most Valaki bejönne az ajtón, ő nem volna képes keresztülmenni a szobán... azt hitte, mázsás súlyok vannak

a lábain s egy szót nem bírna kimondani... Milyen jó, hogy nem jön be senki...

Lassan a szofához szédült s levetette magát, beleejtette magát s úgy feküdt, hogy szép formás lábai magasabban voltak, mint a feje s a feje hátraesett s az ajka nyitva maradt. Milyen őrülten különösen érezte magát... nem... nem ezt, nem ezt akarja ő: nem ő akar áldozat lenni... á... az hiányzik, hogy *más érezze az ő megjelenésére* ezt a megsemmisülést... De hogy ő?... azt nem... az nem volna jó...

Kinyujtotta a kezét s cigarettát vett a kis asztalról s intett, hogy: tüzet.

A Jóbarát ugrott s hozta a pici lángot...

De hát ez borzasztó... már két éve? s egyre roszszabb? nem is gondolta... hogy ennyire hat... rá... ekkora veszély... nem és két éve semmi se történik... azonkívül, hogy ő egyre merevebb, zárkózottabb és megközelíthetetlenebb... Valakivel szemben... hogy fegyelmezi magát... ostobaság?... gyáva?... ő a gyáva?... Milyen jó, hogy fehérben van s hogy valaki őt éppen fehérben látta...

Megérezte, hogy a férje nézi.

Lassan felnyitotta s arra fordította a szemét.

— Maga mit gondol most, Márta? — kérdezte a férje.

Ő csak nézett s mosolygott, mereven s különösen.

— Mondja meg, most mondja meg őszintén, hogy mire gondol?

És ő csak tovább mosolygott.

— Nem mondja meg?

Ő lassan megingatta a fejét, ott fektében s akkor azt mondta:

— Nem.

S különösen, lehúnyt szemekkel, befelé visszanézve, alsó ajkát kéjesen beharapva, még egyszer mondta kicsit kihívóan:

— Nem!

A férje rekedten:

— Miért?

S ő lassan:

— Miért?... — s úgy érezte, hogy most valami történni fog. Lassan elhárította homlokáról a hajszálakat s azt mondta:

— Ha én azt megmondanám, talán a Nagytemplom tornya is ledűlne. És én mindenesetre meghalnék...

A két férfi oly hallatlan bambán meredt rá, hogy ő hangosan el kezdett kacagni... Oly idegenül s erősen s halkan, hogy ő maga is meghallotta a kacagása csilingelését.

— Kacagni? Kacagás volt ez? Vagy ez volt a boldogság?... A boldogság harmadik pillanata?... az életben...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Budai Dunapart.

Különös ősz van az idén, egész májusi fény egyes napokon. Végigsétálni déli napsütésben a Ferenc József-hídtól a Lánchídig: valami bűbájos, végtelen szép és komoly panoráma.

A fák lombja rőt és színes, zöld, lila, bordó, s ösztövér avar és a Gellérthegy furcsa, irdatlan sziklái közt üdezöld pástok kacagnak.

Mily szép ez a Gellérthegy. Ily közelről, talán még szebb, mint távolról, bár alacsony kősüvege, a Citadella, oly komolyan s méltósággal köszön az áldott rónáknak.

S mily csodálatos, hogy épp itt van helyben, a főváros kellő közepén ez a megdöbbentő nagy magyar Emlék: a magyar kultúra legelső fóruma.

Ezeréves félelmes emlék. Nem vad, nem zordon, nem dermesztő: hanem valahogy barbárul esetlen, robusztusan tehetetlen, olyan amilyen maga ez a nagy Rög. Micsoda pogány s fényes ötlet volt az a hordó, amelyben szent Gellértet levetették az ősmagyarok a Dunába. Ezer év beszélt róla; ezt soha nem lehetett elfelejteni s mintha máig szimbolikus ténye volna a fajnak: hordóba rakni minden kultúrát s hajrá fel vele a boszorkányok Szentgellért hegyére s egyszerre végezni minden bajjal: le a Dunába!

*

Pedig mily szépségesen szép ez a hegy, ha jól megnézi az ember. Régiói vannak, a barlangtól északra mohos, barna hegyhátakon túl már ott fehérlik a fentről hulló

napfényben a mészkősziklás szakasz. Mily tündérmeseszerűen szép a fehér kövek fala, az emberi szív valami fölemelkedést érez, mint villódzó boldogságban, úgy torlódik fel a hegyoldal, az ember nem érzi a keménységét, hidegségét, nem érzi a követ, csupa felszökellő vonalak s formák, mint duzzadó fehér jácintok, egymást fel-felemelve s burjánosan . . . A Karsztok, a Jura, a Jungfrau motívumai lebbennek elő, csak soká kell nézni s megengedni, hogy a teremtő fantázia szabadra repüljön: inspirál. A Gellérthegy oly kövér és életszerű, mint egy nagytömeg tavaszi kelrózsa . . .

És hogy áll itt évezredes konok nyugalmában a város és a magyar Élet fölött.

Mily gazdagon vagyunk ellátva a természettől s mily harmónikusan . . .

Nem értem, miért keveslik ezt a megmaradt országdarabot a politikusok, akik pedig még ezzel sem tudnak mit kezdeni.

Jól van, nekem *fáj:* én hét év óta nem vagyok képes átlépni a trianoni határokon, családi, gazdasági, szeretetbeli okokból sem tudok átmenni; nem bírom elszánni magam, hogy a kisfiam sírját felkeressem Rozsnyón: még mindig fáj, annyira fáj csak rágondolni is, mintha testemnek, életemnek, személyes tulajdonomnak elvesztése lett volna a Feldarabolás s erőszakkal csitítom magamat, hogy ne gondoljak a Gyászra: de ha már így van s ennek, *hogy ma így van, évszázados okai vannak:* akkor mégis csak ez a a legjobb rész s a legjobb lehetőség minden romlásban, hogy *megtarthattuk az ország kellős közepét,* a síkságot a fővárossal, az egésznek a szívét, a krémjét, a délibábos tündérkertet.

A *termőföld* maradt a kezünkben s magunk vagyunk: semmi idegen, aki útunkba álljon.

Istenem: kéz kézben s kar karban s egymás mellett azzal az ásóval, kapával és a józan ésszel: Európa gyöngyszeme lehetne ebből az országból, amely magához vonzana

mindent, ami elveszett s mindent, ami lehetőség csak egy ország fejlődésénél lehet.

Ne gondoljunk ma politikára, milyen szép a Duna.

Erzsébet-híd. Mi lágykék felette az ég, fehér bástyája, sárgás, bimbózó öklű pillérei a szende, édes, jó, bárányfelhős égbe feszülnek.

Ez a híd a város legúribb pontja. Különös, hogy a korzó még nem fedezte fel, milyen szép, üdítő és gazdagító, végigsétálni s vissza a víz fölött, ezen a tiszta és kellemes hídon. Elegáns.

Este voltam itt tegnap, mikor millió csillag fényét veri vissza, s láttam, ahogy az őszi ködben titokzatos és orgiás fények lobognak a víz éjszakáján: ez oly szép, amit semmi művész, semmi építész, semmi hatalom megteremteni nem tudna: ezt csak elfogadni s beinni lehet... Mért is nem adja magát oda az ember a természetes hatásoknak... Lehet ennél megrendítőbb s mégis kedvesebb érzés, mint ezt a Dunát, a föld vizeinek legszebbikét alattam érezni szédítő mélységben s nézni a csodálatos képet, a Lánchíd szép korlátjáig, balról a tér tobzódó színes fáit, felette napfényben a zöldpatinás várkoronákat, s jobbról a Parlament nagyon szép s komor sziluettjét...

Milyen szimbolikus ma: hogy éppen a vár ragyog és az országháza füstbe, ködbe, tompa sötétségbe takarva áll...

*

A ragyogó királyi vár alatt most egy komor s tömör allé a Dunaparton. A legpáratlanabb ellentét: balról bronzveres vadgesztenyefák, jobbról a Duna kék levegője; balról masszív, nyomott házsor, jobbról valami ájult szabad kilátás; balról a nehéz valóság, jobbról az álom... Szerelmesek el ne mulasszák andalogni e minden aranynál édesebb lombok alatt, a fehér Duna őszi káprázatán s míg lábuk alatt a lepergett avar dús szőnyege zizeg: élet, élet gyúljon fel bennük, nemes energia munkás élete a fényben fürdő királyi vár alatt.

Mert itt a királyi vár, világraszép lépcsőivel, de milyen különös ez a barokk palota a magasban... Az a remek nyárfa mégis megszépíti...

Mi ez?... ez az épület itt?... Egy ország lukszusa?... Jött egy nép, hogy fáradt s közönyös Urának csábító kéjlakot emeljen! Boldogtalan elszánás: egy nagy X-et eltartani, aki nem ilyen országok és életnívók közt nőtt... Mosolyogva és vállveregetve és bókolva fogadta a Monarchia Ura a finom ajándékot, mely oly sok az ajándékozónak, amily kevés az elfogadónak: s maradt tovább a maga Burgjában, ahol a nép nem nézett fel rá félő imádattal, de fesztelenül járt keresztül udvarán... S íme, a nép, mely gemütlich hétköznapiságban élte a Habsburgház szerelmét, hogy elhagyta s elfelejtette a döntés pillanatában: ellenben mi, mint a boldogtalan szerelmes, a kielégítetlen vágy szenvedélyével imádjuk tovább, ferde álmaink tündérkirály álmát...

*

És a Halászbástyáról még letekinteni: ott lent a város, a Magyar Küszködés városa.

Mily nyugtalan, szedett-vedett, hamarépült, sokatígérő s mily szép... szebb Budáról Pest, mint Pestről Buda... Kivált ma, ebben a mély fehér, lapályi ködben, mintha nem is reális valóság volna, csak fényjáték mozi s nem volna föld, talaj alatta, csak fények hullanak itt-ott sárgult házsorokra, barnult tornyokra s kupolákra, minden belevész ebben az opálos és szomorúan szép magyar ködbe, mint egy haló fénylemezbe, melyre csak föl van szórva a kép.

De a Duna! Ez a hatalmas ár, mily nyugodt vonal, mint egy roppant tengely, amely suhog s forog s halad, hogy elviselje a rónákat és alföldi szárnyakat. Milyen semmiség hozzá képest a történelem magasztossá emelte Tiberius és a világ szemének sugaraiban jelentőséggé dagadt Szajna... Mindennél szebb a Duna, milyen levegős és gazdag és erős!... Ebben az országban mindent a Dunára

kell koncentrálni, mert ez mindent elbír. Vizereje, politikai jelentősége, szépséges nagysága képes mindnyájunkat megmenteni... Mint zászlórudat kell a Dunát életünk fölé emelni s mint selyemlepel suhogjon rajta az Alföld kettéosztott nagyszerű sík lobogója.

*

Fiatal pár nézi a Dunát s a Tündérvölgyet... Mily szép a boldog szerelem... Mily boldogság volna a magyar jövőt ilyen szemmel nézni, ahogy ezek nézik az Életet.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Az isten tenyerén.

Szeged, november 7. 1925.

Alacsony, fulladtan meleg, emberekkel tömött kis házból hirtelen a novemberi, ködös, roppant ég alá kilépni... Mintha az élet lefojtott, lármás nyomorából a Halál végtelenségébe nyitna az ember.

Roppant égboltozat; egyetlen felhő; egyetlen színárnylat nincs rajta; különös, megpatinásodott ezüst tükör, melyen már a földnek semmi jelensége vissza nem verődik.

És lent a végtelen föld, a szegedi Fehértó partján álló tanya előtt: víz, víz, tócsa, fertő, gigászi méretekben, háromezer holdas mocsár, a fehér ég fehérségével, a fekete föld fekete gondjaival. Ősi idők óta, már a tatár korból fennmaradt az árpádkori bötűkben a *Feirtó* neve.

Tényekkel áll szemben az ember. Mily különös, tényekké válnak a hangulatok. Ahányszor egy-egy ilyen ősi szóval, hét-nyolcszáz éves nyelvi dokumentummal találkozom magyar életünkben, egy-egy magyar igével, mely ezer év mélységéből int vissza csatázó csonka ujjal: rögtön kemény, reális valósággá merevedik a régmultak kocsonyás köde. Itt állt, hajdan, az ősmagyar, e helyen, s szemlélte a lankadatlan tengert a puszták közepén s mondá maga ősi, isten tudja honnan gyűlt nyelvén: *feir tó*... És én sem tudok, ma, további ezer év után, sem jobb, sem szebb, sem magyarabb szót mondani reá...

Van a van és van a nincs.

Élünk és cselekszünk, vagy engedjük, hogy cselekedjen velünk és általunk az élet. Itt állunk; a fehér tó előttünk s hátunk mögött a fekete földség s körülöttünk

egy négyszögű kis tanyaudvar, melyhez semmi közünk. És a fehér tón át karcsú magas libegő, buggyanó, kacagó istennő int; int és eltűnik és megszűnik az éjféli kísértet... és a fekete pusztából barna, meleg, dolgos asszonyok jönnek, s ahogy egyet fordulsz, az ég ezüst tükre alatt, mint a varázskerék, imbolyog és táncosan kavarog a különös, különös november.

Édes bortól részegedett vibráló tánc, az isten tenyerén.

Kocsi fut az országúton. Az út a végtelen, mely a világot átéri, és amelyen apró léptekkel poroszkál a ló. Az ember itt folyton a Végtelenek közt libeg. Oly fölmérhetetlen a tágas föld, az ég s mégis csak a fantáziának végtelen; a ló patkójának véges, a kocsis ostorának is véges, a rendőr szemének szintén egyszerű és csak eddig, addig tart.

Pedig végtelen, végtelen. Kopasz, levéltelen fák a végtelen út két széles partján. Honnan jössz, óh ember és hová mégy? — Honnan jön ez az út? — Kistelekről. — És hova megy? — Pusztaszerre. — És ezzel vége? — Onnan megy ez Szabadkára, át a csendőrszuronyokon. — Onnan Belgrádba, Szófiába, Konstantinápolyba, Ázsiába Bombaybe, tengeren át, Newyorkba... Hamburg, Berlin Prága, Bécs, Budapest, Cegléd, Kecskemét, Félegyháza Kistelek és újra itt vagyunk a *Székhalom* alatt, zötyögő kiskocsin...

Az ember körülfut a földön egy perc alatt s újra itt van... Nem mindegy? itt vagy ott?... Mi izgat?... hová mégy?... a sírba!

S közben nézem, üres szemmel, szórakozottan, ahogy a varjak feketén, lombán felröpülnek. Egyet úsznak az égben s újra földre ereszkednek. És ahogy a tanyák számtalan boglya táborával várják a nagy telet és a lápköd ott távol, távol, alátengerezi az Öthalom enye dombját, régi, régi népek régi urainak lapáttal épített büszke bérceit... és újra csak a Végtelenbe száll a szemem, a zöld

búzaszögecskékkel begerebenezett fekete szántók hantjai fölött... és most egyetlen fa sincsen semerre, csak az út vonala, ahogy szétesik a ló füle előtt a sáros, lucskos makadám, nyílegyenes, félelmes távolban, mint a nekiszegezett dárda...

Jaj milyen csönd, és milyen nyugalom...

Mily kimondhatatlan egyszerű már nekem.

Nagy szőrbundában, kocsiban, hervadó pillákkal, beleringatva a végtelenbe; ez a világ már a szenvedélytelen öröm, a jaj nélküli lankadtság, a keserűség nélküli munka otthona... Végtelenség, tág tüdő... Jön szemben egy szekér a semmiből, és mink megyünk a semmibe tovább... Jövök egy sírtól s megyek a sírba... s várom egy szív aeroplánját, mely mégegyszer felröpítsen... és itt állok libbenő vággyal, szomorúan, szomorúan az isten tenyerén...

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Karak szultán.

Aladin szultánnak a fia volt Karakin szultán, akit röviden csak Karak szultánnak nevez a történelem.

Aladin szultán csodálatos uralkodó volt, a legnagyobb szélhámos, aki a semmiből csinálta a semmit, de olyan nagy füsttel, hogy aki messziről látta, azt hitte, hogy itt valamiből valami történik. Mikor átvette az országát, amelyet feleségével kapott hozományba, az olyan koldusország volt, hogy a kenyérnek még a nevét sem ismerte. Aladin szultán hozzáfogott üzleteket csinálni s ötven évi uralkodása alatt, miközben az egész világot felizgatta, felforgatta és ámulatba ejtette, sikerült odáig vinnie a közgazdasági állapotokat, hogy népe a világ minden fényűzését megismerte, látásból, de kenyere még akkor sem volt.

Aladin szultánnak a felesége egy kis gnómszerű nő volt, aki hogy rútságát leplezze, a világ minden drágaságát magára szedte volna. Volt már ruhája, amelyen tízezer szem keleti gyöngy volt felvarrva; volt, amely tiszta színaranyszálból volt szőve és olyan merev volt, mint egy koporsó; volt olyan ruhája, amelynek selyempókhálóból szőtt csipkéin szép fiatal nőknek egész légiói vakultak meg, amíg készítették. De olyan ruhája nem volt, amelyet ő maga készített volna. Mindent, mindent az ura hordott össze neki.

Aladin szultán az egész világot felhajszolta és a felesége ezt az egész világot kevésnek érezte arra, hogy haszontalan kis testét felékesítse vele, ezért soha nem mozdult ki hazulról s mivel otthon nem tudott mit csinálni, ölbetett kézzel ült és mesélt a fiainak olyan csodálatos önhittséggel, olyan csodálatos kápráztatással és olyan csodá-

latos jövőt jövendölve, hogy ezek meg voltak győződve, hogy a világon ők a legjelesebbek, legkiválóbbak s a legnagyobb dicsőségre születettek. Karakin volt az elsőszülött s legközelebb az anyjához, a legjobban eltelítve ennek a fogalmaitól és meséitől, állandó kábulatban élt és nem vette észre, hogy a népnek nincs kenyere.

Nem is lehetett a népnek kenyere és a szultánné drágaságai sem voltak maradandók, mert mint a nyavalyatörős, titkolták bár, de állandó nyomorban tartotta az országot a csunguz-kór.

Bizonytalan időkben lejöttek a fekete hegyekből a sárga csunguzok, egy igen kegyetlen és alávaló faj, amely elözönlötte az országot és kifosztotta. Elvitte az egész termést és elvitt minden értéket, ami csak volt. Még a királyné kincstárát sem kímélték s csak ez tette mégis elviselhetővé a nép számára a nyomort. Aladin azonban sohasem esett kétségbe a csunguzok rablásán, nyakába vette a világot s egy-kettőre megint megrakott tevékkel jött meg keletről mesés országokból, akiknek úgylátszik, ő volt a csunguza. Igy a királyné kincstára újra meg újra megújult, hogy egy idő mulva ismét tovább vándoroljon. Ő sem esett kétségbe a dolgon, ha üres volt a palota, olyankor még ragyogóbb mesékkel tartotta a gyerekeit, akikkel a ma híján folyton a holnapot etette.

Egyszer, egy ilyen révületben, mikor az anyja legújabb meséjétől fölizgatva, szivárványosan káprázó szemmel lovagolt ki a fiatal Karakin, messze elkószált a virágos réten túl, a kerek erdőn túl, a hegyek aljáig. Bányászok hordták ott ki a hegyet, ezren meg ezren talicskázták ki az aranyföldet, mások malomban őröltek, vízkallón mosták, egész országra való csodálatos néptömeg sürgött-forgott ott. Karakin megállott és nézte a pompás sürvítést, az egyetlen üzemet az országban. Ide gyakran eljött s néha szóba állott a munkásokkal, akiktől azt kérdezte, hogy fegyvernek való vasat nem találnak-e?

Ott állott a domb oldalán egy fiatal leány, a nap felé nézett, e nyőt csinálva kecsesen szép tenyeréből.

A lányon nem volt semmi ruha, csak a derékövező kendő, az is régi és foszladozó s a lábain erős bőrből varrott papucs. A haja fel volt tűzve magasra s fiatal cirea-virágok voltak beleszúrva, melyeknek gyönyörű kék és lila szirmai, mint egy mély tűzű diadém ragyogtak fölötte. A teste olyan csodálatos szép volt, hogy a fiatal Karakin tágra nyitotta a szemét és beitta a szépségét, mint a tükör a képet.

— Jó reggelt, — mondta a leány és elmosolyodott. Az ajkai finomak voltak és csodás íves vonalúak, egy mosolyának villanásában több báj volt, mint a természet legnagyszerűbb panorámájában s Karakin megszédült előtte, ahogy nő előtt még soha.

— Karakin vagyok, — mondta, — a szultánotok fia.

— Már mondta, — szólt a lány s elefántcsont színű arca egy kevés piros színt kapott.

Karakin megütődve és kábultan nézett reá. Nem emlékezett, hogy valaha látta volna a lányt, de úgy rémlett, mintha a világ teremtése óta mindig ismerné. Szégyelte magát előtte és pirult, és gyönyörrel leste a lány istennői szépségének minden villanását.

— Mit nézel? — kérdezte a leánytól.

— Nézem, hogy sokára lesz-e még este.

— Miért?

— Mert még sok szitát kell addig keresztül mosni, — szólt a lány és nevetett.

Oly vidáman nevetett, oly üdén, hogy Karakin megfigyelte, hogy a virágok is vele nevettek s a kis kacagását még nesztelenebb csengés kísérte.

A lány különben nem törődött tovább vele, elfordult, elszaladt s Karakin látta, hogy az aranymosó szitáknál dalolva és boldog vidámsággal dolgozott.

Röstelt sokáig ott állani, mert máris nézték s valami gyöngéd szemérem fogta el; nem akarta hírbe hozni a lányt.

Elvágtatott hát, de folyton szeme előtt volt a pillanat képe, mikor az aranymosó lány ott állott a virágos domb-

oldalon s kissé összehúzott barna szemeivel nézett, nézett . . . S hiába mondja, nem a lemenő napot nézte, hanem őt . . .

Ahogy hazaért, a ház szomorú volt és csöndes.

Az anyját a hálóházában találta, amelynek most igen pompás bútorzata volt. Már régen voltak itt a csunguzok. A cédrusból faragott ágy oszlopaira gyöngysorok voltak fűzve, amelyek lecsüngöttek, mint a folyondár, a paplan selyme sárgább volt a színaranynál s a vánkosok fehér selyme fehérebb a napfényen fehérlő felhőknél. Csak az anyja arca volt barna és ráncos és torz.

— Hol voltál oly soká, — mondta s összeszorította széles száját.

Karakin kimeredt szemmel és csodálkozva nézett az anyjára, még sohasem vette észre a rútságát.

— Beteg vagyok, — szólt a királyné, — apád mindig gonosz volt hozzám, mindig magamra hagyott ; csak a vagyonomért vett el, mert tevehajcsár volt s ma is az volna ; én sem szerettem soha, de hozzáadott az anyám, mert az is olyan üzletcsináló volt, mint ez . . . Azt akarom, hogy itt ülj mellettem, mert te vagy az én jó fiam, aki hozzám mindenben hasonlít.

Szeretettel nézett a fiára, az egyetlen lényre, akit szeretni tudott. Ennek a szögletes, sovány arcán, vastag szemöldökén, alacsony széles homlokán, kissé benyomott törpe orrán s kevés bajuszpihe alatt nyiltan, pirosan virító nagy száján legeltette a szemét ; ha fiának fiatal arcát nézte, elfelejtette a saját kiaszalt, ijesztő múmia arcát, amely örökké elégedetlenségtől, haragtól, gyűlölettől volt fölszántva s úgy megszokta ezeket a vonásokat, hogy még a fiára sem tudott derülten nézni.

Karakin mosolyogva ült az anyja mellett, szürke szemei, az egyetlen, ami nem az anyjáé volt az arcán, ellágyultak, messze néztek s egyre az aranymosó bányászlányt látta, ahogy elszaladt a szitákhoz és a foszladozó derékkendő alatt játszottak testének letakart vonalai.

Másnap, harmadnap s mindennap kilovagolt. Mindig később jött haza s egyáltalán nem is gondolt arra, hogy

az anyja a betegágyon milyen epedve és ingerülten várja, hanem csak az kergette haza, hogy az aranymosólány nagyanyja ki-kiment megnézni a csillagok állását . . . Szeretett volna örökre ott ülni a lány mellett s az egy szálacska kanóc világánál nézni végtelenig a csodálatos titkot, amely a lány arcába volt rejtve . . .

— Ki fog terád vigyázni, ha én igazán nagy beteg leszek, — szól ingerülten a beteg királyné, — ki fogja a háztartásomat rendben tartani . . . Soha nem találkoztam nővel, aki hozzám illő lett volna . . .

— Én ismerek egyet, — mondta mohón Karakin, — az olyan tökéletes, anyám, hogy csak te hasonlítasz hozzá...

S valóban úgy tünt föl neki, hogy az aranymosólány s az öreg királyné, valahogyan, rejtve, de csodálatosképen hasonlítanak egymáshoz. Kell is, hogy hasonlítsanak, mert mind a ketten ugyanazt a rendkívüli és végzetes hatást gyakorolják reá.

Az öreg királyné végkép megrémülve hallgatta a fiát. De ez olyan ékesen szóló volt, oly gazdag fantáziájú, ahogy csak a mesemondó királyné fia lehetett. S olyannak festette a lány alázatosságát, jószívűségét, mártíregyszerűségét, amilyenre csak várhatott anya valaha, a nagy vetélkedésben a fia szíve fölött s az öreg királyné meg hagyta győzni magát. Elzárva a világtól, rablott s elrablandó selymei, kincsei és ékes álmai közé, soha sem volt igazi képe a világról, mindent a szerint látott, ahogy éppen beleillett abban a pillanatban lobogó meseképzeletébe.

Karakin elvitte a menyasszonyát az anyja betegágyához. A két nő egymásra nézett és megismerte egymást. Mintha két ellenkező pólus csókolózott volna össze, nem összeforrtak, szétrobbantak s fagyosan éreztek egymásról.

De Karakin boldog szíve két ház lámpása lett. Elözönlötte, elkápráztatta és elhallgattatta a két nő ösztönét. Mind a kettő kész volt szemet húnyni, mindenik remegve féltette a kincsét, amely veszendőben volt.

Az esküvőre megjött Aladin szultán is. Keletről, mint szokott, megrakott számtalan tevével. Szokott bőkezű-

ségével el akarta halmozni a leendő menyét adományokkal és fiát Susdar szultánjává készült tenni. De a felesége összehúzta torz és gyűlölködő arcát és magának foglalta le a kincseket és többi fiainak a gazdag Susdart s ahelyett csak a kicsiny, kopár és hasznavehetetlen Tamaskus szultánjává hagyta megtenni a kirepülő fiát.

Soha nagyobb nyomorban szultána nem kezdte az életét, mint a Karakin felesége.

De az aranymosó leány hozzá volt szokva a nyomorhoz. Szerelmes urának szerelemmel pótolt minden bőséget és fényűzést és a szigorú, de biztos élethez szokott kispolgári nő erélyes eszével kisded királyságuk sorsának biztosításához fogott rögtön.

— Fiam, — mondta az urának, akinek színes ködök gomolyogtak a lelkében, — nem az a fontos, hogy ma hogy élünk, hanem az, ha eljönnek a csunguzok, helyt tudjunk nekik állani. Azért siess, szerezz sereget és jól szereld fel őket mindenféle fegyverrel.

A szerelmes Karakin, hogy a feleségének kedvére tegyen, katonákat szedett össze. Szép szálas katonákat talált a tamaskusi pásztorok között. De fegyvert drága pénzen kellett vásárolni. Ezért mindenféle dolgokat talált ki, hogy pénzt szerezzen. Vadászott katonáival s a vadbőröket pénzen eladta, méheket tenyésztett, marhát és más egyebet s mindent pénzzé tett. Az első téli forduló ünnepére már száz darab kitünően fölszerelt testőre volt, akikkel mindennap gyakorlatozott.

Igy éltek ők boldogan és megelégedetten s mikor az első gyereküket várták, borzalmas hír verte fel egy éjjel ábrándozó álmukból.

— Itt vannak a csunguzok ! — kiáltotta egy hírnök, — mikor eljöttem, akkor feszegették a királyné kincses kamaráját.

A fiatal királyné nagyon megrémült.

— Siess szívem, siess, — mondta az urának, aki éppen sisakját, páncélját kapkodta elő. — Siess és vidd magaddal mind a száz katonánkat.

S úgy remegett, úgy féltette az öregeket s az anyaországot, egész szívvel lázban és rémületben volt értük.

Másnap megjött az ura egyedül.

— Győzelem, — kiáltotta, — győzelem! Éppen a kellő pillanatban érkeztem. A vad csunguzok már a borokat itták és a pecsenyéktől el voltak nehezedve, mikor rajtuk csaptunk. Úgy, hogy könnyűszerrel diadalmaskodtunk rajtuk. Ezer emberüket levágtunk, sokat elfogtunk, sokat megszalasztottunk s csak ötven emberünkbe került.

— De hol van a másik ötven emberünk?

— Azt otthagytam őrizni a palotát, mert az anyám szegény, félt, hogyha mégegyszer vissza jönnének.

— Mit, az én ötven katonámat? Akiket én koplaltam meg, én vontam el a számtól, a testemtől!... Az én keservesen kinélkülözött, félretett ötven katonámat!... Nem elég, hogy ötven elesett, még a másik ötvenre is rátették a kezüket?... Nahát, ez már az orcátlanság netovábbja!... A vén múmia, még az is kell neki! Mindent lenyel, mindent be tud falni! Egész életében nem produkált tíz felszerelt lovaskatonát. Mit tízet! Egyet sem! Az ura összezsarolja neki a világot, magára aggatná a csillagokat, arra a ronda görbe testére!...

— De szívem... — szólt nyögve, sápadozva Karakin szultán.

— Csak holnap haza ne jöjjön az én ötven katonám! Majd megmutatom én... Az én ötven katonámat nem fogja a többi mellé tenni..., a vén bestia...

Karakin szultán lóra pattant és hazavágtatott. El volt határozva, hogy az ötven katonát visszahozza, a feleségének a fejéhez vágja s azzal elmegy bujdosni a világba.

De az anyja szemében könnyet talált, hálás és boldog könnyet s nem merte szóba sem hozni a dolgot... Csak mikor már nem tudta tovább tolni a hazatérést, akkor pendítette meg gyáván, félve az ötven katonát...

— Csak még egy napig, édes jó fiam, csak egy-két napig... Míg elmúlik a szívszorulásom, látod, öregszem, nem bírom már úgy a csunguz-veszedelmet.

Karakin szultánnak égett az arca, mikor a felesége szeme elé került.

— Csak egy-két napig . . . — motyogta gyáván.

— Igen . . . azt lesheted . . . hogy az kiadjon a kezéből valamit, amit megmarkolt . . . Hallatlan . . . Küldött nekem valamit? Abból, amit az én katonáim megmentettek? Ha elvitték volna a csunguzok, úgyis jó volna, úgy-e! De hogy megvan, eszébe sem jut, hogy nekem adjon belőle . . . Vén, útálatos boszorkány, az egész fajtájával; Amirám süllyessze el . . .

Karakin szultán felordított:

— Hogy engem süllyesszen el . . . Hogy én dögöljek meg . . .

A felesége odament hozzá. Puha és keskeny kis kezét rátette az ura homlokára, amitől annak rögtön leszállott a vérrohama.

— Édes, édes kis bolondom . . . maga az egyetlen jó . . . Majd lesz nekünk még katonánk elég . . . majd koplalok tovább és még jobban, hogy az anyjának máskor is legyen mire számítani.

Karakin szultán a fogát csikorgatta. Belátta, hogy a feleségének igaza van, de ez olyan borzasztó volt, hogy inkább szeretett volna meghalni, mint így élni.

Most már gyorsabban ment a hadseregszervezés mert tudták a módját. Egy-két hónapra már ismét megvolt a száz katonás testőrség. Persze, hogy az ötven katona sose került többet vissza. Később hallották, hogy bevitték őket az aranybányába, amely kizárólag az öreg királyné személye számára dolgozott.

Mikor már elég katonájuk volt, a fiatal királyné így szólt az urához:

— Ez a mi országunk igen kicsiny. Én azt akarom, hogy megnőjjön.

Karakinnak villámfény gyúlt a fejében. Egyszerre látta, hogy itt az idő, hogy az anyja mesés álmait megvalósítsa.

— A szomszéd Sender-ország szép és tágas és semmi katonasága . . . mint otthon . . . — s mosolygott, a feleségére lesett; most ő maga heccelte az öregek ellen . . .

— Édes kis drágaságom, — mondta a szépséges szép fiatal asszony, akinek most sem volt több ruhája, mint aranymosólány korában, csakhogy a derékkendője indiai selyem volt s a magasra tűzött hajában valódi aranydiadém s elég szép rubintok voltak, a lábán is csinos, ékszerekkel díszes szattyán . . . Az ura ugyan folyvást biztatta, hogy öltözzön fel tetőtől-talpig; de a fiatal asszony túlságosan is finom ízlésű volt, ha már nem vehetett magára országokat érő drágaságokat, beérte egy-két igazán becses darabbal, a többit pótolta selymes bőrének és ruganyos testének szépségével.

— Tudja, hogy nekem vagy minden kell, vagy semmi! — mondta, a világot megvető gőggel.

Karakin szultán mély megilletődéssel merült magába e szóra.

— Azért nem akartam ezt sem! — kiáltott az asszony szilaj keserűséggel és testének erősen uralkodni kezdő elváltozó formájára intett.

Karakin fölnézett rá, le volt sujtva az emberi nagyravágyás személyi önzésének ettől a határtalanságától s egyben a végletekig nőtt benne a bősz vágy, hogy feleségének megszerezze a m i n d e n t.

Sender-ország elfoglalása könnyűszerrel ment, egycsapásra megvolt s valami rendkívüli és szokatlan eredménnyel járt.

Mintha megérett volna a világ arra, hogy jöjjön valaki és meghódítsa. A katonátlan hosszú béke, az elpuhulás rest nyugalma töltötte be a világot s a tamaskusi kisded sereg szinte örömujjongást keltett a népekben, amelyek már éppen torkig voltak az unalmas élettel.

Karakin szultán ezer katonát toborzott a senderiek közül, mesterüknek beosztotta a maga száz katonáját s megindult életének diadalmas útjára.

Talán mint az isten küldötte, győzte volna meg az egész világot, de a felesége, aki tisztán látta és értette a senderi győzelem könnyűségét, s most anyaságának titkos és félelmes remegésében élt, nem eresztette el egy napra sem maga mellől. Az asszony, aki annyira áhította a vagyont s a gazdagságot, még százszorta jobban a szerelmes urát. Karakin, aki belekóstolt a sikerbe, forrongó vérrel és vágyakozó lázzal ölelte reggeltől estig az asszonyát. Gondolatai folyton a katonái között voltak, akiknek minden dolgáról jelentést vett és minden szükségükről maga gondoskodott.

Reménykedve várta a gyereket, akinek jöttében ő volt egyedül felelős s ezért tízszeres gyöngédségre érezte magát kötelezve a szultánájával szemben, de most várta a gyereket, mint kis segítőtársat.

Aztán megjött a fiú. S nem változott semmi. Csak még súlyosbodott. Soha szultán úgy be nem volt fogva a hárem illatos, bódító és pillanatokat élvező boldog életébe, mint Karakin. Már egy-egy órára is alig ment ki, s azért annál nagyobb agymunkát produkált, hogy kis seregének dolgát rendben tartsa.

És híre ment varázstudományának. A híres láthatatlan-szultán lett, aki varázsköpenyében mindenütt jelen van.

És minden sikerült neki.

Mivel pedig, vezér nélkül, igazán távoli kalandra nem bocsáthatta seregét, a megszerzett országokat egységesítette, egy tömbbé forrasztani igyekezett s azzal a meleg és nagy tervvel foglalkozott, hogy fiára egy hatalmas és boldog országot hagyjon.

Így éltek boldogan és csöndben, szerelmeskedve, mit sem téve, mégis gazdagodva. Karakin meghízott, megszépült, az asszony a boldogságtól unatkozott. Idegenek és ismerősök irígyen néztek reájuk, irígyelték a boldogságot, amit a fiatal szultána egyáltalán nem titkolt.

De köztük néha rettenetes viharok dúltak. Az asszony, hatalmának teljességében egyre zsarnokibb lett. Minden szeszélyének engedett, mindent megéreztetett az urával, csak azért is, hogy az egész világ által elkapatott

férfit lábbal tiporja. Karakin szultán olykor elgondolta magában ama régi Herkulesnek sorsát, aki így vergődött valaha boldog igában, duzzadó erejétől és sorsfölötti tettvágyától gyötörve ... De ő büszkén érezte, hogy igaz feleségét nem hasonlítja össze ama kéjleánnyal s minden férfierejét összeszedte, hogy lebírja magát.

S ha kedves volt az asszony, kimondhatatlan volt. Bájos és gazdag. Kinccsel fölmérhetetlen édességű. Komoly és becses. Tanácsban páratlan, ítéletben rendíthetetlen. Soha nem hízelgő, soha meg nem vető. Urának dolgait az igazságos sors döntésével fölérő szemmel mérő.

De ha vére, vágya, unalma, fáradsága, irígysége, elégedetlensége fölriadt, irtóztató volt és rémítő. Bájos volt, mikor éjjeli álmait heccelő és kegyetlen kedvvel mesélte el férfiakról, akik nem az urai voltak ... S megrémítő, mikor könyörtelen bosszúvágyának követelt kielégítést.

Három év telt el, ki nem mozdulva a háremből, oly változatosan, hogy nem volt két egyforma órája.

Nagy fiokkal játszadoztak, mint a heverő macskák, mikor vendég érkezett a harmadik év derekán.

Az öreg szultána jött, az anyós.

Karakin rettegve ment elébe, feleségétől reszketett, hogy fogja fogadni az anyját.

Az öregekről sűrűn tudtak, bár nem érintkeztek velük. A megvénült Aladin már nem bírta úgy, mint régen; az üzletei egyre kisebbek lettek s végre teljesen a csunguzok markába került. Ezek ugyanis nem merték többé nyiltan megtámadni az Aladin országát, félve a hírhedt Karakin bosszújától atyjáért; de alattomban állandóan adóért, váltságdíjért zaklatták az öreg királynét, mihelyt a férje kihúzta otthonról a lábát. Így aztán még rosszabb volt; minden odalett.

Karakinnak örökké vértódulása volt, ha ezekről hallott. Szeretett volna egy nagy és kemény háborút indítani a csunguzok ellen s kiirtani az alattomos sárgák egész fajtáját. De a felesége előtt meg sem pendíthette.

— Nem elég, — kiáltott az asszony, — hogy a hírneved árnyékába nyugodtan élhetnének. Ki tehet róla, ha még azt sem tudják felhasználni. Az a vén az oka mindennek. Soha sem volt semmije, nem is lesz . . .

Most aztán Karakin tőle telhető hidegen és gyorsan szájat s kezet csókolva az anyjának, bevezette őt a feleségéhez. Azt hitte, az asszony azalatt felöltözött az öreg királyné tiszteletére, mert úgy gondolta, hozzáillene bosszujához, hogy megmutassa neki, hogy most ő van fönn a csúcson, közel a naphoz. Mennyire csodálkozott, mikor úgy találta a feleségét az iménti házias mezítelenségében, az egyszerű agyonmosott kék derékkendővel, az apró rongyolódó fehér selyem papucsokkal és a hétköznapi ezüst hajkoronával. A kisgyerekkel játszott s az öreg asszonyt fesztelenül és szeretettel csókolta szájon.

— Eljöttem már a kis unokámat megnézni, — mondta az öreg királyné élénken és tőle telhetően vidáman — lehajlott a gyerekhez, le is guggolt hozzá, mint az öreg gombaszedő arab nők, akik féléletüket guggolva töltik.

A gyerek tapsikolt a nagyanyjának és csöppet sem félt tőle.

Karakin olyan boldog volt, amilyen soha. A két asszonyát látta, életének két asszonyát. Együtt, egymás mellett, egymáshoz szólva és meleg egyetértésben.

Úgy megittasodott, úgy megszilajodott tőle.

Olyan víg lett s olyan beszédes. És hallotta anyja sajátságos, mellékzöngékkel teli félszeg hangját, s hallotta hozzá a felesége édes, csengő, kisded, komoly csevegését. Figyelte az anyja furcsa mondásait, szinte már elfelejtett nagy mondásait, egy elzárkózott lélek különösségeit, amelyekből már úgy ki kellett ábrándulnia, szinte önmagát elfelejtenie a felesége reális, ember és életismerő világfelfogása mellett. S most a fiatal asszony soha sem szól ellent a másiknak.

A mámor valami párája szállotta meg. Végre boldog volt, osztatlanul, zavartalanul, hiánytalanul. És ragyogott, szikrázott és ömlött belőle a szív. Ez az este, ez az éjszaka,

amit szinte keresztül csevegtek, élete koronája volt. Sütött róla a boldogság és mikor boldog kisded szerelmeskedésük szikrázását látta az anyja, fölkiáltott: »Boldog Allah, milyen szépen élhetnek ezek!« Elhallgattak. Az öreg királyné még ennyit mondott. »Én hozzám mindig rossz volt az uram!« Karakin, aki már megtanulta a feleségétől, hogy az olyan asszonyhoz rossz az ura, aki semmit sem gyüjt és nem takarékoskodik, meg akarta ezt mondani, szemébe vágni az öregasszonynak a felesége kedvéért, de csak azt mondta: »Rossz? én kedvesnek, vidámnak és jónak is ismertem«. »Ej, mindig rossz volt, goromba, kegyetlen, még ha beteg voltam is...« Karakinnak fájt a szíve az apja sorsáért.

Másnap ő szinte délig el volt foglalva. Akkor együtt ebédeltek. Mikor a finom érett banánt hozták, az öreg asszony egy nyers és alig érett zöld darabot vett le.

— Én így szeretem — mondta.

— Én is, — mondta Karakin.

— Dehogy, — szólt a felesége, aki csak a túlérettet szerette s a kedveért az ura évek óta nem evett amolyan éretlent, betegségszerzőt.

— De igen szivecském, — nevetett ártatlanul Karakin s felujult benne gyermekkorának ismert inye, a szinte ropogós banán ízére.

Az asszony nem szólt, de mindnyájukban valami rossz és mély és kellemetlen érzés maradt.

Karakin az anyja szavait, mondásait röstelni kezdette, elhallgatni, birálni... Éretlenek voltak, mint a zöld banán... de furcsák.

Mikor a nap alkonyodni kezdett, az öreg királyné készült. Hiába tartóztatták, kijelentette, ridegen és ellenmondást nem tűrve a menye szavára, hogy ő csakis az éjjeli utazást szereti, ide is éjjel jött s hogy a hordókasban igen jól tud aludni.

Ez is olyan vadság volt, mint az egész élete. Ráhagyták. Karakin örült, hogy elmegy, okos és tapintatos dolognak érezte; ha még egy napot itt töltene, már baj lenne...

Mikor utána nézett az anyjának, akit a rabszolgák a vállukra szíjjazott hordókasban vittek s aki szögeskorbácsával kedvesen intett még vissza neki, fölment a feleségéhez, aki a ház ereszéből nézett az öreg királyné után és kendővel intett feléje.

Nem szólottak egy szót sem egymáshoz.

Végre már nem látszott a kis karaván, eltüntek a lovasok is, akiket Karakin díszkiséretül az anyja mellé adott, a zöld fák erdejében.

A fiatal asszony bement és lefeküdt a selyemfűvel tömött alacsony pamlagra.

Karakin megállott felette. Kereste a szót, mit mondjon.

— Szivecském, jelentésemet vedd szívesen a mai tanácsunkról — mondta kissé édeskésen és szertartásosan, bár nem volt ez szokása.

— Magával nem beszélek többet! — csattant fel az asszony.

— Velem? — s a vér meghült Karakinban. — A hadi tanács nagy dolgot . . . — folytatta mégis kényszeredetten.

— Pláne ilyesmiről! — mondta az asszony.

— Ilyesmi . . .

Az asszony arca merev volt, mint a márvány és fakó, mint a düh.

Karakin kői merevséggel bámult rá. A szivéből a vér mint egy vad szökőkút tört fel. Föl, föl s elöntötte az egész agyát.

— Mért, mit tettem?

S tisztán eszébe jutott, hogy dicsőítette ma az ebéd előtt az anyja szemébe a felesége érdemét . . . Mindent ráruházott! ő csinálta ami itt van . . . Mindent neki köszönt . . . s olyan hadvezérnek festette, aki minden vezéreknél különb volna . . .

És már megint . . . Most volt a boldogság első napja és már megint . . .

— Mit vétettem?

Az asszony elfordította a fejét, a mennyezet másik

sarkába nézett, a faragott fasárkányra. Egy citromsziné kicsi almába harapott, amely korán érett s édes levű volt, ő hozatta messze nyugatról . . .

— Az anyám? . . . — morogta kérdezve.

— Láttam! — mondta az asszony és zöldes fény villant meg, gyűlölködő és szilajfény a szemében . . .

— Mit?

— Ha már itt van . . . már semmi se jó . . . Már mindennel elégedetlen . . .

— Oh . . . — hörgött fel Karakin szultán, a banán eszébe jutott, az éretlen banán, amit az anyja szája szerint szeretett . . . s ököllel iszonyúat vágott a homlokára, úgyhogy sárga fény lobbant föl előtte.

— Állat, — szólt hidegen az asszony. — Ha én tenném, fájna . . .

— Hogy döglött volna meg az úton, mikor idejött . . . — hörgött a szultán. — Békét bontani . . . hogy jött életet rontani . . .

Azzal megfordult.

— Hová megy?

Nem szólt, ment.

A szultána a lépcsőre utána ment. Parancsolóan kiáltotta:

— Szultán, hová megy?

— A hadhoz.

— Mikor jön vissza?

Karakin szultán hallgatott.

— Nem mondja meg?

— Este.

Visszanézett. Még egyszer látta a feleségét. Karcsú testének képét magával vitte, a zöld fodros kendővel a barna karcsú testét . . . a sápadt arc ijedtségbe fuló büszke vonásait . . . a szúrós barna szemek világító lobbanását.

A hadból este izent; izent, mert féltette az asszonyát, izent, hogy megmentse egy rémes éjszaka gondjától talán . . . csak ennyit:

— Dolgozom, kínlódom.

Éjfélre visszajött a követe ezzel:

— Reggelre várom.

Soká nézte az idegesen metszett rovásokat a szögletes kis rovóboton, a parányi rózsafapálcán.

Elővette a csákányát, a nyelére rótt öt szót.

— Dolgozom, azután megyek, csókol Karak.

Nevének utolsó két betűje nem fért rá; a csákány acélára kellett volna edzeni.

Akkor elrendelte, hogy ezután a neve nem Karakin, hanem K a r a k s z u l t á n legyen.

A Karak szultán nevét a z u t á n megtanulták. Ahogy Dsingiszkán jött keletről nyugatra, úgy haladt ő vissza napkelet felé, egyre nagyobb tömegeket sodorva magával.

Mikor egy-egy várost elfoglalt, mindig követet küldött a feleségének s társzerekkel a kincseket.

— Megvettem Taszart, Ekbatanát, Nemiromot.

A követek egy ideig rendesen megjöttek.

Aztán elmaradoztak, sok eltévedt szem elől, sok elbolyongott s útközben elhalt, úgy került kósza hír róla.

Végre elmaradtak. Karak szultánnak csak rettenetes híre maradt, el egész Indiában, Kínában, a sárga tengegerekig. Maig áll a nagy kő a mennyei birodalom határán, melyre föl van, jó lovasembernek való magasságban, róva. »Én Karak szultán, tulajdon kezemmel idevéstem, hogy világvégeig megtudják, hogy megsarcoltam Nagy Birodalmat vagy száz tamaskusi legényemmel. Harminc elefántot, hétszáz tevét rakattam meg csillagom, szultánámnak. Velem voltak vitéz vezéreim . . .« Aki rovást tud és szót ért, maig olvashatja.

Senki sem tudja hová lett, hol halt el.

S a szultánája, csillagja, szegény . . . később szintén meghalt.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

TARTALOM.

	Oldal
Baleset	5
Önvédelemből	12
Tenyészállatkiállítás	16
Nyomozás	19
A vidéki asszonyka	25
A királyné	31
Csodálatos dolog	34
A csontváz	37
Asszony a varrógépnél	41
Enyelgés	44
A költő	64
Az agyag	69
A majális	73
A baj forrása	76
Ilyen a magyar	81
Asszonyi sors	85
Én megsértelek és te bocsánatot kérsz	88
Keserűvíz	91
Debrecen	95
Kitörés	98
Te Jaóska	102
Ez a jó asszony	105
Pancsi	109
Az orosz asszony	114
Varróban	118
Vigyázz a férjre	121
Koldus	126
Az ibolyák	130
A füttyös kis fiú	134
A diófa alatt vasárnap délután	138
O mors, bonum est judicium tuum	142
A feketeruhás nő	145
A tehén és a szamár	150
Epizód	153

Oldal

Áthelyezés 158
Titok 164
A Mátrában búg az autó 169
Vízcsöpp a tengerben 174
Május szívszaggató szépsége 178
A koporsó 183
Féltékenység 195
Gyermekkacagás 200
Rohan akit kerget a lélek 204
A beletört fulánk 206
A szűz 210
Két szép asszonnyal a Balatonon 213
A globetrotter 217
Amitől a Nagytemplom tornya ledőlne 222
Budai Dunapart 226
Az isten tenyerén 231
Karak szultán 234

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK